

LATVIJAS UNIVERSITĀTE JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

PROGRAMMATŪRAS CIVILTIESISKĀS APGROZĪBAS TIESISKIE ASPEKTI

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas
doktorants
Rihards Gulbis
rg08 053

Promocijas darba vadītājs:
Prof., Dr.iur. Jānis Rozenfelds

Rīga 2012

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	4
I NODAĻA Programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma vēsturiskā evolūcija....	10
1.1. Programmatūras civiltiesiskās apgrozības izveidošanās	10
1.2. Programmatūras tiesiskā regulējuma ģenēze.....	12
1.2.1. Tiesiskā regulējuma vēsturiskā attīstība starptautiskajā līmenī.....	16
1.2.2. Tiesiskā regulējuma vēsturiskā attīstība Eiropas Savienības tiesībās	24
1.2.3. Tiesiskā regulējuma ģenēze Latvijā	27
1.2.3.1. Tiesiskais regulējums padomju tiesību posmā	27
1.2.3.2. Tiesiskā regulējuma attīstība Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas.....	31
II NODAĻA Programmatūra kā civiltiesiskās apgrozības objekts	33
2.1. Datorprogramma kā autortiesību darbs	33
2.1.1. Autortiesību darbs un tā veidi.....	34
2.1.2. Autortiesību darbu tiesiskās aizsardzības priekšnosacījumi.....	36
2.1.2.1. Vispārīgās prasības pret autortiesību darbiem.....	36
2.1.2.2. Speciālās prasības pret datorprogrammām	40
2.1.3. Datorprogrammas jēdziena definīcija.....	43
2.1.4. Datorprogramma kā zinātnisks literārais darbs	46
2.1.4.1. Datorprogramma kā literārs darbs	46
2.1.4.2. Datorprogramma kā zinātnisks darbs	48
2.1.5. Datorprogrammas autortiesiski eventuāli aizsargājamas daļas	49
2.1.5.1. Projekta materiāli un cita dokumentācija	50
2.1.5.2. Datorprogrammas pirkods (problēmorientēta programma)	55
2.1.5.3. Datorprogrammas objektkods (mašīnlasāma programma).....	56
2.1.5.4. Datoram adresētas instrukcijas nesaturošās datorprogrammas sastāvdaļas	57
2.1.5.5. Saskarnes	58
2.2. Programmatūras pakārtošana citu tiesību nozaru un apakšnozaru regulējumam.....	64
III NODAĻA Programmatūras autorība.....	71
3.1. Vispārīgais autorības regulējums.....	71
3.2. Autorības regulējums darba tiesiskajās attiecībās	76
3.3. Autorības regulējums pasūtītu darbu gadījumā	82
3.3.1. Vispārīgais regulējums	83
3.3.2. Speciālais regulējums	87
3.3.2.1. Datorprogramma kā pasūtījuma pamatobjekts.....	87
3.3.2.2. Datorprogramma kā pakārtots pasūtījuma objekts.....	90
3.3.2.3. Datorprogrammas pasūtīšana publisko iepirkumu formā.....	92
3.4. Datorprogrammu reģistrācija.....	95

3.5. Latvijas tiesiskā regulējuma eventuālā pilnveidošana.....	100
IV NODAĻA Uz datorprogrammām attiecināmās autortiesības, to ierobežojumi un ietekme uz programmatūras civiltiesisko apgrozību.....	103
4.1. Autora personiskās tiesības datorprogrammu gadījumā.....	103
4.1.1. Tiesības uz autorību un vārdu.....	105
4.1.2. Tiesības uz darba neizskaramību	106
4.1.3. Tiesības uz darba atsaukšanu.....	108
4.1.4. Tiesības uz darba izziņošanu	113
4.2. Datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā relevantās autora mantiskās tiesības	114
4.2.1. Tiesības uz datorprogrammas reproducēšanu.....	115
4.2.2. Tiesības izplatīt datorprogrammu	119
4.2.3. Tiesības iznomāt, izīrēt un publiski patapināt datorprogrammu	123
4.2.4. Tiesības padarīt datorprogrammu pieejamu sabiedrībai.....	125
4.2.5. Tiesības pārveidot datorprogrammu	127
4.3. Datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojumi.....	129
4.3.1. Izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips datorprogrammu gadījumā.....	131
4.3.1.1. Datorprogrammas eksemplāru izplatīšanas formu dihotomija un tās relevance izbeigšanās principa piemērošanas gadījumā.....	132
4.3.1.2. Reproducēšanas tiesību un izbeigšanās principa mijiedarbība.....	136
4.3.1.3. Izbeigšanās principa un datorprogrammu licencēšanas mijiedarbība	137
4.3.2. Citi datorprogrammu izmantošanai un aprītei relevantie vispārīgie autora mantisko tiesību ierobežojumi	139
4.3.3. Datorprogrammas autora tiesību apjoma sašaurināšanai speciāli pielāgoti tiesību ierobežojumi	140
4.3.3.1. Lietošanas mērķim atbilstoša lietošana	140
4.3.3.2. Rezerves kopija.....	148
4.3.3.3. Datorprogrammas darbības pētīšana	152
4.3.3.4. Datorprogrammu sadarbības nodrošināšana	154
V NODAĻA Līgumtiesiskā specifika datorprogrammu ieguves gadījumā autortiesību perspektīvā	160
5.1. Datorprogramma kā civiltiesiskās apgrozības objekts	160
5.2. Datorprogrammas autora mantisko tiesību atsavināšana.....	166
5.2.1. Autora mantisko tiesību atsavināšanas pieļaujamība	166
5.2.2. Autora mantisko tiesību atsavināšanas tiesiskais regulējums.....	167
5.2.2.1. Latvijas normatīvi tiesiskais regulējums	168
5.2.2.2. Ārvalstu normativizācijas piemēri.....	168
5.2.2.3. Latvijas tiesiskā regulējuma eventuālā pilnveidošana.....	175
5.3. Datorprogrammas lietošanas tiesību ieguve	176
5.3.1. Licences līguma juridiskā daba	176
5.3.2. Licenču līgumiem piemērojamās tiesības.....	178

5.3.3. Datorprogrammu licenču līgumu spēkā esamības problemātika.....	180
KOPSAVILKUMS	188
Anotācija latviešu valodā.....	196
Anotācija angļu valodā	197
Anotācija vācu valodā	198
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS, NORMATĪVO AKTU UN JURIDISKĀS PRAKSES	
SARAKSTS.....	199
Literatūra	199
Normatīvie akti	207
Juridiskās prakses materiāli	210
Tiesu prakse.....	210
Citi prakses materiāli	215
Likumdošanas materiāli, tostarp likumprojekti	216

IEVADS

Promocijas darbā tiek analizēta programmatūras civiltiesiskās apgrozības problemātika, tostarp nosakot tiesiskajā regulējumā un tā piemērošanas praksē konstatējamo problēmu cēloņus un izvērtējot to izpausmes, kā arī tiek sniegti minēto problēmu risinājumu priekšlikumi. Ar jēdzienu „programmatūras civiltiesiskā apgrozība” šajā darbā tiek aptverta ikviena tiesību uz programmatūru pāreja, ieskaitot īpašuma tiesību uz tās eksemplāriem pāreju, autoru mantisko tiesību un lietošanas tiesību pāreju. Darba fokusā ir programmatūras, t.sk. tās būtiskākās sastāvdaļas – datorprogrammas – kā civiltiesiskās apgrozības objekta sastāva determinēšana, autorība un civiltiesiskās apgrozības līgumtiesiskie aspekti.

Programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskās problemātikas saturu nosaka virkne tehniskas, ekonomiskas un juridiskas dabas faktoru. Tehniskais progress datorprogrammu izstrādes jomā, piemēram, jaunu programmēšanas valodu radīšana un izmantošana¹, ietekmē arī aizsargājamā objekta – datorprogrammas – determināciju, tostarp radot jautājumu, vai datorprogrammu iedalījums pirmkoda un objektkoda formā vēl ir aktuāls no juridiskā skatupunkta. Tehniskais progress arī kalpo par pamatu secinājumam, ka datorprogrammas legāļdefinīcija tā rezultātā ātri novecotu². Tas, savukārt, būtiski palielina tiesību doktrīnas un judikatūras nozīmi, jo tieši šiem tiesību avotiem šādos apstākļos jānodrošina tiesību piemērotājam iespēja gūt visaktuālākās atziņas par datorprogrammas kā tiesību objekta saturu un aizsardzības priekšnosacījumiem. Tehniskais progress, it īpaši tīkla tehnoloģiju attīstība³ un to izplatības pieaugums, mijiedarbībā ar jauniem datorprogrammu izplatīšanas ekonomiskajiem modeļiem rada nepieciešamību apsvērt esošo normu, kas regulē datorprogrammu civiltiesisko apriti, piemērotību pašreizējiem faktiskajiem apstākļiem un meklēt jaunas juridiskās konstrukcijas, kas nodrošinātu lielāku tiesisko noteiktību, mazinot juridiskos riskus. Spilgts piemērs pastāvošo juridisko konstrukciju pārvērtēšanas nepieciešamībai ir autortiesību darbu izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips, kurš Latvijas tiesību sistēmā savu atspoguļojumu ir radis Autortiesību likuma 32.pantā. Minētais tiesību princips spēlē nozīmīgu lomu

¹ Tā, piemēram, Java un PHP programmēšanas valodu radīšana 1995.gadā, C+ progr. val. – 2000.gadā u.c. Skat. vairāk: Bureau D. History of Programming Languages and Their Evolution. Timeline of general-purpose programming languages. Pieejams: <http://www.scriptol.com/programming/history.php> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

² Haberstumpf. H. Handbuch des Urheberrechts. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Krefeld: Luchterhand, 2000, S. 70.
Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69a Rn. 3.

³ Tā, piemēram, interneta lietotāju skaits pasaulē jau pārsniedz 2 miljardus cilvēku. Skat. International Telecommunication Union, The World in 2010: ICT facts and figures. Pieejams: www.itu.int/ITU-D/ict/material/FactsFigures2010.pdf [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

brīvas preču kustības nodrošināšanā Eiropas Savienībā, taču atbilstoši Autortiesību likumā tieši noteiktajam regulējumam tā tvērums tiek ierobežots ar „konkrētajiem materiālos objektos ietvertiem darbiem vai to kopijām” (Autortiesību likuma 32.pants). Ņemot vērā, ka datorprogrammas tiek arvien biežāk iegūtas kā elektroniska datu plūsma, piemēram, tās lejupielādējot no datorprogrammas izstrādātāja vai tā pārstāvja mājas lapas (tiešsaistes ieguve), un to, ka, iegādājoties lietošanas tiesības uz vairākiem datorprogrammas eksemplāriem, nereti tiek pirktas tikai t.s. programmatūras licences, rodas jautājums, vai ir konstatējams atklāts likuma robs, kas būtu aizpildāms analogijas ceļā, attiecinot izplatīšanas tiesību izbeigšanās principu arī uz iepriekš minētajiem programmatūras izplatīšanas tehniskajiem un ekonomiskajiem modeļiem, t.sk. tādējādi atzīstot par tiesisku t.s. lietotās programmatūras tirdzniecību⁴.

Visbeidzot, pastāv virkne juridiskas dabas faktoru, kas ietekmē programmatūras civiltiesisko apgrozību. Te, pirmkārt, ir minama intelektuālā īpašuma tiesību nozares nepārtrauktā un, ar vispārējām civiltiesībām salīdzinot, straujā transformācija, kas līdz šim ir liegusi viennozīmīgi izšķirties par vispiemērotāko datorprogrammu tiesiskās aizsardzības veidu. Atzīstot, ka valdošā programmatūras aizsardzības metode ir autortiesības, kam pamatojums ir rodams gan virknē starptautisko līgumu, pārnacionālajos tiesību aktos un nacionālo valstu normatīvajos aktos, gan tiesību doktrīnā, tomēr jāuzsver arvien pieaugošā tendence panākt datorprogrammu tiesisko aizsardzību patentu tiesību ietvaros. Otrkārt, intelektuālā īpašuma tiesības atrodas ciešā mijiedarbībā ne vien ar vispārējām civiltiesībām, bet arī ar virkni speciālo civiltiesību – konkurences tiesībām, patērētāju tiesībām u.c. civiltiesību apakšnozarēm, kuru regulējumi būtiski ietekmē intelektuālā īpašuma objektu civiltiesisko apgrozību. Ņemot vērā minētos juridiskos faktorus, šajā promocijas darbā paralēli programmatūras civiltiesiskās apgrozības autortiesiskā regulējuma analīzei ir aplūkotas arī relevantās tendences patentu tiesību un citu tiesību nozaru (apakšnozaru) ietvaros.

Ņemot vērā to, ka Latvijā trūkst pētījumu par programmatūras civiltiesiskās apgrozības problemātiku, kuri būtu vērsti uz attiecīgā Latvijas normatīvi tiesiskā regulējuma interpretāciju un vēlamu pilnveidošanu, ir konstatējama šādu doktrināru pētījumu nepieciešamība. Šādu nepieciešamību vēl vairāk palielina samērā lakoniskais Latvijas normatīvi tiesiskais regulējums t.s. programmatūras tiesību sfērā. Šis promocijas darbs ir vērsts uz minētā tiesību doktrīnas roba mazināšanu.

Šī promocijas darba ietvaros iepriekš minēto tehnisko, ekonomisko un juridisko faktoru kontekstā ir veikts pētījums par programmatūras civiltiesisko apgrozību ietekmējošajiem

⁴ Minētās tematikas ietvaros Vācijas Augstākā tiesa (BGH) vērsās pie Eiropas Savienības tiesas, prasot tai sniegt savu interpretāciju prejudiciālā nolēmuma formā. EST spriedumā paustās atziņas analizētas darba 4.3.1.nodaļā. Sk. Heydn T.J. BGH entscheidet am 3.2.2011 über Gebrauchsoftware. MultiMedia und Recht – Aktuell, 2010, 309066.

tiesiskajiem aspektiem. **Darba mērķis** ir izpētīt programmatūras nozīmīgākās sastāvdaļas – datorprogrammas juridiski nozīmīgo dabu, saturu un vietu aizsargājamo tiesisko labumu kopumā, determinēt tās aizsardzības priekšnosacījumus un apjomu, kā arī noteikt tās civiltiesiskās apgrozības īstenošanai nepieciešamo juridisko instrumentu pilnveidošanas iespējas, izstrādājot attiecīgus priekšlikumus Latvijas tiesiskā regulējuma pilnveidošanai. Galvenie promocijas darbā atspoguļotie **pētniecības virzieni** ir šādi:

1. datorprogrammas juridiskās dabas un datorprogrammas kā tiesību objekta satura determinēšana, nošķirot to no citiem datorprogrammas jēdziena tvērumā eventuāli esošajiem elementiem;
2. datorprogrammas tiesiskās aizsardzības apjoma determinācija un tā ietekme uz programmatūras civiltiesisko apgrozību Latvijā, tam nepieciešamajā apjomā izpētot arī korespondējošo Eiropas Savienības tiesisko regulējumu;
3. datorprogrammas iekļaušanu civiltiesiskajā apgrozībā ietekmējošo autorības jautājumu izpēte Latvijas tiesiskā regulējuma pilnveidošanai nepieciešamajā apjomā;
4. datorprogrammu civiltiesiskās aprites īstenošanai nepieciešamo līgumtiesiskā rakstura instrumentu izpēte Latvijas tiesiskā regulējuma un tā pilnveidošanas kontekstā.

Darba mērķa sasniegšanai un iepriekš norādīto pētniecisko virzienu īstenošanai ir noteikti šādi **darba uzdevumi**:

1. izvērtēt datorprogrammu tiesiskās aizsardzības metodes izvēles vēsturisko procesu starptautiskajā, pārnacionālajā (Eiropas Savienības), kā arī atsevišķu nacionālo valstu, t.sk. Latvijas, līmenī. Uzdevuma izpildei ir analizēti nozīmīgākie starptautiskā tiesiskā regulējuma, kas lielā mērā noteica pārējo iepriekš minēto tiesisko regulējumu ģenēzes procesu, pamatā esoši avoti. Īpaša uzmanība pievērsta tādiem avotiem kā Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas organizēto ekspertu sēžu norises aprakstiem, kas atspoguļo datorprogrammu tiesiskās aizsardzības metodes izvēles pamatā esošos apsvērumus. Šāds ieskats datorprogrammu tiesiskās aizsardzības izveidošanās procesos kalpo turpmākajās darba nodaļās analizējamo problēmu pilnīgākai izpratnei;
2. izvērtēt programmatūras un it īpaši datorprogrammas kā tiesiskās aizsardzības objekta izpratni un aizsardzības priekšnosacījumus. Uzdevuma izpildes ietvaros primāri tiek analizēta datorprogrammas kā autortiesību darba aizsardzība, apskatot tās atbilstīgo literāra darba jēdzienam, kā arī vērtējot tās eventuālo elementu piederību datorprogrammas jēdzienam, ņemot vērā tās funkcionālo dabu;
3. izpētīt datorprogrammu autorības problemātiku, analizējot gan vispārīgos autorības jautājumus, gan datorprogrammu izstrādē un civiltiesiskajā apgrozībā nozīmīgus

speciālos regulējumus. Šī uzdevuma ietvaros īpaši tiek apskatīts Krievijas Federācijas attiecīgais tiesiskais regulējums, jo tam ir raksturīga augsta normatīvizācijas pakāpe, kas var kalpot Latvijas normatīvi tiesiskā regulējuma pilnveidošanai;

4. izvērtēt uz datorprogrammām attiecināmās autora personiskās un mantiskās tiesības, kā arī šo tiesību ierobežojumus, identificējot gan Latvijas, gan tam daļēji korespondējošā Eiropas Savienības regulējuma trūkumus un Latvijas normatīvā regulējuma pilnveidošanas iespējas;
5. datorprogrammu civiltiesiskajai aprītei relevantajā apjomā izpētīt tādu civiltiesību (autortiesību) instrumentu kā pirkuma un uzņēmuma līgumi, licences un licenču līgumi izmantošanas problemātiku.

Minēto pētījuma mērķu sasniegšanai un izvirzīto uzdevumu izpildei šajā promocijas darbā ir izmantotas šādas **zinātniskās pētniecības metodes**: 1) analītiskā metode, 2) salīdzinošā metode, 3) vēsturiskā metode.

Analītiskā metode tiek plaši izmantota šajā promocijas darbā, kritiski vērtējot starptautiskos, pārnacionālos un nacionālos tiesību aktus, kā arī vērtējot ieteikuntiesības (*soft law*). Tāpat analītiski tiek vērtēta juridiskā prakse un tiesībzinātnieku doktrinārās atziņas. Balstoties uz analīzi, šajā darbā tiek izdarīti secinājumi un izvirzīti priekšlikumi normatīvo tiesību aktu uzlabošanai un tiesību doktrīnas tālākai attīstībai.

Salīdzinošā metode šajā promocijas darbā ir izmantota, lai rastu ierosmes Latvijas tiesību doktrīnas un normatīvā regulējuma uzlabošanai programmatūras civiltiesiskās apgrozības tematikas kontekstā. Darbā tiek ievērota problēmorientēta pieeja, tādējādi citās tiesību sistēmās pastāvošos normatīvos regulējumus, juridisko praksi un tiesībzinātnieku atziņas apskatot saistībā ar konkrētas problēmas risinājumu meklējumiem, piemēram, darbā tiek aplūkota dažādu valstu pieeja datorprogrammas jēdziena definēšanas problemātikai. Salīdzinājumam šajā darbā tiek izmantotas ASV, Lielbritānijas, Vācijas, Krievijas u.c. valstu tiesību sistēmās sastopamās atziņas un aprobētie risinājumi.

Vēsturiskā metode ir izmantota, lai: 1) atklātu programmatūras civiltiesiskās apgrozības pašreizējā regulējuma rašanās iemeslus, 2) atvieglotu pastāvošā regulējuma vēsturiskās interpretācijas metodes izmantošanu, 3) prognozētu eventuālās minētā regulējuma turpmākās attīstības tendences.

Promocijas **darba struktūra** atbilst iepriekš norādītā darba mērķa sasniegšanas un iepriekš raksturoto darba uzdevumu izpildes vajadzībām. Darba pirmajā nodaļā tiek sniegts programmatūras tiesiskās aizsardzības ģenēzes raksturojums, kas kalpo turpmākajās nodaļās aplūkojamo problēmu

pilnīgākai izpratnei. Darba otrajā nodaļā tiek analizēts tiesiskās aizsardzības objekts, kura tiesiskās aizsardzības apjoms, piederība un civiltiesiskās apgrozības varbūtējais instrumentārijs ir analizēts turpmākajās darba nodaļās. Autortiesību piederības jautājums ir vērtēts darba trešajā nodaļā, un tam piemīt būtiska relevance vēlāk darbā analizētajā autora mantisko tiesību un darba lietošanas tiesību civiltiesiskajā aprītē. Darba ceturtajā nodaļā ir analizētas tiesības, kas piedalās civiltiesiskajā apgrozībā vai arī to vismaz pastarpināti ietekmē. Visbeidzot, darba piektā nodaļa loģiski noslēdz darba izklāsta daļu, analizējot iepriekš darbā apskatīto tiesību objektu civiltiesiskās apgrozības problemātiku.

Promocijas darba izstrādei ir izmantoti dažāda veida bibliogrāfiskie avoti. Nozīmīgu avotu grupu veido normatīvie tiesību akti, kā arī starptautiskie līgumi. Ņemot vērā to, ka autortiesību jautājumi lielā mērā ir harmonizēti Eiropas Savienības līmenī, darbā Latvijas normatīvi tiesiskais regulējums tiek skatīts kopsakarā ar tam korespondējošo Eiropas Savienības normatīvo regulējumu. Tāpat darbā tiek analizēti atsevišķu valstu normatīvi tiesiskie regulējumi, kuri var sekmēt Latvijas autortiesiskā normatīvā regulējuma pilnveidošanu. Nākamais nozīmīgais darbā izmantoto avotu veids ir tiesu nolēmumi. Darbā ir izmantoti ne vien Latvijas tiesu un Eiropas Savienības tiesas nolēmumi, bet arī plaši apskatīta Vācijas tiesu prakse, kurā bieži tiek sniegts argumentēts juridisks novērtējums salīdzinoši sarežģītiem tiesību piemērošanas jautājumiem programmatūras civiltiesiskās apgrozības kontekstā. Visbeidzot, darbā ir izmantota Latvijas un ārvalstu juridiskā literatūra. Attiecībā uz tiem tiesību regulējumiem, kuri harmonizēti Eiropas Savienības līmenī un attiecīgi implementēti Vācijas normatīvajos tiesību aktos, darbā tiek izmantota Vācijas likumu komentāru literatūra.

Šī darba izstrādes ietvaros veiktās izpētes rezultāti ir aprobēti šādās zinātniskajās konferencēs:

- 1) 11.06.2010. LU Juridiskajā fakultātē notikušajā I Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu zinātniski praktiskajā konferencē (referāta tēma: „Datorprogramma kā autortiesiski aizsargājams darbs”);
- 2) 13.–15.04.2011. notikušajā Daugavpils Universitātes 53. starptautiskajā zinātniskajā konferencē (referāta tēma: „Izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips programmatūras gadījumā”);
- 3) 17.06.2011. LU Juridiskajā fakultātē notikušajā II Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu zinātniski praktiskajā konferencē (referāta tēma: „Līgumtiesiskā specifika datorprogrammu ieguves gadījumā”);
- 4) 03.11.2011. Daugavpils Universitātes rīkotajā starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi,

perspektīvas” (referāta tēma: „Programmatūras tiesību harmonizācijas process Eiropas Savienībā un tā ietekme uz Latvijas tiesību sistēmu”);

- 5) 04.–05.11.2011. Baltkrievijas Valsts Universitātes rīkotajā konferencē „Актуальные вопросы современной правовой науки” (referāta tēma: „Приобретение программного обеспечения: определение объекта гражданского оборота и анализ правовой природы лицензионных соглашений”; referāts atzīts par vislabāko civiltiesību sekcijā).

Veiktās izpētes rezultāti ir aprobēti arī šādās publikācijās:

1. Datorprogrammu licencēšanas tiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 06.01.2009., Nr.1, 10.–18. lpp.;
2. Gulbis / Neurauder: Der Schutz von Computerprogrammen in der Russischen Föderation, GRUR Int. 2011, S. 93–102;
3. Das Softwarerecht in Lettland, WiRO 2011, S. 169–174;
4. Programmatūras tiesību attīstība Latvijā ES tiesību ietekmē. Juridiskā zinātne. Tiesību zinātnes nākotnei, 1: Latvijas Universitātes žurnāls = Law. Sciences of Law for Future, 1: Journal of the University of Latvia, 2011, Nr. 2, 51.–63.lpp.;
5. Programmatūras tiesību harmonizācijas process Eiropas Savienībā un tā ietekme uz Latvijas tiesību sistēmu. Referāts Daugavpils Universitātes rīkotajā starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas”. Daugavpils, 2011.gada 3.novembris. Referāts iesniegts publicēšanai;
6. Izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips programmatūras gadījumā. Rakstu krājums: Daugavpils Universitātes 53.starptautiskās zinātniskās konferences materiāli// Proceedings of the 53rd International Scientific Conference of Daugavpils University. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2012.;
7. Datorprogramma kā autortiesiski aizsargājams darbs. Rakstu krājums: Juridiskās zinātnes aktuālās problēmas. Rīga: Zvaigzne ABC, 2012, 53.–70. lpp.

Tāpat darbā izdarītās atziņas ir aprobētas, Minsteres Universitātes Informācijas, telekomunikāciju un mediju tiesību institūtā 2010.gada 1.decembrī nolasot referātu „Softwarerecht in Lettland”, kā arī ierobežotā apjomā tās ir aprobētas, 2011.gada 4.jūlijā Minsteres Universitātē nolasot referātu „Die Besonderheiten des lettischen Urheberrechts im Vergleich zum deutschen Urheberrecht” un Banku Augstskolā 2009.gada oktobrī un novembrī docējot lekciju kursu „Intelektuālais īpašums”.

I NODAĻA

Programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma vēsturiskā evolūcija

Programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma vēsturiskā attīstība, salīdzinot ar citu intelektuālā īpašuma objektu tiesisko regulējumu vēsturisko attīstību, ir laika kontekstā īsa, bet attīstības tempu kontekstā – ļoti strauja. Programmatūras straujā komercializācija un ne mazāk straujais tās nozīmes pieaugums daudzu, it īpaši industriāli attīstītu, pasaules valstu tautsaimniecībās noteica nepieciešamību meklēt arvien efektīvākus tiesiskā regulējuma paņēmienus, ar kuriem nodrošināt programmatūras tiesisko aizsardzību un tās civiltiesiskās apgrozības tiesisko regulējumu. Tajā pašā laikā diskutējams ir jautājums, vai programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma vēsturiskā attīstība ir notikusi kvalitatīvas evolūcijas ceļā, vai arī, sastopoties ar regulējamā priekšmeta sarežģīto dabu un stipru ekonomisko interešu lobiju, ir izvēlēts vieglākais, nevis piemērotākais risinājums. Lai atbildētu uz šo jautājumu, nepieciešama kompleksa programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma izpēte, kas nav iespējama bez attiecīga vēsturiskā ekskursā. Šajā darba nodaļā ir atklāta iepriekš minētā tiesiskā regulējuma izveidošanas apstākļi, kas ļauj izdarīt secinājumus par motīviem, kuri ir bijuši tiesiskā regulējuma izvēles un modificēšanas pamatā.

1.1. Programmatūras civiltiesiskās apgrozības izveidošanās

Datorprogramma ir salīdzinoši nesen radies cilvēku intelektuālās darbības produkts, kura rašanās precīza datēšana ir apgrūtināta, jo pastāv atšķirīga pieeja tam, kas atzīstams par datorprogrammu un kādas ierīces atzīstamas par pirmajiem datoriem. Ideja par datorprogrammu, kas būtu ierakstāma datora atmiņā, radās XX gadsimta četrdesmito gadu beigās, un to izteicis Ungārijā dzimušais matemātiķis Džons fon Ņūmens (*John von Neumann*)⁵. Pirmā ciparu skaitļošanas mašīna, kura bija darbināma ar tās atmiņā ierakstītu datorprogrammu, bija 1949.gadā izveidotā EDVAC (*Electronic Discrete Variable Automatic Computer*).⁶ Tomēr komerciālu uzplaukumu un līdz ar to arī nepieciešamību nodrošināt pienācīgu tiesisko aizsardzību datorprogrammas piedzīvoja vēlāk. Programmatūras industrija sāka veidoties XX gadsimta

⁵ Computer program. Encyclopædia Britannica. Encyclopaedia Britannica 2008 Deluxe Edition. Chicago: Encyclopædia Britannica.

Sal. Gervais D.J. The Protection Under International Copyright Law of Works Created with or by Computers. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 1991, No. 5, p. 632.

⁶ Computer program. Encyclopædia Britannica. Encyclopaedia Britannica 2008 Deluxe Edition. Chicago: Encyclopædia Britannica.

piecdesmito gadu beigās, kad datorus sāka arvien vairāk izmantot uzņēmējdarbībai nepieciešamo datorprogrammu lietošanai.⁷ Pirmie datoru lietotāji ASV bija lielās kompānijas un valsts iestādes.⁸ Arī citviet pasaulē datorus vispirms sāka izmantot valsts institūcijas un ekonomiski spēcīgākie komersanti, kas izskaidrojams ar datoru dārdzību un nepieciešamību ieguldīt līdzekļus lietotāja vajadzībām piemērotas programmatūras izstrādē, ja datora ražotājs attiecīgo programmatūru nepiedāvāja komplektā ar piegādāto datoru. Tāpat datoru plašu izplatību būtiski apgrūtināja pirmo datoru ievērojamie izmēri. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka pastāvēja šaubas par to, vai dzīvotspējīgs programmatūras produktu tirgus vispār jebkad izveidosies, jo konkurēt ar bezmaksas programmatūru, kuru datoru pircējiem piegādāja datoru ražotāji, likās pārāk sarežģīti.⁹ Līdz ar to var secināt, ka sākotnēji pamatā pastāvēja divi datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības veidi: pirmkārt, datorprogrammas tika atsavinātas kopā ar datoriem, uz kuriem bija paredzēts tās lietot, un šajā gadījumā tās parasti netika izdalītas kā atsevišķi pirkuma objekti, otrkārt, datorprogrammas tika izstrādātas un nodotas pasūtītājam uz pasūtījuma līguma pamata. Abi iepriekš minētie civiltiesiskās apgrozības modeļi ir saglabājuši savu aktualitāti līdz pat mūsdienām.

Par pavērsiena punktu datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības vēsturē atzīstams 1969.gada 30.jūnijs, kad tobrīd ar lielu tirgus varu apveltītais datoru ražotājs *IBM* paziņoja par to, ka, sākot ar 1970.gada 1.janvāri, daļu no tā izstrādātajām datorprogrammām varēs iegādāties tikai par atsevišķu samaksu.¹⁰ Šāds solis ne vien izbeidza daudzu datoru pircēju cerību uz bezmaksas datorprogrammu pieejamību no datoru ražotājiem¹¹, bet arī iezīmēja standarta datorprogrammu kā patstāvīgu civiltiesiskās apgrozības objektu rašanās brīdi¹².

⁷ Graham S.J.H., Mowery D.C. Intellectual Property Protection in the U.S. Software Industry. Grām.: Patents in the Knowledge-Based Economy. National Research Council, Ed. Cohen W.M., Merrill S.A. Washington: The National Academies Press, 2003, p. 220.

Sal. Heydn T.J. Identitätskrise eines Wirtschaftsguts: Software im Spannungsfeld zwischen Schuldrecht und Urheberrecht. Computer und Recht, 2010, nr. 12, S. 766.

⁸ The Software Industry in the 1950s. Pieejams: http://www.softwarehistory.org/history/d_50s.html [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī].

⁹ The Software Industry in the 1960s Pieejams: http://www.softwarehistory.org/history/d_60s.html [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī].

¹⁰ Ibid.

Sal. Graham S.J.H., Mowery D.C. Intellectual Property Protection in the U.S. Software Industry. Grām.: Patents in the Knowledge-Based Economy. National Research Council, Ed. Cohen W.M., Merrill S.A. Washington: The National Academies Press, 2003, p. 221.

¹¹ The Software Industry in the 1960s Pieejams: http://www.softwarehistory.org/history/d_60s.html [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī].

¹² Vācijā pirmie uzņēmumi, kas nodarbojās tikai ar datorprogrammu izstrādi, sāka veidoties jau 20.gs. sešdesmito gadu beigās. Sk. Öhlschlegel H. Zur Schutzfähigkeit von Rechenprogrammen für Datenverarbeitungsanlagen. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1968, nr. 12, S. 682.

Nākamais būtiskais pavērsiena punkts datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības vēsturē bija personālo datoru izgudrošana, kā rezultātā datoru un līdz ar to arī datorprogrammu izplatība strauji pieauga, radot nepieciešamību pēc efektīviem datorprogrammu tiesiskās aizsardzības un civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma paņēmieniem. Personālo datoru izgudrošana XX gadsimta septiņdesmito gadu vidū bija pamatā pirmo personālajiem datoriem domāto datorprogrammu izstrādes uzņēmumu izveidei.¹³ Tā, piemēram, arī mūsdienās plaši pazīstamā programmatūras izstrādes kompānija *Microsoft* tika izveidota 1975.gadā.¹⁴ Personālo datoru izplatība veicināja standarta datorprogrammu izstrādi un izplatību. Ņemot vērā datorprogrammu kopēšanas nelielās izmaksas, salīdzinot ar to izstrādē ieguldītajiem līdzekļiem, arvien svarīgāks kļuva jautājums par datorprogrammu izstrādātāju datorprogrammu izstrādē izdarīto investīciju aizsardzību.

1.2. Programmatūras tiesiskā regulējuma ģenēze

Programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma jautājums ir nesaraujami saistīts ar datorprogrammas kā tiesību objekta raksturojumu un piemērota tiesiskās aizsardzības paņēmiena izvēli. Par iepriekš minētajiem faktoriem diskusijas nav rimušas ne vien tiesību zinātnieku, bet arī normatīvo aktu izstrādātāju līmenī. Var piekrist viedoklim, ka, izveidojoties datorprogrammu industrijai, grūtības sagādāja konceptuāli izvēlēties un noteikt, kādā veidā un ar kādu tiesisko instrumentu palīdzību tiks aizsargātas datorprogrammu ražotāju ekonomiskās intereses nacionālajos līmeņos.¹⁵ Grūtības izvēlēties piemērotus tiesiskos instrumentus datorprogrammu aizsardzībai pastāvēja arī pārnacionālajā (Eiropas Savienības) un starptautiskajā līmenī. Tās tiks aplūkotas tālākajā šī darba izklāstā.¹⁶ Tāpat jāpiebilst, ka apsvērumi par to, vai primāri ir jāaizsargā datorprogrammas autora vai izstrādes finansētāja intereses, ir aktuāls jautājums, kaut arī ne vienmēr pietiekami detalizēti aplūkots, izstrādājot datorprogrammu aizsardzībai nepieciešamos normatīvi tiesiskos regulējumus.

¹³ The Software Industry in the 1970s. Pieejams: http://www.softwarehistory.org/history/d_70s.html [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī].

Sal. Graham S.J.H., Mowery D.C. Intellectual Property Protection in the U.S. Software Industry. Grām.: Patents in the Knowledge-Based Economy. National Research Council, Ed. Cohen W.M., Merrill S.A. Washington: The National Academies Press, 2003, p. 221.

¹⁴ Fast Facts About Microsoft. Pieejams: http://www.microsoft.com/presspass/inside_ms.mspx [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁵ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 79.lpp.

¹⁶ Sk. darba 1.2.1. un 1.2.2.nodaļu.

Kā datorprogrammu aizsardzības sākotnējo paņēmieni parasti min to aizsardzību līgumiskā ceļā, līgumos paredzot aizliegumus datorprogrammas pircējam izplatīt datorprogrammas eksemplārus, veikt to kopēšanu uz citiem datoriem un uzlikt pienākumu tās saglabāt kā komercnoslēpumu.¹⁷ Pienākums saglabāt datorprogrammas noslēpumā gan ne vienmēr izrietēja no līguma, bet varēja tikt secināts no normatīvā regulējuma, jo datorprogrammas paralēli līgumiskai aizsardzībai varēja baudīt aizsardzību kā tirdzniecības noslēpumi (*trade secret* – angļu val.),¹⁸ respektīvi, kā intelektuālā īpašuma tiesību objekti. Tiek norādīts, ka līgumiskā aizsardzība savā efektivitātē nevarēja mēroties ar ekskluzīvas tiesības priekšrocībām, ko spēj garantēt likums.¹⁹ Domājams, tādēļ jau XX gadsimta sešdesmito gadu sākumā ASV parādījās pirmās tendences attiecināt uz datorprogrammām autortiesību²⁰ aizsardzību. Tā jau 1961.gada 30.novembrī ASV Autortiesību birojs (*Copyright Office*) saņēma pirmo datorprogrammas reģistrācijas pieteikumu, kuru iesniedza kompānija *North American Aviation* (datorprogrammas eksemplārs tika iesniegts uz magnētiskās lentes).²¹ Uzreiz pēc tam Kolumbijas Universitātes jurisprudences students ASV Autortiesību birojam iesniedza reģistrācijai divas datorprogrammas (vienu kā izdruku, bet otru uz magnētiskās lentes), lai pārbaudītu, vai datorprogramma var tikt reģistrēta.²² Visas trīs augstāk minētās datorprogrammas ASV Autortiesību birojs reģistrēja 1964.gadā.²³ Tieši ar šo 1964.gadā veikto reģistrāciju faktu tiek saistīta datorprogrammu pirmreizējā atzīšana par autortiesību darbiem.²⁴ Tomēr, neraugoties uz šādu ASV Autortiesību biroja praksi, tiek norādīts, ka līdz pat

¹⁷ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 79.lpp.;

Sal. Cornish W., Llewelyn D. Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 806, p. 823.

¹⁸ Cornish W., Llewelyn D. Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 823.

¹⁹ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 79.lpp.

²⁰ Precīzāk sakot, parādījās tendence uz datorprogrammām attiecināt ASV raksturīgās *copyright* sistēmas aizsardzību, kas citstarp nozīmē, ka jautājums par autora personisko tiesību ietekmi uz datorprogrammu civiltiesisko apriti nebija aktuāls.

²¹ Hollaar A.L. Legal Protection of Digital Information. Pieejams: <http://digital-law-online.info/lpdi1.0/treatise17.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā];

Cary G. D. Copyright-Eintragung und Rechenprogramme. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Ausland, 1964, nr. 12, S. 623.

²² Hollaar A.L. Legal Protection of Digital Information. Pieejams: <http://digital-law-online.info/lpdi1.0/treatise17.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā];

Öhlschlegel H. Sollen und können Rechenprogramme geschützt werden? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1965, nr. 9, S. 467.

²³ Hollaar A.L. Legal Protection of Digital Information. Pieejams: <http://digital-law-online.info/lpdi1.0/treatise17.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁴ Судариков С.А. Интеллектуальная собственность. Москва: Издательство деловой и учебной литературы, 2007, с. 163.

Sal. Cary G. D. Copyright-Eintragung und Rechenprogramme. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Ausland, 1964, nr. 12, S. 623.

1976.gadam nebija skaidrs, vai programmētājiem ASV ir jebkādas likumiskas tiesības attiecībā uz viņu izstrādāto programmatūru.²⁵ 1976.gadā ASV Kongress pieņēma Autortiesību likumu, kas stājās spēkā 1978.gada 1.janvārī un kurā datorprogrammas netiešā veidā bija atzītas par literārajiem darbiem.²⁶ 1980.gadā minētajā likumā tika izdarīti grozījumi, ar kuriem likuma 101.pantā datorprogramma tika definēta kā autortiesību darbs.²⁷

Arī virknē citu valstu autortiesību aizsardzības attiecināšana uz datorprogrammām normatīvajā līmenī notika XX gadsimta astoņdesmitajos gados. Tā, piemēram, Austrālijā datorprogrammas tika atzītas par autortiesību darbiem, 1984.gadā izdarot grozījumus Autortiesību likumā.²⁸ Jāatzīmē, ka Austrālijas Augstā tiesa (*High Court of Australia*), 1986.gadā apelācijas kārtībā izskatot lietu starp kompāniju *Computer Edge Pty Ltd.* un kompāniju *Apple Computer Inc.* un balstoties uz Austrālijas Autortiesību likumu redakcijā, kas bija spēkā pirms augstāk minēto grozījumu veikšanas, nosprieda, ka datorprogramma, kas izteikta objektkoda veidā, nav literārs darbs vai tā atvasinājums un līdz ar to tās neatļauta kopēšana nav atzīstama par autortiesību pārkāpumu.²⁹ Lielbritānijā un Vācijā datorprogrammas kā autortiesību darbi bauda normatīvi tiesisko aizsardzību no 1985.gada.³⁰ Domājams, ka datorprogrammu tiesiskās aizsardzības normatīvā regulējuma aktīvas attīstības XX gadsimta astoņdesmitajos gados cēlonis ir iepriekš minētais personālo datoru izplatības pieaugums un ar to saistītā datorprogrammu aktīvā civiltiesiskā aprīte patstāvīgas preces statusā.

Paralēli jautājumam par datorprogrammu tiesisko aizsardzību autortiesību ietvaros, kas nodrošina salīdzinoši efektīvu tiesisko aizsardzību, jo tiesību iegūšanai nav jāveic nekādas formālas darbības (atsevišķās valstīs paredzētā autortiesību reģistrācija parasti nav ar tiesību radošu spēku, bet gan tikai atvieglo tiesību piederības pierādīšanu vai rada citas priekšrocības pieteicējam), līdz

²⁵ Graham D.L. *Legal battles that shaped the computer industry*. Westport: Quorum Books, 1999, p. xi.

²⁶ Hollaar A.L. *Legal Protection of Digital Information*. Pieejams: <http://digital-law-online.info/lpdi1.0/treatise17.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁷ Copyright Law of the United States of America and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. Pieejams: <http://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#101> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁸ Bainbridge I.D. *Introduction to Information Technology Law*. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008, p. 34.

²⁹ Austrālijas Augstās tiesas spriedums lietā: *Computer Edge Pty Ltd v. Apple Computer Inc* [1986] FSR 536. Pieejams: <http://law.atolaw.gov.au/atolaw/view.htm?dbwidetocone=05%3ALRP%3AHigh%20Court%3A1986%3AComputer%20Edge%20Pty%20Ltd%20v.%20Apple%20Computer%20Inc%3A%2304%23Judgment%20by%20BRENNAN%20J%3B> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁰ Bainbridge I.D. *Introduction to Information Technology Law*. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008, p. 7; *Urheberrechtsgesetz*. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 2, Rn. 9.

pat mūsdienām aktuāls ir jautājums par datorprogrammu patentēšanu vai cita veida tiesiskās aizsardzības piemērošanu, lielāku uzsvāru liekot uz datorprogrammas kā rūpnieciskā īpašuma tiesību objekta dabu. Šādas pieejas pamatā ir apstākļi, ka autortiesības nodrošina ļoti vāju aizsardzību datorprogrammas pamatā esošajiem algoritmiem vai nenodrošina to vispār.

Attiecībā uz datorprogrammu aizsardzību, izmantojot patentu tiesības, konstatējams, ka šāds mehānisms tiek izmantots ASV, kā arī vairākās citās valstīs. Turklāt datorprogrammas faktiski tiek patentētas arī valstīs, kurās oficiāli to patentēšana netiek atzīta, bet tās iespējams patentēt kā patentējama izgudrojuma daļu jeb t.s. datorizpildāmu izgudrojumu (*computer-implemented invention* – angļu val., *programmbezogene Erfindungen* – vācu val.).

Lai arī sākotnēji ASV Patentu un preču zīmju birojs (*U.S. Patent and Trademark Office*) noraidīja programmatūras patentu pieteikumus, kas tiek skaidrots ar ASV Augstākās tiesas 1972.gada nostāju *Gottschalk v. Benson*³¹ lietā³², jau 1981.gadā ASV Augstākā tiesa *Diamond v. Diehr*³³ lietā mīkstināja savu nostāju attiecībā uz datorprogrammu patentspēju, un 1994.gadā Federālās Apgabaltiesas (*Federal Circuit Court*) spriedums *In re Alappat* lietā apstiprināja, ka programmatūra var tikt patentēta.³⁴ Vēl izteiktāk minētā prakse tika apstiprināta lietā *State Street Bank & Trust v. Signature Financial Group*³⁵. Jāatzīmē, ka ASV Patentu likums³⁶, pretēji Eiropas patentu Konvencijai³⁷, nesatur aizliegumu patentēt datorprogrammas kā tādas. Ņemot vērā šāda aizlieguma trūkumu un iepriekš minēto tiesu praksi, ASV datorprogrammas tiek aizsargātas gan autortiesību, gan patentu tiesību ietvaros.

Eiropas Savienībā 2002.gadā, Komisijai sagatavojot direktīvas projektu³⁸, tika uzsākts mēģinājums noteikt harmonizētu regulējumu datorizpildāmu izgudrojumu gadījumā. Tomēr minēto

³¹ ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: *Gottschalk v. Benson*, 409 U.S. 63 [1972]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=409&invol=63> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³² Graham D.L. *Legal battles that shaped the computer industry*. Westport: Quorum Books, 1999, p. 140.

³³ ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: *Diamond v. Diehr*, 450 U.S. 175 [1981]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=450&invol=175> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁴ ASV Federālā apgabala Apelācijas tiesas lēmums lietā: *In re Alappat*, 33 F.3d 1526 [1994]. Pieejams: <http://digital-law-online.info/cases/31PQ2D1545.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁵ ASV Federālā apgabala Apelācijas tiesas lēmums lietā: *State Street Bank & Trust v. Signature Financial Group*, 149 F.3d 1368 [1998]. Pieejams: http://scholar.google.com/scholar_case?case=4678936614949330705&q=149+F.3d+1368&hl=en&as_sdt=2002 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁶ United States Code Title 35 – Patent Act. Pieejams: http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/consolidated_laws.pdf [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷ Konvencija par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija). Latvijas Vēstnesis, 2005. 15.marts, nr. 43.

³⁸ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer-implemented inventions. OJ C 151E, 25.6.2002, p. 129–131. Pieejams: <http://eur->

iniciatīvu 2005.gadā noraidīja Eiropas Parlaments.³⁹ Vienlaikus praksē datorizpildāmi izgudrojumi ES tiek patentēti, un pēc aptuveniem aprēķiniem Eiropas Patentu birojs ir izsniedzis vairāk nekā 30 000 šādu patentu.⁴⁰

Attiecībā uz programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesisko regulējumu XX gadsimta deviņdesmitajos gados jāmin, ka ASV tika uzsākts mēģinājums izveidot īpašu regulējumu, izstrādājot Unificēto datorinformācijas darījumu likumu⁴¹ (*The Uniform Computer Information Transactions Act (UCITA)*), kuru nebija paredzēts pieņemt kā federālu likumu, bet gan ar nepieciešamajiem grozījumiem pieņemt katrā ASV štatā. UCITA bija jāklūst par Unificētā tirdzniecības kodeksa (UCC) modifikāciju.⁴² Tomēr tas tika pakļauts plašai kritikai par neatbilstību patērētāju interesēm, kā rezultātā minētais likums tā arī netika pieņemts vairumā ASV štatu.⁴³ UCITA piemērs ilustrē tās grūtības, ar kurām nākas saskarties, mēģinot saskaņot programmatūras civiltiesiskajā aprītē iesaistīto pušu dažādās intereses.

1.2.1. Tiesiskā regulējuma vēsturiskā attīstība starptautiskajā līmenī

Neraugoties uz intelektuālā īpašuma tiesību izteikti teritoriālo raksturu, to regulējumu nacionālajā līmenī lielā mērā ietekmē starptautiskie līgumi⁴⁴, kuri ne vien nosaka noteiktu normatīvo ietvaru, bet arī ietekmē tā turpmākās evolūcijas virzienus. Tāpēc ir aktuāls jautājums par

lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=EN&type_doc=COMfinal&an_doc=2002&nu_doc=0092 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁹ Eiropas Parlamenta normatīvā rezolūcija par Padomes kopējo nostāju nolūkā pieņemt Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par datorizpildāmo izgudrojumu patentspēju (11979/1/2004 – C6-0058/2005 – 2002/0047(COD)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0275+0+DOC+XML+V0//LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁰ Europäische Softwarepatente. Pieejams: <http://eupat.ffii.org/patente/zahlen/index.de.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴¹ Uniform Computer Information Transactions Act. Pieejams: <http://www.law.upenn.edu/bl/archives/ulc/ucita/ucita200.htm> [aplūkots 2012.gada 22.aprīlī].

⁴² Uniform Computer Information Transactions Act – Law and Legal Definition. Pieejams: <http://definitions.uslegal.com/u/uniform-computer-information-transactions-act%20/> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]; Andersen H., Raymakers J., Reichenthal. The Uniform Computer Information Transactions Act – Ethical Issues in Software Contract Law/ The History of UCITA. Pieejams: <http://www-cs-faculty.stanford.edu/~eroberts/cs201/projects/ucita/history.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴³ Sal. Why We Oppose UCITA. Pieejams: <http://www.ucita.com/why.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]; Andersen H., Raymakers J., Reichenthal. The Uniform Computer Information Transactions Act – Ethical Issues in Software Contract Law / Controversy. Pieejams: <http://www-cs-faculty.stanford.edu/~eroberts/cs201/projects/ucita/history.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁴ Jāatzīmē, ka intelektuālā īpašuma tiesību starptautiskā regulējuma attīstība ir dinamiska un arvien izteiktāka ir tendence starptautiskā līmenī regulēt arī krimināltiesiska rakstura jautājumus, kas vērsti uz intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību. Minētā sfēra ilgstoši ir bijusi nacionālo valstu prerogatīva. Kā pēdējo nozīmīgo šādas tendences piemēru var minēt ACTA (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement*). Sk. vairāk: Intellectual Property. Anti-counterfeiting. Pieejams: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/intellectual-property/anti-counterfeiting/> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

to, cik lielā mērā datorprogrammu tiesisko aizsardzību un ar to cieši saistīto datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības regulējumu ir ietekmējuši starptautiskie līgumi intelektuālā īpašuma aizsardzības jomā un kāda ir bijusi datorprogrammu aizsardzības paņēmieni izvēle starptautiskajā līmenī.

Autortiesību jomā nozīmīgākā konvencija – 1886.gadā pieņemtā Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību⁴⁵ (turpmāk – Bernes konvencija) –, tāpat kā 1952.gadā pieņemtā Universālā autortiesību konvencija⁴⁶, nesatur tiešas norādes par datorprogrammu aizsardzību autortiesību ietvaros. Šāds fakts tikai daļēji izskaidrojams ar abu konvenciju pieņemšanas laiku, jo Bernes konvencija tika vairākas reizes grozīta (pēdējoreiz – 1979.gadā) un arī Universālā autortiesību konvencija ir tikusi grozīta 1971.gadā. Tāpat 1883.gada Parīzes konvencija rūpnieciskā īpašuma aizsardzībai⁴⁷ (pēdējoreiz grozīta 1979.gadā), turpmāk – Parīzes konvencija, nesatur tiešas norādes par datorprogrammu aizsardzību rūpnieciskā īpašuma tiesību ietvaros.

Par pirmo iniciatīvu starptautiskā līmenī, lai atrastu piemērotu datorprogrammu tiesiskās aizsardzības paņēmieni, uzskatāma Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (*World Intellectual Property Organization* jeb saīsināti – WIPO) 1971.gadā no 8. līdz 12.martam Ženēvā rīkotā Valdību ekspertu konsultatīvās grupas datorprogrammu aizsardzībai sanāksme.⁴⁸ Minētajā sanāksmē valdību ekspertu konsultatīvā grupa definēja sanāksmes mērķus, norādot, ka ir jādod padoms WIPO Starptautiskajam birojam šādos jautājumos:

- 1) kāda tiesiskās aizsardzības forma nacionālajā līmenī ir vispiemērotākā datorprogrammu aizsardzībai no attīstības valstu viedokļa un no programmatūras izstrādātāju viedokļa;
- 2) kādi jauni starptautiski regulējumi ir jāpieņem vai arī kādi grozījumi jāizdara jau esošajos (t.sk. pastiprinot tos).⁴⁹

Minētajā sanāksmē tika uzsvērts, ka ekspertu viedokļi var nesakrist ar viņu pārstāvēto valdību viedokļiem.⁵⁰ WIPO ģenerāldirektors norādīja uz galvenajiem apspriežamajiem jautājumiem,

⁴⁵ Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību: LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 2003. 21. februāris, nr. 29.

⁴⁶ Universal Copyright Convention. Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15381&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁷ Parīzes konvencija rūpnieciskā īpašuma aizsardzībai. Pieejams: <http://www.lrpv.lv/dl/pdf/paris.pdf> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁸ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 35.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

tostarp norādot, ka jāaplūko jautājums, vai aizsardzība jānodrošina visām programmatūras formām vai arī tikai datorprogrammām, un jautājums, vai aizsardzība jānodrošina visām datorprogrammām vai tikai tām, kuras ir ar izgudrojumu radīšanu patiesi saistītas vai citādi ir radošas darbības rezultāts.⁵¹

Jautājums par aizsardzības objekta definēšanu nav zaudējis savu aktualitāti⁵², un datorprogrammas nodalīšanai no programmatūras lieto dažādus kritērijus. Pirmkārt, programmatūras tiek nošķirtas no datorprogrammām pēc pazīmes, vai aizsardzības objektā ir iekļaujama tikai datorprogramma vai arī tās izstrādei un/vai lietošanai nepieciešamā dokumentācija, vai arī dokumentācija tiek atzīta par patstāvīgu aizsardzības objektu (šādu nodalīšanas kritēriju lieto WIPO⁵³). Otrkārt, juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka datorprogrammas ir viens no programmatūras veidiem un atšķirība ir konstatējama apstākļi, ka programmatūras gadījumā ar tās palīdzību var tikt darbināti dažādi tehniskie līdzekļi, nevis tikai datori, kas ir viens no tehnisko līdzekļu veidiem.⁵⁴ Tomēr jāatzīmē, ka, piemēram, WIPO un tās pieaicināto ekspertu nostāja šajā jautājumā ir bijusi tāda, ka tiesiskā aizsardzība, kas tiek attiecināta uz datorprogrammām, kuras darbina datorus, ir jāattiecina arī uz programmām, kuras darbina citus tehniskos līdzekļus.⁵⁵ Pēc autora domām, ir nepamatoti nošķirt programmatūras jēdziena tvērumu no datorprogrammas jēdziena satura pēc vadāmo ierīču kritērija. Minētais kritērijs varētu būt relevant, vērtējot apskatāmā objekta atbilstību autortiesību darba jēdzienam, taču iepriekš aplūkotās terminoloģiskās nozīmes tam nav. Tādējādi jāsecina, ka tiesiskās aizsardzības paņēmieni, kas tiek attiecināti uz datorprogrammām, kas darbina datorus, ir jāattiecina arī uz programmām, kas darbina citus tehniskos līdzekļus.

Jautājums par radošas darbības kvalitātes ietekmi uz tiesiskās aizsardzības paņēmieni izmantošanu ir saglabājis savu aktualitāti arī mūsdienās. Turklāt tas ir aktuāls gan attiecībā uz datorprogrammu aizsardzības nodrošināšanu autortiesību ietvaros, gan patentu tiesību ietvaros. Tomēr jāatzīmē, ka būtiskāka nozīme tam ir gadījumā, ja tiek vērtēta patentu tiesību aizsardzības

⁵¹ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 35.

⁵² Par tiesiskās aizsardzības objektu vairāk sk. darba II nodaļa.

⁵³ Lopez V.V. Topic 1: International IP Protection of Software: History, Purpose and Challenges. Pieejams: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_ip_cm_07/wipo_ip_cm_07_wip_82573.doc [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Sk. arī: Model Provisions on the Protection of Computer Software, Copyright [WIPO's monthly bulletin], January 1978, p. 12.

⁵⁴ Судариков С.А. Интеллектуальная собственность. Минск: Издательство деловой и учебной литературы, 2007, с. 195.

⁵⁵ Model Provisions on the Protection of Computer Software, Copyright [WIPO's monthly bulletin], January 1978, p. 12.

attiecināmība uz datorprogrammu tiesisko aizsardzību, jo šajā gadījumā prasības pret radošās darbības kvalitāti (izgudrojuma līmeņa sasniegšana un atbilstība novitātes kritērijam) ir augstākas nekā autortiesību gadījumā pastāvošās prasības pret noteikta oriģinalitātes līmeņa sasniegšanu. Izsmeljoša atbilde uz WIPO ģenerāldirektora jautājumu par radošās darbības kvalitātes ietekmi uz tiesiskās aizsardzības paņēmieni izmantošanu datorprogrammu aizsardzības jomā būtiski ietekmētu attiecīgā aizsardzības paņēmiena izvēli. Jāatzīmē, ka ASV eksperts norādīja, ka sanāksmē būtu jāaplūko iespēja aizsargāt visas datorprogrammas neatkarīgi no to radošuma pakāpes.⁵⁶ Jāatzīmē, ka šāda aizsardzība ir iespējama, aizsargājot datorprogrammu kā komercnoslēpumu, kā arī veicot tās aizsardzību konkurences tiesību ietvaros.⁵⁷ Tāpat apsverama tādas īpaša veida (*sui generis* – lat. val.) tiesiskās aizsardzības metodes izveide, kāda ES tiesību telpā tiek attiecināta uz datu bāzēm, jo tā, pirmkārt, atbilst datorprogrammu vienīgajam aizsardzības mērķim – to izstrādē ieguldīto investīciju aizsardzības nodrošināšanai, otrkārt, tiesību subjekts būtu nevis autors, bet persona, kas ieguldījusi datorprogrammas izstrādē savus līdzekļus, treškārt, šādai tiesiskās aizsardzības metodei būtu raksturīgs īsāks aizsardzības termiņš nekā autortiesībās, turklāt šis aizsardzības termiņš būtu piesaistīts produktam – datorprogrammai, nevis tā autoram. Tomēr ekspertu komisija šādu iespēju neapsvēra, un attiecībā uz radošuma kritērija nozīmi datorprogrammu tiesiskās aizsardzības nodrošināšanā tai arī neizdevās sniegt argumentētu skaidrojumu.

Lielbritānijas eksperts norādīja, ka vispirms jānoskaidro, vai pastāv reāla nepieciešamība radīt jaunas programmatūras aizsardzības sistēmas, pamatojot savu viedokli ar Lielbritānijas pieredzi, kur adekvātu programmatūras aizsardzību nodrošinot līgumtiesības un tirdzniecības noslēpumu aizsardzības prakse.⁵⁸ Domājams, ka šāda attieksme ir izskaidrojama ar faktu, ka plašu izplatību nebija guvusi standarta programmatūra, kura, kā iepriekš tika minēts, savu popularitāti ieguva pēc personālo datoru izplatības sākuma XX gadsimta septiņdesmito gadu vidū. Līdz ar to līgumtiesību un tirdzniecības noslēpumu instrumentārijs spēja nodrošināt salīdzinoši efektīvu programmatūras aizsardzību, nekā tas būtu gadījumā, ja pastāvētu liela programmatūras civiltiesiskā apgrozība.

Iepriekš minētajā valdību ekspertu sanāksmē piedalījās arī PSRS eksperts, kas citā starpā norādīja, ka Padomju Savienībā datorprogrammas tiek aizsargātas ar vispārējām tiesībām (*common*

⁵⁶ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 35.

⁵⁷ Sk. darba 2.2. nodaļu.

⁵⁸ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 35.

law – angļu val.)⁵⁹ un ar izgudrošanu saistītā darbība tiek atlīdzināta parastā kārtībā (*through the normal channels* – angļu val.).⁶⁰ Eksperts arī atzina, ka Padomju Savienības pieredze datorprogrammu starptautiskajā tirdzniecībā vēl nav pietiekama, bet, ja starptautiskie regulējumi tikšot veidoti, tad Padomju Savienība šajā procesā vēlas piedalīties. Eksperts akcentēja, ka šādos regulējumos nav pieļaujama diskriminējoša attieksme starp attīstītajām un attīstības valstīm.⁶¹

Vērtējot motīvus, kas bija pamatā piemērota datorprogrammu tiesiskās aizsardzības paņēmiena meklējumiem, jāņem vērā, ka eksperti kopumā piekrita, ka datorprogrammu tiesiskās aizsardzības paņēmiena izvēles jautājums jāskata no būtisku investīciju, kas tiek ieguldītas datorprogrammu izstrādē, un no datorprogrammu komerciālās vērtības viedokļa.⁶² Arī Vācijas eksperte norādīja uz nepietiekamo investoru aizsardzību.⁶³ Turklāt sanāksmes noslēgumā tika secināts, ka labuma guvējam no datorprogrammu aizsardzības vajadzētu būt personai vai uzņēmumam, kas ir atbildīga par datorprogrammas izstrādes pasūtījumu.⁶⁴ Pēc autora domām, šīs atziņas ir būtiskas, noskaidrojot datorprogrammu tiesiskās aizsardzības paņēmieni izvēles motīvus. Minētās atziņas atspoguļo, ka, pirmkārt, datorprogrammu aizsardzībā priekšplānā tika izvirzīta investīciju aizsardzības nepieciešamība, nevis jaunrades veicināšana. Otrkārt, tās norāda uz programmatūras izstrādes uzņēmumu interešu primāras aizsardzības nepieciešamību, atstājot datorprogrammas autora interešu aizsardzību otrajā plānā. Šāda pieeja nav raksturīga klasisko autortiesību darbu aizsardzības motīviem, kad tiek uzsvērta nepieciešamība aizsargāt tieši darba autora, nevis viņa tiesību pārņēmēja intereses.

Vērtējot datorprogrammu piemērotību aizsardzībai patentu tiesību ietvaros, Lielbritānijas eksperts norādīja, ka patentēšana nav piemērota forma datorprogrammu aizsardzībai, tajā pašā laikā norādot, ka Lielbritānija varētu vēlēties pārvērtēt savu attieksmi pret datorprogrammu patentēšanas iespējamību, ja citas valstis nospriestu par labu datorprogrammu patentēšanai.⁶⁵

⁵⁹ Šajā kontekstā angļu val. termins „common law”, domājams, netika lietots, lai norādītu uz angļu tiesību sistēmai raksturīgajām vispārējām tiesībām, bet gan lai raksturotu, ka datorprogrammas tiek aizsargātas, tās neizceļot kā atsevišķu tiesību objektu.

⁶⁰ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 36.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid, p. 40.

⁶⁵ Ibid.

Padomju Savienības eksperts, paužot PSRS Ministru padomes Izgudrojumu un atklājumu komitejas viedokli, norādīja, ka visvieglāk datorprogrammām būtu piemērojama aizsardzība kā lietderīgajiem modeļiem (*utility models* – angļu val.) vai izgudrojumiem nacionālajā līmenī.⁶⁶ Šāda aizsardzība būtu efektīva pret datorprogrammu neatļautu izmantošanu un ilgtu saprātīgi īsu laika periodu – 5 līdz 10 gadus. Turklāt lietderīgā modeļa aizsardzība ir paredzēta Parīzes konvencijā, un šo aizsardzību varētu paplašināt attiecībā uz datorprogrammām.⁶⁷ Tāpat PSRS eksperts norādīja uz to, ka šādā gadījumā būtu jāparedz reģistrēt īsu datorprogrammas aprakstu un deponēt vienu datorprogrammas kopiju mašīnlasāmā formā, lai pārvarētu grūtības, kas saistītas ar prioritātes noteikšanu, un lai izvairītos no nejauša tiesību pārkāpuma.⁶⁸ Jāatzīmē, ka, piemēram, Austrālijā datorprogrammu aizsardzībai var iegūt t.s. inovāciju patentu (*innovation patent* – angļu val.)⁶⁹, kas pēc savas būtības ir lietderīgais modelis⁷⁰. Ņemot vērā kritiku, ka datorprogrammu aizsardzība saskaņā ar autortiesību likumiem nav efektīva⁷¹, un pastāvošo tendenci mēģināt nodrošināt datorprogrammu aizsardzību, izmantojot patentu tiesības, jāsecina, ka iepriekš minētajā ekspertu komisijas sēdē aktualizētais jautājums par datorprogrammu aizsardzību rūpnieciskā īpašuma tiesību ietvaros nav atzīstams par atrisinātu.

Attiecībā uz datorprogrammu reģistrēšanu (piespiedu vai brīvprātīgā kārtā) ekspertu grupa norādīja, ka tā var būt vēlama un reģistrēšanas sistēmas ieviešana būtu atkarīga no attiecīgās valsts likumdošanas tradīcijām un administratīvajiem resursiem.⁷²

Ekspertu grupas sanāksmes noslēgumā tika nolemts, ka WIPO Starptautiskajam birojam ir jāturpina datorprogrammu tiesiskās aizsardzības problēmas ekonomisko un tiesisko aspektu izpēti, pievēršot uzmanību attīstības valstu vajadzībām un uz veiktās izpētes pamata sagatavojot dokumentāciju, kas tiktu izskatīta valdību ekspertu nākamajā tikšanās reizē.⁷³

⁶⁶ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 37.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ The Innovation Patent. Pieejams: <http://www.ipaustralia.gov.au/get-the-right-ip/patents/types-of-patents/innovation-patent/> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁷⁰ Patents and Utility Models. Pieejams: <http://www.ipaustralia.gov.au/understanding-intellectual-property/ip-for-business/doing-business-overseas/ip-protection-in-japan/> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁷¹ Poļakovs G. Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 14.lpp.

⁷² Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 38.
Par datorprogrammu eventuālo reģistrāciju sk. arī darba 3.4.nodaļu.

⁷³ Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 40.

Pamatojoties uz WIPO Starptautiskā biroja sešu gadu ilgo darbu un nevalstisko ekspertu konsultatīvās grupas, kura tikās 1974., 1975., 1976. un 1977.gadā, palīdzību, 1978.gadā tika izstrādāti Programmatūras aizsardzības tipveida noteikumi (*Model Provisions on the Protection of Computer Software*)⁷⁴, turpmāk – WIPO tipveida noteikumi. Tika norādīts, ka WIPO tipveida noteikumi datorprogrammu aizsardzībai lielā mērā piemēro autortiesību pieeju.⁷⁵ Tāpat tika norādīts, ka iepriekš minētie noteikumi nav obligāti uztverami tādā veidā, ka to ieviešanai nacionālajā tiesību sistēmā būtu nepieciešama atsevišķa likuma pieņemšana. Daudzās valstīs tipveida noteikumos ietvertu principu ieviešanai pietiktu ar to iekļaušanu esošajos likumos (tiklīdz, cik tie jau tajos nebūtu iekļauti), piemēram, daļēji autortiesību likumos, daļēji likumos, kas regulē tirdzniecības noslēpumu aizsardzību vai negodīgas konkurences izskaušanu.⁷⁶ Tomēr, raksturojot WIPO tipveida noteikumus, tiek norādīts uz to, ka tie paredzēja datorprogrammu tiesisko aizsardzību īpašu tiesību (*sui generis*) ietvaros.⁷⁷ Šādam uzskatam, pēc autora domām, var piekrist tālāk izklāstīto apsvērumu dēļ. WIPO tipveida noteikumu 2.sadaļas pirmajā daļā, līdzīgi kā autortiesību regulējumu gadījumā, tika paredzēta⁷⁸ tiesību uz datorprogrammu sākotnējā piederība tās radītājam (termins „autors” netika lietots), kas varēja būt tikai fiziska persona. Izņēmums bija gadījums, kad datorprogrammu izstrādāja darbinieks, pildot darba pienākumus⁷⁹, taču šāds izņēmums nav pietiekams, lai secinātu īpaša veida tiesību pastāvēšanu. Tajā pašā laikā atzīmējams, ka WIPO tipveida noteikumu 7.sadaļa paredzēja īsāku (ne lielāku par 25 gadiem no datorprogrammas radīšanas brīža) datorprogrammas aizsardzības termiņu, nekā tie parasti ir citiem autortiesību darbiem (piemēram, Bernes konvencijas 7.panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka autortiesību aizsardzība jānodrošina visā autora dzīves laikā un 50 gadus pēc autora nāves).⁸⁰ Tāpat, raksturojot datorprogrammas radītāja tiesības, WIPO tipveida noteikumu 5.sadaļā bija iekļautas ne vien autortiesībām raksturīgās autoru tiesības, bet arī personas, kurai pieder tirdzniecības noslēpums, tā aizsardzībai nepieciešamās tiesības. Atbildot uz jautājumu par to, vai WIPO tipveida noteikumi paredzēja datorprogrammu tiesisko aizsardzību īpašu tiesību ietvaros vai arī pamatā tika

⁷⁴ Model Provisions on the Protection of Computer Software, Copyright [WIPO's monthly bulletin], January 1978, p. 6.

⁷⁵ Ibid, p. 8.

⁷⁶ Ibid, p. 11.

⁷⁷ Lopez V.V. Topic 1: International IP Protection of Software: History, Purpose and Challenges Pieejams: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_ip_cm_07/wipo_ip_cm_07_wip_82573.doc [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁷⁸ Model Provisions on the Protection of Computer Software, Copyright [WIPO's monthly bulletin], January 1978, p. 12.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid, p. 13.

piedāvāts autortiesību aizsardzības paņēmieni, jāņem vērā aizsargājamo interešu raksturs un subjekts, kura tiesības tiek aizsargātas. Līdz ar to secināms, ka WIPO tipveida noteikumi paredzēja datorprogrammu aizsardzību īpašu tiesību ietvaros.

1983.gada jūnijā Ženēvā notika WIPO ģenerāldirektora sasaukta Programmatūras tiesiskās aizsardzības ekspertu komitejas sēde, kurā piedalījās virkne valstu pārstāvju, 5 starptautisko organizāciju (t.sk. UNESCO, Eiropas Patentu organizācijas u.c.) pārstāvji, 16 nevalstisko organizāciju pārstāvji un 4 asociāciju pārstāvji.⁸¹ Augstāk minētajā sanāksmē bija paredzēts aplūkot iepriekš veiktās aptaujas par datorprogrammu aizsardzības nepieciešamību un iespējamību pārskatu un līguma „Par programmatūras aizsardzību” projektu, kuru bija sagatavojis WIPO Starptautiskais birojs.⁸² WIPO ģenerāldirektors, iepazīstinot klātesošos ar līguma projektu, norādīja, ka pastāvošās starptautiskās konvencijas autortiesību jomā tieši nenosaka, vai programmatūra ir „darbs”, un tādēļ ir aktualizējies jautājums, vai programmatūrai ir nodrošināta pietiekama starptautiskā aizsardzība saskaņā ar minētajām konvencijām.⁸³ Tāpat viņš norādīja, ka piedāvātais līgums izslēgtu pastāvošo nenoteiktību attiecībā uz programmatūras starptautisko aizsardzību.⁸⁴ Tomēr valstu pārstāvji pārsvarā pauda attieksmi, ka vai nu viņu likumi jau nodrošina programmatūras aizsardzību autortiesību ietvaros, vai arī viņiem nav noteikta viedokļa par vispiemērotāko aizsardzības paņēmienu.⁸⁵ Atsevišķi pretēji viedokļi pārsvaru neguva, un līguma projekts detalizēti aplūkots netika. Tā vietā tika aplūkoti atsevišķi programmatūras aizsardzības principi.⁸⁶ Līdz ar to mēģinājums noslēgt starptautisku līgumu, kas regulētu datorprogrammu tiesisko aizsardzību, cieta neveiksmi.

Ņemot vērā iepriekš minētās sēdes norisi un iznākumu, nākamajā ekspertu sēdē jautājums par datorprogrammu aizsardzību tika skatīts autortiesību kontekstā. Nākamā bija WIPO un UNESCO kopīgi rīkotā Programmatūras aizsardzības autortiesību aspektu ekspertu grupas sēde, kas notika Ženēvā no 1985.gada 25.februāra līdz 1.martam.⁸⁷ Minētajā sēdē ekspertu grupai vajadzēja izvērtēt programmatūras aizsardzības autortiesiskos aspektus nacionālajā un starptautiskajā

⁸¹ Group of Experts on the Legal Protection of Computer Software (Geneva, June 13 to 17, 1983), Copyright [WIPO's monthly bulletin], September 1983, p. 271–272.

⁸² Ibid, p. 272.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid, p. 272–274.

⁸⁶ Ibid, p. 275.

⁸⁷ Group of Experts on the Copyright Aspects of the Protection of Computer Software (Geneva, February 25 to March 1, 1985), Copyright [WIPO's monthly bulletin], April 1985, p. 146.

līmenī.⁸⁸ Sēdē tika uzturēta tendence atzīt autortiesību aizsardzību par vispiemērotāko datorprogrammu aizsardzības paņēmieni. Tomēr viens no ekspertiem norādīja, ka, mēģinot datorprogrammām piemērot pastāvošo autortiesību aizsardzības sistēmu, tiek kavēta, iespējams, labākas *sui generis* tipa sistēmas atrašana.⁸⁹

Nākamais solis datorprogrammu aizsardzības paņēmiena noteikšanā starptautiskajā līmenī bija Pasaules Tirdzniecības organizācijas nolīguma „Par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālajām īpašuma tiesībām”⁹⁰ (turpmāk – TRIPS nolīgums) parakstīšana 1994.gada 15.aprīlī Marakešā. Saskaņā ar tā 10.panta pirmo daļu datorprogrammas neatkarīgi no tā, vai tās izteiktas pirmkoda vai objektkoda veidā, ir aizsargājamas kā literārie darbi saskaņā ar Bernes konvenciju.

1996.gada 20.decembrī Ženēvā tika parakstīts WIPO Autortiesību līgums⁹¹ (turpmāk – WIPO Autortiesību līgums), kura 4.pantā tika norādīts, ka datorprogrammas ir aizsargājamas kā literārie darbi Bernes konvencijas 2.panta izpratnē.

Līdz ar to starptautiskajā līmenī tika nostiprināta pieeja, ka datorprogrammas aizsargājamas autortiesību ietvaros, taču jautājums par cita veida aizsardzības paņēmieni piemērošanu nav izsmelts, jo arvien ir valstis, kas paralēli autortiesību aizsardzībai datorprogrammas aizsargā rūpnieciskā īpašuma tiesību ietvaros (tādas, piemēram, ir iepriekš minētās ASV un Austrālija), kā arī daudzās valstīs, to starpā ES dalībvalstīs, datorprogrammas tiek patentētas kā izgudrojuma sastāvdaļa. Tajā pašā laikā secināms, ka datorprogrammu tiesiskai aizsardzībai nozīmīgi doktrināri jautājumi, izstrādājot starptautisko regulējumu, netika argumentēti atbildēti. Tā vietā datorprogramma tikai voluntāri atzīta par literāru darbu, nevērtējot ne tās atbilstību autortiesību darba jēdzienam vispār, ne konkrēti – tās atbilstību literāra darba jēdzienam.

1.2.2. Tiesiskā regulējuma vēsturiskā attīstība Eiropas Savienības tiesībās

Ņemot vērā, ka autortiesību joma Eiropas Savienībā (ES) ir pakļauta gan harmonizācijai, gan arī unifikācijai⁹², tad likumsakarīga ir datorprogrammu tiesiskās aizsardzības harmonizācija ES

⁸⁸ Group of Experts on the Copyright Aspects of the Protection of Computer Software (Geneva, February 25 to March 1, 1985), Copyright [WIPO's monthly bulletin], April 1985, p. 146.

⁸⁹ Ibid, p. 148.

⁹⁰ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994. Pieejams: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁹¹ WIPO Copyright Treaty. Text adopted by the Diplomatic Conference on December 20, 1996 in Geneva. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

līmenī. Turklāt harmonizāciju veicinošs faktors ir programmatūras civiltiesiskās aprites nozīmīgums ES tautsaimniecībā.

1988.gadā pieņemtajā Zaļajā grāmatā „Autortiesības un blakustiesības informācijas laikmeta sabiedrībā”⁹³ (turpmāk – Zaļā grāmata) datorprogrammu aizsardzības regulējuma problemātikai veltīta 5.nodaļa. Zaļās grāmatas 5.1.punktā ir raksturots aizsardzības objekts, norādot, ka datorprogramma kopā ar tās palīgmateriāliem un projekta materiāliem veido programmatūru. Tāpat 5.2.13.punktā tiek norādīts uz nepieciešamību panākt līdzsvaru starp programmatūras izstrādātāju interešu aizsardzību un programmatūras lietotāju interešu aizsardzību. Līdzīgi kā starptautiskā regulējuma gadījumā, arī minētajā programmdokumentā tikta izcelta nepieciešamība aizsargāt tieši programmatūras ražotāju (*software producers*), nevis tās autoru intereses. Iepriekš nosauktā līdzsvara panākšanas nepieciešamība ir aktuāla ikviena autortiesību darba aizsardzības gadījumā, jo autortiesības pēc sava rakstura ir monopoltiesības, kuru pārlietu liela aizsardzība kaitē autortiesību darbu lietotāju (sabiedrības) interesēm. Tomēr Zaļajā grāmatā netika pietiekami aplūkots jautājums par līdzsvara panākšanu starp datorprogrammu autoru un to tiesību pārņēmēju interesēm, kas, autorprāt, ir nozīmīgs jautājums, attiecinot autortiesību uz kādu cilvēka jaunrades rezultātu.

Zaļajā grāmatā tika analizēta arī citu tiesiskās aizsardzības paņēmieni izmantošana programmatūras aizsardzībai, tomēr tās 5.3.10.punktā tika secināts, ka ES dalībvalstis kopumā ir nostājušās pozīcijā, ka programmatūra primāri ir aizsargājama, piemērojot autortiesību aizsardzību, patentēšanai atvēlot ierobežotāku nozīmi, attiecinot to uz datorprogrammām, kuras ir izgudrojumu sastāvdaļas. Tāpat minētajā Zaļās grāmatas punktā netika izslēgta turpmāka līgumtiesību, tirdzniecības noslēpumu aizsardzības un pret negodīgu konkurenci vērstu regulējumu attiecināmība uz programmatūru. Zaļās grāmatas 5.4.1.punktā tika norādīts uz to, ka Eiropas Komisija ir veikusi programmatūras tiesiskās aizsardzības attīstības monitoringu gan Kopienas iekšienē, gan ārpus tās, t.sk. piedaloties WIPO ekspertu sanāksmēs, un secinājusi, ka pastāv nepieciešamība izstrādāt datorprogrammu tiesiskās aizsardzības direktīvu. Minētās direktīvas priekšlikums tika izstrādāts 1989.gada sākumā⁹⁴. Viedokli un savus priekšlikumus tās uzlabošanai tajā pašā gadā pauda Eiropas

⁹² Eiropas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Blūzma V., Buka A., Deksnis E.B. u.c. Rīga: Juridiskā koledža, 2007, 497.lpp.

⁹³ Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology - Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988. Pieejams: [http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_\(88\)_172_final.pdf](http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_(88)_172_final.pdf) [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁹⁴ Commission proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Submitted by the Commission on 5 January 1989), Official Journal of the European Communities, No C 91/4, 12.4.1989, p. 4–16.

Ekonomikas un sociālo lietu komiteja⁹⁵, un nākamajā, 1990.gadā, – arī Eiropas Parlaments⁹⁶. Padomes direktīva 91/250/EEK „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību”⁹⁷ tika pieņemta 1991.gadā, dalībvalstīm tajā paredzot ieviešanas termiņu līdz 1993.gada 1.janvārim. Ar direktīvu 93/98/EEK „Par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu”⁹⁸ 1993.gadā tika grozīts direktīvā „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību” (turpmāk arī – Datorprogrammu direktīva) noteiktais autortiesību aizsardzības termiņš, paredzot, ka autortiesības uz datorprogrammām tiek aizsargātas vēl 70 gadus pēc autora nāves (iepriekšējo 50 gadu vietā). Jāatzīmē, ka tikai trīs ES dalībvalstis (Dānija, Itālija un Lielbritānija) direktīvu „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību” ieviesa tam atvēlētajā laikā⁹⁹. Turklāt ieviešana nav notikusi vienveidīgi, un atsevišķi jautājumi prasa tālākus novērojumus attiecībā uz to atbilstību direktīvas regulējumam.¹⁰⁰ Pamatā formāli grozījumi Datorprogrammu direktīvā tika veikti 2009.gadā, kad tika pieņemta tās kodificētā versija¹⁰¹. Eiropas likumdevējs Datorprogrammu direktīvā palika uzticīgs jau Zaļajā grāmatā paustajam uzstādījumam, ka datorprogrammas aizsargājamas autortiesību ietvaros. Direktīvas 1.panta 1.punktā datorprogrammas tika atzītas par literāriem darbiem Bernes konvencijas izpratnē. Tajā pašā laikā neatbildēts palika jautājums, vai šāds regulējums norāda uz datorprogrammas autora personisko tiesību attiecināmību uz datorprogrammām. Domājams, ka minētā direktīva, kas bija vērsta uz mantisko attiecību noregulēšanu datorprogrammu civiltiesiskās aprites sfērā, autora personisko tiesību jautājumu neskāra. Jāsecina, ka programmatūras tiesiskās aizsardzības harmonizācija nav noslēgusies un turpmākas unifikācijas tendence nav izslēdzama.

⁹⁵ Opinion on the proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Adopted by the Economic and Social Committee on 18 October 1989), Official Journal of the European Communities, No C 329/4, 30.12.1989, p. 4–9.

⁹⁶ Opinion of the European Parliament on the proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Amended by the European Parliament on 11 July 1990), Official Journal of the European Communities, No C 231/78, 17.9.1990, p. 78–83.

⁹⁷ Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs. Official Journal, L 122, 17.05.1991, p. 0042-0046. Direktīvas versija latviešu valodā pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0250:LV:HTML> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁹⁸ Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights. Official Journal, L 290, 24.11.1993, p. 9–13.

⁹⁹ Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs, L 111/16 EN, Official Journal of the European Union, 5.5.2009. Šajā darbā veiktās atsauces uz Datorprogrammu direktīvu saprotamas kā atsauces uz tās kodificēto versiju.

1.2.3. Tiesiskā regulējuma ģenēze Latvijā

Vērtējot programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskā regulējuma izveidošanos Latvijā, ir būtiski aplūkot minēto regulējumu padomju tiesību posmā un tā attīstību pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas. Šāda vēsturiskā analīze palīdz noteikt programmatūras tiesiskajai aizsardzībai nozīmīgo doktrināro uzskatu izcelsmi un saturu, kā arī gūt ierosmes turpmākai datorprogrammu tiesiskā regulējuma attīstībai.

1.2.3.1. Tiesiskais regulējums padomju tiesību posmā

Intelektuālā īpašuma tiesību regulējumu un tā attīstību PSRS teritorijā PSRS pastāvēšanas laikā ietekmēja vairāki faktori. Par nozīmīgākajiem atzīstami šādi faktori – valdošās ekonomiskās un sociālistiskajam tiesību lokam raksturīgās atziņas (it īpaši attiecībā uz īpašuma statusu) un PSRS dalība (arī tās neesamība) uz intelektuālā īpašuma aizsardzību vērstās starptautiskajās organizācijās un līgumos.

Autoru izņēmumu tiesības uz zinātniskajiem, literatūras un mākslas darbiem tika deklarētas 1925., 1928.gada Autortiesību pamatos (*Основах авторского права* – krievu val.), kā arī 1928.gada likumā „Par autortiesībām”. Autoru izņēmumu tiesības uz rūpnieciskā īpašuma objektiem tika deklarētas 1924.gada 12.septembra PSRS Centrālās izpildkomitejas apstiprinātajos Noteikumos par patentiem uz izgudrojumiem.¹⁰² 1928.gada likums „Par autortiesībām” bija spēkā līdz sešdesmito gadu sākumam, kad tā mainītais saturs tika iekļauts PSRS un savienoto republiku civilās likumdošanas pamatos.¹⁰³

No XX gadsimta trīsdesmitajiem gadiem līdz astoņdesmitajiem gadiem patentu tiesības balstījās uz šādiem principiem: 1) divas izgudrotāja tiesību iespējamās aizsardzības formas (patents un autora apliecība); 2) ārvalstu patentēšanu atļaujoša kārtība; 3) iespēja valstij piespiestu kārtā izpirkt patentu.¹⁰⁴

¹⁰² Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности. Москва: Издательство Элит, 2005, с. 16.
Sk. arī: Кудашов В.И. Управление интеллектуальной собственностью. Минск: ИВЦ Минфина, 2007, с. 13.

¹⁰³ Судариков С.А. Интеллектуальная собственность. Минск: Издательство деловой и учебной литературы, 2007, с. 84.

Prins C. Computer Program Protection in the USSR. A new era for socialist copyright law. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1991, p.124.

¹⁰⁴ Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности. Москва: Издательство Элит, 2005, с. 16.
Sk. arī: Карпухина С.И. Защита интеллектуальной собственности и патентование. Учебник. Москва: Международные отношения, 2004, с. 19–20.

Autortiesību jomā normatīvi tiesiskajā kontekstā nozīmīga bija PSRS pievienošanās Universālajai autortiesību konvencijai 1973.gadā. PSRS un savienoto republiku civilās likumdošanas pamatos un attiecīgi arī PSRS republiku civill kodeksos tika iestrādātas normas, kas paplašināja autoru tiesības, t.sk. tika nostiprinātas autora tiesības uz tulkojumu un autora tiesību darbības termiņš tika palielināts no iepriekš noteiktajiem 15 uz 25 gadiem.¹⁰⁵

Jāatzīmē, ka no 1968.gada PSRS bija Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) dalībniece.¹⁰⁶ Turklāt, kā jau iepriekš minēts, PSRS pārstāvji (eksperti) piedalījās programmatūras tiesiskā regulējuma paņēmieni determinēšanai WIPO organizētajās ekspertu sanāksmēs, t.sk. izvirzot savus priekšlikumus vispiemērotākā programmatūras tiesiskās aizsardzības mehānisma meklējumos.

Jāatzīmē, ka pašreiz Universālā autortiesību konvencija, kurai bija pievienojusies PSRS, kā instruments, kas nodrošina autortiesību starptautisku aizsardzību, faktiski ir zaudējusi savu nozīmi. Neraugoties uz to, ka tai ir pievienojušās 99 valstis, praktiski visas tās nepiemēro šīs konvencijas normas, jo vienlaikus tās ir pievienojušās Bernes konvencijai.¹⁰⁷

Tomēr nevar piekrist juridiskajā literatūrā izteiktajam apgalvojumam¹⁰⁸, ka PSRS netika ievērotas citu valstu autoru tiesības, jo tā nebija pievienojusies Bernes konvencijai. Kā pamatoti tiek norādīts iepriekš minētā viedokļa autores darbā¹⁰⁹, Universālā autortiesību konvencija paredz aizsardzību dalībvalstīs visiem autoriem neatkarīgi no to pilsonības, kuru darbi pirmo reizi publicēti kādā no dalībvalstīm. Dalībvalstu pilsoņiem tiek paredzēta aizsardzība arī tajā gadījumā, kad darbs pirmo reizi publicēts kādā citā valstī. Šī aizsardzība ir tāda pati, kā kad darbs būtu publicēts autora valstī (tiek piemērots nacionālais režīms). Līdz ar to PSRS citu valstu autoriem vismaz normatīvajā līmenī bija nodrošināta noteikta līmeņa tiesiskā aizsardzība, lai arī tā bija zemākā līmenī nekā Bernes konvencijas dalībvalstīs nodrošinātā.

¹⁰⁵ Судариков С.А. Интеллектуальная собственность. Минск: Издательство деловой и учебной литературы, 2007, с. 84;

Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности. Москва: Издательство Элит, 2005, с. 15.-16.

¹⁰⁶ Интеллектуальная собственность. Учебное пособие. Коршунов Н.М., Карпычев М.В., Ларина Т.В. и др. Под ред. Коршунова Н.М. Москва: Эксмо, 2006, с. 46.

¹⁰⁷ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск, 2007, с. 15.

Sk. arī: Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 27.lpp.

¹⁰⁸ Veikša I. Autortiesību un blakustiesību aizsardzības tiesiskais regulējums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 66.lpp.

¹⁰⁹ Turpat, 82.lpp.

Juridiskajā literatūrā tiek norādīts¹¹⁰, ka Padomju Savienībā datorprogrammu (*программ для ЭВМ* – krievu val.) tiesiskās aizsardzības iespējamo formu teorētiskos pamatus sāka apspriest 1971.gadā. Taču šie darbi līdz XX gadsimta septiņdesmito gadu beigām tika īstenoti tikai dažu zinātniski pētniecisko organizāciju ietvaros un izpaudās kā attiecīgas publikācijas Starptautiskās rūpnieciskā īpašuma asociācijas nacionālās grupas darbos. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka aizsargājami autortiesību darbi starptautiskajos līgumos un arī nacionālajos tiesību aktos ne vienmēr tiek konkrēti nosaukti. Attiecīgajos dokumentos parasti tiek norādīts piemērveida aizsargājamo darbu uzskaitījums. Arī Konvencijas, ar kuru tiek nodibināta Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija¹¹¹ (PSRS, kā iepriekš tika norādīts, tai pievienojās 1968.gadā), 2.panta VIII punktā norādīts, ka intelektuālais īpašums ietver tiesības uz literāriem, mākslas un zinātniskiem darbiem. Arī Universālās autortiesību konvencijas 1.pantā tiek deklarēts, ka tās dalībvalstis (tātad arī PSRS) uzņemas pienākumu nodrošināt literāro, zinātnisko un mākslas darbu autoru un tiesību pārņēmēju tiesību aizsardzību. Līdz ar to diskutabls ir jautājums, vai šāda normatīvā regulējuma analīzes ceļā var sniegt viennozīmīgu atbildi par to, vai kāds tajā tieši neminēts objekts ir vai nav aizsargājams kā intelektuālā īpašuma (autortiesību) objekts. No vienas puses, juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka, lai autortiesību objekts tiktu aizsargāts, tam ir jābūt konkrēti norādītam normatīvajos tiesību aktos, pretējā gadījumā tā aizsardzība būs atkarīga no prasītāja un atbildētāja argumentiem un tiesas pozīcijas. Līdz ar to tiek norādīts uz nepieciešamību normatīvajos aktos uzskaitīt aizsargājamus darbus¹¹². No otras puses, juridiskajā literatūrā tiek izteikts pretējs viedoklis, ka mūsdienās aizsargājamo darbu uzskaitījums normatīvajos tiesību aktos vairs nav pietiekami efektīvs un nevar garantēt juridisku stabilitāti. Tāpat tiek norādīts uz kritēriju, kā nošķirt aizsargājamus darbus no neaizsargājamiem, – jaunradi jeb oriģinalitāti.¹¹³ Pēc autora domām, pirmais viedoklis atspoguļo tiesību pozitīvisma skolas atziņas, un tas piedāvā neelastīgu tiesisko regulējumu tādi īpaši dinamiskai civiltiesību apakšnozareī kā intelektuālais īpašums. Tomēr, lai arī otrs viedoklis, pēc autora domām, piedāvā elastīgāku pieeju autortiesību ietvaros aizsargājamo darbu determinēšanai, jāatzīmē, ka valstīs, kurās ir neliela tiesu prakse intelektuālā īpašuma lietās šāda pieeja var nenodrošināt pietiekamu tiesisko stabilitāti. Arī attiecībā uz programmatūras tiesisko aizsardzību, kas teorētiski varētu tikt izsecināta no iepriekš minēto starptautisko līgumu normām, nevar izdarīt viennozīmīgu secinājumu par tās piederību aizsargājamiem autortiesību darbiem, jo pastāv šaubas

¹¹⁰ Белов В.В., Виталиев Г.В., Денисов Г.М. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. Москва: Юрист, 1999, с. 126.

¹¹¹ Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/convention/trtdocs_wo029.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹¹² Судариков С.А. Интеллектуальная собственность. Минск: Издательство деловой и учебной литературы, 2007, с. 93.

¹¹³ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 53.lpp.

par jaunrades (oriģinalitātes) elementa esamību programmatūrā un tās atbilstību autortiesību darba izpratnei. Nav pamata uzskatīt, ka PSRS iepriekš minētās starptautisko līgumu normas un tām atbilstošās nacionālo tiesību normas tiktu interpretētas tā, ka autortiesību (vai citu intelektuālā īpašuma tiesību) ietvaros būtu aizsargājamas datorprogrammas. Ņemot vērā šo apstākli un padomju tiesībām raksturīgo tiesību pozitīvisko attieksmi, secināms, ka programmatūras tiesisko statusu noteica tikai pozitīvizētas tiesību normas, kurās tieši tika noteikts programmatūras statuss.

1979.gadā tika pieņemts Zinātnes un tehnoloģiju valsts komitejas (ZTVK) lēmums Nr. 581 „Par Algoritmu un programmu valsts fonda funkcionēšanas un izmantošanas efektivitātes paaugstināšanu”. Uz šī lēmuma pamata tika radīta vienota Algoritmu un programmu valsts fonda (APVF) sistēma, kas balstījās uz daudzskaitlīgiem nozares un teritoriālajiem fondiem, kurus savulaik nodibināja, pamatojoties uz ZTVK 1966.gada lēmumu Nr.28, 1969.gada lēmumu Nr.443 un 1975.gada lēmumu Nr.258. Saskaņā ar iepriekš minēto ZTVK lēmumu Nr.581 APVF un nozaru fondi akumulēja visus programmlīdzekļus, kurus izstrādāja budžeta organizācijas un uzņēmumi.

Iepriekš minētie fondi uzdeva programmlīdzekļu izstrādātājiem 3 mēnešu laikā pēc izstrādes pabeigšanas veikt izstrādātā programmlīdzekļa pārbaudi un nodot fondā pārbaudīto programmlīdzekli kopā ar dokumentāciju. Tāpat programmlīdzekļu izstrādātājiem bija pienākums nodrošināt programmlīdzekļu pastāvīgu uzturēšanu un atjaunošanu. Fondam bija tiesības programmlīdzekļus pavairot pēc jebkura lietotāja pieprasījuma par tīri simbolisku samaksu (nosedzot pavairošanas izmaksas). Šo programmu autori nesaņēma nekādu papildu atlīdzību, jo tika uzskatīts, ka viņu darba ieguldījums ir pilnībā kompensēts ar darba vietā maksāto darba algu. Tiek arī norādīts, ka tāds fondu organizācijas princips nestimulēja ne organizācijas, ne autorus izstrādāt jaunus programmlīdzekļus un uzturēt agrāk izstrādātos programmlīdzekļus.¹¹⁴

1984.gadā tika pieņemts ZTVK lēmums Nr.41, ar kuru datorprogrammas tika pielīdzinātas jaunas tehnikas objektiem (*объектам новой техники* – krievu val.), kas nozīmēja, ka programmlīdzekļu izstrādātāji varēja saņemt prēmijas 6 darba algu apmērā gadā. Ir būtiski atzīmēt, ka saskaņā ar minēto lēmumu datorprogrammas tika uzskatītas par rūpnieciski tehniskās nozīmes produkciju, nevis par autortiesību objektu. Tieši šajā lēmumā pirmo reizi oficiāli tika lietots termins „programmprodukts”, kas vēlāk tika iestrādāts GOST Nr. 28806-90.¹¹⁵ Jāatzīmē, ka minēto terminu turpina lietot arī mūsdienu Krievijas un arī Latvijas juridiskajā un cita veida literatūrā.

1987.gadā tika izveidota PSRS Skaitļošanas tehnikas un informātikas valsts komiteja (STIVK). Pēc minētās komitejas iniciatīvas 1988.gada 22.aprīlī tika pieņemts PSRS Ministru

¹¹⁴ Белов В.В., Виталиев Г.В., Денисов Г.М. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. Москва: Юристъ, 1999, с. 126.

¹¹⁵ Ibid.

Padomes lēmums Nr. 511 „Par darba uzlabošanu skaitļošanas tehnikas un informātikas programnodrošinājuma jomā”. Saskaņā ar minēto lēmumu 1988.gadā tika izstrādāts ap 30 dažāda veida normatīvo dokumentu, t.sk. „Noteikumi par skaitļošanas tehnikas un informātikas programmlīdzekļu izstrādātāju autortiesību uzskaiti un aizsardzību”.

Galvenie iepriekš minēto normatīvo dokumentu trūkumi bija tas, ka tie bija iekšējie normatīvie akti un vienlaikus atzina programmlīdzekļus par autortiesību un lietu tiesību objektiem. No 1989. līdz 1990.gadam STIVK paspārnē tika noformulēti jauni noteikumi par datorprogrammu kā autortiesību objekta tiesisko aizsardzību. Taču šie noteikumi netika apstiprināti PSRS Ministru Padomē, jo 1991.gadā beidza pastāvēt PSRS. Jāatzīmē, ka 1990.gada 24.decembrī pieņemtā likuma „Par īpašumu KPSR”¹¹⁶ 2.panta 4.punktā datorprogrammas tika atzītas par intelektuālā īpašuma objektiem, taču nekādu detalizētāku regulējumu minētais likums neietvēra.

Iepriekš minētā virzība uz datorprogrammu atzīšanu par autortiesību objektiem vēlāk atspoguļojās Krievijas Federācijas likumā „Par elektronisko skaitļošanas mašīnu programmu un datu bāzu tiesisko aizsardzību”¹¹⁷, kas stājās spēkā 1992.gada 20.oktobrī. Jāatzīmē, ka minētā likuma pieņemšanu paredzēja arī Krievijas un ASV (PSRS un ASV) tirdzniecības vienošanās, kas tika parakstīta 1990.gada jūnijā un ratificēta 1992.gada jūnijā. Tāpat tiek norādīts, ka, izstrādājot šo likumu, tika ņemta vērā Datorprogrammu direktīva.¹¹⁸

1.2.3.2. Tiesiskā regulējuma attīstība Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas

Latvijā jau 1993.gada 11.maijā tika pieņemts un 15.maijā stājās spēkā likums „Par autortiesībām un blakustiesībām”¹¹⁹ (turpmāk – 1993.gada Autortiesību likums), kura 4.panta pirmās daļas 1.punktā pirmo reizi Latvijas normatīvajos tiesību aktos datorprogrammas tika minētas kā literāri darbi, uz kuriem attiecas autortiesības. Minētais likums (ar pārtraukumu no 1998.gada 15.augusta līdz 3.novembrim, kad spēkā bija Satversmes 81.panta kārtībā izdoti Ministru kabineta noteikumi Nr.297 „Par autortiesībām un blakustiesībām”¹²⁰) bija spēkā līdz 2000.gada 11.maijam,

¹¹⁶ Закон РСФСР от 24.12.90 г. № 443-1 «О собственности в РСФСР». Pieejams: <http://pravo.levonevsky.org/bazazru/texts25/txt25569.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹¹⁷ Закон Российской Федерации от 23.09.92 г. № 3523-1 «О правовой охране программ для электронных вычислительных машин и баз данных». Pieejams: http://copyright.ru/ru/library/zakonodatelstvo/avtorskoe_pravo_i_smezhnye_prava/Zakon_pravovaya_ohrane_programm/#1 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹¹⁸ Белов В.В., Виталиев Г.В., Денисов Г.М. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. Москва: Юрист, 1999, с. 127.

¹¹⁹ Par autortiesībām un blakustiesībām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.maijs, nr. 31.

¹²⁰ Par autortiesībām un blakustiesībām: MK noteikumi Nr.297. Latvijas Vēstnesis, 1998. 14. augusts, nr. 235/236.

kad stājās spēkā Autortiesību likums¹²¹, kurā jau bija iekļauts Datorprogrammu direktīvā noteiktais regulējums datorprogrammu tiesiskās aizsardzības jomā. Jāatzīmē, ka 1995.gada 11.augustā Latvija pievienojās Bernes konvencijai¹²², bet 2002.gada 6.martā Latvija kļuva arī par WIPO Autortiesību līguma, kurš tieši noteica datorprogrammu aizsardzību autortiesību ietvaros, dalībvalsti. T.s. TRIPS nolīgumam Latvija pievienojās 1998.gadā.¹²³ Līdz ar to secināms, ka Latvija ir uzņēmusies saistības nodrošināt datorprogrammu aizsardzību autortiesību ietvaros, atzīstot tās par literāriem darbiem Bernes konvencijas izpratnē. Nav pamata izdarīt secinājumu, ka izvēlētais aizsardzības mehānisms balstās uz padomju tiesību atziņām. Vēsturiski izdarītās izvēles, uz programmatūras aizsardzību un civiltiesisko apriņķi primāri attiecinot autortiesisko tiesību režīmu, sekas tiks aplūkotas turpmākajās šī darba nodaļās.

¹²¹ Autortiesību likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 27.aprīlis, nr. 148/150.

¹²² Kritiku par pievienošanās procesu sk.: Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne: Latvijas Universitātes žurnāls = Law: Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 104.lpp.

¹²³ Par Marakešas līgumu par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: MK rīkojums Nr.511. Latvijas Vēstnesis, 1998. 23. oktobris, Nr. 308/312.

II NODAĻA

Programmatūra kā civiltiesiskās apgrozības objekts

Slēdzot līgumus par programmatūras izstrādi un/vai piegādi, praksē nozīmīgu lomu spēlē jautājums par tiesību objektu, kuru un/vai tiesības uz kuru iegūst attiecīgais pasūtītājs. Tā kā attiecībā uz programmatūras būtiskāko sastāvdaļu – datorprogrammām, virknē gadījumu ir paredzēts speciāls tiesiskais regulējums, kas atšķiras no citu intelektuālā īpašuma tiesību objektu regulējuma, ir būtiski noteikt, kuri datorprogrammas elementi to tehniskajā izpratnē ietilpst datorprogrammas jēdzienā intelektuālā īpašuma tiesību izpratnē. Tikai veicot šādu izvērtējumu, ir iespējams noteikt un mazināt juridiskos riskus, slēdzot attiecīgos darījumus.

Ņemot vērā iepriekš izdarīto secinājumu par autortiesību kā vadošās tiesiskās aizsardzības metodes izvēli programmatūras civiltiesiskās aprites noregulējumam, šajā nodaļā pamatā ir vērtēts datorprogrammas¹²⁴ autortiesiskās aizsardzības apjoms un specifika (2.1.apakšnodaļa). Varbūtēja datorprogrammu vai to atsevišķu elementu aizsardzība citu tiesību nozaru ietvaros ir analizēta darba 2.2.apakšnodaļā. Šīs nodaļas galvenais mērķis ir noskaidrot datorprogrammas jēdziena juridiski nozīmīgo saturu un tā determinēšanas metodiku, kas piemērojama Latvijas tiesību sistēmā.

2.1. Datorprogramma kā autortiesību darbs

Datorprogrammas kā autortiesību darba vērtējumā ir konstatējamas divas pieejas: no vienas puses, apskatāma datorprogrammas atbilstība klasiskajai autortiesību darbu izpratnei, vērtējot datorprogrammu kā literāru (literāri zinātnisku) darbu, no otras puses, – vērtējot datorprogrammu kā funkcionāli izmantojamu objektu jeb funkcionālu darbu¹²⁵. Šajā apakšnodaļā ir aplūkotas abas pieejas, sniedzot autora skatījumu uz to trūkumiem un tiesiskajām konsekvencēm civiltiesiskajā apgrozībā. Tāpat ir vērtētas atsevišķu datorprogrammas sastāvdaļu tiesiskās aizsardzības iespējas un īpatnības, jo ne visas datorprogrammas sastāvdaļas to ikdienišķajā vai datorzinātnes izpratnē ir imanentas datorprogrammas kā autortiesību objekta jēdzienam¹²⁶. Vienlaikus atzīmējams, ka precīza datorprogrammas elementu noteikšana ir nozīmīga gan piemērojot normatīvos tiesību aktus, gan veicot datorprogrammu civiltiesisko apgrozību. Raugoties no līgumtiesiskā skatupunkta,

¹²⁴ Pārējo programmatūras elementu juridiskā daba tiks raksturota datorprogrammas jēdziena determinācijas gaitā.

¹²⁵ Sk.: Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 34.lpp.

Sk. arī: Marly J. Urheberrechtsschutz für Computersoftware in der Europäischen Union: Abschied vom überkommenen Urheberrechtsverständnis. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1995, S. 111.

¹²⁶ Sal. Корнеев В.А. Программы для ЭВМ, базы данных и топологии интегральных микросхем как объекты интеллектуальных прав. Москва: Статут, 2010, с. 17.

Sk. arī: Eiropas Savienības tiesas 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-393/09 Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

datorprogramma var būt līguma objekts, kura saturs noteikšanai ir ne vien juridiska, bet arī ekonomiska nozīme.

2.1.1. Autortiesību darbs un tā veidi

Ar autortiesībām aizsargāta darba jēdziens gan normatīvajos tiesību aktos, gan juridiskajā literatūrā tiek definēts plaši, izvairoties no stingri noteiktu kritēriju minēšanas un izmantojot iespējamo darbu veidu piemērveida uzskaitījumu. Atbilstoši Autortiesību likuma 1.pantā otrajā punktā ietvertajai definīcijai darbs ir „autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā neatkarīgi no tā izpausmes veida, formas un vērtības”. Norāde uz literatūras, zinātnes un mākslas jomu ir vairāk deklaratīva rakstura, un praksē darba piederība kādai no šīm jomām parasti vērtēta netiek. Turklāt jāatzīmē, ka atsevišķi zinātnes sasniegumi tiek tieši izslēgti no aizsargājamo objektu loka.¹²⁷ Tajā pašā laikā minētā norāde vismaz daļēji vērtējama kā autortiesību darbu norobežošana no tehniskiem risinājumiem, kuru tiesiskā aizsardzība tiek panākta rūpnieciskā īpašuma tiesību ietvaros. Skaidru norobežošanas kritēriju trūkums kopsakarā ar atšķirīgu pieeju autortiesību aizsardzībai anglo-amerikāņu tiesību saimes valstīs¹²⁸ būtiski sarežģī tādu jaunu aizsardzības objektu kā datorprogrammu un datu bāzu tiesiskās aizsardzības metodes izvēli. Jāatzīmē, ka Latvijas likumdevējam nav izdevies saglabāt konsekveni darba jēdziena determinēšanā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 2.panta otro daļu autortiesisko aizsardzību bauda ne vien literāri, zinātnes un mākslas darbi, bet arī citi likuma 4.pantā minētie „darbi”. Kādas jomas darbi vēl šeit ir domāti, nav nosakāms, ņemot vērā to, ka likuma 4.pantā sniegtais darbu veidu uzskaitījums nav noslēgts. Vienlaikus jāsecina, ka, no juridiskās tehnikas viedokļa, šāda legāļdefinīcijas vēlāka paplašināšana nav atbalstāma, jo tā tiek nepamatoti sarežģīts tiesiskais regulējums. Turklāt šādā veidā tiek vājināta iepriekš norādītās funkcijas – nošķirt autortiesību darbus no rūpnieciskā īpašuma objektiem, īstenošana. Autortiesību likuma 4.pantā ietvertajam ar autortiesībām aizsargāto darbu uzskaitījumam vajadzētu tikai precizēt Autortiesību likuma 1.panta otrajā punktā ietverto jēdzienu „darbs”, nevis paplašināt tā saturiskās robežas.

Atbilstoši Autortiesību likuma 1.panta otrajai daļai un arī juridiskajā literatūrā pastāvošajam viedoklim¹²⁹ darba vērtībai nav nozīmes, nosakot, vai darbs bauda autortiesisku aizsardzību. Līdz ar to atsaukšanās uz darba izveidē ieguldīto investīciju apjomu ir tiesiski nenozīmīga, vērtējot darba autortiesiskās aizsardzības pamatotību. Tas attiecināms arī uz datorprogrammām, neraugoties uz pamatoti pastāvošo viedokli, ka patiesais aizsardzības objekts

¹²⁷ Sk. Autortiesību likuma 6.panta piekto punktu.

¹²⁸ Sīkāk par atšķirībām starp autortiesību un kopēšanas tiesību sistēmām sk.: Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5., neu bearbeitete Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S.12–13.

¹²⁹ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 27.–28.lpp.

datorprogrammu gadījumā ir to izstrādē ieguldītās investīcijas.¹³⁰ Vienlaikus atzīmējams, ka datorprogrammas izstrādē ieguldīto līdzekļu avota noskaidrošana var spēlēt noteiktu lomu gadījumos, kad datorprogrammas ir izstrādāta darba attiecību ietvaros un ir jānoskaidro autora mantisko tiesību piederība. Šajā gadījumā finanšu u.c. līdzekļu avota noskaidrošana var sniegt netiešas norādes uz to, vai attiecīgās datorprogrammas izstrāde ir ietilpusi darba ņēmēja pienākumos.

Pretēji viedoklim, ka autortiesību darbu piemērveida uzskaitījumam ir tikai formāla nozīme un aizsargāti var tikt arī uzskaitījumā tieši nenorādīti darbi¹³¹, jāatzīmē, ka praksē jauna veida cilvēka jaunrades rezultāta atzīšana par autortiesību darbu var izrādīties problemātiska. Šāda situācija bija novērojama vairākās valstīs saistībā ar datorprogrammu vai to atsevišķu sastāvdaļu atzīšanu par autortiesību darbiem¹³². Turklāt atsevišķos gadījumos tas, kurai darbu kategorijai tiek pieskaitīts konkrētais darbs, var ietekmēt tā aizsardzības potenciālu.¹³³ Tajā pašā laikā darba piederība kādai no Autortiesību likuma 4.pantā norādītajām darbu kategorijām neļauj automātiski secināt, ka darbs ir aizsargājams ar autortiesībām. Darba aizsardzībai izšķiroša ir tā atbilstība autortiesiskās aizsardzības priekšnosacījumiem jeb kritērijiem (sk. darba 2.1.2.1.nodaļu).

Paralēli autortiesību darbiem autortiesiski tiek aizsargāti arī no tiem atvasinātie darbi, neaizskarot t.s. oriģināldarbu autoru tiesības.¹³⁴ Datorprogrammu autortiesiskās aizsardzības gadījumā, ņemot vērā to tapšanas procesa īpatnības, ne vienmēr var precīzi determinēt, kas atzīstams par oriģināldarbu, bet kas – par tā atvasinājumu. Piemēram, datorprogrammas pirmkods parasti tiek veidots uz tās projekta materiālu pamata. Savukārt datorprogrammas objektkods faktiski ir pirmkoda tulkojums mašīnlasāmā formātā. Līdz ar to pirmkods var būt atvasināts darbs attiecībā pret projekta materiāliem, un vienlaikus tas var būt „oriģināldarbs” attiecībā pret objektkodu.

No atvasinātiem autortiesību darbiem ir jānošķir nepabeigti autortiesību darbi, kuri parasti bauda tādu pašu aizsardzības pakāpi kā pabeigti darbi, taču to atbilstība aizsardzības piešķiršanai nepieciešamajai radošuma pakāpei atsevišķās tiesību sistēmās var tikt apšaubīta.

¹³⁰ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 81.lpp.

¹³¹ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 27.lpp.
Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 52.–53.lpp.

¹³² Sk. sīkāk darba 1.2. nodaļu.

¹³³ Tā, piemēram, lietišķās mākslas objektiem Vācijā tiek izvirzītas augstākas radošuma pakāpes prasības nekā citiem autortiesību darbiem, kā rezultātā viens un tas pats attēls var baudīt atšķirīgu aizsardzību atkarībā no tā, vai runa ir par uzņēmuma logo vai zīmējumu, kas radīts kādai mākslas izstādei.

¹³⁴ Sk. Autortiesību likuma 5.pantu.

Autortiesisko aizsardzību saskaņā ar Autortiesību likuma 6.pantu cita starpā nebauda idejas, metodes, procesi un matemātiskās koncepcijas. Tiešas norādes par datorprogrammas pamatā esošajiem algoritmiem un programmēšanas valodām minētais pants nesatur¹³⁵. Tomēr nav secināms, ka minētie elementi būtu aizsargājami autortiesību ietvaros, jo to aizsardzība parasti nozīmētu ideju vai attiecīgi valodas līdzekļu kā tādu aizsardzību. Pēc autora domām, programmēšanas valodas tiek pamatoti pielīdzinātas klasiskā literārā darbā lietotai valodai¹³⁶, kas pati par sevi arī nebauda autortiesisku aizsardzību. Saskaņā ar EST 2012.gada 2.maija spriedumu *SAS Institute* lietā programmēšanas valoda nav viena no datorprogrammas izpausmes formām Datorprogrammu direktīvas 1.panta otrā punkta izpratnē.¹³⁷

Pārsteidzošā kārtā ideju un koncepciju autortiesisku aizsardzību paredzēja 1993.gada Autortiesību likuma 3.panta otrā daļa. Šāda autortiesību būtībai pretēja pieeja tika skaidrota kā pārņēmums „no anglosakšu autortiesību aizsardzības sistēmas”¹³⁸. Minētajam uzskatam nevar piekrist, jo arī anglo-amerikāņu tiesību sistēmā idejas un koncepcijas nebauda autortiesisku aizsardzību¹³⁹.

2.1.2. Autortiesību darbu tiesiskās aizsardzības priekšnosacījumi

2.1.2.1. Vispārīgās prasības pret autortiesību darbiem

Pretēji tām intelektuālā īpašuma tiesību nozarēm, kas vērstas uz tehnisko risinājumu aizsardzību, autortiesībās aizsargājama objekta statusa iegūšanai tiek izvirzītas ļoti zemas prasības. Turklāt pats statuss tiek iegūts reālakta, nevis reģistrācijas ceļā, kas nozīmē, ka autortiesību darbs ir aizsargājams jau no tā rašanās brīža bez jebkādu formālu prasību izpildes¹⁴⁰. Minētais princips ir

¹³⁵ 1993.gada Autortiesību likuma 6.panta ceturtajā punktā turpretim autortiesību aizsardzība tika liegta „programmēšanas valodas algoritmiem un ar programmām nesaistītiem algoritmiem, kas izmantoti datorprogrammu radīšanai”. Minētais formulējums tā neskaidrības un neprecizitātes dēļ gan atzīstams par neveiksmīgu.

¹³⁶ Sk. Ģenerālvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumus, kas 29.11.2011. sniegti lietā: C- 406/10 *SAS Institute Inc. v World Programming Ltd*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹³⁷ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 2.maija spriedums lietā: C-406/10 *SAS Institute Inc. v World Programming Ltd*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sk. sprieduma 39. un 46.rindkopu.

¹³⁸ Platpere I. Ar jauno likumu – par skaidrākām autortiesību normām. Jurista Vārds, 2000. 4.maijs, nr.18, 1.lpp.

¹³⁹ Sal. § 102 (b) Copyright Law of the United States of America and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. Pieejams: <http://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#102> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Vienlaikus atzīmējams, ka viena no saviem nesējiem spriedumiem Anglijas un Velsas Patentu tiesa (*England and Wales Patents County Court*) atzina, ka autortiesisku aizsardzību bauda fotogrāfijas motīvs, šādi pēc būtības nodrošinot fotogrāfijas pamatā esošās idejas aizsardzību. Sk.: Anglijas un Velsas Patentu tiesas spriedums lietā: *Temple Island Collections Limited v. New English Teas Limited and Nicholas John Houghton*, No. 1CL 70031 [2012]. Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWPC/2012/1.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Sk. arī: OLG Köln spriedumu lietā 6 U 189/97 [1999]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁴⁰ Sk. Autortiesību likuma 2.panta trešo daļu.

nostiprināts Bernes konvencijas 5.panta otrajā daļā un ir saistošs visām tās dalībvalstīm¹⁴¹. Tomēr atsevišķi normatīvajos tiesību aktos tieši nedefinēti autortiesiskās aizsardzības priekšnosacījumi jeb kritēriji ir konstatējami.

Autortiesību darbam ir jābūt radītam cilvēka darbības rezultātā, kas nozīmē, ka par autortiesību darbu netiks atzīts objekts, kuru radījis kāds dzīvnieks vai ierīce, vai kas jau pastāv dabā un ko cilvēks tikai pasniedz sabiedrībai kā autortiesību darbu (piemēram, koka sakne, kuru izvieto mākslas darbu izstādē kā mākslas darbu). Attiecībā uz ierīču radītiem darbiem ir jāatzīmē, ka aizsardzību nebauda tikai ierīču patstāvīgi radīti darbi. Ņemot vērā, ka mākslīgais intelekts nav izgudrots, tad patstāvīgums šajā gadījumā ir nosacīts¹⁴² un vērtējams katrā konkrētā gadījumā. Aktuāls ir jautājums, vai datorprogramma, kas radīta, izmantojot citu, speciāli datorprogrammu ģenerēšanai domātu datorprogrammu, ir autortiesību darbs, un pozitīvas atbildes gadījumā noskaidrojams, kas ir ģenerētās datorprogrammas autors. Automātiski ģenerēta programma tiek radīta, personai ģenerācijas programmā izvēloties noteiktus ģenerēšanas iestatījumus un attiecīgajai ģenerācijas programmai izvēloties iestatījumiem atbilstošus programmas moduļus. Pēc būtības ģenerētā programma satur iepriekš radītus datorprogrammas moduļus, un tādēļ ir saskatāma tās līdzība ar autortiesībās jau pazīstamo salikto darbu. Atzīstot šādu programmu par saliktu darbu, kas, autorprāt, visprecīzāk atbilst tās būtībai, jāsecina, ka šādas programmas autors ir persona, kas izvēlējusies ģenerēšanas iestatījumus, tā nosakot konkrēto programmas saturu¹⁴³. Uzskats, ka ģenerētā datorprogramma ir darbs, kura autors ir ģenerācijas programmas autors¹⁴⁴, nav precīzs, jo pastāv zināma izvēles brīvība, ģenerējot jaunu programmu, un šīs izvēles brīvības izmantošanā ir rodams jaunrades elements. Tomēr jāatzīmē, ka ģenerētās programmas autoram ir jāievēro atsevišķo programmas moduļu autoru (citu autortiesību subjektu) tiesības uz oriģināldarbu(-iem). Mēģinājums ar speciālu datorprogrammu palīdzību ģenerēto datorprogrammu autorības jautājumu tieši noregulēt Datorprogrammu direktīvā, paredzot, ka šādas datorprogrammas arī var būt autortiesiski aizsargātas, ja tās atbilstu tiem pašiem kritērijiem, kuriem atbilst datorprogrammas,

¹⁴¹ Pašreiz Bernes konvencijai ir pievienojušās 165 valstis. Ar pilnu to sarakstu var iepazīties Bernes konvencijas versijā, kas izvietota WIPO mājaslapā. Pieejams: <http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/berne.pdf> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁴² Sk. arī: Корнеев В.А. Программы для ЭВМ, базы данных и топологии интегральных микросхем как объекты интеллектуальных прав. Москва: Статут, 2010, с. 45.

¹⁴³ Sal. European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 107.

¹⁴⁴ Ahn H.-J. Der urheberrechtliche Schutz von Computerprogrammen im Recht der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Korea. Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1999, S. 28.

kuru tapšanā netika izmantota ģenerācijas programmas¹⁴⁵, izrādījās neveiksmīgs. Vienlaikus tas nedod pamatu secinājumam, ka šādas programmas autortiesisko aizsardzību nebauda.

Nākamais autortiesību darbam piemītošs kritērijs ir individualitāte. Autortiesību darbs ir tikai tāds objekts, kas atspoguļo autora personību¹⁴⁶, un tādējādi tas ir nošķirams no objektiem, kas nav radīti jaunrades procesā. Ņemot vērā grūtības definēt, kas ir jaunrade, arī individualitātes kritērija noskaidrošana ir būtiski apgrūtināta. Tajā pašā laikā, autorprāt, minētais kritērijs nav pilnībā ignorējams, jo tīri mehānisku, rutinētu darbību rezultātā radītu objektu aizsardzība būtu pretrunā ar kontinentālās Eiropas tiesību saimei raksturīgo izpratni par autortiesībām kā tiesībām, kas vērstas uz autora radošās darbības (viņa personības turpinājuma) aizsardzību.

Visbeidzot, kā atsevišķs kritērijs objekta atzīšanai par autortiesību darbu minams individualitātes jeb jaunrades līmeņa kritērijs. Saskaņā ar šo kritēriju, lai kādu objektu atzītu par autortiesību darbu, ir jākonstatē, ka tas ir sasniedzis noteiktu individualitātes (radošuma) līmeni. Tomēr jāatzīmē, ka pietiek ar ļoti nelielu jaunrades līmeni, lai darbs tiktu autortiesiski aizsargāts. Latvijas juridiskajā literatūrā pat ir sastopams uzskats, ka „paša darba pastāvēšana jau pati par sevi ir pietiekams iemesls, lai atzītu, ka šis darbs ir radošs darbības produkts”¹⁴⁷. Līdzīgu attieksmi pret nepieciešamību vērtēt jaunrades kritērija esamību ir paudusi arī Augstākā tiesa (turpmāk – AT) savā 2006.gada 19.aprīļa spriedumā¹⁴⁸, kur tika vērtēta Staburaga fotogrāfijas autortiesiska aizsargājamība. Tajā pašā laikā AT minētajā spriedumā norādīja, ka „fotogrāfisko darbību veikšana nav uzskatāma par darbību, kuru veikšanā persona savā rīcībā būtu ierobežota ar kādiem jau iepriekš noteiktiem precīziem standartiem, kas neļauj izpaust savu personību radošajā darbībā”. Šāds formulējums norāda uz to, ka AT ieskatā kāda objekta atzīšanai par autortiesību darbu jaunrades elements tomēr būtu ņemams vērā. Līdzīgu attieksmi ir paudusi arī EST savā spriedumā lietā *Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and others*, t.sk. vērtējot to, vai autoram, veidojot darbu, ir bijusi iespēja izdarīt brīvu un radošu izvēli¹⁴⁹. Tāpēc kā neveiksmīga vērtējama

¹⁴⁵ Sk. Datorprogrammu direktīvas sākotnējā projekta 1.panta ceturtā punkta b. apakšpunktu. Commission proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Submitted by the Commission on 5 January 1989), Official Journal of the European Communities, No C 91/4, 12.4.1989, p. 9.

¹⁴⁶ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 1.decembra spriedums lietā: C-145/10 *Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and others*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁴⁷ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 24.–25.lpp.

Sal. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rudevskis J., Levits E., Briede J. u.c., R.Baloža zin.vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 680.lpp.

¹⁴⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā SKC-266. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/archive/department1/2006/> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁴⁹ Sk. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 1.decembra spriedums lietā: C-145/10 *Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and others*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

AT piedāvātā minētās lietas tēze¹⁵⁰, kur šī atkāpe no kategoriskā jaunrades līmeņa elementa nolieguma nav ņemta vērā. Tāpat diskutabls ir jautājums, vai AT ar minēto spriedumu ir mainījusi savu pozīciju apskatāmajā jautājumā, salīdzot ar tās nostāju 2003.gada 8.janvāra spriedumā¹⁵¹, kurā tā atzina par nepieciešamu noskaidrot jaunrades līmeni, vērtējot televīzijas raidījumu pārraidīšanas grafiku autortiesisko aizsargājamību¹⁵².

Darbam nav jāatbilst patentu tiesībās pazīstamajam novitātes kritērijam, jo autortiesībās tiek pieļauta divu vienādu darbu neatkarīga radīšana¹⁵³. Protams, iespēja, ka neatkarīgi viens no otra tiks radīti divi vienādi darbi, ir ļoti neliela, un tiesvedība, kas saistīta ar šādu darbu autoru autorības apstrīdēšanu, ir retums¹⁵⁴. Tomēr t.s. vienkāršo autortiesību darbu gadījumā, kad attiecīgo darbu jaunrades līmenis ir samērā zems, bet pietiekams autortiesiskās aizsardzības iegūšanai, pastāv iespēja, ka abi darbi baudīs autortiesisko aizsardzību neatkarīgi viens no otra. Kontinentālās Eiropas tiesību saimes valstīs vērtējums par to, vai darbs ir kāda cita darba kopija, ir pakārtots mērķim noskaidrot, vai autors darba radīšanā ir bijis pietiekami radošs, kas reizē nozīmē patstāvīgu radošu sniegumu¹⁵⁵. Turpretim t.s. *Copyright* sistēmai (anglo-amerikāņu tiesību saimei) ir raksturīga pieeja, ka vērtējums par to, vai darbs ir kāda cita darba kopija, ir virsmērķis. Eiropā attiecīgā pieeja atbilst Lielbritānijas un Īrijas autortiesību doktrīnai¹⁵⁶. Apskatāmajai atšķirībai piemīt ne tikai teorētiska, bet arī praktiska nozīme, jo tā nosaka vērtēšanas standartus, kas tiek piemēroti, lai konstatētu, vai attiecīgais darbs bauda autortiesisku aizsardzību. Vienlaikus konstatējama abu minēto pieeju tuvināšanās, kas it īpaši novērojama ES direktīvās autortiesību jomā un to interpretācijā.

¹⁵⁰ Tēzes teksts: „Fotogrāfijas saturs un darba pastāvēšana apstiprina radošu darbību darba tapšanā, iegūstot fotogrāfijas autoram personiskās un mantiskās tiesības, kuras aizsargā Autortiesību likums.”

¹⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2003.gada 8.janvāra spriedums lietā SKC-10 (nav publicēts).

¹⁵² Turklāt minētajā spriedumā AT atstāja spēkā zemākas instances tiesas spriedumu, ar kuru jaunrades elementa trūkuma dēļ autortiesiskā aizsardzība televīzijas raidījumu pārraidīšanas grafikiem tika liegta.

¹⁵³ Sal. Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 2, Rn.17.

¹⁵⁴ Piemēram, vienā no lietām, ko skatījusi Berlīnes Palātas tiesa (*Kammergericht Berlin*), tika konstatēta paralēla vienādu (ļoti līdzīgu) autortiesību darbu radīšana, diviem autoriem patstāvīgi izveidojot Vācijas un Izraēlas karogu kolāžas. Sk. LG Berlin spriedumu lietā: 5 U 4831/00 [2000]. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2001, nr. 6, S. 504–505.

Līdzīgi ir lēmusi arī Mīnhenes Palātas tiesa kādā citā lietā muzikālo autortiesību darbu jomā. Sk. LG München spriedumu lietā 7 O 19257/02 [2003]. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2003, nr. 3, S. 245-249.

¹⁵⁵ Uz tāda snieguma konstatēšanas nepieciešamību tiek norādīts, piemēram, Vācijas Augstākās tiesas spriedumā lietā „Vorentwurf II”. Sk. BGH spriedums lietā: I ZR 198/85 Vorentwurf II [1987]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1988, nr. 7, S. 533–536.

Sk. arī: BGH spriedums lietā: I ZR 177/80 Brombeer-Muster [1983]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1983, nr. 7, S. 377–379.

¹⁵⁶ European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 94.

Sk. arī: Apvienotās Karalistes Augstās tiesas spriedumu lietā: University of London Press Ltd v University Tutorial Press Ltd [1916] 2 Ch 601.

2.1.2.2. Speciālās prasības pret datorprogrammām

Datorprogrammu direktīvas 1.panta trešajā punktā ir norādīts, ka „datorprogrammu aizsargā, ja tā ir oriģināla tādā ziņā, ka tā ir autora paša intelekta radīta. Nosakot, vai tā jāaizsargā, nelieto nekādus citus kritērijus”. Šāds tiešs regulējums tika atzīts par nepieciešamu, lai novērstu paaugstinātas radošuma līmeņa prasības attiecībā uz datorprogrammām, kas, piemēram, pastāvēja Vācijā.¹⁵⁷ Tā pazīstamajā *INKASSO* lietas spriedumā Vācijas Augstākā tiesa (turpmāk – BGH) norādīja, ka datorprogrammas principā var tikt aizsargātas kā autortiesību darbi, taču katrā konkrētajā gadījumā ir jākonstatē, vai ir sasniegts pietiekams jaunrades līmenis. Tas noskaidrojams, izvērtējot programmas noformējumu attiecībā pret jau pastāvošiem programmu noformējumiem un konstatējot, vai jaunais noformējums satur individuālas (oriģinālas) īpašības. Tāpat tiesa norādīja, ka spējas baudīt autortiesisko aizsardzību zemākā robeža tiek pārkāpta tikai tad, kad ir sasniegts ievērojami augsts individualitātes līmenis, kas izpaužas kā acīmredzams informācijas un instrukciju izvēles, sakopšanas, sakārtošanas un iedalīšanas darbību noformēšanas pārkāpums attiecībā pret vidējo prasmju līmeni.¹⁵⁸ Līdzīgi, tikai nedaudz vājinot savu strikto pozīciju, BGH lēma arī t.s. *Betriebssystem* lietā.¹⁵⁹ Pēc *INKASSO* lietas tika izteikti vērtējumi, ka augsto radošuma līmeņa prasību dēļ autortiesisku aizsardzību Vācijā bauda mazāk nekā 10% no visām programmām.¹⁶⁰ Ņemot vērā nepieciešamību aizsargāt datorprogrammu izstrādē ieguldītos līdzekļus, šāda tiesiskā nestabilitāte un vājās aizsardzības iespējas neapmierināja datorprogrammu izstrādātājus ne vien Vācijā, bet arī ārpus tās. Līdz ar to attīstījās iniciatīva harmonizēt pret datorprogrammu jaunrades līmeni izvirzāmās prasības un citus ar datorprogrammu autortiesisko aizsardzību saistītus jautājumus ES līmenī. Tas arī tika panākts ar Datorprogrammu direktīvu, atstājot gan atklātu jautājumu par to, vai datorprogrammu gadījumā ir izvirzāmas zemākas jaunrades līmeņa prasības nekā citu autortiesību darbu gadījumā. Šāds jautājums, domājams, nerodas, vērtējot direktīvas tekstā ietverto norādi uz „autora intelekta pašu radītu” darbu kā vienīgo kritēriju anglo-amerikāņu tiesību saimes kontekstā, kuras atziņas arī kalpoja par pamatu šādam formulējumam¹⁶¹, taču

¹⁵⁷ Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology - Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988., p.187. Pieejams: [http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_\(88\)_172_final.pdf](http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_(88)_172_final.pdf) [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁵⁸ BGH spriedums lietā: I ZR 52/83 Inkasso-Programm [1985] para. 83. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁵⁹ BGH spriedums lietā: I ZR 139/89 Betriebssystem [1990] para. 47. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁶⁰ Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5., neu bearbeitete Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S.111.

¹⁶¹ Sk. European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 95.

kontekstā ar kontinentālās Eiropas tiesību saimē pastāvošajām prasībām pret jaunrades līmeni šāda norāde liek apšaubīt iespēju vienveidīgi piemērot klasisko autortiesību darbu jaunrades līmenim izvirzāmās prasības arī attiecībā uz datorprogrammām. Kā apliecinājums tam, ka datorprogrammu gadījumā jaunrades līmeņa prasības ir samazinātas, salīdzinot ar citiem autortiesību darbiem, kalpo Vācijas tiesību doktrīnā un arī tiesu praksē sastopamais uzskats, ka no aizsardzības loka tiek izslēgtas tikai t.s. banālās programmas¹⁶², respektīvi, vadmotīvs ir atzīt visas datorprogrammas par autortiesību darbiem, nepārbaudot to jaunrades līmeni, vien atzīstot, ka izņēmuma gadījumos, kad programma ir īpaši vienkārša (banāla), tā nebauda autortiesisku aizsardzību. Šāda pieeja tiek pamatoti kritizēta¹⁶³ kā kontinentālās Eiropas tiesību saimei neraksturīga pieeja, kas ir aizgūta no t.s. kopēšanas tiesību jeb *Copyright* sistēmas. Līdz ar to secināms, ka, novēršot nevienlīdzīgu attieksmi pret datorprogrammām kā autortiesību darbiem, kas izpaudās kā paaugstinātas prasības pret jaunrades līmeni, salīdzinot ar citiem autortiesību darbiem, attiecībā uz datorprogrammām ir nepamatoti radīts īpašas labvēlības režīms, kas izpaužas kā pazeminātas prasības pret tajās konstatējamo jaunrades līmeni.

Tas, ka pēc Datorprogrammu direktīvas pieņemšanas prasības pret datorprogrammu radošuma līmeni tika radikāli samazinātas, atspoguļojas, piemēram, *Buchhaltungsprogramm* lietas spriedumā, kurā BGH norādīja, ka pēc Datorprogrammu direktīvas ieviešanas Vācijas Autortiesību likumā datorprogrammu aizsardzības iegūšanai izvirzāmas zemas prasības.¹⁶⁴ Līdz ar to Vācijas tiesību doktrīnā valda atziņa, ka gadījumi, kad datorprogramma varētu tikt atzīta par neaizsargājamu autortiesību ietvaros tās nepietiekamā radošuma līmeņa dēļ, ir izņēmuma gadījumi.¹⁶⁵ Vienlaikus nevar secināt, ka jaunrades līmeņa prasība vispār vairs nepastāv.¹⁶⁶ Tā vietā rodas jautājums, vai datorprogrammu gadījumā ir izvirzāmas zemākas radošuma līmeņa prasības nekā citu autortiesību darbu gadījumā.

¹⁶² Lehmann M. Verträge über Computerprogramme. Grām.: Handbuch des Urheberrechts. 2. Aufl. Hrsg. Loewenheim U. München: Verlag C. H. Beck München, 2010, § 9, Rn. 50; Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 111/02 Fash 2000 [2005]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā]. Sk. arī: European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 96.

¹⁶³ Sk. Kommentar zum deutschen Urheberrecht. Band 1.2 (einschließlich 52. Aktualisierungslieferung). Mestmäcker E.J./ Schulze E. Köln: Luchterhand, 2010, § 69 a, Rn.23.

¹⁶⁴ BGH spriedums lietā: I ZR 47/91 Buchhaltungsprogramm [1993]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁶⁵ Rehlinger M. Urheberrecht. 15., neue bearbeitete Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2008, S.72.

¹⁶⁶ Sal. OLG Hamburg spriedums lietā: 3 U 288/00 CT-Klassenbibliothek [2002]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2002, nr. 7, S. 217–219.

Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka datorprogrammās kā funkcionālos darbos jaunrades elements ir izteikts mazāk spilgti nekā citos autortiesību darbos.¹⁶⁷ Tajā pašā laikā, atsaucoties uz ASV Augstākās tiesas lēmumu lietā *Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co.*¹⁶⁸, kurā tiesa attiecībā uz funkcionāla rakstura darbu formulēja t.s. minimālā radošuma standartu (*minimum standard of creativity* – angļu val.), tiek rosināts minēto standartu attiecināt arī uz datorprogrammām¹⁶⁹. Jāatzīmē, ka Datorprogrammu direktīvas 1.panta trešajā punktā formulētā nostāja jaunrades līmeņa jautājumā nepieļauj augstāku jaunrades prasību definēšanu datorprogrammām nekā citu autortiesību darbu gadījumā. Tāpēc, nesaskatot nepieciešamību pēc noteikta jaunrades līmeņa konstatācijas citu autortiesību darbu gadījumā, nav arī pamata to mēģināt noteikt datorprogrammu gadījumā. Vienlaikus jāsecina, ka, lai neradītu nepamatotus šķēršļus autoru jaunradei, aizsargājot elementārus cilvēka intelektuālās darbības rezultātus, minimāls jaunrades līmenis būtu jākonstatē ikviena darba, t.sk. datorprogrammu, gadījumā. Tāpat, autorprāt, par doktrināri pareizāku risinājumu būtu atzīstama prasība pēc ievērojami augstāka jaunrades līmeņa konstatācijas datorprogrammu gadījumā, salīdzinot ar citiem autortiesību darbiem – līdzīgi kā atbilstoši Vācijas tiesību doktrīnai tas tiek darīts attiecībā uz lietišķās mākslas objektiem¹⁷⁰ un kā tas tika atzīts iepriekš minētajā *INKASSO* lietā. Šāda pieeja atbilstu datorprogrammu funkcionālajam raksturam un lietojumam. No tehniskā skatupunkta šādu secinājumu pamato tas, ka datorprogrammu izstrādē tiek bieži izmantoti jau agrāk radīti elementi, kuru jaunrades līmenis ir ļoti zems. Raugoties no ekonomiskā skatupunkta, pārāk stingra autortiesiska aizsardzība kavē jaunu produktu – datorprogrammu – radīšanu. Turklāt tiek ierobežota datorprogrammu izstrādātju konkurence, atsevišķus elementārus programmatūras risinājumus padarot par neizmantojumiem arvien jaunu produktu izstrādē. Visbeidzot, pārāk stingra datorprogrammu autortiesiska aizsardzība nesamērīgi ierobežo eventuālo jauno datorprogrammu radītāju jaunrades brīvību, kas tiek aizsargāta konstitucionālā līmenī¹⁷¹. Vienlaikus jāatzīmē, ka šādu pieeju ir noliegusi Eiropas Savienības tiesa,

¹⁶⁷ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 24.lpp.

Sal. Grudulis M. Kā saprast jaunrades jēdzienu autortiesībās. Jurista Vārds, 2002. 23.aprīlis, nr.8, 5.lpp.

¹⁶⁸ ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: *Feist Publications, Inc., v. Rural Telephone Service Co.*, 499 U.S. 340 [1991]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=499&invol=340> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁶⁹ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 34.–35.lpp.

¹⁷⁰ Turklāt šajā gadījumā nebūtu jāsaskaras ar problēmu, ka viens un tas pats objekts atkarībā no tā kvalifikācijas pēc piederības noteiktam darbu veidam baudītu vai tieši pretēji – nebaudītu autortiesisku aizsardzību.

¹⁷¹ LR Satversmē jaunrades brīvība tiek aizsargāta tās 113.pantā. Autortiesības attiecībā pret jaunrades brīvību ne vienmēr atrodas pretnostatījuma attiecībās, jo gadījumā, kad tiek neatļauti pārņemts cita autora intelektuālās darbības rezultāts, nav pamata saskatīt pārņēmēja darbā jaunradi. Vienlaikus pārāk stingra autortiesiska aizsardzība, kad tā tiek nodrošināta darbiem, kuros jaunrades līmenis ir ļoti zems, kavē citu autoru iespēju radīt darbus ar pietiekami augstu jaunrades līmeni.

savā 2009.gada 16.jūlija *Infopaq* lietas¹⁷² spriedumā atzīstot, ka autortiesību darbiem piemērojams vienots jaunrades līmeņa kritērijs, saskaņā ar kuru darbam jābūt oriģinālam tajā ziņā, ka tas ir tā autora intelektuālās jaunrades rezultāts (*original in the sense that it is its author's own intellectual creation* – angļu val.)¹⁷³. Rezumējot jāsecina, ka, pirmkārt, minimālais jaunrades līmenis datorprogrammu gadījumā ir jākonstatē, lai tās varētu baudīt autortiesisko aizsardzību. Otrkārt, minētais līmenis atbilst citu autortiesību darbu gadījumā noteiktajam jaunrades līmenim. Treškārt, aizsargājamā objekta – datorprogrammas, dabai vairāk atbilstu augstākas jaunrades līmeņa prasības nekā citu autortiesību darbu gadījumā.

2.1.3. Datorprogrammas jēdziena definīcija

Izvērtējot dažādu valstu normatīvos tiesību aktus autortiesību jomā, kā arī starptautiskos nolīgumus, jāsecina, ka nepastāv vienota pieeja jautājumam, vai tajos ir jānostiprina datorprogrammas definīcija. Juridiskajā literatūrā ir izplatīts uzskats, ka datorprogrammas legāldefinīcija ātri novecotu tehnoloģiju straujās attīstības dēļ¹⁷⁴ un līdz ar to datorprogrammas jēdziena saturs noskaidrojama atstājama tiesu ieskatam.

Neraugoties uz iepriekš minēto argumentu, atsevišķos gadījumos likumdevēji ir izvēlējušies definēt datorprogrammas jēdzienu. Piemēram, ASV Autortiesību likuma 101.pantā datorprogramma ir definēta kā „priekšrakstu vai instrukciju kopums, kas ir tieši vai netieši izmantojams datorā, lai panāktu noteiktu rezultātu”¹⁷⁵. Krievijas Civilkodeksa¹⁷⁶ 1261.pantā datorprogrammas ir pielīdzinātas literāriem darbiem, kā arī tieši ir norādīts, ka tiek aizsargāts gan datorprogrammas pirmkods un objektkods, gan arī sagatavošanas materiāli, kas iegūti programmas izstrādes gaitā, un programmas radīti audiovizuāli attēli. Tomēr arī Krievijas likumdevēja pieņemtajā datorprogrammas definīcijā tiek uzsvērts, ka datorprogramma ir datu un komandu kopums, kas domāts elektronisko skaitļošanas mašīnu un citu datorierīču funkcionēšanai, lai panāktu noteiktu rezultātu.¹⁷⁷ Analizējot abas minētās definīcijas, jāsecina, ka to starpā pastāv atsevišķas būtiskas atšķirības. ASV likumdevējs ir lakoniskā formā uzsvēris datorprogrammas

¹⁷² Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2009.gada 16.jūlija spriedums lietā: C-5/08 *Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁷³ Sk. analizējamā sprieduma 35.–37. rindkopu.

¹⁷⁴ Haberstumpf H. *Handbuch des Urheberrechts*. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 2000, S.70.

¹⁷⁵ Copyright Law of the United States of America and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. <http://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#101> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁷⁶ Федеральный закон от 18.12.2006 N 230-ФЗ: "Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая)". Pieejams: <http://www.gk-rf.ru> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁷⁷ Гражданский кодекс Российской Федерации. Статья 1261. Программы для ЭВМ. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1261> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

funkcionālās dabas aizsardzības nepieciešamību, vienlaikus palielinot neskaidrību jautājumā, vai arī tās datorprogrammas sastāvdaļas, kurām pašām nepiemīt likumdevēja noteiktā funkcionalitāte, ir autortiesiski aizsargājamas kā datorprogrammas sastāvdaļas, nevis kā patstāvīgi ar autortiesībām aizsargājami darbi. Tāpat likumdevējs ir saglabājis nepieciešamību interpretēt „datora” jēdzienu, lai noskaidrotu, kuru ierīču darbināšanai radītas programmas ir aizsargājamas kā autortiesību darbi.

Iepriekš minētās definīcijas lielā mērā sasaucas ar WIPO tipveida noteikumos ietverto datorprogrammas definīciju, kas orientēta uz datorprogrammu funkcionālo dabu un nosaka, ka „datorprogramma nozīmē instrukciju kopumu, kas, iekļauts mašīnlasāmā vidē, spēj darbināt mašīnu, kurai piemīt informācijas apstrādes spējas, liekot tai noteikt, izpildīt vai sasniegt noteiktu funkciju, uzdevumu vai rezultātu”¹⁷⁸. WIPO piedāvātā definīcija, līdzīgi kā vēlāk formulētās ASV un Krievijas likumdevēju definīcijas, uzsver datorprogrammas funkcionalitāti, raksturojot aizsardzības objektu. Krievijas likumdevējs ir izvēlējis plašāku datorprogrammas definīciju, lietojot ne vien apzīmējumu „komandas”, kas pielīdzināms ASV un WIPO lietotajam jēdzienam „instrukcijas”¹⁷⁹, bet arī norādot, ka datorprogramma ir arī datu kopums, kas nodrošina „elektronisko skaitļošanas mašīnu un citu datorierīču” funkcionēšanu. Šādam formulējumam var būt izšķiroša nozīme, vērtējot, vai datorprogrammas sastāvdaļas, kas pašas nesatur izpildāmas instrukcijas, ir aizsargājamas kā datorprogrammas sastāvdaļas autortiesību izpratnē. Tomēr šāds plašāks definējums rada arī juridisku risku, ka par datorprogrammu tiks atzīti datorprogrammas darbībai neiminenti dati, kā, piemēram, datu bāzi veidojoši dati, kas būtu jānošķir no datu bāzes vadības programmas. Krievijas likumdevēja mēģinājums neaprobežoties ar elektroniskās skaitļošanas mašīnas termina lietošanu, nosakot datorprogrammas funkcionēšanas vidi, atstāj tomēr atklātu jautājumu, kas īsti ir saprotams ar „citām datorierīcēm”.

Starptautiskajos nolīgumos, kas regulē datorprogrammu autortiesisko aizsardzību, datorprogrammas definīcija parasti nav ietverta. WIPO Autortiesību līgumā un TRIPS nolīgumā ir tikai norādīts, ka datorprogrammas ir aizsargātas tāpat, kā Bernes konvencija aizsargā literāros darbus. Tas pats ir noteikts arī Datorprogrammu direktīvā. Papildus tam direktīvas 1.panta pirmajā punktā ir norādīts, ka termins „datorprogrammas” ir attiecināms arī uz to projekta materiāliem (*preparatory design material* – angļu val.).

Valstīs, kuru normatīvajos tiesību aktos nav noteikta datorprogrammas definīcija, tās noskaidrošanas avots parasti ir tiesību doktrīna un judikatūra. Datorprogrammas definīciju var saturēt arī standarti. Piemēram, Vācijā datorprogramma ir definēta *DIN 44300* standartā, un saskaņā

¹⁷⁸ Model Provisions on the Protection of Computer Software, Copyright [WIPO's monthly bulletin], January 1978, p. 12.

¹⁷⁹ Sk. Komanda. LZA TK ITTEA terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=komanda&list=&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

ar to datorprogramma ir jebkādā valodā formulēta pavēļu virkne, kas liek elektroniskai ierīcei izpildīt kādu noteiktu funkciju (uzdevumu) vai parādīt vai sasniegt noteiktu rezultātu¹⁸⁰.

Latvijas likumdevējs ir atteicies no datorprogrammas definēšanas normatīvajos tiesību aktos. 1993.gada Autortiesību likums šādu legāļdefinīciju saturēja. Saskaņā ar tā 1.pantā ietverto skaidrojumu datorprogramma tika definēta kā „vārdos, kodos, shēmās vai kādā citā formā izteikts, informācijas nesējā ierakstīts instrukciju kopums, ko dators¹⁸¹ spēj nolasīt un kas datoru aktivizē kādai noteiktai darbībai vai kāda noteikta uzdevuma veikšanai vai rezultāta sasniegšanai”. Minētajā uz datorprogrammas funkcionālo dabu orientētajā definīcijā konstatējama līdzība ar WIPO tipveida noteikumos piedāvāto datorprogrammas definīciju. Tajā pašā laikā jāsecina, ka citētajā 1993.gada Autortiesību likuma definīcijā datorprogrammas identificēšana tika nepamatoti saistīta ar ierakstīšanu informācijas nesējā, ko dators spēj nolasīt. Datorprogrammas būtībai nozīmīga ir tikai tās spēja vadīt datoru vai citu ierīci, kad tā tiek transformēta mašīnlasāmā formā, nevis tās realizācijas (fiksācijas) forma¹⁸².

Vērtējot jēdziena „datorprogrammas” legāļdefinīcijas nepieciešamību, jāsecina, ka legāļdefinīcija varētu atvieglot datorprogrammas kā autortiesību darba precīzu determinēšanu un attiecīgi tās civiltiesisko apgrozību. Šādi tiktu mazinātas tiesību doktrīnā pastāvošās neskaidrības attiecībā uz atsevišķu datorprogrammas sastāvdaļu aizsardzības apjomu. Tas būtu īpaši nozīmīgi tādās valstīs kā Latvija, kurās ir nepietiekama tiesu prakse datorprogrammu autortiesiskās aizsardzības sfērā un minētā jēdziena izpratne nav sasniegusi pietiekamu detalizācijas pakāpi¹⁸³. Tajā pašā laikā jāatzīst, ka iepriekš minētās datorprogrammu normatīvi tiesiskās definīcijas, t.sk. 1993.gada Autortiesību likumā ietvertā, ir vispārīgas un tām līdzīgas legāļdefinīcijas ietveršana Autortiesību likumā neatvieglotu datorprogrammas autortiesiskās aizsardzības pamatotības un apjoma noteikšanu konkrētos prakses gadījumos.

¹⁸⁰ Citēts pēc Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 2, Rn. 8.

¹⁸¹ Datora jēdziens arī tika skaidrots minētajā pantā, ar to saprotot elektronisku vai citu tamlīdzīgu informācijas apstrādes un glabāšanas ierīci. Atklāts paliek jautājums, kas tika saprasts ar „citu ierīci”.

¹⁸² Turklāt, pārraidot datorprogrammu kā datu plūsmu pa tīkliem, tā nezaudē savu autortiesību darba statusu.

¹⁸³ Jāatzīmē, ka uz funkcionalitātes un mašīnlasāmības kritēriju balstīta datorprogrammas definīcija ir nostiprinājusies Vācijas tiesu praksē. Līdz ar to nepastāv nepieciešamība to nostiprināt arī normatīvi tiesiskajā līmenī. Balstoties uz juridiskajā literatūrā formulēto datorprogrammas kā funkcionāla darba definīciju, 2009.gada 7.janvārī autortiesību pārkāpumu lietā izsprieda Administratīvā apgabaltiesa (sk. Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 7.janvāra spriedums lietā AA43-0251-09/14. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/index.php?id=3044> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]). Minētajā spriedumā tiesa arī secināja, ka „datorprogrammu var uzskatīt par datu kopumu”, kas raksturo vien datorprogrammas formu, nevis ļauj to nošķirt no citiem autortiesību darbiem.

Tāpat jāatzīst, ka lielā mērā pamatota ir legāļdefinīcijas kritika, sakot, ka likumdevēja noteikta datorprogrammas definīcija strauji novecos.¹⁸⁴ Autorprāt, ņemot vērā minēto kritiku, datorprogrammas definīcija būtu attīstāma doktrinārā līmenī un judikatūras ceļā.

Tāpēc, pēc autora domām, pamatota ir pieeja izvērtēt eventuāli aizsargājamo datorprogrammas sastāvdaļu atbilstmi WIPO piedāvātajai definīcijai, jo tā salīdzinoši precīzi, balstoties uz funkcionalitātes kritēriju, ļauj nošķirt datorprogrammas no citiem autortiesību darbiem un neaizsargātiem objektiem. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka šāda funkcionāla pieeja neatbilst autortiesību sākotnējām nostādnēm, kas nebija vērstas uz funkcionālo darbu aizsardzību. Tiesību doktrīna un judikatūra, savukārt, ir nozīmīga minētās definīcijas interpretācijas veikšanā, nosakot, kuri datorprogrammas elementi tās tehniskā izpratnē ir atzīstami par datorprogrammas jēdzienam imanentām komponentēm autortiesību izpratnē¹⁸⁵.

2.1.4. Datorprogramma kā zinātnisks literārais darbs

Paralēli funkcionāli orientētai definīcijai, kas parasti balstās uz WIPO tipveida noteikumos formulētu attiecīgu definīciju, datorprogrammas tiek atzītas par literāriem darbiem. Šāda pieeja ir atspoguļota gan starptautiskos līgumos, piemēram, WIPO Autortiesību līgumā un TRIPS nolīgumā, gan Datorprogrammu direktīvā, kurā šādi acīmredzami tiek mēģināts ietekmēt Bernes konvencijas 2.panta pirmās daļas, kas definē „literatūras un mākslas darbu” jēdzienu, interpretāciju¹⁸⁶. Šī darba turpmākajās divās apakšnodaļās tiks apskatīts, vai šāda atzīšana ir pamatota un vai datorprogrammas būtu uzskatāmas arī par zinātniskiem darbiem.

2.1.4.1. Datorprogramma kā literārs darbs

Datorprogrammas līdzība ar literāriem darbiem ir apšaubāma, kas rada nepieciešamību noskaidrot, vai jau iepriekš pieminētā datorprogrammu atzīšana par literāriem darbiem ir pamatota. Viena no visbūtiskākajām atšķirībām starp datorprogrammu un literāriem darbiem ir rodama atšķirīgajā komunikācijas veidā. Ja klasiskie literārie darbi nodrošina komunikāciju *cilvēks-cilvēks*, respektīvi, autors pauž savas domas citam cilvēkam, noteiktā formā ietverot tās savā literārajā darbā, tad datorprogrammu gadījumā pastāv informācijas apmaiņas jeb komunikācijas attiecība

¹⁸⁴ Haberstumpf H. Achter Abschnitt. Besondere Bestimmungen für Computerprogramme. Grām.: Kommentar zum deutschen Urheberrecht. Band 1.2. Köln: Luchterhand, 2010., S.1.
Sk. arī: European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 100.

¹⁸⁵ Attiecīgās judikatūras un tiesību doktrīnas atziņas, kā arī autora priekšlikumi datorprogrammas autortiesiski nozīmīgā jēdziena izpratnei, ir sniegti turpmākajā šīs darba nodaļas izklāstā.

¹⁸⁶ European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 98.

cilvēks-dators, kur cilvēka domu adresāts ir dators. Datorprogrammas lietotājs tikai pastarpināti lieto datorprogrammas autora darbu¹⁸⁷ un izmanto noteiktu datorprogrammas funkcionalitāti un t.s. grafisko lietotāja saskarni, kas pati par sevi nevar būt literārs darbs. Ņemot vērā to, ka vienu un to pašu datorprogrammas funkcionalitāti var panākt dažādos veidos, respektīvi, programmas kods var būtiski atšķirties, secināms, ka datorprogrammas lietošana nevar konstituēt komunikācijas veidu *cilvēks-cilvēks*. Tajā pašā laikā ir jāatzīmē, ka komunikācijas forma *cilvēks-dators* ir vadošā un atbilst datorprogrammas radīšanas mērķim, taču tāpat jāatzīmē, ka datorprogrammas pirmkods var būt interesants arī citiem cilvēkiem, piemēram, programmētājiem, kas mācīšanās nolūkā vai nolūkā pilnveidot esošo programmu vēlas iepazīties ar kāda programmētāja veikumu. Tādā gadījumā ir pamats atzīt, ka komunikācija *cilvēks-cilvēks* pastāv arī datorprogrammu gadījumā. Tomēr iebilde, ka datorprogrammas radīšanas mērķis nav komunikācija ar cilvēku, ir pamats secinājumam, ka komunikācijas aspekts klasisko literāro darbu un datorprogrammu gadījumā ir būtiski atšķirīgs.

Būtiska atšķirība starp datorprogrammām un klasiskiem literārajiem darbiem ir saskatāma apstākļi, ka klasiskie literārie darbi vienmēr ir saprotami cilvēkiem, bet datorprogrammas, kas izteiktas objektkoda formā, cilvēkiem parasti nav saprotamas pat gadījumā, kad attiecīgā persona ir profesionāls programmētājs. Apstākļi, ka, lai saprastu datorprogrammas pirmkodu, ir jāapgūst attiecīgā programmēšanas valoda, nevar tikt uzskatīts par šķērslī pirmkoda atzīšanai par saprotamu cilvēkiem, jo arī klasisko literāro darbu gadījumā to saprašanas priekšnosacījums ir attiecīgās valodas, kurā sarakstīts literārais darbs, pārzināšana. Objektkoda gadījumā pastāv tikai teorētiska iespēja, ka kāda persona spēs to prātā dekompilēt un tādā veidā izprast attiecīgo instrukciju saturu. Līdz ar to šajā gadījumā saskatāma būtiska atšķirība starp klasisko literāro darbu un datorprogrammu.

Ņemot vērā iepriekš minētos argumentus, jāsecina, ka datorprogrammas var pielīdzināt literārajiem darbiem tiesiskā režīma ziņā, taču būtu nepamatoti tās atzīt par vienu no literāro darbu veidiem¹⁸⁸. Jāatzīmē, ka pēc ilgstošas tiesību zinātnieku diskusijas par vispiemērotāko datorprogrammas aizsardzības metodi un aizsargājamā objekta juridiskās dabas izpratni¹⁸⁹ Krievijas

¹⁸⁷ Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, S.1090.

¹⁸⁸ Sal. Grudulis M. Datorprogramma kā autortiesību objekts. Jurista Vārds, 2003. 4.marts, nr.9, 5.–7.lpp. Sk. arī: Model Tax Convention on Income and on Capital. Condensed version. OECD, 2010, p. 228. Pieejams: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-2010_mtc_cond-2010-en [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁸⁹ Sk. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для вузов. Москва: Издательство НОРМА, 2000, с. 179–180;
Diallo B. Historical perspectives on IP protection for software in selected countries worldwide. World Patent Information, 2003, Nr. 25, p. 19–25.
Интеллектуальная собственность. Учебное пособие. Коршунов Н.М., Карпычев М.В., Ларина Т.В. и др. Под

Federācijas likumdevējs ir izšķīries par datorprogrammu iekļaušanu autortiesību darbu¹⁹⁰ lokā kā patstāvīgu darba veidu¹⁹¹, izslēdzot to no literāro darbu kategorijas¹⁹². Šāds risinājums, autorprāt, ir uzskatāms par doktrināri pamatotāku nekā datorprogrammu atzīšana par literāriem darbiem, kas veikta, neraugoties uz to faktisko neatbilstību šī darba veida īpašībām. Datorprogrammas pieraksts noteiktā simbolu virknē, autorprāt, nevar tikt atzīts par pietiekamu kritēriju literāru darbu nošķiršanai no citiem autortiesību darbiem, kurus arī var izteikt ciparu formātā, bet kur šāda forma nav citu cilvēku nepastarpināti uztveramais objekts. Datorprogrammu atzīšana par patstāvīgu autortiesību darba veidu palīdzētu mazināt „virālo efektu”, kad datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības domātās tiesību normas tiktu attiecinātas arī uz citiem autortiesību darbiem¹⁹³.

2.1.4.2. Datorprogramma kā zinātnisks darbs

Nosakot, vai datorprogramma ir zinātnisks autortiesību darbs, jāvērtē, vai tā nodrošina komunikācijas un mācīšanas (zināšanu nodošanas) funkciju. Vērtējot datorprogrammu piederību zinātnei, vērtējama to piederība datorikas nozarei, kuras tvērumā ir datu apstrādes sistēmu uzbūves principu un to izmantošanas izpēte¹⁹⁴. Vienlaikus datorprogrammas zinātniskais raksturs vērtējumā nav jākonstatē jaunu teorētisko atziņu esamība, jo autortiesību darbu klasifikācijas gadījumā tiek vērtēts zinātniskā darba pretstatījums literāram darbam. Minētajā gadījumā darba atzīšanai par zinātnisku attiecīgajam darbam būtu atspoguļo zināšanas par attiecīgo zinātnes nozari.

Komunikācijas forma *cilvēks-cilvēks* nav datorprogrammas primārais komunikācijas veids, taču datorprogrammas kods var būt un praksē arī ir programmētāju, kas nav tās autori, intereses objekts. Ņemot vērā, ka datorprogrammas var izstrādāt atšķirīgā kvalitatīvā līmenī un ka programmēšanas problēmām var rast oriģinālus risinājumus, pastāv interese iepazīties ar šiem

ред. Коршунова Н.М. Москва: Эксмо, 2006, с. 139.

¹⁹⁰ Par autortiesību darba jēdziena izpratni sk. vairāk: Labesius S., Werkbegriff und Werkarten im novellierten Urheberrecht der Russischen Föderation, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2009, Heft 12, S. 994–1002.

¹⁹¹ Sk. Право интеллектуальной собственности: учеб. Близнак И.А., Гаврилов Э.П., Добрынин О.В. [и др.]. под ред. И.А. Близнака. Москва: Проспект, 2010, с. 48.

¹⁹² Sk.: Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1225. Охраняемые результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1225> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Līdzīgi ir rīkojies arī Baltkrievijas likumdevējs, jaunā likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām” 5.pantā izdalot datorprogrammas kā īpašu autortiesību darbu kategoriju. Sk.: Закон Республики Беларусь от 17.05.2011 г. № 262-3 «Об авторском праве и смежных правах». Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/fr/text.jsp?file_id=230501 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁹³ Minētās negatīvās ietekmes mazināšanai Vācijas Autortiesību likumā specifiskais datorprogrammu tiesiskais regulējums ir izdalīts atsevišķā likuma nodaļā.

¹⁹⁴ Datorika. Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=datorika&list=&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

risinājumiem, lai pilnveidotu savas programmēšanas prasmes vai arī pārņemtu šos risinājumus savās programmās, kas ne vienmēr būs vērtējams kā autortiesību pārkāpums, piemēram, t.s. brīvās jeb atvērtā pirmkoda programmatūras gadījumā šāda pārņemšana parasti ar vai bez nosacījumiem tiek pat atbalstīta. Jāatzīmē, ka arī komunikācijas aspektā primārais intereses objekts ir datorprogrammas pirmkods, nevis objektkods. Objektkods parasti ir interesants citiem programmētājiem, lai no tā dekompilācijas procesā iegūtu datorprogrammas pirmkodu, kas parasti iespējams tikai daļēji¹⁹⁵ vai arī nav iespējams vispār. Līdz ar to secināms, ka datorprogramma var nodrošināt komunikācijas formu *cilvēks-cilvēks*, kaut arī tas nav tās primārais mērķis. Diskutabls paliek jautājums par datorprogrammas objektkoda formu, kas pats šādu komunikācijas formu nenodrošina, taču ir izmantojams, lai to sasniegtu.

Vērtējot, vai mācīšanas (zināšanu nodošanas) funkcija, kas ir raksturīga zinātniskajiem darbiem, piemīt arī datorprogrammu pirmkodiem, ņemams vērā, ka datorprogrammas parasti tiek radītas noteiktas funkcionalitātes nodrošināšanai, kuras sasniegšanu var panākt, atšķirīgā kvalitātē radot konkrētas funkcijas programmēšanas risinājumus. Kvalitāte programmēšanas procesā pamatā izpaužas kā attiecīgā programmēšanas koda augsta optimizācijas pakāpe, respektīvi, tas ir iespējami īss un kā nekļūdīga koda izpildāmība. Programmēšanas koda kvalitātes papildu kritērijs ir tā vieglā uztveramība citiem programmētājiem, kas nepieciešama, lai varētu nodrošināt turpmāku programmas pilnveidi un sadarbību ar citiem programmas moduļiem vai citām programmām. Pēdējais tiek panākts arī ar t.s. komentāru palīdzību, kas tiek integrēti programmas pirmkodā. Ņemot vērā programmējamās funkcionalitātes īstenošanas kvalitātes variabilitāti, datorprogrammas pirmkods var kalpot par praktisku uzskates līdzekli tam, kā attiecīgo funkciju vajadzētu vai nevajadzētu programmēt. Mācīšanas funkcijas nozīme pieaug, kad datorprogrammas pirmkods satur izsmeļošus komentārus. Rezumējot ir secināms, ka datorprogrammas pirmkodam piemīt mācīšanas funkcija un tas atzīstams par zinātnisko darbu. Turpretim objektkodam nepiemīt abas iepriekš minētās funkcijas, un tas nav atzīstams par zinātnisku darbu. Ņemot vērā, ka datorprogrammas objektkods pēc būtības ir atvasināts no datorprogrammas pirmkoda, jāsecina, ka datorprogramma ir atzīstama par zinātniska rakstura darbu iepriekš minētajā izpratnē.

2.1.5. Datorprogrammas autortiesiski eventuāli aizsargājamas daļas

Vērtējot datorprogrammas jēdziena tiesisko saturu, priekšroka dodama funkcionāli orientētai pieejai, respektīvi, atzīstot par galveno kritēriju tādu datoram (citām informācijas

¹⁹⁵ Datorprogrammas dekompilācijas rezultātā tās objektkoda versijā netiek iekļauti, piemēram, programmētāju komentāri. Šādiem komentāriem ir nozīmīga loma datorprogrammas pirmkoda izpratnes nodrošināšanā.

apstrādes ierīcēm) adresētu instrukciju esamību, kas, transformētas mašīnlasāmā formā, spēj attiecīgo ierīci darbināt. Atbilstība minētajam kritērijam ir pārbaudāma attiecībā uz katru apskatāmās datorprogrammas komponenti, izvērtējot, vai tā arī tiesiskā ziņā atzīstama par datorprogrammas sastāvdaļu vai arī ir aizsargājama kā patstāvīgs autortiesību darbs, vai arī nebauda aizsardzību vispār. Papildus iepriekš minētajam kritērijam ir ņemama vērā normatīvajos tiesību aktos tieši noteikta kāda objekta piederība datorprogrammas jēdzienam. Turpmākajās šī darba apakšnodaļās ir veikta datorprogrammas juridiskajā jēdzienā eventuāli ietveramo elementu analīze.

2.1.5.1. Projekta materiāli un cita dokumentācija

Projekta materiāli tiek izstrādāti datorprogrammas projektēšanas stadijā. Šajā stadijā tiek izveidots detalizēts datorprogrammas darbības algoritms un aprakstīts veids, kā tā komunicēs ar lietotāju, kas kopumā kalpo par pamatu nākamās – datorprogrammas programmēšanas – stadijas sekmīgai īstenošanai. Lai uzskatāmi attēlotu datorprogrammas algoritmu, tiek izmantotas speciālas valodas un dažādas vizuālās attēlošanas metodes, t.sk. algoritma attēlošana diagrammu vai blokshēmu veidā.¹⁹⁶ Tiek norādīts¹⁹⁷, ka tieši pirmajās divās datorprogrammas izveides stadijās – specifikācijas izveides stadijā un projektēšanas stadijā – tiek ieguldīts vislielākais intelektuālais darbs. Šāds viedoklis kļūst jo īpaši svarīgs, ja aplūko jautājumu, kam pieder autortiesības uz radīto datorprogrammu – datorprogrammas projekta materiālu autoram un/vai programmētājam, kas minētos materiālus pārvērš programmas kodā, jo nereti praksē projekta materiālu autors ne vienmēr ir pats programmētājs un var pat nezināt programmēšanas valodu, kurā gala rezultātā datorprogramma tiks sarakstīta.

Var saskatīt attālu līdzību starp datorprogrammas radīšanu un filmas uzņemšanu, jo abos gadījumos darbs tiek veidots, pamatojoties uz literāru darbu (scenāriju un attiecīgi – projekta materiāliem), kaut arī domājams, ka ne katri projekta materiāli varētu tikt atzīti par literāru darbu jaunrades elementa konstatēšanas grūtību dēļ. Tomēr juridiskajā literatūrā¹⁹⁸ ir norādīts, ka projekta materiāliem piemīt patstāvīga vērtība un tā pēc savām īpašībām ir tuva literāra darba izpratnei. Nosakot projekta materiālu aizsardzības apjomu, svarīgi ir ņemt vērā, ka „par aizsargājamo objektu

¹⁹⁶ Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. Pieejams: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 43–44.

Sal. European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 101.

¹⁹⁷ Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. Pieejams: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

¹⁹⁸ Ibid.

tiek atzīta nevis ideja, kas ir algoritma pamatā, bet gan šī algoritma konkrētais simboliskais pieraksts noteiktā secībā sakārtotu operatoru un darbību ar tiem veidā¹⁹⁹ (operators – operācijas apzīmējums, kas norāda, kāda darbība jāizpilda ar vienu vai vairākiem operandiem, lai iegūtu rezultātu²⁰⁰). Projekta materiāli ir patstāvīga darba daļa līdzautoru radītās datorprogrammas ietvaros, un, domājams, ka par tādu ir atzīstams arī uz to pamata radītais programmas pirmkods²⁰¹, jo datorprogrammas algoritma izpaušmju pirmkodā, kas arī tiek aizsargātas autortiesību ietvaros (nevis pats algoritms), autors ir programmētājs. Tomēr arī jāatzīmē, ka algoritma izpaušme projekta materiālos var noteikt algoritma izpaušmi pirmkodā, kas liedz sniegt pilnīgi noteiktu atbildi par pirmkodu kā neatkarīgi aizsargātu darbu un programmētāju kā datorprogrammas līdzautoru gadījumā, kad viņš nav projekta materiālu autors. Pēc autora domām, uz datorprogrammām būtu jāattiecina tiesiskais regulējums, kas noteiktu, ka datorprogrammas līdzautori (projekta materiālu un programmas koda autori) nevar patstāvīgi, neatkarīgi no datorprogrammas kopumā izmantot tiesības katrs uz savu darbu (attiecīgi projekta materiāliem un programmas kodu). Tas mazinātu iespēju šādā veidā tiesiski radīt divas būtiski līdzīgas datorprogrammas.

Turpinot vērtēt jautājumu, vai projekta materiāli ir datorprogrammas sastāvdaļa, vai arī patstāvīgs darbs, kas var baudīt autortiesisku aizsardzību kā literārs, grafisks vai cita veida darbs, jāsecina, ka Autortiesību likums pretstatā Datorprogrammu direktīvai šajā jautājumā tiešu atbildi nesniedz, un tiesību piemērotājam tiesiski pamatota rezultāta sasniegšanai ir jāinterpretē Autortiesību likums kopsakarā ar Datorprogrammu direktīvu, kuras 1.panta pirmajā punktā, kā jau iepriekš minēts, projekta materiāli ir atzīti par datorprogrammas sastāvdaļu²⁰². Saskaņā ar minētās direktīvas preambulas septīto punktu datorprogrammas jēdziens aptver tikai tāds tās projekta materiālus, uz kuru pamata var tikt izveidota attiecīgā datorprogramma. Praksē gan ir sarežģīti noskaidrot, kuri materiāli ir tādi, kas aizsargājami kā datorprogrammas sastāvdaļa, un kuri var eventuāli baudīt patstāvīgu autortiesisku aizsardzību. Iepriekš minētajai datorprogrammas projekta materiālu voluntārai atzīšanai par datorprogrammas jēdzienam imanentu elementu, autorprāt, trūkst pietiekama doktrināra pamatojuma, jo trūkst vienota kritērija, kas ļautu abus darbus (projekta materiālus un datorprogrammas kodus) pieskaitīt vienam aizsargājamam darbam. Tajā pašā laikā

¹⁹⁹ Симкин Л.С. Программы для ЭВМ: правовая охрана (правовые средства против компьютерного пиратства). Москва: Городец, 1998, с. 62–63.

²⁰⁰ Operators. Lielā terminu vārdnīca. Datortermiņi. Pieejams: www.termiņi.lv [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁰¹ Sīkāk sk. darba 2.1.5.2. nodaļā.

²⁰² Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 43.

tiesiskās noteiktības apsvērumu dēļ minētais direktīvas regulējums būtu tieši ietverams Autortiesību likumā.

Datorprogrammas projekta materiāli ir nošķirami no datorprogrammas specifikācijas izstrādes stadijā radītiem dokumentiem. Šajā stadijā tiek noteikti mērķi, kuru sasniegšanai datorprogramma tiks izveidota, un uzdevumi, kurus noteikto mērķu sasniegšanai datorprogrammai būs jāpilda. Šajā stadijā nosaka arī izmantojamo programmēšanas valodu, kaut gan tas neliedz vēlāk datorprogrammu izstrādāt citā programmēšanas valodā. Stadija praktiski var izpausties, piemēram, kā jauna dokumenta – tehniskā uzdevuma – izveide.²⁰³ Minēto stadiju ne vienmēr nošķir no nākamās stadijas (projektēšanas stadijas)²⁰⁴. Tas izskaidrojams ar to, ka nepastāv stingri priekšnosacījumi stadiju nodalīšanai un tā ir atkarīga no konkrētā programmatūras izstrādātāja organizatoriskiem apsvērumiem. Jāatzīmē, ka praksē datorprogrammas, kas radīta kā pasūtīts darbs, tehniskais uzdevums parasti tiek saskaņots ar pasūtītāju, lai panāktu nākamās datorprogrammas atbilstību pasūtītāja izvirzītajām prasībām un lai mazinātu iespējamās domstarpības par gatavo datorprogrammu. Turpretim, ja datorprogramma tiek veidota plašam lietotāju lokam, tad specifikācija paliek nākamajiem lietotājiem neatklāta. Līdz ar to var secināt, ka specifikācijas izveides stadija ir īpaši skaidri nodalāma no projektēšanas stadijas, kad runa ir par datorprogrammas izveidi pēc pasūtījuma, jo šādā gadījumā programmatūras izstrādātājam parasti ir jāsaņem pasūtītāja akcepts par tehniskā uzdevuma (specifikācijas) atbilstību pasūtītāja izvirzītajām prasībām, lai uzsāktu nākamo – datorprogrammas projektēšanas – stadiju. Ja datorprogramma ir atvasināts darbs kā, piemēram, datorspēles, kas tiek radītas uz filmu pamata, vai jaunas datorprogrammas versijas, tad specifikācijas saturu noteiks vai būtiski ietekmēs oriģināldarba saturs. Tomēr jebkurā gadījumā specifikācijas izstrādes stadijā radītie dokumenti nebūs datorprogrammas sastāvdaļa, jo tiem trūkst konkrētības, respektīvi, tie nenosaka datorprogrammas pirmkodu pietiekami detalizēti un attiecībā pret topošo datorprogrammu tie satur datorprogrammas pamatā esošo idejisko risinājumu, kas, ņemot vērā Autortiesību likuma 6.panta piektajā punktā ietverto izņēmumu, liedz tām baudīt autortiesisku aizsardzību kā datorprogrammas sastāvdaļām. Līdz ar to datorprogrammas pasūtītājs vai persona, kas pasūtītāja uzdevumā sagatavo datorprogrammas specifikāciju, respektīvi, pasūtītāja vai citas personas attiecīgie darbinieki, kas sagatavoja specifikāciju, nekļūst par datorprogrammas līdzautoriem²⁰⁵. Vienlaikus attiecīgā dokumentācija var baudīt autortiesisko aizsardzību kā

²⁰³ Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. Pieejams: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁰⁴ Fishman S. Copyright your software 3rd ed. USA: CONSOLIDATED PRINTERS, INC., 2001, p. 2/4; Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 80. lpp.

²⁰⁵ Pretēju viedokli sk.: OLG Köln spriedums lietā: 6 U 194/04 Entwurfsmaterial [2005]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2005, nr. 10, S. 303–305.

patstāvīgi autortiesību darbi, ja tie atbilst šajā darbā iepriekš analizētajiem kritērijiem (skat. darba 2.1.2.1. nodaļu).

Tāpat no projekta materiāliem ir jānošķir datorprogrammas dokumentācija un citi materiāli, kas nav nepieciešami datorprogrammas izstrādei un kas tiek izstrādāti datorprogrammas dokumentācijas izveides stadijā.²⁰⁶ Šajā stadijā tiek izveidota dokumentācija, kas satur pamācības par datorprogrammas lietošanu (piemēram, lietotāju instrukcijas vai problēmu novēršanas apraksti).²⁰⁷ Atšķirībā no specifikācijas izveides stadijā un projektēšanas stadijā izveidotajiem dokumentiem šajā stadijā radītie dokumenti ir domāti datorprogrammas lietotājiem, un bez šīs dokumentācijas sarežģītu datorprogrammu izmantošana var tikt būtiski apgrūtināta. Tāpēc šāda dokumentācija tiek uzskatīta²⁰⁸ par programmatūras sastāvdaļu. Tajā pašā laikā šī dokumentācija parasti nav nepieciešama datorprogrammas izstrādei, tāpēc tā nebauda autortiesisku aizsardzību kā viens no projekta materiālu veidiem. Līdz ar to šādas dokumentācijas aizsardzība būtu iespējama tikai tad, ja to atzītu par literāru darbu, kas tomēr vairumā gadījumu ir apšaubāmi, jo šīs dokumentācijas formu nosaka attiecīgās datorprogrammas saturs, kas parasti izslēdz iespēju tajā konstatēt radošo elementu. Vienlaikus šāda aizsardzība nav pilnībā izslēdzama, jo ne vienmēr instrukcija ir uz dažām lappusēm aprakstīta lakoniska datorprogrammas lietošanas pamācība. Tā var būt arī vairāku simtu lappušu bieza grāmata, kurā izteiksmes bagātība un individuālais stils neļauj šaubīties par pietiekamu jaunrades līmeni.

Juridiskajā literatūrā²⁰⁹ izteiktajam apgalvojumam, ka projekta materiālu (konceptijas sagatavošanas materiālu) sastāvā ietilpst arī lietotāju instrukcijas, nevar piekrist. Lietotāju instrukcija tiek veidota, lai nodrošinātu lietotāju darbu ar jau gatavu programmu, nevis lai to izstrādātu. Praksē datorprogrammu var izstrādāt, izmantojot detalizētas citam izstrādātājam piederošas datorprogrammas lietotāju instrukcijas, un tādēļ tās nosacīti varētu kļūt par šīs otrās programmas projekta materiāliem. Vienlaikus arī no otrā izstrādātāja skatupunkta minētās instrukcijas drīzāk ir pielīdzināmas programmatūras prasību specifikācijai, kas, kā jau minēts iepriekš, var baudīt autortiesisku aizsardzību tikai kā patstāvīgs darbs. Eiropas Savienības tiesa *SAS Institute* lietā norādīja, ka „tas, ka datorprogrammā vai šīs programmas lietošanas rokasgrāmatā ir

²⁰⁶ Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. "Патенты и лицензии" N 6, 2002 год. Pieejams arī: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]. Sal. Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69a, Rn. 4. Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 52/83 Inkasso-Programm [1985] para. 83. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁰⁷ Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. "Патенты и лицензии" N 6, 2002 год. Pieejams arī: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁰⁸ Fishman S. Copyright your software 3rd ed. USA: CONSOLIDATED PRINTERS, INC., 2001, p. 2/4.

²⁰⁹ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 81.lpp.

reproducēti daži kādas citas ar autortiesībām aizsargātas datorprogrammas lietošanas rokasgrāmatā aprakstīti elementi, var tikt uzskatīts par autortiesību uz šo pēdējo minēto rokasgrāmatu pārkāpumu, ja – un tas ir jāpārbauda iesniedzējtiesai – šis reproducējums ir ar autortiesībām aizsargātas datorprogrammas lietošanas rokasgrāmatas autora intelektuālās jaunrades izpausme”²¹⁰. Minētajā spriedumā tiesa vērtēja lietošanas instrukcijas kā patstāvīgu literāru darbu²¹¹, nevis kā datorprogrammas sastāvdaļu.

Vienlaikus jāatzīmē, ka organizatoriski iepriekš minēto datorprogrammas lietotājiem domāto dokumentāciju var izstrādāt jau projektēšanas stadijā, kaut gan to pēc datorprogrammas sarakstīšanas pirmkodā, iespējams, vajadzēs grozīt, kā arī papildināt ar datorprogrammas ekrāna attēliem. Tāpat problēmu aprakstus parasti izstrādā pēc datorprogrammas ekspluatācijas uzsākšanas. Minētās dokumentācijas juridiskais novērtējums paliek nemainīgs neatkarīgi no tās izstrādes brīža.

Ne vienmēr datorprogrammas lietošanas instrukcijas un citi materiāli, kuru mērķis ir palīdzēt lietotājam izmantot datorprogrammu, ir izteikti tikai dokumentācijas formā. Tie var būt izteikti arī, piemēram, audiovizuālas pamācības vai multimediju darba formā. Arī tādā gadījumā nav atzīstama iespēja nodrošināt minēto elementu aizsardzību kā datorprogrammas sastāvdaļām, un tā ir īstenojama tikai kā patstāvīgu autortiesību darbu aizsardzība.

Projekta materiālus no dokumentācijas, kas atvieglo datorprogrammas lietošanu, nošķir arī WIPO tipveida noteikumi. Saskaņā ar tiem izšķir „programmas aprakstu” (*program description* – angļu val.) un „palīgmateriālus” (*supporting material* – angļu val.). Saskaņā ar minētajiem noteikumiem programmas apraksts ir „vārdiskā, shematiskā vai citā formā izteikts pilnīgs apraksts, kas pietiekami detalizēti nosaka attiecīgo datorprogrammu veidojošo instrukciju kopumu”, savukārt palīgmateriāli ir „jebkuri materiāli, izņemot datorprogrammu un programmas aprakstu, kas izveidoti, lai izprastu vai lietotu datorprogrammu, piemēram, problēmu apraksti un lietotāju instrukcijas”. Jāatzīmē, ka projekta materiāli Latvijas juridiskajā literatūrā tiek saukti²¹² arī par „konceptijas sagatavošanas materiāliem”, kas ir tiešs tulkojums no franču valodas, bet, autorprāt, nepietiekami precīzi izsaka aizsargājamā objekta apjomu, jo termins „konceptija” vairāk raksturo vispārīgo ieceru, pamatideju²¹³, savukārt termins „projekts” (*design* – angļu val.) jau ir konkrētāks

²¹⁰ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 2.maija spriedums lietā: C-406/10 SAS Institute Inc. v World Programming Ltd., 70.rindkopa. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]. Sk. arī: Ģenerālvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumus, kas 29.11.2011. sniegti lietā: C- 406/10 SAS Institute Inc. v World Programming Ltd., 122.rindkopa. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²¹¹ Sk. sprieduma 64.rindkopu.

²¹² Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 85. lpp.

²¹³ Konceptija. Grām.: Svešvārdu vārdnīca. Baldunčiks J. (Zin. red.) Rīga: Jumava, 1999, 378. lpp.

un raksturo ne vien ieceri, bet arī plānu, aprakstu²¹⁴. Arī jēdziena „programmas projektēšana”²¹⁵ (*program design* – angļu val.) pastāvēšana norāda uz to, ka būtu lietojams termins „projekts” (pieļaujams arī lietot terminu „apraksts”). Par neprecīzu ir atzīstams Datorprogrammu direktīvas 1.panta pirmajā punktā norādītā termina „preparatory design material” tulkojums latviešu valodā, atbilstoši kuram tas ir „programmu sagatavošanas un noformējuma materiāli”. Atliek vien minēt, kas ir domāts ar „programmas noformējuma materiāliem”, jo šāds tulkojums var asociēties ar programmas saskarnes dizaina materiālu aizsardzību.

2.1.5.2. Datorprogrammas pirmkods (problēmorientēta programma)

Datorprogrammas pirmkods, kuru mēdz dēvēt arī par problēmorientēto programmu, ir īpašā (t.s. augstā līmeņa) programmēšanas valodā sarakstīts programmas kods, kas ir saprotams speciālistam, bet bez turpmākām darbībām nav izpildāms datorā. Minētā koda izstrāde notiek datorprogrammas programmēšanas stadijā.²¹⁶

Piekļuve datorprogrammas pirmkodam nodrošina iespēju modificēt datorprogrammu, kā arī pilnīgi vai daļēji to kopēt. Līdz ar to datorprogrammas pirmkods parasti tiek glabāts noslēpumā²¹⁷, lai novērstu nesankcionētu iejaukšanos datorprogrammā un neatļautu tās kopēšanu. Izņēmums ir atvērtā pirmkoda datorprogrammas, kur pirmkoda pieejamība ir galvenais datorprogrammas lietotāja ieguvums.

Strīdīgs ir jautājums, vai pirmkods pilnībā ir datorprogrammas sastāvdaļa autortiesiskā izpratnē, jo ne visi tā elementi satur instrukcijas datoram un tiek transformēti (precīzāk sakot – kompilēti) mašīnlasāmā formā. Tā komentāri, kurus pirmkodā ieraksta programmētāji un kas būtiski atvieglo turpmāku datorprogrammas modificēšanu un tālāku programmēšanu, paši par sevi nav instrukcijas datoram un netiek arī pārveidoti mašīnlasāmā formātā. Autorprāt, šādas sastāvdaļas ir aizsargājamās kā literāri darbi neatkarīgi no pārējā pirmkoda, ja tiek izpildīti aizsardzības priekšnosacījumi. Domājams, šāda diferencēta pieeja pirmkoda gadījumā ir salīdzinoši mazāk aktuāla, nekā vērtējot citu turpmāk apskatīto datorprogrammas sastāvdaļu eventuālo piederību datorprogrammai kā autortiesību darbam. Vienlaikus, autorprāt, attiecīgos elementus nevar atzīt par datorprogrammas sastāvdaļām, pamatojot šādu pieeju ar to, ka tie ir integrēti datorprogrammas pirmkodā un netiek izmantoti neatkarīgi no tā. Datorprogramma pretēji datu bāzei nav aizsargāta kā

²¹⁴ Projekts. Grām.: Svešvārdu vārdnīca. Baldunčiks J. (Zin. red.) Rīga: Jumava, 1999, 632. lpp.

²¹⁵ Programmas projektēšana. LZA TK ITTEA terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=Programmas%20projektēšana&list=&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²¹⁶ Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. "Патенты и лицензии" N 6, 2002 год. Pieejams arī: <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²¹⁷ Attiecīgi tas var baudīt aizsardzību kā komercnoslēpums. Sk. vairāk darba 2.2.nodaļā.

salikts darbs, neraugoties uz zināmu tās uzbūves līdzību ar datu bāzu uzbūvi. Līdz ar to vērtējama katra atsevišķa elementa aizsardzības iespējamība, līdzīgi kā grāmatas ilustrācija un tekstuālais saturs bauda patstāvīgu aizsardzību, kas gan neizslēdz vienotu faktisko likteni, piemēram, lemjot par grāmatu atsaukšanu un turpmākas izdošanas liegumu, konstatējot, ka kāda no elementu izmantošana atzīstama par autortiesību pārkāpumu.

Neraugoties uz to, ka datorprogrammas pirmkods ir viens no tās izpausmes formām, slēdzot līgumu par datorprogrammas izstrādi vai iegādi, nav pamata secināt, ka pasūtītājam vienmēr ir tiesības iegūt datorprogrammas pirmkodu. Ja attiecīgajā līgumā tiek norādīts, ka pasūtītājs tā izpildes rezultātā iegūst „datorprogrammu”, tad starp līdzējiem vēlāk var rasties strīds par to, vai ar datorprogrammu šajā gadījumā ir saprotama tikai tās mašīnlasāmā forma vai arī tās pirmkods. Minētajam jautājumam ir būtiska praktiska nozīme, jo bez datorprogrammas pirmkoda pasūtītājs tehniski nevar modificēt datorprogrammu.

2.1.5.3. Datorprogrammas objektkods (mašīnlasāma programma)

Datorprogrammas objektkods, kuru mēdz nedaudz neprecīzi dēvēt arī par mašīnlasāmo programmu, ir „kompilatora vai asamblera darbības rezultātā iegūta izpildīšanai gatava programma mašīnkodā vai starpprodukts, kuru tālākā apstrādes gaitā izveido par mašīnkodu”²¹⁸ (mašīnkods ir valoda, kuru pazīst un kuras komandas izpilda datora centrālais procesors²¹⁹; ērtības labad šajā darbā termins „objektkods” ir lietots, lai apzīmētu tādu kodu, kuru pazīst dators). Kā redzams no citētās definīcijas, objektkods ne vienmēr ir „mašīnlasāms”, taču parasti tas vairs nav saprotams pat speciālistam, tādēļ tas nespēj nodrošināt iepriekš apskatīto komunikācijas formu *cilvēks – cilvēks* (skat. darba 2.1.4.1. nodaļu). Nevar piekrist viedoklim, ka mācīšanas vai komunikatīvie elementi ir objektkodam imanenti, jo pirmkods kompilācijas procesā netiek saturiski mainīts.²²⁰ Abi minētie elementi ir vērtējami neatkarīgi no abu kodu saturiskās komponentes. Tas, ka objektkods acīmredzami nav ne literārs, ne arī zinātnisks darbs, domājams, ir bijis pamatā tam, ka savulaik objektkoda autortiesiskās aizsardzības mēģinājums pat ir ticis noraidīts Austrālijas tiesu praksē.²²¹ Lai kļiedētu šaubas par datorprogrammas objektkoda autortiesiskās aizsargājamības spēju, dažādu valstu likumos un arī starptautiskajā līmenī ir norādīts, ka datorprogramma tiek aizsargāta jebkādā

²¹⁸ Objektkods. LZA TK ITTEA terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=Objektkods&list=&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²¹⁹ Mašīnkods. LZA TK ITTEA terminu datubāze. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=Mašīnkods&list=&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²²⁰ Ahn H.-J. Der urheberrechtliche Schutz von Computerprogrammen im Recht der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Korea. Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1999, S.27.

²²¹ Austrālijas Augstās tiesas spriedums lietā: Computer Edge Pty Ltd v Apple Computer Inc [1986] FSR 536. Pieejams: http://www.austlii.edu.au/au/cases/cth/high_ct/161clr171.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

tās formā. Autorprāt, šāda norāde attiecībā uz objektkodu ir kļuvusi lieka, jo izšķirošie kritēriji ir tas, vai attiecīgais kods satur instrukcijas (priekšrakstus) datoram un vai tas ir pārveidojams mašīnlasāmā formā, nevis tas, vai attiecīgais objekts ir literārs darbs vai ne.

2.1.5.4. Datoram adresētas instrukcijas nesaturošās datorprogrammas sastāvdaļas

Jau saistībā ar programmētāju komentāriem, kas tiek iekļauti datorprogrammas pirmkodā, aktuāls ir jautājums par to, kā vērtēt tās datorprogrammas sastāvdaļas, kas nesatur instrukcijas datoram un līdz ar to neatbilst WIPO piedāvātajai un atsevišķās valstīs atbalstu radušajai datorprogrammas definīcijai, kas nosaka nepieciešamību konstatēt datoram adresētu instrukciju esamību. Jāatzīmē, ka minētajam kritērijam neatbilst virkne datņu, piemēram, palīdzības datnes, kas var tikt atzītas par literāriem darbiem, grafiskās datnes²²², kas ir grafiskie darbi autortiesību izpratnē. Problemātiku, autorprāt, labi ilustrē Vācijas tiesu praksē vērtētie strīdi par saglabātajām spēļu datnēm (*saved games* – angļu val.). Šajās lietās prasītājs – datorspēļu izstrādātājs (tā pārstāvis) – konstatē, ka attiecīgās valsts tirgū tiek izplatīti datu nesēji ar saglabātām datorspēļu datnēm, respektīvi, datnēm, kas izmantojamas tikai kopā ar attiecīgajām spēlēm un nodrošina datorspēles lietotājam iespēju uzsākt spēli jebkurā tās līmenī. Tā kā pašas datorspēles bez atļaujas netiek izplatītas, tad rodas jautājums, vai attiecīgās saglabātās spēļu datnes ir datorspēļu daļēja kopija vai arī patstāvīgs darbs, kura autors ir atbildētājs. Atbilde uz šo jautājumu ir izšķiroša, lemjot par to, vai atbildētājs ir veicis neatļautu datorspēles kopēšanu. Lai sniegtu atbildi uz šo jautājumu, tiesai jāvērtē, vai apskatāmās datnes satur datoram adresētas instrukcijas, kurām turklāt jābūt pārņemtām no attiecīgās spēles. Tā vienā no šādām lietām tiesa atzina, ka prasītājs nav pierādījis datoram adresētu instrukciju esamību apskatāmajās datnēs un prasību noraidīja²²³, turpretim citā lietā tiesa, balstoties uz eksperta atzinumu, atzina, ka apskatāmās datnes satur datoram adresētas instrukcijas un līdz ar to atbildētājs ir veicis datorspēles neatļautu kopēšanu.²²⁴ Jāatzīmē, ka minētajās lietās neradās strīdi par datņu, kas nesatur datoram adresētas instrukcijas, kā literāru darbu un to kopēšanas vērtējumu. Autorprāt, šādiem strīdiem būtu zināms pamats, jo, kaut arī pašas atbildētāja datnes neatkārtoja prasītāja spēles datņu saturu tajos gadījumos, kad nesaturēja datoram adresētas instrukcijas, arī šajā gadījumā to saturu noteica attiecīgās spēles vide, kuru bija radījis prasītājs.

²²² Vairāk t.s. neizpildāmo datņu piemērus sk.: Козубенко Ю.В. Защита авторских прав на программы для ЭВМ в уголовном, административном и гражданском судопроизводстве. Москва: Волтерс Клувер, 2009, с. 11.

²²³ Vācijas federālās zemes augstākās tiesas (OLG) Hamburg spriedums lietā: 3 U 226/97 Urheberrechtsschutz für die abgespeicherten Spielstände eines Computerspiels sowie Wettbewerbswidrigkeit des Vertriebs dieser Spielstände mit dem Hinweis "Extra Levels" [1998] Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²²⁴ OLG Hamburg spriedums lietā: 3 U 206/97 Computerprogrammvielfältigung mittel CDROM mit Extra-Level für Spiele [1998] Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Datoram adresētu instrukciju konstatēšanas nepieciešamības problemātika izpaužas, vērtējot arī interneta mājas lapu atbilstību datorprogrammas jēdzienam. Šis sākotnēji šķietami ar datorprogrammām nesaistītais objekts tiek programmēts noteiktā programmēšanas valodā (parasti tā ir HTML valoda), liekot datoram attēlot noteikta veida informāciju. Līdz ar to juridiskajā literatūrā pamatoti tiek apskatīts jautājums, vai interneta mājas lapas arī ir datorprogrammas.²²⁵ Tiek uzskatīts, ka gadījumos, kad vienīgā mājas lapas kodējuma funkcija ir noteiktas informācijas attēlošana, šāds mājas lapas kodējums nav datorprogramma.²²⁶ Pēc autora domām, šāda nostāja ir pamatota, jo pretēja secinājuma gadījumā tiktu pārmērīgi kavēta izvades datu autortiesiskā aizsardzība. Turpretim, ja konstatējama vēl patstāvīga funkcija, kā, piemēram, komentāru rakstīšanas iespēja, anketu aizpildīšanas iespēja, dažādas tiešsaistes spēles, tad šādā gadījumā ir pamats konstatēt datorprogrammas esamību.

2.1.5.5. Saskarnes

Par datorprogrammas saskarni jeb interfeisu tiek dēvēta „funkciju kopa, kas nodrošina datu apmaiņu starp divām ierīcēm, divām lietojumprogrammām vai starp lietotāju un lietojumprogrammu”²²⁷. Līdzīgi datorprogrammu saskarnes definētas Datorprogrammu direktīvas preambulas 10.punktā. Jāatzīmē, ka funkcijas kā tādas nevar tikt aizsargātas autortiesību ietvaros, taču to konkrētais izpildījums datorprogrammas kodā var tikt aizsargāts tik tālu, cik tas atbilst iepriekš minētajiem autortiesību darbu aizsardzības priekšnosacījumiem un nenonāk pretrunā ar likumiski noteikto autortiesību ierobežojumu, kas nepieciešams, lai varētu datorprogrammu lietot atbilstoši tās lietošanas mērķim un nodrošināt datorprogrammu sadarbību²²⁸.

Ikdienā datorprogrammu lietotāji vairāk saskaras ar t.s. grafisko lietotāja saskarni (*graphical user interface* – angļu val., *grafische Benutzeroberfläche* – vācu val.), kas nodrošina cilvēka komunikāciju ar datoru (konkrēto programmu), izmantojot grafiskus attēlus un simbolus (piktogrammas). Minēto saskarni vēl mēdz apzīmēt ar angļu val. terminu *look and feel*²²⁹, kas

²²⁵ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, S. 681.

²²⁶ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, S. 681;
Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, S.1105.

²²⁷ Saskarne. Personālie datori. Angļu-krievu-latviešu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Dati, 1998. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=Saskarne&list=&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²²⁸ Sk. sīkāk darba 4.3.2.1. un 4.3.2.4. nodaļu.

²²⁹ Sk. sīkāk par *look and feel* konceptu: Graham D.L. Legal battles that shaped the computer industry. Westport: Quorum Books, 1999, p. 53–68.

raksturo tās divējādo būtību – grafisko un loģisko komponenti. Aktuāls ir jautājums, vai grafiskā lietotāja saskarne ir datorprogrammas sastāvdaļa autortiesiskā izpratnē.

ASV tiesu praksē apstiprinoša atbilde uz iepriekš uzdoto jautājumu 1986.gadā tika sniegta lietā *Whelan Associates, Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc.*²³⁰ Minētajā lietā atbildētājs bija bez prasītāja piekrišanas ieguvis atbildētāja datorprogrammas pirmkodu un uz tā pamata citā programmēšanas valodā izstrādājis savu programmu. Pirmās instances tiesa apstiprināja autortiesību pārkāpuma faktu, balstoties uz abu programmu uz ekrāna radīto attēlojumu un programmu struktūru būtisku līdzību (*substantial similarity* – angļu val.). Arī apelācijas instances tiesā šāda pieeja tika lielā mērā atbalstīta, kaut arī tiesa atzina, ka starp divu pilnīgi dažādu programmu attēlojumiem uz ekrāna var pastāvēt līdzība, tomēr tiesa arī norādīja, ka starp attēlojumu uz ekrāna un tā pamatā esošajiem procesiem pastāv zināma saikne. Līdz ar to secināms, ka apelācijas instances tiesa skaidri nenošķīra datorprogrammu no tās grafiskās lietotāja saskarnes. Līdzīga pieeja tika saglabāta arī lietā *Broderbund Software, Inc. v. Unison World, Inc.*²³¹ Turpretim vēlākā lietā *Digital Communications Associates, Inc. v. Softklone Distributing Corp.*²³² tiesa šādu nošķiršanu veica izteiktāk. Minētajā lietā tiesa secināja, ka grafiskā lietotāja saskarnes (to atsevišķi elementi) var tikt aizsargātas kā patstāvīgi autortiesību darbi, bet ne kā datorprogrammas sastāvdaļa.

Līdzīgi kā ASV, arī Vācijas tiesu praksē viedoklis par datorprogrammu grafisko lietotāju saskarņu juridisko dabu attīstījās pakāpeniski no to ietveršanas datorprogrammas jēdzienā līdz patstāvīgas autortiesiskās aizsardzības iespējamības atzīšanai.²³³ Tā 1994.gadā Federālās zemes augstākā tiesa Karlsrūē atzina, ka datorprogrammas jēdziens aptver vizuālo un saturisko grafisko lietotāja saskarņu komponenti²³⁴. Jāatzīmē, ka minētajā spriedumā tika uzsvērtā atbilstība jaunajai

²³⁰ Sk. pirmās instances tiesas spriedumu: ASV Pensilvānijas apgabala tiesas spriedums lietā: *Whelan Associates, Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc.*, 609 F.Supp. 1307 (E.D. Pa. 1985). Pieejams:

http://scholar.google.com/scholar_case?case=15336516076885890624&q=609+F.+Supp.+1307&hl=en&as_sdt=2002 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Sk. apelācijas instances tiesas spriedumu: ASV Trešā apgabala Apelācijas tiesas spriedums lietā: *Whelan Associates, Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc.* 797 F.2d 1222 (3d Cir. 1986). Pieejams: <http://digital-law-online.info/cases/230PQ481.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²³¹ ASV Kalifornijas apgabala tiesas spriedums lietā: *Broderbund Software, Inc. v. Unison World, Inc.*, 648 F. Supp. 1127 (N.D. Cal. 1986). Pieejams:

http://scholar.google.com/scholar_case?case=9034222832987203934&q=648+F.+Supp.+1127&hl=en&as_sdt=2,5 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²³² ASV Džordžijas apgabala Atlantas nodaļas tiesas spriedums lietā: *Digital Communications Associates, Inc. v. Softklone Distributing Corp.*, 659 F. Supp. 449 (N.D. Ga. 1987). Pieejams:

http://scholar.google.com/scholar_case?case=11605204716028252753&q=659+F.+Supp.+449&hl=en&as_sdt=2,5 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²³³ Sal. Marly J. Der Urheberrechtsschutz grafischer Benutzeroberflächen von Computerprogrammen Zugleich Besprechung der EuGH-Entscheidung „BSA/Kulturministerium“. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2011, nr. 3, S. 206.

²³⁴ OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 52/94 Bildschirmmasken [1994]. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1994, nr. 10, S. 726–730.

datorprogrammas jēdziena izpratnei, kas no Datorprogrammu direktīvas tika implementēta Vācijas Autortiesību likuma 69.a pantā²³⁵ un aptvēra jebkādu tās izpausmes formu, respektīvi, grafiskā lietotāja saskarne minētajā lietā tika atzīta par vienu no datorprogrammas formām. Līdzīgu pieeju varēja konstatēt arī atsevišķos gadījumos juridiskajā literatūrā, kad no sākuma grafiskās lietotāja saskarnes ietveršana datorprogrammas jēdzienā tika noliegta²³⁶, bet vēlāk, ņemot vērā Datorprogrammu direktīvas normu implementāciju Vācijas Autortiesību likumā, – apstiprināta²³⁷. Tomēr 2010.gadā iepriekš minētā tiesa atkāpās no sava iepriekšējā viedokļa un savā spriedumā tieši atzina, ka datorprogrammas jēdziens neaptver grafisko lietotāja saskarni.²³⁸ Šāds atzinums ir nostiprinājies arī Vācijas juridiskajā literatūrā.²³⁹

Lai atbildētu uz jautājumu, vai datorprogrammas jēdziens aptver grafisko lietotāja saskarni, ir jāaplūko tuvāk attiecības starp datorprogrammas pirmkodu un lietotāja grafisko saskarni. No vienas puses, datorprogrammas pirmkodā tiek noteikts, kāda izskatīsies grafiskā lietotāja saskarne un kā tā funkcionēs. Pirmkodā ietvertu kodējumu var papildināt dažādas grafiskās datnes. No otras puses, grafiskā lietotāja saskarne neļauj izdarīt secinājumu par to, kāds ir tās pamatā esošais pirmkods. Līdz ar to likumsakarīgs ir iepriekš minētais jaunākais Vācijas tiesu praksē sastopamais atzinums, ka datorprogrammas jēdziens neaptver grafisko lietotāja saskarni un ka prasītāja un atbildētāja programmu lietotāja grafisko saskarņu liela līdzība vēl nedod pamatu secinājumam, ka arī attiecīgo programmu pirmkodi ir līdzīgi.²⁴⁰ Minētā apstākļa dēļ, ka datorprogrammas grafiskā lietotāja saskarņu līdzība vēl nenozīmē to pamatā esošo datorprogrammas kodu līdzību, par neveiksmīgu, autorprāt, atzīstama Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1261.pantā²⁴¹ formulētajā datorprogrammas definīcijā ietvertā norāde uz to, ka arī datorprogrammas radīti audiovizuāli attēlojumi ir datorprogrammas sastāvdaļa.

²³⁵ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 69a Gegenstand des Schutzes. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_69a.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²³⁶ Koch Fr. A. Rechtsschutz für Benutzeroberflächen von Software. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1991, nr. 3, S. 183.

²³⁷ Koch Fr. A. Software-Urheberrechtsschutz für Multimedia-Anwendungen. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1995, nr. 7, S. 465.

²³⁸ OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 46/09 Reisebürosoftware [2010]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2010, nr. 6, S. 234–239.

²³⁹ Wiebe A. "User Interfaces" und Immaterialgüterrecht - Der Schutz von Benutzungsoberflächen in den U. S.A. und in der Bundesrepublik Deutschland. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 1990, nr. 1, S. 26; Raubenheimer A. Softwareschutz nach dem neuen Urheberrecht. Computer und Recht, 1994, nr. 2, S. 70; Günter A. Urheberrechtsschutz für Bildschirmmasken. Computer und Recht, 1994, nr. 10, S. 611. Loos M.Chr. Das Urheberrecht des Arbeitnehmers an Computerprogrammen. Aachen: Shaker Verlag, 2006, S. 32.

²⁴⁰ OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 46/09 Reisebürosoftware [2010]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2010, nr. 6, S. 234–239.

²⁴¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1261. Программы для ЭВМ. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1261> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Prejudiciālā nolēmuma formā jautājumu par grafisko lietotāja saskarņu autortiesisko aizsardzību 2010.gada 22.decembrī izšķīra Eiropas Savienības tiesa lietā *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*²⁴². Minētās lietas ietvaros²⁴³ Eiropas Savienības tiesai uzdotie jautājumi tika formulēti tiesvedībā, kurā Programmatūras aizsardzības apvienība (turpmāk – BSA) vērsās pret Čehijas Kultūras ministriju par tās atteikumu piešķirt BSA atļauju ar datorprogrammām saistīto mantisko autortiesību kolektīvai pārvaldīšanai. BSA vēlējās administrēt tiesības padarīt darbu pieejamu sabiedrībai Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā²⁴⁴ (turpmāk – Informācijas sabiedrības direktīva) 3.panta pirmā punkta izpratnē, uzskatot, ka datorprogrammas grafiskās lietotāja saskarnes pārraidīšana televīzijā ir minētajām tiesībām relevanta darbība. Viens no argumentiem, ar kuru Čehijas Kultūras ministrija pamatoja savu atteikumu bija tas, ka Čehijas Autortiesību likums²⁴⁵ aizsargājot vienīgi datorprogrammas pirmkodu un objektkodu, bet ne datorprogrammas attēlojumu uz datora ekrāna. Grafiskā lietotāja saskarne varot tikt aizsargāta tikai aizsardzības pret negodīgu konkurenci ietvaros. BSA turpretim uzskatīja, ka Čehijas Autortiesību likuma 2.panta otrajā daļā ietvertā datorprogrammas definīcija aptver arī grafisko lietotāja saskarni. Ņemot vērā to, ka datorprogrammu autortiesiskā aizsardzība Čehijā kā ES dalībvalstī balstās uz Datorprogrammu direktīvu, un to, ka eventuāli administrējamā tiesība ir regulēta Informācijas sabiedrības direktīvā, Čehijas Augstākā administratīvā tiesa (*Nejvyšší správní soud* – čehu val.) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Eiropas Savienības tiesai šādus prejudiciālos jautājumus:

„1) Vai Direktīvas [91/250] 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka, lai datorprogramma tiktu aizsargāta ar autortiesībām kā ar autortiesībām aizsargājams darbs saskaņā ar šo direktīvu, frāze “datorprogrammas [...] visās to formās” ietver arī datorprogrammas grafisko lietotāja saskarni vai tās daļu?

2) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, vai pārraidīšana televīzijā, ar kuras palīdzību skatītājam ir iespējama datorprogrammas grafiskās lietotāja saskarnes vai tās daļas uztvere ar maņu palīdzību, taču bez iespējas aktīvi kontrolēt šo programmu, ir ar autortiesībām

²⁴² Eiropas Savienības tiesas 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁴³ Ja nav norādīts citādi, tad lietas apstākļi ir izklāstīti, balstoties uz spriedumā minēto informāciju.

²⁴⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 2001.gada 22.maija direktīva 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā. Official Journal, L 167, 22.06.2001, p. 0010–0019.

²⁴⁵ 121/2000 Sb. ZÁKON o dílech literárních, vedeckých a umeleckých (autorský zákon). Angļu val. tulkojumu sk.: Law No. 121/2000 Coll. of 7 April 2000 on Copyright, Rights Related to Copyright and on the Amendment of Certain Laws (Copyright Act). Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=126153 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

aizsargājama darba vai tās daļas izziņošana sabiedrībai Direktīvas [2001/29] 3. panta 1. punkta izpratnē?”

Pirmā jautājuma izšķiršanu apgrūtināja tas, ka Datorprogrammu direktīva nesatur datorprogrammas jēdziena definīciju. Līdz ar to Eiropas Savienības tiesai bija jānosaka kritēriji, kas piemērojami eventuālajam datorprogrammas elementam, lai to atzītu par datorprogrammas sastāvdaļu direktīvas izpratnē. Pirmkārt, tiesa balstījās uz Datorprogrammu direktīvas preambulas septīto punktu, kurš nosaka, ka datorprogrammas projekta materiāli ietverami datorprogrammas jēdzienā, ja no tiem vēlākā stadijā var rasties datorprogramma. Otrkārt, tiesa piekrita ģenerālvokāta viedoklim²⁴⁶, ka ikviena datorprogrammas izteiksmes forma ir jāaizsargā tad, kad tās reproducēšana varētu izraisīt pašas datorprogrammas reproducēšanu un tādējādi ļautu datoram pildīt savu uzdevumu. Turklāt otro kritēriju – datorprogrammas reproducēšanas iespējamību – Eiropas Savienības tiesa atzina par imanentu Datorprogrammas direktīvas preambulas septītajam apsvērumam. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka minētais kritērijs Eiropas līmenī līdz šim nav ticis īpaši aktualizēts.²⁴⁷ Vienlaikus jāatzīmē, ka reproducēšanas iespējamība pati par sevi, respektīvi, bez norādes uz reproducētā elementa spēju darbināt datoru, neļauj secināt, ka attiecīgais elements ir datorprogrammas sastāvdaļa. Tajā pašā laikā, domājams, nav tādu eventuālu datorprogrammas elementu, kurus nevarētu reproducēt. Līdz ar to secinājums, nosakot, vai konkrētais datorprogrammas elements tās nejuridiskajā izpratnē tiek aptverts ar datorprogrammas autortiesisko definīciju, kas tiek atzīta ES tiesību telpā, ir atkarīgs no tā, vai attiecīgais elements liek izpildīt datoram noteiktu funkciju. Tādēļ Eiropas Savienības tiesas secinājums, ka „grafiskā lietotāja saskarne nevis ļauj reproducēt šo datorprogrammu, bet gan vienkārši ir šīs programmas elements, ar kura palīdzību lietotāji izmanto minētās programmas funkcijas”, ir atzīstams par neprecīzu, jo tajā uzsvars tiek likts uz reproducēšanas iespējamību, nevis uz spēju darbināt datoru.

Iepriekš apskatītais Eiropas Savienības tiesas uz ģenerālvokāta viedokli balstītais reproducēšanas iespējamības kritērijs, kurš tiesas ieskatā aptver gan reproducēšanas iespējamību, gan reproducētā elementa spēju darbināt datoru, nav interpretējams tādējādi, ka saskaņā ar to par datorprogrammas jēdzienam piederīgiem būtu atzīstami tikai tie elementi, kuru reproducēšanas rezultātā tiktu iegūta darboties spējīga datorprogramma. Arī atsevišķs datorprogrammas elements, kas pats par sevi nefunkcionē, bet saistībā ar citiem elementiem darbina datoru, ir atzīstams par datorprogrammas sastāvdaļu tās autortiesiskajā izpratnē. Vienlaikus ir svarīgi, ka minētais elements

²⁴⁶ Ģenerālvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumi, kas 14.10.2010. sniegti lietā: C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012. gada 26. augustā].

²⁴⁷ Marly J. *Der Urheberrechtsschutz grafischer Benutzeroberflächen von Computerprogrammen - Zugleich Besprechung der EuGH-Entscheidung „BSA/Kulturministerium“*. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2011, nr. 3, S. 207.

satur darbības norādījumus (instrukcijas) datoram.²⁴⁸ Datorprogrammas grafiskā lietotāja saskarne kā tāda (tās vizuālajā un loģiskajā formā) šādus norādījumus nesatur.

Balstoties uz iepriekš nosauktajiem apskatāmajā tiesas nolēmumā ietvertajiem argumentiem, Eiropas Savienības tiesa izsprieda, ka uz datorprogrammas grafisko lietotāja saskarni Datorprogrammu direktīvā datorprogrammām paredzētā autortiesiskā aizsardzība nav attiecināma. Līdz ar to secināms, ka Datorprogrammu direktīvas preambulas 10.punktā sniegtais datorprogrammu saskarņu skaidrojums, kas kopsakarā ar direktīvas 1.panta otrajā punktā ietverto norādi var radīt iespaidu, ka arī grafiskās lietotāja saskarnes ir ietvertas datorprogrammas jēdzienā, tomēr ir izprotams kā datorprogrammas saskarņu tehniskais, nevis juridiski nozīmīgais skaidrojums.

Eiropas Savienības tiesa apskatāmajā lietā tomēr nolēma sniegt savu novērtējumu attiecībā uz datorprogrammas grafiskās lietotāja saskarnes juridisko dabu. Tiesa uzskatīja par nepieciešamu vērtēt grafiskās lietotāja saskarnes kā patstāvīga autortiesību darba eventuālo aizsardzību Informācijas sabiedrības direktīvas izpratnē. Līdz ar to ir secināms, ka tiesa noliedza iespēju piemērot datorprogrammām domāto tiesisko aizsardzību grafiskajai lietotāja saskarnei pēc analogijas. Tiesa secināja, ka minētajai saskarnei piemērojama autortiesību aizsardzība, ja tā ir tās autora intelektuālās jaunrades rezultāts. Lai noteiktu, vai ir sasniegts nepieciešamais jaunrades līmenis, esot jāņem vērā visu saskarnes elementu izkārtojums vai specifiskā konfigurācija. Turklāt tiesa tieši norādīja, ka oriģinalitātes kritērijam nevar atbilst tādi grafiskās lietotāja saskarnes elementi, kurus raksturo tikai to tehniskā funkcija²⁴⁹, respektīvi, tika atbalstīta ASV tiesību sistēmā pazīstamā idejas un tās izpausmes saplūšanas doktrīna (*Merger doctrine* – angļu val.).

Atbildot uz otro Čehijas Augstākās administratīvās tiesas jautājumu par to, vai grafiskās lietotāja saskarnes pārraidīšana televīzijā ir ar autortiesībām aizsargāta darba padarīšana par pieejamu sabiedrībai Informācijas sabiedrības direktīvas 3.panta pirmā punkta izpratnē, Eiropas Savienības tiesa norādīja, ka autortiesību darba pārraidīšana televīzijā principā ir darba padarīšana par pieejamu sabiedrībai, kuru darba autoram ir ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt. Vienlaikus tiesa secināja, ka datorprogrammas grafiskās lietotāja saskarnes pārraidīšana televīzijā nav atzīstama par autortiesiski aizsargāta darba padarīšanu pieejamu sabiedrībai Informācijas sabiedrības direktīvas 3.panta pirmā punkta izpratnē pat tad, ja konkrētā saskarne ir aizsargājama kā patstāvīgs autortiesību darbs, jo televīzijas skatītājiem nav iespējams izmantot saskarnes funkciju – mijiedarbības nodrošināšanu starp datorprogrammu un tās lietotāju. Šāda tiesas nostāja ļauj secināt,

²⁴⁸ Sk. darba 2.1.5.4. nodaļu.

²⁴⁹ Sk. arī: Ģenerālvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumi, kas 14.10.2010. sniegti lietā: C-393/09 Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

ka datorprogrammas grafiskā lietotāja saskarne tiesas ieskatā tomēr ir īpaša veida autortiesību darbs, kuram, līdzīgi kā datorprogrammai, piemīt funkcionāls raksturs²⁵⁰. Tādēļ nevar piekrist juridiskajā literatūrā saistībā ar apskatāmo lietu izteiktajam viedoklim²⁵¹, ka grafiskās lietotāja saskarnes autortiesiskā aizsargājamība nosakāma saskaņā ar vispārīgajiem autortiesību principiem.

Diskutabls ir jautājums, vai neatkarīgi no minētās saskarnes ir aizsargājami arī tās atsevišķi elementi, piemēram, kā audiovizuāli darbi, un vai šādu darbu pārraidīšanu televīzijā tomēr varētu atzīt par to padarīšanu pieejamu sabiedrībai Informācijas sabiedrības direktīvas 3.panta pirmā punkta izpratnē. Domājams, ka atbilde šajā gadījumā ir apstiprinoša un izšķirīgi ir tikai tas, vai attiecīgais elements atbilst iepriekš apskatītajiem²⁵² autortiesiskās aizsardzības priekšnosacījumiem.

2.2. Programmatūras pakārtošana citu tiesību nozaru un apakšnozaru regulējumam

Programmatūras civiltiesiskajā apgrozībā paralēli programmatūras elementu autortiesiskajai aizsardzībai ir iespējamās arī citas to tiesiskās aizsardzības formas, kas jāņem vērā, slēdzot tiesiskos darījumus par programmatūras izstrādi un/vai iegādi. Šajā darba nodaļā ir aplūkotas nozīmīgākās no tām. Šīs darba nodaļas mērķis ir apskatīt minētās alternatīvās aizsardzības metodes tādā apjomā, kas sniedz papildu izpratni par prevalējošās programmatūras aizsardzības metodes – autortiesību – nozīmi un vietu programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesisko aspektu problemātikā.

Saskaņā ar Patentu likuma²⁵³ 9.panta otrās daļas 3.punktu kopsakarā ar tā paša panta trešo daļu datorprogrammu patentēšana nav iespējama, ja tiek prasīta tikai pašas datorprogrammas patentaizsardzība. Minētais regulējums korespondē analogiskam regulējumam, kas ietverts 1973.gada 5.oktobra Konvencijas par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija)²⁵⁴ 52.panta otrās daļas c. punktā kopsakarā ar tā paša panta trešo punktu. Līdz ar to datorprogramma kā tāda parasti nav patentspējīga, taču patentēt var izgudrojumu, kura sastāvā ir datorprogramma²⁵⁵. Tā, piemēram, Vācijas tiesu praksē ir nostiprinājusies atziņa, ka datorizpildāms izgudrojums ir aizsargājams tad, ja tas vismaz daļēji attiecas uz tehnikas jomu, kas, savukārt, pārbaudāms, nosakot,

²⁵⁰ Sal. Ģenerāladvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumi, kas 14.10.2010. sniegti lietā: C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*. 84. rindkopa. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁵¹ Lindhorst H. Anm. zu EuGH: Grafische Benutzeroberfläche genießt keinen Urheberrechtsschutz als Computerprogramm. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Prax*, 2011, nr. 3, S. 61.

²⁵² Sk. darba 2.1.2.1. nodaļu.

²⁵³ Patentu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 27.februāris, Nr. 34.

²⁵⁴ Konvencija par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija). Latvijas Vēstnesis, 2005. 15.marts, nr. 43.

²⁵⁵ Sk. darba 1.2. nodaļu.

vai izgudrojuma formula satur norādījumus, kas kalpo konkrētas tehniskas problēmas risinājumam ar tehnisku līdzekļu palīdzību.²⁵⁶ Turklāt tehnicitāte ir vērtējama objektīvi, nevis balstoties uz eventuālā izgudrojuma lietotāja subjektīvo skatījumu.²⁵⁷ Līdz ar to secināms, ka starp datorprogrammu autortiesisko aizsardzību un aizsardzību patentu tiesību ietvaros var saskatīt zināmu līdzību attiecībā uz informācijas apstrādes procesa tiesisko aizsardzību. Minētais process nebauda aizsardzību patentu tiesībās, ja tas nav saistīts ar tehniskas problēmas risinājumu, izmantojot tehniskos līdzekļus. Līdzīgi autortiesisko aizsardzību nebauda tie eventuālie datorprogrammu elementi, kuru vienīgā funkcija ir informācijas izvade.²⁵⁸ Tāpat par datorprogrammu autortiesiskā izpratnē netiek atzīti tie elementi, kas nesatur datora darbības vadīšanai nepieciešamas instrukcijas.²⁵⁹ Tādējādi secināms, ka datorprogramma kā autortiesību darbs un kā izgudrojums (tā sastāvdaļa) saturiski ir ļoti līdzīgi objekti, kuru kumulatīvā aizsardzība parasti ir iespējama.

Datorprogrammas nosaukums saskaņā ar likumu „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”²⁶⁰ var tikt aizsargāts arī kā preču zīme. Šāda aizsardzības forma var būt nozīmīga datorprogrammu eksemplāru tālākpārdošanas gadījumā²⁶¹, kā arī gadījumā, kad datorprogrammas eksemplārs tiek neatļauti reproducēts. Jāatzīmē, ka Latvijā autortiesību darbu nosaukumiem īpaša aizsardzība nav paredzēta. Šāda īpaša aizsardzība Vācijas tiesību sistēmā ir iespējama, balstoties uz Vācijas Preču zīmju likuma 5.panta trešo daļu.²⁶² Datorprogrammu nosaukumu spēju tikt aizsargātiem minēto īpašo tiesību ietvaros ir apstiprinājusi Vācijas tiesu prakse.²⁶³ Šāda aizsardzība pastāv paralēli eventuālai datorprogrammas nosaukuma kā preču zīmes aizsardzībai, taču atšķirīgs ir tās prioritātes noteikšanas pamats, respektīvi, preču zīmes gadījumā

²⁵⁶ BGH spriedums lietā: X ZR 121/09 Webseitenanzeige [2011]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

BGH spriedums lietā: X ZR 47/07 Wiedergabe topografischer Informationen [2011]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Sal. BGH lēmums lietā: Xa ZB 20/08 Dynamische Dokumentengenerierung [2010]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁵⁷ Sal. Fabry B. Anm. zu BGH: Hohe Anforderungen an die Technizität bei computerimplementierten Erfindungen – „Webseitenanzeige“. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Prax, 2011, nr. 11, S. 239.

²⁵⁸ Sk. darba 2.1.5.4. nodaļu.

²⁵⁹ Sk. darba 2.1.5.1. un 2.1.5.5. nodaļu.

²⁶⁰ Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. 1.jūlijs, nr. 216.

²⁶¹ Sk. darba 4.3.2.1. nodaļu.

²⁶² Gesetz über den Schutz von Marken und sonstigen Kennzeichen (Markengesetz - MarkenG) vom 25. Oktober 1994 (BGBl. I S. 3082; 1995 I S. 156; 1996 I S. 682). § 5 Geschäftliche Bezeichnungen. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/markeng/_5.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁶³ BGH spriedums lietā: I ZR 44/95 PowerPoint [1997]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1998, nr. 2, S. 155–157.

BGH spriedums lietā: I ZR 233/94 FTOS [1997]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1997, nr. 12, S. 902–903.

prioritāti nosaka pēc tās reģistrācijas brīža, bet darba nosaukuma aizsardzības gadījumā – pēc tā publiskošanas vai lietošanas uzsākšanas brīža.²⁶⁴ Tajā pašā laikā Vācijas Augstākā tiesa ir atzinusi, ka gadījumā, kad līdzīgi ir tādu datorprogrammu nosaukumi, kuras tiek izmantotas dažādu uzdevumu veikšanai, minētie nosaukumi nav atzīstami par sajaucami līdzīgiem Preču zīmju likuma izpratnē.²⁶⁵ Šādi īpašas darbu nosaukumu aizsardzības nozīme datorprogrammu gadījumā tika būtiski mazināta.

Latvijas Dizainparaugu likuma²⁶⁶ 1.panta otrajā punktā ir norādīts, ka datorprogrammas Dizainparaugu likuma izpratnē nav izstrādājumi, un tas liedz tās reģistrēt kā dizainparaugus. Minētais regulējums atbilst Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 98/71/EEK par dizainparaugu tiesisko aizsardzību²⁶⁷ 1.panta b. punktā noteiktajam. Vienlaikus jāatzīmē, ka diskutabls ir jautājums, vai datorprogramma minētā likuma un direktīvas izpratnē atbilst datorprogrammas jēdziena autortiesiskajai izpratnei, kas apstiprinošas atbildes gadījumā nozīmētu, ka datorprogrammas lietotāja grafiskā saskarne vai tās atsevišķi elementi var tikt reģistrēti kā dizainparaugi. Juridiskajā literatūrā pastāv viedoklis, ka, pamatojoties uz dizainparauga jēdziena saturiski plašo raksturu, grafiskās lietotāja saskarnes un tās atsevišķo elementu reģistrēšana par dizainparaugiem ir iespējama.²⁶⁸ Citos avotos turpretim grafisko lietotāja saskarņu iespējamā aizsardzība dizainparaugu tiesību ietvaros tiek noliegta, pamatojot to ar apstākli, ka iepriekš minētās direktīvas noteiktā tiesiskā aizsardzība nedrīkst dublēt Datorprogrammu direktīvas nodrošināto autortiesisko aizsardzību datorprogrammām.²⁶⁹ Šādam viedoklim tomēr nevar piekrist, jo, kā jau tika minēts iepriekš²⁷⁰, Datorprogrammu direktīvas regulējums nav attiecināms uz datorprogrammas grafisko lietotāja saskarņu aizsardzību. Līdz ar to atzīstams, ka datorprogrammas grafiskā lietotāja saskarne un tā atsevišķi elementi var tikt aizsargāti dizainparaugu tiesību ietvaros. Tomēr jāņem vērā Dizainparauga likuma 6.panta otrajā daļā ietvertais regulējums, kas nosaka, ka, „novērtējot dizainparauga individuālo raksturu, ņem vērā to, cik lielā mērā dizainers dizainparauga izstrādāšanā

²⁶⁴ Fezer K. H. Beck'sche Kurzkommentar. Band 13b. Markenrecht. 4., neubearbeitete Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2009, MarkenG § 3, Rn. 282. Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 282/95 WINCAD [1998]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1998, nr. 12, S. 1010–1013.

²⁶⁵ BGH spriedums lietā: I ZR 109/03 SmartKey [2006]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁶⁶ Dizainparaugu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 17.novembris, Nr. 183.

²⁶⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 1998.gada 13.oktobra direktīva 98/71/EEK par dizainparaugu tiesisko aizsardzību. Oficiālais Vēstnesis L 289, 28/10/1998, 0028.–0035.lpp.

²⁶⁸ Wandtke A., Ohst C. Zur Reform des deutschen Geschmacksmustergesetzes. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2005, nr. 2, S. 94.

²⁶⁹ Kur A. Die Auswirkungen des neuen Geschmacksmusterrechts auf die Praxis. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2002, nr. 8, S. 664.

²⁷⁰ Sk. darba 2.1.5.5. nodaļu.

bijis atkarīgs no izstrādājuma iedabas un rūpniecības vai amatniecības nozares īpatnībām”. Ņemot vērā datorprogrammas grafiskā lietotāja saskarnes funkcionālo dabu, iespēja to reģistrēt kā dizainparaugu ir stipri ierobežota. Attiecīgi arī līgumtiesiskajās attiecībās datorprogrammu grafiskā lietotāja saskarnes eventuālā reģistrācija par dizainparaugu nespēlē būtisku lomu.

Juridiskajā literatūrā pastāv viedoklis, ka ideja par jaunas datorprogrammas radīšanu var tikt aizsargāta kā konfidenciāla informācija.²⁷¹ Šāda aizsardzība, kas aptver datorprogrammas izstrādātāja zinātības aizsardzību, var izpausties, piemēram, kā datorprogrammas pirmkoda aizsardzība, kā arī datorprogrammas algoritmu aizsardzība, ciktāl tie nav vispārpieejami. Turpretim datorprogrammas objektkods nevar tikt aizsargāts kā konfidenciāla informācija (komercnoslēpums). Latvijā iepriekš norādīto informāciju var aizsargāt kā komercnoslēpumu, ja vien tiek ievēroti Komerclikuma²⁷² 19.panta pirmajā daļā noteiktie kritēriji. Minētās informācijas iegūšana bez attiecīgā komersanta piekrišanas, ja to veic tā konkurents un ja tās rezultātā ir radusies vai varētu rasties konkurences kavēšana, ierobežošana vai deformēšana, saskaņā ar Konkurences likuma²⁷³ 18.panta trešās daļas 4.punktu var tikt atzīta par negodīgas konkurences izpausmi. Līdz ar to datorprogrammas dekompilācija²⁷⁴, ja tiek izpildīti iepriekš norādītie priekšnosacījumi, ir viena no negodīgas konkurences formām.²⁷⁵

Konkurences tiesību normas var arī palīdzēt aizsargāt datorprogrammas izstrādātāja likumīgās intereses attiecībā uz datorprogrammu (tās iepakojuma) identificējošas informācijas negodprātīgu izmantošanu. Saskaņā ar Konkurences likuma 18.panta trešās daļas 2.punktu negodīga konkurence var izpausties kā „cita tirgus dalībnieka ražotās vai realizētās preces nosaukuma, ārējā izskata, marķējuma vai iepakojuma atdarināšana, preču zīmes izmantošana, ja tas var maldināt attiecībā uz preces izcelsmi”. Vienlaikus negatīvi vērtējams tas, ka Konkurences likumā par eventuāli negodīgu konkurences izpausmi tiešā veidā netiek atzīta pašas preces atdarināšana, šādi nesamērīgi (negodprātīgi) izmantojot atdarinātās preces vērtību, kura tai piemīt civiltiesiskās apgrozības ieskatā. Līdzīgs regulējums ir noteikts Vācijas Likuma pret negodprātīgu konkurenci (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb* – vācu val.) 4.panta devītā punkta b. apakšpunktā²⁷⁶.

²⁷¹ Bainbridge I.D. Introduction to Information Technology Law. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008, p. 11.

²⁷² Komerclikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 4.maijs, Nr. 158/160.

²⁷³ Konkurences likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, Nr. 151.

²⁷⁴ Par dekompilāciju sk. sīkāk darba 4.3.2.4. nodaļā.

²⁷⁵ Sk. arī: Harte-Bavendamm H. Wettbewerbsrechtlicher Schutz von Computerprogrammen. Computer und Recht, 1986, nr. 10, S. 615–621.

²⁷⁶ Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb in der Fassung der Bekanntmachung vom 3. März 2010 (BGBl. I S. 254). § 4 Beispiele unlauterer geschäftlicher Handlungen. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/4.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Vienlaikus atzīmējams, ka Administratīvā rajona tiesa ir secinājusi, ka Konkurences likuma 18.panta trešajā daļā ietvertais negodīgās konkurences izpausmju uzskaitījums nav izsmeļošs un ka tajā ietverts tikai visizplatītāko negodīgas konkurences veidu uzskaitījums.²⁷⁷

Apskatītais regulējums, pēc autora domām, vairāk nekā autortiesiskais regulējums atbilst datorprogrammas aizsardzības mērķim – tajā ieguldīto investīciju aizsardzībai. Vienlaikus atzīstams, ka arī šāds konkurences tiesību regulējums nevar pilnībā aizstāt datorprogrammu autortiesisko aizsardzību, jo datorprogrammu izstrādē ieguldīto investīciju atgūšanu un saprātīgas peļņas gūšanu apdraud ne tikai datorprogrammas izstrādātāja konkurentu, bet arī datorprogrammu lietotāju negodprātīga rīcība.

Vērtējot konkurences tiesību ietekmi uz datorprogrammu autortiesisko aizsardzību, ir jāatzīmē, ka autortiesības, kurām piemīt monopolitātes raksturs²⁷⁸, ES tiesību telpā tiek atbilstoši to raksturam ierobežotas konkurences tiesību ietvaros. Šāda atziņa primāri izriet no Eiropas Savienības tiesas nostājas *Magill*²⁷⁹ un *IMS Health*²⁸⁰ lietās²⁸¹. Minētajās lietās tiesa saskatīja autortiesību subjektu rīcībā dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu Līguma par Eiropas Savienības darbību²⁸² 102.panta (bijušā Eiropas Kopienu Līguma 82.panta) izpratnē. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana tika konstatēta arī t.s. *Microsoft*²⁸³ lietā, kurā kompānijai *Microsoft* tika uzlikts pienākums atklāt informāciju, kas nepieciešama sadarbības

²⁷⁷ Administratīvās rajona tiesas 2008.gada 3.janvāra spriedums lietā Nr. A3057-07/6. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/AL/2008/01_2008/03_01_2008/AL_0301_raj_A-3057-07_6.pdf [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁷⁸ Hilty R. M. Das Urheberrecht und der Wissenschaftler. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2006, nr. 3, S. 188.

Vēl kategoriskāk, atzīstot autortiesības par monopolitātes sk.: Schwarze J. Urheberrechte und deren Verwaltung im Lichte des europäischen Wettbewerbsrechts. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2003, nr. 1, S. 15; Peifer K. N. Wissenschaftsrecht und Urheberrecht: Schranken, Vertragsrecht, Wettbewerbsrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009, nr. 1, S. 23.

²⁷⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1995.gada 6.aprīļa spriedums apvienotajās lietās: C-241/91 P un C-242/91 P. Radio Telefís Éireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v Commission of the European Communities. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0241:EN:HTML> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁸⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004.gada 29.aprīļa spriedums lietā: C-418/01 IMS Health GmbH & Co. OHG v. NDC Health GmbH & Co. KG. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62001J0418:EN:HTML> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁸¹ Minētajās lietās izdarītie secinājumi tiek izmantoti arī Latvijas tiesu praksē. Sk.: Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 30.jūnija spriedums lietā Nr.A42460605 / A 43-1516-09/18. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/AL/2009/06_2009/30_06_2009/AL_apg_300609_AA43-1516-09_18.pdf [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁸² Līguma par Eiropas Savienības darbību. Kodificētā versija. Oficiālais Vēstnesis, C 83/47, 30.3.2010., 83.-199.lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LV:PDF> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁸³ Vispārējās tiesas (bij. Pirmās instances tiesa) 2007.gada 17.septembra spriedums lietā: T-201/04 Microsoft Corp. v Commission of the European Communities. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004A0201:LV:HTML> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

nodrošināšanai ar tās *Windows* operētājsistēmas serveru saimes produktiem, un piedāvāt tirgū *Windows* operētājsistēmas versiju bez tajā integrēta video atskaņotāja *Windows Media Player*. Juridiskajā literatūrā tiek uzsvērts, ka gan Eiropas Komisija, gan Pirmās instances tiesa izvērtējās analizēt, vai kompānijai *Microsoft* ir intelektuālā īpašuma tiesības uz attiecīgajām saskarnēm, minēto saskarņu vismaz kā konfidencialās informācijas aizsargājamību vienkārši prezumējot.²⁸⁴ Domājams, ka šādu saskarņu autortiesiska aizsardzība to izteikti funkcionālā rakstura dēļ varētu būt apgrūtināta. Autorprāt, tiesas nostāja, konkrētajā gadījumā ierobežojot tiesību subjekta izņēmuma rakstura tiesības uz datorprogrammas saskarni, atzīstama par pamatotu, jo tajā tiek samērīgi sabalansētas civiltiesiskās apgrozības un jaunrades sekmēšanas intereses, no vienas puses, un tiesību subjekta interese uz ekonomiski vērtīgas informācijas aizsardzību, no otras puses. Tajā pašā laikā attiecībā uz aizliegumu sasaistīt dažādas datorprogrammas jāatzīmē, ka tam var būt inovāciju procesus bremsējošs efekts.²⁸⁵ Šādā veidā var tikt kavēta kompleksu datorprogrammu izstrāde. Tāpat jāatzīmē, ka šādam ierobežojumam trūkst legītīma pamatojuma, kas balstītos uz konkurences tiesību pamatu – nepieciešamību nodrošināt brīvu konkurenci²⁸⁶.

Datorprogrammu aizsardzībai nozīmīga var būt arī to administratīvi tiesiskā aizsardzība Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa²⁸⁷ 155.⁸ panta ietvaros un krimināltiesiskā aizsardzība Krimināllikuma²⁸⁸ ietvaros. Turklāt Krimināllikuma normas ierobežo noteikta veida datorprogrammu radīšanu. Tā Krimināllikuma 244.pantā ir paredzēta kriminālatbildība par tādas datorprogrammas „neatļautu izgatavošanu, pielāgošanu izmantošanai, realizēšanu, izplatīšanu vai glabāšanu, kura paredzēta automatizētas datu apstrādes sistēmas resursu ietekmēšanai nolūkā izdarīt noziedzīgu nodarījumu”. Līdzīgs regulējums elektronisko sakaru tīklu aizsardzībai ietverts Krimināllikuma 244.¹ pantā un nelikumīgu darbību ar finanšu instrumentiem novēršanai – 193.¹ pantā. Vispārīga atbildība par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta Krimināllikuma 148.pantā, un tā iestājas tikai tad, ja ar to radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm. Gadījumos, kad būtisks kaitējums nav radīts, piemērojams iepriekš minētais Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 155.⁸ pants. Jāatzīmē, ka saskaņā ar Autortiesību likuma 68.panta pirmās daļas 4.punktu par autortiesību pārkāpumu atzīstama „autortiesību un blakustiesību

²⁸⁴ Computerrechts-Handbuch. Informationstechnologie in der Rechts- und Wirtschaftspraxis. Incl. 28. Ergänzungslieferung. Kilian W. (Hrsg.), Heussen B. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, April 2010, Rn. 66–67, S. 30–31.

²⁸⁵ Sal. Wettbewerbsrecht. Band 1. EG / Teil 1. Kommentar zum Europäischen Kartellrecht. 4. Auflage. Immenga U. (Hrsg.), Mestmäcker E.J. (Hrsg.). München: C.H. Beck München, 2007, Art. 82 EG, Rn. 63.

²⁸⁶ Par brīvu konkurenci kā ES konkurences tiesību mērķi sk.: Nettesheim M. Das Recht der Europäischen Union. Band I EUV/EGV. 40. Ergänzungslieferung. München: Verlag C.H. Beck München, Oktober 2009, Art. 163 EGV, Rn. 30.

²⁸⁷ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. Ziņotājs, 1984. 01. janvāris, nr. 51.

²⁸⁸ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. 08. jūlijs, nr. 199/200.

subjekta izmantoto tādu efektīvu tehnoloģisko līdzekļu iznīcināšana vai apiešana, kuri paredzēti, lai ierobežotu vai nepieļautu kādas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektu, vai citas darbības ar tehnoloģiskajiem līdzekļiem, ja tās notikušas bez autortiesību un blakustiesību subjekta atļaujas". Tas nozīmē, ka par administratīvi tiesiski un krimināltiesiski²⁸⁹ sodāmu ir atzīstama arī tāda datorprogrammu efektīvu tehnoloģisko līdzekļu iznīcināšana vai apiešana, kas veikta datorprogrammas atļautas izmantošanas nodrošināšanai, piemēram, datorprogrammas rezerves kopijas izgatavošanai.²⁹⁰ Pēc autora domām, administratīvās atbildības un kriminālatbildības paredzēšana šajā gadījumā ir nesamērīgi smagas tiesiskās sekas. Minētais jautājums būtu risināms civiltiesiskā kārtībā, kas nozīmētu, ka autortiesību subjekts būtu tiesīgs prasīt atlīdzināt viņam iepriekš minētās efektīvu tehnoloģisko līdzekļu iznīcināšanas vai apiešanas dēļ radītos zaudējumus. Vienlaikus atzīmējams, ka datorprogrammas atļautas izmantošanas kavēšana, izmantojot efektīvus tehnoloģiskos līdzekļus, var radīt zaudējumus darba eksemplāra likumiskajam ieguvējam. Līdz ar to šādā gadījumā viņš var vērsties ar attiecīgu prasību pret autortiesību subjektu. Tāpat likumiskais ieguvējs ir tiesīgs prasīt efektīvo tehnoloģisko līdzekļu deaktivizēšanu apskatāmajā gadījumā, kad to lietošana kavē autortiesību darbu (to eksemplāru) likumisku izmantojumu.

²⁸⁹ Krimināltiesiskās atbildības iestāšanās iespēja apskatāmajā gadījumā ir neliela.

²⁹⁰ Par tiesībām izgatavot datorprogrammas rezerves kopiju sk. darba 4.3.2.2. nodaļu.

III NODAĻA

Programmatūras autorība

Programmatūras civiltiesiskajā apgrozībā nozīmīgu vietu ieņem autorības jautājums, ar to saprotot ne vien autorību tās šaurā izpratnē, respektīvi, juridisku faktu, kad fiziska persona ir atzīstama par autortiesību darba radītāju, bet arī tās plašā nozīmē – autora mantisko tiesību piederību uz autortiesību darbu no tā radīšanas brīža. Minētais jautājums ir būtisks ne vien programmatūras radīšanas procesā un ar to saistīto civiltiesisko līgumu kontekstā, bet tas arī ietekmē turpmākos darījumus, kas tiek slēgti par izstrādāto programmatūru.

Šajā darba nodaļā ir apskatīts gan vispārīgais autortiesību sākotnējās piederības regulējums, kas piemērojams visiem autortiesību darbiem un attiecīgi tām programmatūras komponentēm, kuras nav aizsargājamas kā datorprogramma, gan analizēts īpašais regulējums, kas ES tiesību līmenī un tam atbilstoši – ES dalībvalstu normatīvajos tiesību aktos, kā arī atsevišķu citu valstu tiesību sistēmās, ir paredzēts attiecībā uz datorprogrammām.

Ņemot vērā to, ka programmatūra nereti tiek izstrādāta darba tiesisko attiecību ietvaros vai pēc pasūtījuma, turpmākajā izklāstā ir analizēts autora mantisko tiesību liktenis šādās tiesiskajās attiecībās, apskatot gan Latvijas normatīvajā regulējumā konstatējamo problemātiku, gan pievēršot uzmanību minēto jautājumu normativizācijas praksei atsevišķās valstīs, it īpaši Krievijas Federācijā, kur minētā normativizācija ir salīdzinoši izteiktāka nekā Latvijā un virknē citu ES valstu. Šīs nodaļas galvenais mērķis ir konstatēt, vai un cik lielā mērā Latvijas normatīvais regulējums būtu jāpapildina un jākonkretizē autora mantisko tiesību sākotnējās piederības un automātiskās pārejas jautājumu regulēšanai. Tāpat tiks analizēta datorprogrammu reģistrācijas lietderība, kas, domājams, kontekstā ar tendencēm autortiesību darbu reģistrāciju aplūkot kā autortiesību evolūcijas iespējamo nākamo pakāpi ir jautājums, kura aktualitāte arvien pieaug un kuram varētu būt būtiska ietekme datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā.

3.1. Vispārīgais autorības regulējums

Autortiesību darba radīšana ir reālakts²⁹¹, un saskaņā ar Autortiesību likuma 1.panta pirmo punktu autors ir fiziskā persona, kuras radošās darbības rezultātā minētais darbs ir radīts. Juridiskas

²⁹¹ Reh binder M. Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2010, S. 104.

personas vai dažāda veida ierīces nevar būt par autortiesību darbu autoriem.²⁹² Tāpat par autoru nekļūst persona, kas sniegusi tikai tehnisku palīdzību darba radīšanā.²⁹³ Autortiesību likums nesatur negatīvo autora jēdziena definīciju, respektīvi, tajā nav tieši noteikts, kādas personas nav atzīstamas par darba autoriem. Šādu definīciju, piemēram, satur Krievijas Federācijas Civilt kodekss, kura 1228.panta²⁹⁴ pirmajā daļā ir norādīts, ka par intelektuālās darbības rezultātu autoriem nav atzīstamas personas, kas nav devušas personīgu radošo ieguldījumu to tapšanā, t.sk. personas, kas sniegušas autoram tikai tehnisku, konsultatīvu, organizatorisku vai materiālo palīdzību, kā arī personas, kas palīdzējušas noformēt tiesības uz tādiem rezultātiem vai kontrolējušas to radīšanu. Pēc autora domām, šāds tiešs normatīvs regulējums varētu mazināt juridiskajā literatūrā identificēto autora un tehniskā darba izpildītāja nošķiršanas problemātiku.²⁹⁵ Vienlaikus minētā problemātika, autorprāt, veiksmīgi risināma tiesību doktrīnas ietvaros un Autortiesību likuma grozīšana, ietverot tajā negatīvo autora definīciju, nav atzīstama par nepieciešamu.

No darba autora ir nošķirami citi autortiesību subjekti, kas ir autora tiesību pārņēmēji. Autora tiesību pārņēmējiem, ja tie vēlas izmantot autora tiesības, ir jāspēj pierādīt, kā minētās tiesības no autora ir nonākušas pie minētajām personām.²⁹⁶ Vienlaikus Autortiesību likuma 8.pants ietver autortiesību darbu civiltiesiskajai apgrozībai būtisku regulējumu, saskaņā ar kuru „persona, kuras vārds vai vispārāzīts pseidonīms ir norādīts uz publiskota vai publicēta darba vai reproducēta darba, uzskatāma par darba autoru, ja nav pierādīts pretējais”. Minētā prezumpcija, kurai piemīt būtiska civilprocesuāla nozīme²⁹⁷, gan netiek tieši attiecināta uz autora mantisko tiesību pārņēmējiem, un minētais neizriet arī no Autortiesību likuma 8.panta otrās daļas. Saskaņā ar minēto panta daļu, ja, publicējot darbu, tā autors nav norādīts, tad autora vārdā un interesēs darbojas redaktors, izdevējs vai autora pilnvarota persona. Šāds regulējums ir orientēts uz šauru gadījumu loku, un autora mantisko tiesību pārņēmēji uz to kā uz tiesību piederības prezumpciju atsaukties

²⁹² Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 244/88 Grabungsmaterialien [1990]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1991, S. 523–529.

Par automātiski ģenerētām datorprogrammām sk. darba 2.1.2.1. nodaļu.

²⁹³ Sal. Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 173. lpp.

²⁹⁴ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1228. Автор результата интеллектуальной деятельности. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1228> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

²⁹⁵ Sk. Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 173.lpp.

²⁹⁶ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 7, Rn.1.

²⁹⁷ Tā tiek izmantota autortiesību strīdos, atzīstot attiecīgo personu, kas norādīta kopā ar autortiesību speciālo zīmi, par darba autoru un līdz ar to noņemot no tās pienākumu pierādīt autorības faktu.

Sk. līdzīgu secinājumu: Viļuma I. Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā realizācija. Jurista Vārds, 2007. 22.maijs, nr.21 (474), 14.lpp.

nevar.²⁹⁸ Latvijas juridiskajā literatūrā ir sastopams atbalsts viedoklim, ka autorības prezumpcija nevar attiekties uz juridiskajām personām.²⁹⁹ Tomēr šādam uzskatam var piekrist tikai tik tālu, cik par neiespējamu tiek atzīta juridiskās personas prezumēšana par darba autoru, taču autortiesību prezumpcija var attiekties uz juridisko personu kā autora mantisko tiesību³⁰⁰ pārņēmēju. Šādu plašu autortiesību prezumpcijas izpratni netieši ir atbalstījis arī ES likumdevējs, Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas Nr.2004/48/EK „Par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu”³⁰¹ (turpmāk – Intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanas direktīva) 5.panta b. punktā nosakot, ka minētās direktīvas noteikto tiesiskās aizsardzības līdzekļu, kas Latvijā ieviesti Civilprocesa likuma 30.² nodaļā, piemērošanai domātā autortiesību prezumpcija, kura nostiprināta minētā panta a. punktā, ir *mutatis mutandis* attiecināma uz blakustiesību subjektiem. Minētais regulējums plaši ir ieviests Vācijas autortiesību likuma 10.panta³⁰² trešajā daļā, to attiecinot arī uz izņēmuma lietošanas tiesību subjektiem autortiesību darbu gadījumā. Tā kā autora mantisko tiesību pārņēmējiem ir pārgājušas absolūta rakstura tiesības, kuras tie var aizsargāt pret jebkuru personu, šādas aizsardzības īstenošanas efektivitātes nodrošināšanai, it īpaši Civilprocesa likuma 250.¹⁰ pantā regulēto pagaidu aizsardzības līdzekļu efektīvai noteikšanai, Autortiesību likumā būtu jāparedz, ka Autortiesību likuma 8.panta pirmajā daļā nostiprinātā prezumpcija ir ar attiecīgajām izmaiņām attiecināma uz autora mantisko tiesību pārņēmējiem gadījumos, kad tie vēlas izmantot pagaidu aizsardzības līdzekļus Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā vai kad tie prasa pārtraukt darba pretiesisku izmantošanu vai sagatavošanos šādai izmantošanai. Minētais regulējums nebūtu attiecināms uz tiem gadījumiem, kad autora mantisko tiesību pārņēmējs vēršas pret attiecīgā darba autoru.

Situācijā, kad darbu radījušas vairākas fiziskās personas, Latvijas autortiesību normatīvajā regulējumā tiek izšķirtas divas līdzautorības formas. Saskaņā ar Autortiesību likuma 9.panta pirmo daļu gadījumā, kad līdzautoru individuālais ieguldījums darba radīšanā nav norobežojams kā neatkarīgs darbs, līdzautoriem kopīgi pieder autortiesības uz šādu darbu. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka par līdzautoriem uzskata tikai tos autorus, kuri ir devuši tiešu radošu ieguldījumu darba

²⁹⁸ Sal. Grünberger M. Die Urhebervermutung und die Inhabervermutung für die Leistungsschutzberechtigten. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2006, nr. 11, S. 899.

Sk. līdzīgu Vācijas Augstākās tiesas secinājumu saistībā ar blakustiesību speciālās zīmes burta „P” aplītī lietošanas nozīmi: BGH spriedums lietā: I ZR 168/00 P -Vermerk [2002]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2003, nr. 3, S. 228-231.

²⁹⁹ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 174.lpp.

³⁰⁰ Valstīs, kurās atzīst monisko autortiesību doktrīnu, – izņēmuma lietošanas tiesību.

³⁰¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2004.gada 29.aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 157, 17/2 sēj.

³⁰² Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 10 § 10 Vermutung der Urheber- oder Rechtsinhaberschaft. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_10.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

tapšanā, nevis autorus, kuru darbi izmantoti konkrētā darba radīšanā.³⁰³ Jāatzīmē, ka šāda nošķiršana ir precizējama, jo ar tiešu radošo ieguldījumu darba radīšanā saprot darba tapšanā iesaistīto autoru ieguldījumu, kura pamatā ir autoru vēlme, savstarpēji mijiedarbojoties, radīt kopīgu darbu, respektīvi, pakārtot savu darbību kopīgai idejai.³⁰⁴ Autortiesību likuma 9.panta pirmajā daļā minētais kritērijs nav norādīts, par vienīgo kritēriju atzīstot autoru ieguldījumu nedalāmību. Šāds kritērijs ļauj nošķirt līdzautorībā radītu darbu no salikta darba, taču ir nepietiekams, lai nošķirtu līdzautorībā radītu darbu no pārveidota autortiesību darba, jo arī šajā gadījumā sākotnējā darba autora ieguldījums var nebūt norobežojams no pārveidojuma veicēja ieguldījuma. Lai nošķirtu līdzautorībā radītu darbu no atvasināta autortiesību darba, Autortiesību likuma 9.panta pirmajā daļā jānorāda, ka darba radīšanā tā autoriem jādarbojas kopīgi, lai viņus atzītu par līdzautoriem. Latvijas likumdevējs, ieviešot Datorprogrammu direktīvu, nav Autortiesību likumā tieši ietvēris iepriekš minēto kopīgas radīšanas kritēriju, kas nepieciešams līdzautorības konstatācijai. Datorprogrammu direktīvā minētais kritērijs ir tieši noteikts tās 2.panta trešajā punktā. Ņemot vērā iepriekš izteiktos apsvērumus, autorprāt, īpašs līdzautorības regulējums datorprogrammu gadījumā Autortiesību likuma 9.pantā nav jānosaka, bet minētais kritērijs tiešā veidā jāattiecinā uz visiem autortiesību darbiem. Autors piedāvā minēto panta daļu izteikt šādā redakcijā: „Ja darbu kopīgi radījuši divi vai vairāki autori un katra autora individuālais ieguldījums darba radīšanā nav norobežojams kā neatkarīgs darbs, autortiesības uz darbu pieder visiem līdzautoriem kopīgi.” Norādes uz kopīgu darba radīšanu detalizētāka precizēšana normatīvajā regulējumā nav nepieciešama, jo, kā jau tika iepriekš minēts, tiesību doktrīna piedāvā minētā jēdziena skaidrojumu. Vienlaikus, nenorādot minēto kritēriju analizējamā Autortiesību likuma normā, nav pamata secināt tā pastāvēšanu Latvijas autortiesību sistēmā.

Autortiesību likuma 9.panta otrajā daļā ir paredzēts, ka, „ja katra autora individuālais ieguldījums ir neatkarīgs darbs, autortiesības uz savu individuālo ieguldījumu kā neatkarīgu darbu ir katram autoram”. Šāds regulējums atzīstams par neveiksmīgi formulētu, jo tajā nav norādīts, kāds ir priekšnosacījums līdzautorības konstatācijai. Tāpat ir strīdīgi, vai šāda no neatkarīgiem darbiem sastāvoša darba autori vispār ir atzīstami par līdzautoriem³⁰⁵, vai arī likumdevējs apskatāmajā regulējumā ir vēlējis nošķirt līdzautorībā radītus darbus no saliktiem darbiem, kuru sastāvā ietvertu

³⁰³ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 69. lpp.

³⁰⁴ Sal. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 8, Fn. 1; Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S. 156.

³⁰⁵ Sal. Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 41.lpp.

darbu autoriem nav īpašu tiesību vai pienākumu, kas izrietētu no viņu darbu izmantošanas saliktā darbā. Ja autora ieguldījums ir neatkarīgs darbs, tad tas bauda autortiesisku aizsardzību neatkarīgi no Autortiesību likuma 9.panta otrajā daļā ietvertās norādes. Norāde uz autora individuālo ieguldījumu ļauj secināt, ka tiek regulēts darbs, kas sastāv no vairākiem neatkarīgiem darbiem³⁰⁶, taču minētajai izpratnei atbilst arī, piemēram, salikta darba jēdziens, kura atsevišķo patstāvīgo komponentu autori nav kopīgi radījuši darbu. Lai apskatāmās likuma normas regulējuma objektu varētu atzīt par līdzautorībā radītu darbu, minētajā normā būtu jānorāda uz kopīgu darba radīšanu kā priekšnosacījumu līdzautorības konstatācijai. Diskutabls tomēr ir jautājums, vai šāda līdzautorības forma vispār ir nepieciešama. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka tā ir vajadzīga tikai tad, kad atsevišķa autora rīcības brīvības aprobežojums ir nepieciešams sabiedrības vai pārējo līdzautoru legītīmo interešu nodrošināšanai.³⁰⁷ Ņemot vērā, ka Latvijas juridiskajā literatūrā autora ieguldījuma patstāvīgumu vērtē, nosakot, vai tas faktiski ir norobežojams no pārējā darba³⁰⁸, nevis nosakot, vai tas ir patstāvīgi izmantojams no civiltiesiskās apgrozības viedokļa³⁰⁹, jāsecina, ka apskatāmā līdzautorības forma, kad atsevišķus ieguldījumus var norobežot, ir normatīvi tiesiski atzīstama, lai nodrošinātu līdzautoru interesi uz civiltiesiskās apgrozības ieskatā vienota darba, kura sastāvā ir šo autoru ieguldījumi, kas minētās apgrozības izpratnē nav spējīgi patstāvīgi piedalīties civiltiesiskajā aprītē, ekonomiski nozīmīgu izmantošanu. Līdzautorībā radītiem darbiem būtu pielīdzināmi tie darbi, kuri sastāv no neatkarīgiem autortiesību darbiem, kas apvienoti vienā darbā to kopīgai izmantošanai. Šajā gadījumā neatkarīgo darbu autori saglabātu autortiesības uz saviem darbiem, taču attiecībā uz kopīgi izveidoto darbu attiektos noteikumi par līdzautorību.

Datorprogrammu izstrādes gadījumā ir jānošķir datorprogrammas līdzautori no tās pārveidojumu autoriem, kas nekļūst par datorprogrammas kā sākotnējā autortiesību darba līdzautoriem. Jāatzīmē, ka arī datorprogrammas pārveidojumiem, ja tie ir patstāvīgi autortiesību darbi var būt vairāki līdzautori. Minētajam jautājumam praksē ir salīdzinoši neliela nozīme, jo

³⁰⁶ Līdzīga situācija konstatējama audiovizuālo darbu gadījumā. Sk. Autortiesību likuma 11.pantu.

³⁰⁷ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 70.lpp.

³⁰⁸ Sk.: Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 41.lpp.

³⁰⁹ Sk.: Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 8 Miturheber. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_8.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā]; Sk. arī: Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 8, Rn. 10, S. 230–232. Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 8, Rn. 5, S. 255.

parasti gan sākotnējās datorprogrammas, gan tās atvasinājumu autoru mantiskās tiesības ir līgumiskā ceļā pārgājušas vienam un tam pašam tiesību subjektam.

3.2. Autorības regulējums darba tiesiskajās attiecībās

Kontinentālās Eiropas autortiesību pamatprincips, ka darba attiecību ietvaros, pildot darba pienākumus, radītu autortiesību darbu gadījumā visas mantiskās tiesības uz šādiem darbiem paliek to autoriem – darba ņēmējiem³¹⁰, ir atspoguļots arī Autortiesību likumā. Saskaņā ar tā 12.panta pirmo daļu, „ja autors, būdams darba attiecībās ar darba devēju, ir radījis darbu, pildot darba pienākumus, personiskās un mantiskās tiesības uz šo darbu pieder autoram”. Saskaņā ar apskatāmo regulējumu autors šādas tiesības var līgumiski nodot darba devējam. Apskatāmais regulējums tiek attiecināts uz tiem gadījumiem, kad autors ir darba ņēmējs un radošo darbību veic, pildot darba pienākumus. Darba pienākumu konstatācija ir priekšnosacījums minētās normas piemērošanai. Darba pienākumi var būt noteikti attiecīgā darbinieka amata aprakstā vai arī darba attiecību laikā darbiniekam noteikti atsevišķi – kā darba devēja norādījumi. Juridiskajā literatūrā³¹¹ ir izteikta kritika, ka attiecīgā likuma norma ir diezgan neskaidra, jo gramatiskās interpretācijas ceļā var secināt, ka līdztekus darba līgumam ir paredzēta vēl kāda īpaša vienošanās autora mantisko tiesību nodošanai. Tālāk tiek secināts, ka šāds, domājams, nav bijis likumdevēja nolūks un mantiskās tiesības uz autora radīto darbu pāriet darba devējam, pamatojoties uz pašu darba līgumu. Šādam viedoklim lielā mērā var piekrist, jo attiecīgā Autortiesību likuma norma ietver speciālu regulējumu attiecībā uz darbinieka pienākumu izpildīt savu saistību pienācīgi saskaņā ar Darba likuma normām³¹² un līdz ar to nav pamata to apskatīt nošķirti no attiecīgā darba līguma. Tas, vai darba devējam ir pārgājušas autora mantiskās tiesības uz darbu, kuru darbinieks ir radījis, pildot darba pienākumus, ir noskaidrojams darba līguma interpretācijas ceļā, kas veicama saskaņā ar Civillikuma 1504.–1510.pantu, kas regulē tiesiska darījuma iztulkošanu, un ņemot vērā speciālo Autortiesību likuma regulējumu, kas ietverts tā 18.panta trešajā daļā. Ņemot vērā darba līguma raksturu, gan objektīvās, gan subjektīvas tā interpretācijas rezultātā parasti jānonāk pie secinājuma, ka darba

³¹⁰ Sk. Reh binder M. Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2010, S. 105.

Krievijas Federācijas Civillkodeksa 1295.panta otrajā daļā turpretim noteikta pretēja prezumpcija, respektīvi, ka izņēmuma tiesība uz autortiesību darbiem, kas radīti, pildot darba pienākumus, pieder darba devējam, ja darba vai citā līgumā starp darba devēju un darbinieku nav noteikts citādi. Sk. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1295. Служебное произведение. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1295> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³¹¹ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 52.-53.lpp.

³¹² Sk. Darba likuma 28.panta otro daļu, 51.panta pirmo daļu.

devējam jāiegūst izņēmuma stāvoklis attiecībā uz autora mantisko tiesību izmantošanu, jo tāda nepieciešamība izriet no darba līguma kā ekvivalentas apmaiņas līguma juridiskās dabas. Darba devējs par autora radošo darbību maksā darbiniekam atlīdzību, un situācijā, kad šādas darbības rezultātu izmantošana darba devējam būtu neiespējama Autortiesību likuma 12.panta pirmās daļas regulējuma dēļ, ekvivalenta apmaiņa nenotiktu un darba līgums mērķis netiktu sasniegts³¹³. Autortiesību likuma 18.panta trešajā daļā nostiprinātā prezumpcija, ka šaubu gadījumā autora tiesības uz darba izmantošanu nav ierobežotas, ir attiecināma uz darba līgumu tik tālu, cik pastāv šaubas par darba līguma mērķi. Diskutabls minētā Autortiesību likuma panta kontekstā ir jautājums, vai darba devējam saskaņā ar darba līgumu pāriet autora mantiskās tiesības vai arī tikai izņēmuma lietošanas tiesības jeb izņēmuma licence. Ņemot vērā, ka ne vien vienkāršās licences ieguvējam, bet arī izņēmuma licences ieguvējam saskaņā ar Autortiesību likuma 69.pantu nav tiesību vērsties tiesā autortiesību pārkāpuma gadījumā, un to, ka saskaņā ar Autortiesību likuma 44.panta otro daļu laika ziņā neierobežotu licenci autortiesību subjekts var voluntāri atsaukt, jāsecina, ka izņēmuma licences pāreja darba devējam nenodrošina darba līguma mērķa sasniegšanu. Tādējādi secināms, ka darba devējam analizējamajā gadījumā pāriet autora mantiskās tiesības uz darba attiecībās radīto darbu arī tad, ja tas nav tieši noteikts darba līgumā, taču izriet no tā, kas noskaidrojams, veicot attiecīgā darījuma iztulkošanu.

Programmatūras gadījumā Autortiesību likuma 12.panta pirmā daļa ir piemērojama tikai attiecībā uz tiem programmatūras elementiem, kas nav pieskaitāmi datorprogrammas jēdzienam tā juridiskajā izpratnē³¹⁴ un kas ir aizsargājami kā patstāvīgi autortiesību darbi. Attiecībā uz datorprogrammām ir jāņem vērā Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā nostiprinātais speciālais regulējums, saskaņā ar kuru, „ja datorprogrammu izstrādājis darbinieks, pildot darba uzdevumu, visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības pieder darba devējam, ja vien līgumā nav paredzēts citādi”. Minētais regulējums balstās uz Datorprogrammu direktīvas 2.panta trešajā punktā nostiprināto atbilstošo prezumpciju. Analizējamajā direktīvas regulējumā nav norādīts uz autora mantisko tiesību (*economic rights* – angļu val.) pāreju darba devējam, bet gan uz to, ka darba devējam jābūt ekskluzīvi tiesīgam izmantot minētās tiesības. Šāds plašs formulējums, domājams, ir izskaidrojams ar to, ka tajās ES dalībvalstīs, kurās atzīst monisko autortiesību doktrīnu, autoru mantisko tiesību pāreja netiek pieļauta, un šādā gadījumā darba devējs var iegūt

³¹³ Līdzīgu principu likumdevējs ir ievērojis licences izsniegšanas regulējumā, Autortiesību likuma 41.panta otrajā daļā nosakot, ka, ja tajā nav norādīts, vai tiesības tiek nodotas pilnībā vai daļēji, tad „darba izmantotāja tiesības tiek ierobežotas ar tām darbībām, kas izriet no līguma un ir nepieciešamas līguma mērķa sasniegšanai”.

³¹⁴ Sk. sīkāk darba II nodaļu.

tikai autortiesību darba izņēmuma lietošanas tiesības jeb izņēmuma licenci. Vienlaikus Datorprogrammu direktīvā ietvertais regulējums attiecībā uz autora mantisko tiesību pārejas priekšnosacījumiem, autorprāt, atzīstams par precīzāku nekā attiecīgais regulējums Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā. Minētajā direktīvas pantā norādīts uz to, ka autora mantiskās tiesības uz darba tiesisko attiecību ietvaros radītu datorprogrammu darba devējam automātiski pāriet tad, ja tā radīta, darbiniekam pildot savus darba pienākumus vai darba devēja norādījumus. Turpretim Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā ietvertā norāde uz darba uzdevumu rada maldinošu iespaidu, ka minētais regulējums attiecināms tikai uz tiem gadījumiem, kad ir konstatējams darba devēja norādījums izstrādāt konkrēto datorprogrammu. Ņemot vērā to, ka minētā likuma norma interpretējama, ņemot vērā tās pamatā esošo ES tiesisko regulējumu, jāsecina, ka autora mantiskās tiesības uz darba attiecībās radīto datorprogrammu pāriet darba devējam gan tad, kad tā radīta, pildot vispārīgi noteiktos darba pienākumus, gan konkrētos darba devēja norādījumus. Tā kā gan Autortiesību likuma 12.panta pirmā daļa, gan minētā panta otrā daļa saturiski paredz vienādus priekšnosacījumus regulējuma attiecināšanai, tad no juridiskās tehnikas viedokļa par neveiksmīgu jāatzīst Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā ietverto priekšnosacījumu formulējums.

Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā tiek norādīts, ka autora mantiskās tiesības „pieder darba devējam”, kas raisa jautājumu, vai darba devējs atzīstams par sākotnējo autora mantisko tiesību subjektu, vai arī ir konstatējama autora mantisko tiesību pāreja no darba ņēmēja darba devējam. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka autora mantiskās tiesības uz darba uzdevuma izpildei izstrādātu datorprogrammu datorprogrammas autoram rodas tikai tādā gadījumā, ja tas īpaši paredzēts līgumā.³¹⁵ Šāds viedoklis norāda uz iespējamu autora mantisko tiesību rašanos darba devējam. Apskatot Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā nostiprināto regulējumu kopsakarā ar Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas regulējumu, kurā par autora mantisko tiesību subjektu tiek minēts tikai autors, secināms, ka autora mantiskās tiesības arī Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā regulētajā gadījumā sākotnēji rodas darba autoram un tikai tad pāriet darba devējam. Līdz ar to sākotnējais autortiesību subjekts Latvijas autortiesību sistēmā vienmēr ir autors.

Vērtējot Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā regulētās autora mantisko tiesību pārejas pamatu, jāsecina, ka minētā pāreja notiek uz likuma pamata un tai piemīt liettiesisks raksturs. Darba līguma esamība ir priekšnosacījums šādas pārejas notikšanai, nevis tās pamats. Atšķirīga situācija ir Autortiesību likuma 12.panta pirmās daļas gadījumā, kur autora mantisko tiesību pāreja notiek uz darba līguma pamata un līdz ar to tai piemīt saistībtiesisks raksturs.

³¹⁵ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 53.lpp.

Attiecībā uz datorprogrammām, kas izstrādātas darba tiesisko attiecību ietvaros, jāņem vērā, ka 1993.gada Autortiesību likums neparedzēja īpašu regulējumu šādiem gadījumiem, un uz tiem bija attiecināms vispārīgais minētā likuma 12.pantā ietvertais regulējums, saskaņā ar kuru, „ja autors radījis darbu kādai fiziskajai vai juridiskajai personai (turpmāk – darba devējs) saskaņā ar darba līgumu un šajā līgumā noteiktajā laikā, pirmais šā darba personisko un mantisko tiesību īpašnieks ir autors, ja līgumā nav paredzēts citādi, bet šāda darba mantiskās tiesības atbilstoši līgumam var tikt nodotas darba devējam tādā apmērā, kāds viņam nepieciešams darba izveides laikā”. Domājams, ka norāde uz darba radīšanu saskaņā ar darba līgumu pielīdzināma norādei par darba radīšanu, pildot darba pienākumus, jo abos gadījumos tās attiecināmas uz darbinieka izpildījumu, kuru tam jāveic saskaņā ar darba līgumu. Diskutabls ir jautājums, vai norāde uz darba radīšanu darba līgumā noteiktajā laikā izslēdz iespēju attiecināt minēto regulējumu uz tādu gadījumu, kad datorprogrammas autors uzreiz pēc darba tiesisko attiecību beigām ir izdarījis datorprogrammas uzlabojumus, kurus viņam bija pienākums veikt nodarbinātības laikā³¹⁶. Domājams, ka minētā norāde kalpo mērķim uzsvērt to, ka apskatāmais regulējums ir attiecināms uz datorprogrammas izstrādi darba attiecību ietvaros un pienācīgā izpildījuma jautājuma izšķiršanai ir irrelevants.

Izvērtējot to, vai un cik lielā apjomā darba devējs ir ieguvis autora mantiskās tiesības saskaņā ar 1993.gada Autortiesību likuma regulējumu, ņemami vērā jau iepriekš izteiktie apsvērumi saistībā ar Autortiesību likuma 12.panta pirmās daļas interpretāciju. Arī šajā gadījumā darba līgums attiecībā uz autora mantisko tiesību pārejas jautājumiem interpretējams saskaņā ar Civillikumā ietvertajiem tiesisku darījumu iztulkošanas noteikumiem un ņemams vērā autortiesību princips, ka šaubas par darba izmantošanas apjomu tulkojamas par labu darba autoram. Vienlaikus ir ņemams vērā apstāklis, ka likumdevējs 1993.gada Autortiesību likuma 12.pantā bija tieši noteicis, ka autora mantiskās tiesības atbilstoši līgumam var tikt nodotas darba devējam tādā apmērā, kāds viņam nepieciešams darba izveides laikā. Šādi likumdevējs ir pastiprināti aizsargājis darba ņēmēja – autora intereses. Ņemot vērā, ka minētais līgumu brīvību ierobežojošais regulējums ir attiecināms uz tiešā veidā veiktu autora mantisko tiesību nodošanu, tas vēl vairāk attiecināms uz tieši nenoteiktu, bet no līguma mērķa izrietošu šādu tiesību pāreju. Līdz ar to ir pamats secināt, ka 1993.gada Autortiesību likuma spēkā esamības laikā tiesību pāreja nenotika attiecībā uz jauniem autortiesību darbu izmantošanas veidiem, kurus minētais likums neregulēja. Tā, piemēram, jāsecina, ka, ja

³¹⁶ Sk. BGH spriedums lietā: X ZR 56/78 Herausgabe des Gebrauchsmusters an früheren Arbeitgeber – Flaschengreifer [1980]. Neue Juristische Wochenschrift, 1981, S. 345–346.

datorprogramma tika radīta darba tiesisko attiecību ietvaros laikā, kad uz šādu radīšanu tika attiecināts minētais 1993.gada Autortiesību likuma regulējums, darba devējam nepārgāja tiesības padarīt datorprogrammu pieejamu par vadiem vai citādi Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 2.punkta izpratnē.³¹⁷

Nemot vērā to, ka tiesiskais regulējums attiecībā uz darba attiecību ietvaros radītām datorprogrammām būtiski mainījās ar Autortiesību likuma spēkā stāšanos 2000.gada 11.maijā, aktuāls ir jautājums, kam un cik lielā apjomā pieder autora mantiskās tiesības uz datorprogrammu, kura darba tiesisko attiecību ietvaros radīta 1993.gada Autortiesību likuma spēkā esamības laikā. Jāatzīmē, ka Autortiesību likums nesatur pārejas noteikumus minētās situācijas regulēšanai, kas vērtējams kā tā būtisks trūkums. Datorprogrammu direktīvas 1.panta ceturtajā punktā turpretim ir noteikts, ka minētās direktīvas noteikumi ir attiecināmi arī uz tām datorprogrammām, kas radītas pirms 1993.gada 1.janvāra³¹⁸, neaizskarot jau veiktās tiesiski nozīmīgās darbības (*acts concluded – angļu val.*)³¹⁹ un iegūtās tiesības. Strīdīgs ir jautājums, cik lielā mērā minēto regulējumu var attiecināt uz datorprogrammām, kas radītas pirms Datorprogrammu direktīvas ieviešanas nacionālajos tiesību aktos. Tā, piemēram, Vācijas likumdevējs analizējamo direktīvas normu pārņēma Vācijas Autortiesību likuma 137.d pantā³²⁰, nosakot, ka minētā likuma normas, kas pieņemtas, implementējot Datorprogrammu direktīvu, ir attiecināmas arī uz tām datorprogrammām, kas radītas pirms direktīvas ieviešanas Vācijas Autortiesību likumā. Minētā norma tiek interpretēta tiesu praksē³²¹ un daļēji arī literatūrā³²² tā, ka visas mantiskās tiesības³²³ uz datorprogrammām, kas radītas darba tiesisko attiecību ietvaros pirms Datorprogrammu direktīvas normu ieviešanas Vācijas normatīvajos tiesību aktos, ir pārgājušas attiecīgajiem darba devējiem uz likuma pamata. Šāda pieeja, kura atbalsta plašu atpakaļejoša spēka izmantošanu, tiek kritizēta juridiskajā literatūrā,

³¹⁷ Par šo autora mantisko tiesību sk. sīkāk darba 4.2.4. nodaļu.

³¹⁸ Līdz šim datumam ES dalībvalstīm bija pienākums implementēt minēto direktīvu nacionālajos tiesību aktos.

³¹⁹ Direktīvas latviešu valodas versijā ir norādīts uz „tiesību aktiem, kas pieņemti”, taču minētais izņēmums ir attiecināms arī uz līgumiem.

Sk. arī: European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 108.

³²⁰ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 15 III. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_137d.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³²¹ BGH spriedums lietā: X ZR 72/98 Wetterführungspläne [2000]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2001, nr. 2, S. 155–158.

³²² Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 69 b, Rn. 1, S. 1338.

³²³ Ar mantiskajām tiesībām šajā gadījumā saprotamas autora izņēmuma lietošanas tiesības.

norādot, ka minētā norma jāiztulko saskaņā ar Vācijas Pamatlikuma³²⁴ 14.pantu, kas aizsargā tiesības uz īpašumu tāda veidā, ka darba devējam pāriet tikai mantiskās tiesības uz datorprogrammām, kuras pirms Datorprogrammu direktīvas implementācijas Vācijas Autortiesību likumā, netika autortiesiski aizsargātas.³²⁵ Tāpat tiek norādīts, ka neatkarīgi no tā, vai datorprogramma tās radīšanas brīdī bija autortiesiski aizsargāta³²⁶, darba devējs iegūst mantiskās tiesības uz tiem datorprogrammu izmantošanas veidiem, kuri nepastāvēja vai netika autortiesiski aizsargāti pirms Datorprogrammu direktīvas ieviešanas Vācijas Autortiesību likumā.³²⁷ Pēc autora domām, Datorprogrammu direktīvas 2.panta trešajā punktā ietvertais regulējums nav attiecināms uz autora mantiskajām tiesībām uz datorprogrammām, kas radītas pirms minētās direktīvas implementācijas nacionālajos tiesību aktos, balstoties ne vien uz konstitucionāli tiesiskajiem apsvērumiem, bet arī uz Datorprogrammu direktīvas 1.panta ceturtā punkta interpretācijas pamata. Minētā panta daļa ir vērsta uz jau iegūtu tiesību aizsardzību³²⁸, tātad arī uz datorprogrammas autora jau iegūto tiesību aizsardzību. Turpretim pēc Datorprogrammu direktīvas implementācijas nacionālajos tiesību aktos radušās autora mantiskās tiesības uz datorprogrammu, kas radīta darba attiecību ietvaros pirms minētās ieviešanas, pāriet attiecīgajam darba devējam. Kā jau ir minēts iepriekš, šādas autora mantiskās tiesības saskaņā ar 1993.gada Autortiesību likumu darba devējam nepārgāja, un, tā kā Autortiesību likums nesatur pārejas noteikumus, kuros būtu ietverts Datorprogrammu direktīvas 1.panta ceturtā punkta regulējums, nav pamata attiecināt Autortiesību likuma 12.panta otrās daļas regulējumu uz tām datorprogrammām, kas darba attiecību ietvaros radītas 1993.gada Autortiesību likuma spēkā esamības laikā.

Autortiesību likums, pretēji Krievijas Federācijas Civilt kodeksam,³²⁹ neparedz automātisku izņēmuma tiesību atgriešanos darbiniekam, ja darbs no tā nodošanas brīža darba devējam netiek

³²⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Ausfertigungsdatum: 23.05.1949. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> [aplūkots 2012. gada 26.augustā].

³²⁵ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 137 d, Fn. 5; Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 137 d, Rn.7.

³²⁶ Saskaņā ar Datorprogrammas direktīvai pielāgotajiem autortiesiskās aizsardzības priekšnosacījumiem datorprogrammai ir jābūt aizsargātai.

³²⁷ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 137 d, Rn.7.

³²⁸ Sal. European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 108.

³²⁹ Sk. tā 1295.panta otro daļu.

noteiktu laiku izmantots vai izņēmuma tiesības uz to atsavinātas citai personai³³⁰. Daļēji tas izskaidrojams ar to, ka saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1295.pantu izņēmuma tiesības uz darba attiecību ietvaros radītiem autortiesību darbiem uz likuma pamata pāriet darba devējam ar darba radīšanas brīdi. Līdz ar to pastāv salīdzinoši lielāka nepieciešamība nekā Latvijā aizsargāt autora – darba ņēmēja intereses. Tāpat minētā panta otrajā daļā ir paredzēta autora tiesība uz atlīdzību, kas varētu pamatot to, ka autoram ir likumiska interese uz viņa darba izmantošanu un līdz ar to uz daļu no ienākumiem, kas gūti, darbu izmantojot. Vienlaikus jāatzīmē, ka norāde par tiesībām uz atlīdzību ir formulēta neveiksmīgi, jo tajā nav norādīts uz atlīdzības lieluma raksturojumu, piemēram, uz to, ka atlīdzībai jābūt taisnīgai vai samērīgai.³³¹ Šādas norādes neesamības dēļ nevar nošķirt šādu īpašu atlīdzību no darba algas, kas tiek maksāta par darba pienākumu izpildi, t.sk. autortiesību darbu radīšanu. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka, ja darba līgums paredz darbiniekam veikt radošu darbību, tad darba alga ietver minētajā Civilt kodeksa pantā norādīto atlīdzību.³³² Šāds viedoklis gan atzīstams par nepilnīgu, jo tajā netiek ņemts vērā apstākļi, ka, ja darbinieka pienākumos neietilpst radoša darbība, tad uz viņa radīto autortiesību darbu nav attiecināmi minētā panta noteikumi, t.sk. norāde par darba devēja pienākumu maksāt atlīdzību. Apskatītais regulējums iepriekš minētās problēmu dēļ atzīstams par neveiksmīgu un Latvijas autortiesiskajā regulējumā nav pārņemams. Atlīdzības maksāšanas pienākums, pēc autora domām, var būt pamatots tikai tad, ja tiek norādīti tā noteikšanas kritēriji vai tā kvantitatīvais raksturojums.

3.3. Autorības regulējums pasūtītu darbu gadījumā

Iepriekšējā nodaļā analizētais regulējums, kas attiecināms uz darba attiecību ietvaros radītu programmatūru, neaptver tās situācijas, kad programmatūra tiek izstrādāta pēc pasūtījuma, kas parasti ir aktuāli individuālās programmatūras izstrādes gadījumā. Turpmākajā darba izklāstā tiek analizēts vispārīgais regulējums šādu pasūtītu datorprogrammu un citu programmatūras elementu gadījumā gan Latvijā, gan citās valstīs, kuru īstenošana pieeja var sekmēt Latvijas normatīvā regulējuma un apskatāmā jautājuma doktrinārās izpratnes pilnveidošanu. Šīs darba nodaļas apakšnodaļās īpaši tiks analizēti Krievijas Federācijas normatīvi tiesiskais regulējums iepriekš

³³⁰ Darba izmantošanu var aizstāt darba devēja paziņojums autoram par to, ka viņš vēlas saglabāt darbu noslēpumā.

³³¹ Piemēram, uz pienākumu maksāt samērīgu atlīdzību autortiesību darba lietošanas tiesību ieguves gadījumā ir norādīts Vācijas Autortiesību likuma 32.pantā, kur autoram ir piešķirta tiesība prasīt līguma grozīšanu, lai paredzētu pienācīgu atlīdzību par minēto tiesību pāreju. Sk. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 32 Angemessene Vergütung. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_32.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³³² Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 299.

minētās problemātikas jomā, jo minētajā valstī apskatāmā jautājuma kontekstā konstatējams augsts normatīvāzācijas līmenis, kas var kalpot par pamatu Latvijas normatīvi tiesiskā regulējuma attīstīšanai.³³³ Atzīmējams, ka lielā daļu valstu, t.sk. Vācijā, analizējamais jautājums ir regulēts ļoti skopī, atstājot strīdīgo situāciju izšķiršanu tiesu ziņā. Vienlaikus norādāms, ka Latvijā, kur ir salīdzinoši neliela tiesu prakse autortiesību darbu pasūtījumu ietvaros radušos strīdu risināšanā, izvērsti normatīvi tiesiskais ietvars varētu būtiski sekmēt strīdu mazināšanos apskatāmajos civiltiesiskās apgrozības gadījumos. Tajā pašā laikā šāds normatīvais ietvars nav veidojams kā imperatīvs regulējums, bet gan dodot priekšroku līgumslēdzēju gribai.

3.3.1. Vispārīgais regulējums

Latvijas likumdevējs autortiesību darbu pasūtīšanas problemātiku ir noregulējis izteikti lakoniski, Autortiesību likuma 13.pantā ietverot saturiski skopu regulējumu par autora līgumu par pasūtītu darbu. Minētā panta pirmajā daļā ir deklaratīvi noteikts, ka, „ja noslēgts autora līgums par pasūtītu darbu, autoram jāizpilda viņam pasūtītais darbs saskaņā ar līguma noteikumiem un jānodod tas pasūtītājam izmantošanai līgumā noteiktajā termiņā un norādītajā kārtībā”. Tas, ka tiesīgi noslēgts līgums uzliek līdzējiem pienākumu izpildīt uzņemto saistību, ir nostiprināts Civillikuma 1587.pantā, un vispārīgā izpildījuma sniegšanas kārtība ir regulēta Civillikuma 1811. un turpmākajos pantos. Tāpat jāatzīmē, ka apskatāmais Autortiesību likuma pants atrodas likuma trešajā nodaļā, kas regulē autorības, nevis līgumtiesiskos jautājumus. Līdz ar to dublējošais un Autortiesību likuma sistēmai neatbilstošais regulējums Autortiesību likuma 13.panta pirmajā daļā atzīstams par lieku. Vienlaikus jāatzīmē, ka tajā ietvertā norāde uz autora līgumu par pasūtītu darbu raisa jautājumu par to, vai likumdevējs šādi vēlēties norādīt uz īpaša veida līguma pastāvēšanu, kas neiekļaujas Civillikumā esošo līgumu klasifikācijā. Latvijas juridiskajā literatūrā ir konstatējams viedoklis, ka minētos līgumus nedrīkst pielīdzināt pirkuma vai uzņēmuma līgumam, uz kura pamata pasūtītājs iegūst visas tiesības uz darbu, norādot, ka autora personiskās tiesības vienmēr paliek darba autoram.³³⁴ Citos avotos turpretim tiek norādīts, ka autora līgums par pasūtītu darbu pēc sava rakstura ir klasisks uzņēmuma līgums.³³⁵ Autora personisko tiesību palikšana darba autoram tiek minēta par vienīgo līguma par pasūtītu darbu atšķirību no uzņēmuma līguma.³³⁶ Juridiskajā

³³³ Par Krievijas Federācijas Civillkodeksā ietverto normu noderīgumu radošās darbības līgumu lietojuma sekmēšanai sk.: Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 132.lpp.

³³⁴ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 54.lpp.

³³⁵ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 205.lpp.;

Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 130.lpp.

Sk. arī: Autortiesības. Paklone I., Lielkalns A. Sosnovska A. u.c. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997, 88.lpp.

³³⁶ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 205.lpp.

literatūrā tāpat tiek norādīts uz t.s. radošo neveiksmi, kas var kļūt par šķērslī autora līguma par pasūtītu darbu izpildei, kā šim līgumam piemītošu specifiku.³³⁷ Jāatzīmē, ka Autortiesību likuma 13.pants ir attiecināms tikai uz tiem gadījumiem, kad pasūtījuma izpildītājs ir autors pats, nevis cita persona, kas tikai nodarbina autoru. Līgumus, kuros izpildītājs nav pats autors, Latvijas likumdevējs nav īpaši regulējis, un uz tiem attiecināmi vispārīgie Civillikuma noteikumi par uzņēmuma līgumiem. Arī šādu līgumu gadījumā autora personiskās tiesības paliek to autoriem un pasūtītājs var iegūt tikai autora mantiskās tiesības. Tāpēc var secināt, ka Latvijas likumdevējs minēto ar autortiesību darbiem saistīto specifiku, kas izpaužas autora personisko tiesību neatsavināmajā raksturā, nav uzskatījis par šķērslī autortiesību darbu radīšanai uzņēmuma līguma izpildes rezultātā. Tā kā autora personiskās tiesības civiltiesiskajā apgrozībā nepedalās, tad to neiegūšana ir irrelevanta autora līguma par pasūtītu darbu līgumtiesiskajai kvalifikācijai. Pēc promocijas darba autora domām, ņemot vērā Autortiesību likuma 13.panta regulējuma priekšmetu, var secināt, ka autora līgums par pasūtītu darbu ir nošķirams no Civillikumā regulētā uzņēmuma līguma, taču tikai tik tālu, cik Autortiesību likums paredz speciālu regulējumu. Attiecībā uz situācijām, kurās šāds speciālais regulējums nav noteikts, piemērojamas Civillikuma normas par uzņēmuma līgumu. Līdz ar to autora līgums par pasūtītu darbu atzīstams par īpaša veida uzņēmuma līgumu.

Autortiesību likuma 13.panta otrajā un trešajā daļā ir pēc būtības regulēts viens un tas pats jautājums, respektīvi, ka autoram personīgi ir jārada viņam pasūtītais autortiesību darbs.³³⁸ Šāds secinājums izriet jau no Civillikuma 1815.panta, kas nosaka, ka, ja saistības priekšmets attiecas vienīgi uz saistītā personīgo darbību, tad saistība viņam jāizpilda personīgi³³⁹. Minētais Civillikuma regulējums attiecināms uz autora līgumiem par pasūtītu darbu neatkarīgi no to ierindošanas uzņēmumu līgumu kategorijā. Līdz ar to secināms, ka Autortiesību likuma 13.panta otrajai daļai patstāvīgas tiesiskas nozīmes nav, taču tās esamība atvieglo kontrahentiem iespēju noskaidrot savu tiesību un pienākumu apjomu. Autortiesību likuma 13.panta trešajā daļā, kas ietver papildu regulējumus, ir noteikts, ka „līdzautorus pieaicināt un līdzautoru sastāvu mainīt drīkst tikai ar pasūtītāja rakstveida piekrišanu, ja tas nepieciešams darba izpildei un līgumā nav paredzēts citādi. Ja autors neievēro pienākumu personiski izpildīt darbu, pasūtītājs var uzteikt līgumu”. Norāde par nepieciešamību līdzautoru pieaicināšanas un to sastāva mainīšanas gadījumā šādas darbības saskaņot ar pasūtītāju izriet jau no apskatāmā panta otrās daļas, taču panta trešajā daļā šādu darbību veikšana ir sasaistīta ar vairāku priekšnosacījumu izpildi. Norādei par pasūtītāja rakstveida

³³⁷ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 53.lpp. Sk. arī: Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 130.lpp.

³³⁸ Ar autoru šajā gadījumā saprotama fiziskā persona, kas saskaņā ar autora līgumu par pasūtītu darbu ir uzņēmusies saistību radīt autortiesību darbu.

³³⁹ Sk. arī: Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 117.lpp.

piekrišanas nepieciešamību, ņemot vērā to, ka pašam autora līgumam par pasūtītu darbu rakstveida noslēgšanas forma netiek prasīta, trūkst praktiskas nozīmes, jo, piemēram, mutiski noslēgta līguma gadījumā var rasties grūtības pierādīt, vai darba radīšana nebija uzticēta arī personai, kas faktiski tika pieaicināta līguma izpildes laikā, nevis sākotnēji. Norāde, ka minētās darbības drīkst veikt tikai tad, ja tas nepieciešams darba izpildei, ierobežo līdzēju līgumu brīvību, un šādam ierobežojumam ir sarežģīti saskatīt kādu pamatojumu. Likumdevējs nav paredzējis autoram tiesības pieaicināt līdzautorus, ja tas nepieciešams darba izpildei. Vēl jo vairāk, šādā gadījumā autoram ir jāsaņem pasūtītāja piekrišana, kuru pēdējam nav pienākuma sniegt. Tāpat norāde uz iespējamo līgumisko regulējumu ir lieka, jo neatkarīgi no līgumiskā aizlieguma līdzautoru pieaicināšana un sastāva maiņa ir atļauta tikai tad, kad tai piekrīt pasūtītājs. Attiecībā uz pasūtītāja iespēju uzteikt līgumu, ja autors nav ievērojis pienākumu personiski izpildīt līgumu, atzīstams, ka ar uzteikumu tiek izprasta vienpusēja atkāpšanās no līguma. No juridiskās tehnikas viedokļa normatīvajos tiesību aktos ir atbalstāma vienveidīga saturiski vienādu terminu lietošana. Līdz ar to, autorprāt, apskatāmajā regulējumā līguma uzteikšanas vietā būtu norādāms uz iespēju vienpusēji atkāpties no līguma.³⁴⁰

Jāatzīmē, ka, neraugoties uz Autortiesību likuma 13.panta iekļaušanu likuma 3.nodaļā, kas regulē autorības jautājumus, likumdevējs autorības jautājumu autora līguma par pasūtītu darbu gadījumā nav īpaši noregulējis. Līdz ar to autora mantisko tiesību pāreja pasūtītājam uz likuma pamata nenotiek. Tas, cik lielā mērā pasūtītājs iegūst autora mantiskās tiesības, ja līgumā nekas nav noteikts, līdzīgi kā darba tiesisko attiecību gadījumā, ir nosakāms, veicot attiecīgā līgumu iztulkošanu saskaņā ar Civillikuma normām par tiesisku darījumu iztulkošanu un ņemot vērā Autortiesību likuma 18.panta trešajā daļā nostiprināto principu. Minētais princips nav attiecināms uz uzņēmumu līgumiem, kas noslēgti par autora darba radīšanu, kad autors nav viens no līdzējiem. Tiesisko noteiktību veicinātu norāde par to, ka pasūtītājam pāriet autora mantiskās tiesības apjomā, kas ir nepieciešamas līguma mērķa sasniegšanai.

Autora līgums par pasūtītu darbu Krievijas Federācijas Civillikuma 1288.pantā³⁴¹ ir noregulēts nedaudz detalizētāk nekā Autortiesību likumā. Minētā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka saskaņā ar autora līgumu par pasūtītu darbu (*договор авторского заказа* – krievu val.) viena puse (autors) uzņemas pēc otras puses (pasūtītāja) pasūtījuma radīt līgumā noteiktu autortiesību darbu uz materiālā nesēja vai citā formā. Minētais līgums tiek atzīts par atlīdzības līgumu, ja vien līdzēji nav tiešā veidā vienojušies citādi. Tāpat minētā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka materiālais nesējs

³⁴⁰ Šāda terminoloģija izmantota arī, piemēram, Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 6.punktā.

³⁴¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1288. Договор авторского заказа. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1288> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

pāriet pasūtītāja īpašumā, ja vien līdzēji nav vienojušies par tā pāreju pasūtītājam terminētā lietošanā.

Tāpat minētajā pantā ir norādīts, ka līgumā starp autoru un darba pasūtītāju var būt noteikta izņēmuma tiesību uz pasūtīto darbu atsavināšana pasūtītājam vai izmantošanas tiesību lietošanas atvēlējums pasūtītājam līgumā noteiktā apjomā. Arī Krievijas likumdevējs nav noteicis automātisku autora izņēmuma tiesību pāreju pasūtītājam, un regulējums par iespēju atsavināt autora izņēmuma tiesības ir deklaratīva rakstura, jo šāda iespēja līdzējiem pastāv neatkarīgi no apskatāmās Civilkodeksa normas.

Apskatot Baltkrievijas regulējumu attiecībā uz autora līgumu par pasūtītu darbu, pirmkārt, jāatzīmē, ka Baltkrievijas Civilkodeksa³⁴² 986.pantā³⁴³ ir regulēts līgums par intelektuālās darbības rezultātu radīšanu un izmantošanu. Minētā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka autors var ar līgumu uzņemt saistību nākotnē radīt darbu un nodot pasūtītājam, kas nav viņa darba devējs, izņēmuma tiesības uz tāda intelektuālās darbības rezultāta izmantošanu. Turklāt atbilstoši minētā panta otrajai daļai šādā līgumā obligāti jānorāda, kāda veida intelektuālās darbības rezultāts ir jārada un tā izmantošanas mērķi vai veidi. Domājams, ka minētie līgumā obligāti iekļaujamie noteikumi ir vērtējami kā līguma būtiskās sastāvdaļas Civilkodeksa 402.panta³⁴⁴ izpratnē un līdz ar to vienošanās par tām ir priekšnosacījums līguma noslēgšanai. Vienlaikus atzīmējams, ka neskaidri līguma noteikumi konkretizējami Civilkodeksa 401.pantā³⁴⁵ noteiktajā kārtībā, kas ir orientēta uz līguma noteikumu iztulkošanu atbilstoši līguma mērķim.

Baltkrievijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka Baltkrievijas Civilkodeksa 986.pantā nav atrisināta pamatproblēma, kas saistīta ar darba radīšanu pēc pasūtījuma – Civilkodeksā nav noteikta automātiska tiesību uz pasūtītā darba izmantošanu pāreja pasūtītājam.³⁴⁶ Domājams, ka citētajā avotā ir runa par autora mantisko tiesību automātisku pāreju pasūtītājam. Jāatzīmē, ka Baltkrievijas likumā „Par autortiesībām un blakustiesībām”³⁴⁷ autora līgums par pasūtītu darbu tiek

³⁴² Гражданский кодекс Республики Беларусь от 07.12.1998 г. № 218-3. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=HK9800218> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁴³ Гражданский кодекс Республики Беларусь. Статья 986. Договор о создании и использовании результатов интеллектуальной деятельности. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=HK9800218#&Chapter=60> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁴⁴ Гражданский кодекс Республики Беларусь. Статья 402. Основные положения о заключении договора. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=HK9800218#&Chapter=28> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁴⁵ Гражданский кодекс Республики Беларусь. Статья 401. Толкование договора. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=HK9800218#&Chapter=27> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁴⁶ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск: Дикта, 2007, с. 180.

³⁴⁷ Закон Республики Беларусь от 17.05.2011 г. № 262-3 «Об авторском праве и смежных правах». Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/fr/text.jsp?file_id=230501 [aplūkots 2012.gada 26.augustā]. Šādu regulējumu turpretim nesaturēja iepriekš spēkā esošais Baltkrievijas likums „Par autortiesībām un blakustiesībām”. Sk. Закон Республики

regulēts, taču arī tajā nav paredzēta autora mantisko tiesību automātiska pāreja pasūtītājam. Arī attiecībā uz datorprogrammu vai datu bāzu izstrādes pasūtīšanu speciālas normas abos iepriekš minētajos Baltkrievijas normatīvajos tiesību aktos nav konstatējamas. Līdz ar to Baltkrievijas normatīvizācijas pieeja jautājumam par autora līgumu par pasūtītu darbu ir līdzīga Latvijas likumdevēja izvēlētajai, taču tā vienlaikus ir piemērs tendencei iekļaut deklarātīvus apskatāmās problemātikas normatīvos regulējumus. Šāda tendence, pēc autora domām, Autortiesību likumā būtu jāmazina, tās vietā minētajā likumā nodrošinot tiesisko ietvaru, kas sekmētu tiesisko noteiktību un vienlaikus būtu dispozītīva rakstura. Konkrēti normatīvā regulējuma pilnveidošanas priekšlikumi ir piedāvāti darba 3.5. nodaļā.

3.3.2. Speciālais regulējums

Datorprogrammu direktīva nesatur regulējumu tiem gadījumiem, kad datorprogramma tiek izstrādāta pēc pasūtījuma. Jāatzīmē, ka attiecīgo regulējumu ietvēra sākotnējais Datorprogrammu direktīvas projekts³⁴⁸, kas paredzēja, ka gadījumā, kad datorprogramma izstrādāta pēc pasūtījuma, pasūtītājam jābūt tiesīgam izmantot visas uz datorprogrammu attiecināmās tiesības, ja līgumā nav paredzēts citādi, taču ES likumdevēja atbalstu minētajam regulējumam neizdevās iegūt. Līdz ar to autorības jautājuma regulēšana pasūtītu datorprogrammu gadījumā ir atstāta nacionālo likumdevēju ieskatam. Latvijas likumdevējs speciālu regulējumu datorprogrammu izstrādes pasūtīšanas gadījumiem nav paredzējis. Tāda regulējuma nav arī vairumā citu valstu. Turpretim Krievijas Federācijas likumdevējs ir samērā detalizēti regulējis datorprogrammu izstrādes pasūtījuma līgumus. Minētais regulējums tiks analizēts turpmākajā darba izklāstā, apskatot šādas normatīvizācijas priekšrocības un trūkumus, lai rastu ierosmes Autortiesību likuma iespējamajai pilnveidošanai.

3.3.2.1. Datorprogramma kā pasūtījuma pamatobjekts

Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1296.pantā³⁴⁹ ir ietverts speciāls regulējums tiem gadījumiem, kad datorprogrammas un datu bāzes ir izveidotas pēc pasūtījuma. Minētā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka gadījumā, kad datorprogramma vai datu bāze ir izveidota saskaņā ar līgumu, kura priekšmets ir bijis tās izveidošana (pēc pasūtījuma), izņēmuma tiesības uz tādu

Беларусь «Об авторском праве и смежных правах» от 16.05.1996г. № 370-XIII. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=V19600370> [aplūkots 2011.gada 17.novembrī.].

³⁴⁸ Sk. direktīvas projekta 2.panta trešo daļu. Commission proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Submitted by the Commission on 5 January 1989), Official Journal of the European Communities, No C 91/4, 12.4.1989, p. 13.

³⁴⁹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1296. Программы для ЭВМ и базы данных, созданные по заказу. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1296> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

programmu vai datu bāzi pieder pasūtītājam, ja vien līgumā starp uzņēmēju (izpildītāju) un pasūtītāju nav paredzēts citādi. Atšķirībā no iepriekš apskatītā vispārīgā regulējuma, kas ietverts Civilkodeksa 1288.pantā un kurā par līdzējiem tiek atzīti pasūtītājs un autors, apskatāmajā pantā līdzēji ir pasūtītājs un uzņēmējs jeb izpildītājs. Līdz ar to abi līdzēji var būt juridiskas personas³⁵⁰. Šāds regulējums ir diskutabls, jo tas neparedz tālāku rīcības modeli situācijā, kad izņēmuma tiesības uz datorprogrammu vai attiecīgi datu bāzi nav pārgājušas izpildītājam, ja viņš pats nav izstrādājamā darba autors. Izņēmuma tiesības saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1257.pantu³⁵¹ arī šajā gadījumā sākotnēji pieder darba autoram, un nav skaidri saprotams, vai apskatāmais regulējums paredz šādu tiesību pāreju pasūtītājam uz likuma pamata. Automātiska tiesību pāreja šajā gadījumā tomēr ir noliedzama, jo starp darba autoru un pasūtītāju nepastāv nekādas tiesiskas attiecības.³⁵² Vienlaikus, ja izpildītājs minētās izņēmuma tiesības ir ieguvis, tad tās uz analizējamā panta pamata pāriet pasūtītājam. Jāatzīmē, ka Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1296.pants ir speciālā norma attiecībā pret Civilkodeksa 1288.pantu³⁵³, respektīvi, tas piemērojams arī tajās situācijās, kad datorprogrammu vai datu bāzi uz līguma pamata izstrādā pats autors. Šāds regulējums attiecībā uz datorprogrammām un datu bāzēm mazina juridiska rakstura riskus, kas rodas to izstrādes pasūtījuma gadījumā un vienlaikus ņem vērā to funkcionālo raksturu, mazinot to autoru interešu aizsardzības līmeni. Tajā pašā laikā tas ir pietiekami dispozitīvs, jo līdzēji var vienoties par citādu (nekā likumā) izņēmuma tiesību pārejas jautājuma atrisināšanu.

Iepriekš minētā Civilkodeksa panta otrajā un trešajā daļā ir regulēts jautājums par tā līdzēja, kas neiegūst (nesaglabā) izņēmuma tiesības uz datorprogrammu vai datu bāzi, tiesībām izmantot izstrādāto datorprogrammu vai datu bāzi. Civilkodeksa 1296.panta otrajā daļā ir noteikts, ka gadījumos, kad saskaņā ar panta pirmo daļu izņēmuma tiesības uz izstrādāto programmu vai datu bāzi pieder pasūtītājam, uzņēmējs (izpildītājs), ciktāl līgumā nav noteikts citādi, ir tiesīgs izmantot tādu programmu vai datu bāzi savām vajadzībām saskaņā ar bezatlīdzības vienkāršās (neizņēmuma) licences noteikumiem. Šādas tiesības uzņēmējam ir tik ilgi, kamēr spēkā ir izņēmuma tiesības uz pasūtīto programmu vai datu bāzi.

³⁵⁰ Гуев А.Н. Постатейный комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть четвертая. Москва: АСТ МОСКВА, 2008, с. 115.

³⁵¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1257. Автор произведения. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1257> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁵² Sal. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 244.

³⁵³ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 302.

Savukārt iepriekš minētā Civilkodeksa panta trešajā daļā ir regulēta pretēja situācija, nosakot, ka, ja, pamatojoties uz pasūtītāja un uzņēmēja (izpildītāja) savstarpējo līgumu, izņēmuma tiesības uz pasūtīto datorprogrammu vai datu bāzi pieder uzņēmējam (izpildītājam), pasūtītājs ir tiesīgs izmantot tādu programmu vai datu bāzi savām vajadzībām saskaņā ar bezatlīdzības vienkāršās (neizņēmuma) licences noteikumiem. Šādas tiesības pasūtītājam ir tik ilgi, kamēr spēkā ir izņēmuma tiesības uz pasūtīto programmu vai datu bāzi. Turklāt otrajā gadījumā nav iespējams ar līgumu noteikt, ka pasūtītājs nevarēs izmantot pasūtīto datorprogrammu vai datu bāzi saskaņā ar vienkāršās (neizņēmuma) licences noteikumiem, respektīvi, pasūtītājs tiek tieši pasargāts no noslēdzamā līguma mērķim neatbilstošas situācijas, kad viņš nedrīkstēs izmantot paša pasūtīto programmu vai datu bāzi. Domājams, ka otrā situācija pasūtītājam varētu būt aktuāla, kad tam ir būtiski saņemt datorprogrammu ar noteiktu funkcionalitāti, bet nav būtiski, lai tāda pati datorprogramma nebūtu konkurentiem, jo tikai izmantošanas tiesību iegūšana saskaņā ar vienkāršās licences noteikumiem parasti ir ekonomiski izdevīgāka nekā izņēmuma tiesību iegūšana uz noteiktu datorprogrammu.

Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1296.pantā ietvertais regulējums arī neliedz līdzējiem vienoties par citiem licencēšanas noteikumiem (izņēmums ir tikai nepieļaujāmība pasūtītāju atstāt bez tiesībām pašam izmantot pasūtīto datorprogrammu), tā panākot saviem ekonomiskajiem mērķiem atbilstošu tiesisko situāciju.

Strīdīga ir apskatāmā panta otrajā un trešajā daļā izmantotā norāde „paša vajadzībām”, kuras saturs netiek konkretizēts. Diskutabls ir jautājums, vai šāda norāde pieļauj, ka pasūtītājs var attiecīgo datorprogrammu izmantot tikai savā uzņēmumā vai gadījumā, kad pasūtītājs ir fiziska persona, – savām vajadzībām, vai arī tiek pieļauta likumiski iegūto lietošanas tiesību nodošana trešajām personām. Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1296.panta otrajā daļā regulētajā gadījumā, kad izpildītājs uz likuma pamata saņem vienkāršo (neizņēmuma) licenci, tās tālāka nodošana būtu noliedzama jau uz tā pamata, ka minētais regulējums, domājams, nekalpo izpildītāja mantisko interešu nodrošināšanai, bet gan nodrošina iespēju īstenot datorprogrammas vai attiecīgi datu bāzes uzturēšanu un pilnveidošanu. Apskatāmā Civilkodeksa panta trešajā daļā regulētajā gadījumā, kurā pasūtītājam tiek nodrošināts tiesību minimums uz viņa pasūtīto darbu, šādas iegūto tiesību tālākas nodošanas iespējamība pasūtītāja pamatotu mantisko interešu aizsardzībai būtu attaisnojama. Tomēr, ņemot vērā šajā gadījumā iegūstamo tiesību apjoma atkarību no pasūtītāja vajadzību

kritērija, šāda tiesību tālāknodešana būtu pieļaujama ierobežotā apjomā, piemēram, tad, kad šāda nodešana notiek pasūtītāja koncerna ietvaros.³⁵⁴

3.3.2.2. Datorprogramma kā pakārtots pasūtījuma objekts

Iepriekšējā darba nodaļā apskatītās līgumtiesiskās attiecības, kad datorprogrammas vai datu bāzes pasūtījums ir līguma priekšmets, Krievijas Federācijas Civilkodeksā tiek nošķirtas no tiem gadījumiem, kad līgumā minēto objektu radīšana nav tieši paredzēta. Tāda situācija, piemēram, var rasties gadījumos, kad līdzēji noslēdz uzņēmuma līgumu radošā darba jomā, bet neliek uzsvāru uz to, ka rezultātā jārada datorprogramma vai datu bāze. Šādā gadījumā aktuāls ir jautājums par uzņēmuma tiesību uz radīto datorprogrammu un datu bāzēm piederību. Analizējamo regulējumu norobežošana praksē var sagādāt grūtības, jo bieži tas ir tiesiskā darījuma iztulkošanas jautājums, vai datorprogrammas (datu bāzes) izstrāde ir līguma priekšmets un līdzēju attiecībām piemērojams Civilkodeksa 1296.pants, vai arī minēto objektu radīšana ir kļuvusi nepieciešama un īstenota līguma izpildes gaitā, šādām līgumtiesiskajām attiecībām piemērojot Civilkodeksa 1297.pantu. Minētā problēma ir īpaši aktuāla apjomīgu un komplicētu līgumu gadījumā, kad datorprogrammas (datu bāzes) izstrāde nav līgumā tieši paredzēta, bet līguma izpildei ir nepieciešama vai ir viens no līguma mērķa sasniegšanas veidiem. Juridiskajā literatūrā ir norādīts, ka tas vien, ka līgumā paredzēts, ka tā izpildes gaitā var tikt radītas datorprogrammas, tās konkrētāk neaprakstot, nav pietiekami, lai uz šādu līgumu attiecinātu Civilkodeksa 1296.panta regulējumu, kas attiecināms uz līgumiem, kuru priekšmets ir datorprogrammu izstrāde.³⁵⁵ Tomēr, cik lielai jābūt izstrādājamās datorprogrammas individualizācijas pakāpei, lai pakārtotu tās izstrādei noslēgto līgumu vienai vai otrai no minētajām Civilkodeksa normām, robežgadījumos ir grūti noskaidrojams, kas vairo tiesisko nenoteiktību, kuras mazināšana ir minēto normu mērķis. Tas, kādu daļu no kopējā saistību apjoma aptver datorprogrammas izstrādes saistība, domājams, ir irrelevanti apskatāmo pantu piemērošanai. Izšķiroši piemērojamās normas noteikšanai ir rast atbildi uz jautājumu, kāds ir bijis līgumslēdzēju nolūks, noslēdzot attiecīgo līgumu, respektīvi, kāds ir noslēgtā līguma mērķis.

Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1297.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka, ja datorprogramma vai datu bāze ir izveidota, izpildot uzņēmuma līgumu vai līgumu par zinātniskās

³⁵⁴ Jebkādu nodošanu abos gadījumos noliedzoši: Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 303.

³⁵⁵ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 247.

pētniecības, eksperimentālās konstruēšanas un tehnoloģisko darbu izpildi³⁵⁶, un attiecīgajā līgumā tieši nav noteikta tās izstrāde, tad izņēmuma tiesības uz tādu programmu vai datu bāzi pieder uzņēmējam (izpildītājam), ja vien līgumā starp viņu un pasūtītāju nav paredzēts citādi. Tajā pašā panta daļā arī ir norādīts, ka šādā gadījumā pasūtītājs, ja vien līgumā nav noteikts citādi, ir tiesīgs izmantot iepriekš minētajā veidā radīto programmu vai datu bāzi, lai sasniegtu mērķus, kuru sasniegšanai tika noslēgts attiecīgais līgums. Šāda izmantošana ir atļauta saskaņā ar vienkāršās (neizņēmuma) licences noteikumiem visā izņēmuma tiesību spēkā esamības laikā.

Norāde uz līguma mērķa sasniegšanai nepieciešamo izmantošanas apjomu piešķirto tiesību ziņā var būt gan šaurāka, gan plašāka par Civilkodeksa 1296.pantā lietoto norādi uz izmantošanu savām vajadzībām.³⁵⁷ Jāatzīmē, ka minētajā regulējumā tieši paredzētā iespēja līgumiski liegt pasūtītājam izmantot datorprogrammu, ir vērtējama, kā izpildītāja interešu pastiprināta un, pēc autora domām, nepamatota aizsardzība. Turklāt jāatzīmē, ka šāds regulējums būtiski atšķiras no Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1296.pantā ietvertā regulējuma, saskaņā ar kuru situācijā, kad izņēmuma tiesības saglabā datorprogrammas izstrādātājs, pasūtītāja tiesības izmantot izstrādāto datorprogrammu saskaņā ar neizņēmuma licences noteikumiem nevar līgumiski aizliegt.

Tāpat augstāk minētajā panta daļā ne visai veiksmīgi tiek uzsvērts, ka tāda izmantošana ir atļauta bez papildu atlīdzības izmaksas un ka, uzņēmējam (izpildītājam) nododot izņēmuma tiesības uz programmu vai datu bāzi citai personai, pasūtītājs saglabā tiesības izmantot programmu vai datu bāzi. Pirmkārt, jāatzīmē, ka ar papildu atlīdzību domāta atlīdzība, kas tiktu maksāta papildus attiecībā pret līguma summu, nevis pret kaut kādu pamata autoratlīdzību, un, otrkārt, regulējums par licenciāta tiesību saglabāšanu, mainoties personai, kurai pieder izņēmuma tiesības, jau pastāv kā vispārējs noteikums, kas ietverts Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1235.panta septītajā daļā, un tā dublēšana nav nepieciešama.

Saskaņā ar apskatāmā panta pirmo daļu, ja līgumiski nav noteikts citādi, izņēmuma tiesību nodošana no izpildītāja trešajai personai neietekmē pasūtītāja tiesības izmantot pasūtīto darbu saskaņā ar vienkāršās licences noteikumiem. Šāds regulējums ir atzīstams par neveiksmīgu, jo tas atkārti Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1235.panta³⁵⁸ septītajā daļā nostiprināto principu, ka no autora izņēmuma tiesībām atvasinātās autortiesību darba lietošanas tiesības paliek neskartas

³⁵⁶ Minētais līgums tiek speciāli regulēts Krievijas Federācijas Civilkodeksā 769. un turpmākajos pantos un saskaņā ar Civilkodeksa 702.panta otro daļu ir viens no uzņēmuma līguma veidiem.
Sk. arī: Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 132.lpp.

³⁵⁷ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 247.

³⁵⁸ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1235. Лицензионный договор.
Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1235> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

izņēmumu tiesību sukcesijas gadījumā. Līdz ar to rodas jautājums, vai Civilkodeksa 1296.panta otrajā un trešajā daļā regulētajos gadījumos, kad datorprogramma ir pasūtījuma pamatobjekts, minētais princips nav attiecināms. Domājams, ka šāds nav bijis likumdevēja mērķis un apskatāmais regulējums vērtējams kā nepārdomāta normativizācijas izpausme.

Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1297.panta otrajā daļā ir noteikts, ka gadījumos, kad saskaņā ar līgumu starp uzņēmēju (izpildītāju) un pasūtītāju izņēmuma tiesības uz radīto datorprogrammu vai datu bāzi nodotas pasūtītājam vai tā norādītajai trešajai personai, uzņēmējs (izpildītājs) ir tiesīgs izmantot viņa radīto programmu vai datu bāzi savām vajadzībām saskaņā ar bezmaksas vienkāršās (neizņēmuma) licences noteikumiem visā izņēmumu tiesību spēkā esamības laikā, ja vien līgumā nav noteikts citādi. Norāde par datorprogrammas izmantošanu savām vajadzībām ir interpretējama tāpat kā Civilkodeksa 1296.panta gadījumā un iespēju nodot trešajai personai iegūto vienkāršo licenci neparedz.

3.3.2.3. Datorprogrammas pasūtīšana publisko iepirkumu formā

Krievijas Federācijas likumdevējs ir atzinis par nepieciešamu īpašu likumisko regulējumu paredzēt tiem gadījumiem, kad pasūtītājs ir valsts vai pašvaldības institūcija. Jāņem vērā, ka apjomīgos līgumos, kuriem piemīt valstiska relevance, piemērojams īpašs regulējums, kas tiek attiecināts uz t.s. vienoto tehnoloģiju (*единая технология* – krievu val.). Vienotās tehnoloģijas jēdziens Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1542.panta³⁵⁹ pirmajā daļā ir formulēts nepietiekami noteikti, un tā saturs noskaidrojams katrā konkrētajā gadījumā interpretācijas ceļā.³⁶⁰ Jāatzīmē, ka turpmāk apskatāmais regulējums atšķirībā no diviem iepriekš apskatītajiem regulējumiem nav radīts speciāli datorprogrammu un datu bāzu pasūtīšanai, taču tas ir speciālais regulējums attiecībā pret Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1288.pantā noteikto vispārīgo regulējumu attiecībā uz autortiesību darbu pasūtījumiem.

Saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1298.panta³⁶¹ pirmo daļu izņēmuma tiesības uz autortiesību darbu, kas radīts valsts vai pašvaldības vajadzībām, izpildot valsts vai municipālo līgumu, pieder izpildītājam, ja līgums neparedz citādi. Līdzīgi kā pārējos iepriekš apskatītajos

³⁵⁹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1542. Право на технологию. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1542> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁶⁰ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 776.
Sal. Budylin S., Osipova Y., Total Upgrade: Intellectual Property Law Reform in Russia, Colum. J.E. Eur. L. 1, 2007, p. 16.

³⁶¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1298. Произведения науки, литературы и искусства, созданные по государственному или муниципальному контракту. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1298> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

speciālajos regulējumos, par izpildītāju var būt gan autors pats, gan cita, t.sk. juridiska, persona. Neraugoties uz apskatāmajā likuma pantā izmantoto formulējumu par izņēmuma tiesību piederību, tas neregulē attiecības starp autoru un izpildītāju gadījumos, kad izpildītājs ir cita persona. Līdz ar to šādā gadījumā tiesību automatiska pāreja izpildītājam netiek prezumēta, taču likumdevējs tiešā veidā ar minētā regulējuma palīdzību norāda uz to, ka automatiska tiesību pāreja no izpildītāja pasūtītājam nenotiek.³⁶²

Turpretim situācijā, kad saskaņā ar noslēgto līgumu izņēmuma tiesības pāriet pasūtītājam, tā tiesiskā pozīcija tiek nodrošināta, Civilkodeksa 1298.panta otrajā daļā uzliekot izpildītājam par pienākumu līgumu noslēgšanas ceļā ar saviem darbiniekiem un trešajām personām iegūt visas tiesības uz pasūtīto darbu, lai tās nodotu tālāk pasūtītājam. Minētajā panta daļā izpildītājam tiek piešķirta tiesība prasīt no pasūtītāja atlīdzināt izdevumus, kas saistīti ar šādu tiesību iegūšanu no trešajām personām. Pēc autora domām, minētais regulējums ir deklaratīva rakstura, jo neatkarīgi no tā izpildītājam ir pienākums pienācīgi izpildīt noslēgto līgumu, t.sk. nodot pasūtītājam izņēmuma tiesības uz radīto autortiesību darbu, un šis pienākums izriet jau no apskatāmā panta pirmās daļas. Tāpat norāde par pasūtītāja pienākumu atlīdzināt izpildītājam izdevumus, kas saistīti ar tiesību iegūšanu no trešajām personām, ir vērtējama kā neveiksmīga, jo šādai atlīdzībai jābūt ierēķinātai līguma, kas noslēgts starp izpildītāju un pasūtītāju, summā. Pretējā gadījumā jāsecina, ka pasūtītājs tiek pakļauts būtiskam riskam, ka faktiskā summa, kas būs jāsamaksā par pasūtījumu, var būt būtiski lielāka nekā ar izpildītāju nolīgta līguma summa.

Valsts vai attiecīgi municipālajam pasūtītājam labvēlīgu regulējumu ietver Civilkodeksa 1298.panta trešā daļa, kurā noteikts, ka gadījumā, kad izņēmuma tiesības nav pārgājušas pasūtītājam, tiesību subjektam ir pienākums bez atlīdzības izsniegt pasūtītāja norādītajai personai vienkāršo licenci uz radīto darbu, ja tas nepieciešams valsts vai pašvaldību vajadzību apmierināšanai. Kas tiek saprasts ar tiesību subjektu, respektīvi, vai minētais regulējums ir piemērojams ne tikai tad, kad izņēmuma tiesības pieder izpildītājam, bet arī jebkurai citai personai, ir diskutabls jautājums. Juridiskajā literatūrā tiek gan pilnīgi noteikti secināts, ka šajā gadījumā likumdevējs ir attiecinājis minēto pienākumu uz izpildītāju³⁶³, gan arī mazāk pārliecināti pieļauts šāds secinājums³⁶⁴. Šajā gadījumā gan rodas jautājums, kādēļ likumdevējs ir izvēlējies terminu „tiesību subjekts” (*правообладатель* – krievu val.) izpildītāja termina vietā un kādēļ minētais

³⁶² Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 308.

³⁶³ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 249–250.

³⁶⁴ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 309.

subjekts ir definēts negatīvā formā kā persona, kas nav pasūtītājs. Arī apstākļi, ka apskatāmais pants primāri regulē līgumtiesiskā rakstura attiecības starp pasūtītāju un izpildītāju, autorprāt, nav izšķirīgs, vērtējot to, vai minētais regulējums ir attiecināms uz trešajām personām, jo tiešu atkāpi no šādu attiecību regulēšanas likumdevējs ir ietvēris panta piektajā daļā, kas norāda uz to, ka panta regulējuma priekšmets ir plašāks par līgumiskajām attiecībām starp pasūtītāju un izpildītāju. Līdz ar to viennozīmīgi nevar noliegt to, ka vienkāršo licenču izsniegšanas pienākums pasūtītāja norādītajām personām attiecināms ne tikai uz izpildītāju, bet arī uz citām personām, kurām pieder izņēmuma tiesības uz pasūtīto darbu.

Vēl viens pasūtītājam labvēlīgs regulējums ir identificējams Civilkodeksa 1298.panta ceturtajā daļā, kurā ir regulēta situācija, kad izpildītājs un pasūtītājs saskaņā ar viņu starpā noslēgto līgumu par autortiesību darba radīšanu pēc pasūtījuma ir autora izņēmuma tiesību uz šādu darbu kopīpašnieki. Šajā gadījumā pasūtītājs ir tiesīgs valsts vai pašvaldību vajadzībām izsniegt trešajām personām vienkāršo licenci uz pasūtīto darbu, šādu licences izsniegšanu nesaskaņojot ar izpildītāju, bet tikai to informējot. Pretēju regulējumu, kad izpildītājs būtu pilnvarots izsniegt vienkāršo licenci bez saskaņošanas ar pasūtītāju, likumdevējs nav paredzējis.

Strīdīgs ir jautājums, cik lielā mērā Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1298.pantā ietvertais speciālais regulējums ir attiecināms uz datorprogrammu izstrādi pēc pasūtījuma. Minētā panta sestajā daļā ir noteikts, ka analizējamā panta noteikumi ir attiecināmi arī uz tām datorprogrammām (datu bāzēm), kuru radīšana nebija tieši paredzēta valsts vai municipālajā pasūtījuma līgumā, respektīvi, uz datorprogrammām, kuru izstrādi parasti regulē Civilkodeksa 1297.pants³⁶⁵. Šajā gadījumā rodas jautājums, vai, balstoties uz slēdzienu par pretējo, var secināt, ka Civilkodeksa 1298.pants nav attiecināms uz tām līgumiskajām attiecībām, kuru ietvaros datorprogrammas izstrāde ir tieši paredzēta, respektīvi, uz Civilkodeksa 1296.pantā regulēto gadījumu. Minētais jautājums ir ticis daļēji atbildēts Krievijas Federācijas Augstākās tiesas un Augstākās Arbitrāžas tiesas plēnumu kopīgajā lēmumā³⁶⁶. Saskaņā ar minēto lēmumu Krievijas Federācijas tiesām Civilkodeksa 1298.panta regulējumam jānodod priekšroka attiecībā pret Civilkodeksa 1296.panta regulējumu izņēmuma tiesību piederības noteikšanas jautājumos. Tas nozīmē, ka gadījumos, kad datorprogrammas izstrādes pasūtītājs ir valsts vai municipālā institūcija, pasūtītājs uz likuma pamata neiegūst autora izņēmuma tiesības uz šādi radītu datorprogrammu. Pārējo Civilkodeksa 1298.pantā ietverto noteikumu, it īpaši attiecībā uz licenču izsniegšanu, piemērojamība šādām līgumiskajām attiecībām ir neskaidra. Domājams, ka, balstoties uz slēdzienu

³⁶⁵ Sk. darba 3.3.2.2. nodaļu.

³⁶⁶ Постановление Пленума ВС и Пленума ВАС от 26.03.2009 г. № 5/29 «О некоторых вопросах, возникающих в связи с введением в действие части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации». Pieejams: http://www.arbitr.ru/as/pract/post_plenum/23485.html [skatīts 2011.gada 15.februārī].

par pretējo, jāsecina, ka uz tām tomēr attiecināms Civilkodeksa 1296.pantā ietvertais regulējums, nevis, kā tiek norādīts juridiskajā literatūrā,³⁶⁷ – Civilkodeksa 1298.pants.

3.4. Datorprogrammu reģistrācija

Saskaņā ar Bernes konvencijas 5.panta otro punktu autortiesību aizsardzība nav atkarīga no jebkādām formalitātēm, t.sk. no autortiesību darbu reģistrācijas. Līdz ar to Bernes konvencijas dalībvalstīs autortiesību darbu reģistrācija nav autortiesību rašanās priekšnosacījums, taču vienlaikus vairākās valstīs pastāv dažādi reģistri, kas ietekmē šādas aizsardzības procesuālos jautājumus un autora mantisko tiesību civiltiesiskās apgrozības jautājumus. Tā, piemēram, autortiesību darbu reģistrs ir ASV. Vācijā anonīmo un ar pseidonīmu publiskoto darbu autoriem ir iespēja reģistrēt savu autorību speciālā valsts reģistrā, savukārt Krievijas Federācijā īpašs reģistrs ir paredzēts datorprogrammām un datu bāzēm. Ņemot vērā šī darba tematiku, turpmākajā izklāstā primāri tiks apskatīti datorprogrammu reģistrācijai īpaši domāti reģistri, vērtējot to eventuālās ieviešanas Latvijā lietderību.

Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1259.panta³⁶⁸ ceturtajā daļā noteikts, ka attiecībā uz datorprogrammām un datu bāzēm iespējama to reģistrācija, ja to vēlas izņēmuma tiesības subjekts. Saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1262.panta³⁶⁹ pirmo daļu persona, kurai pieder izņēmuma tiesība uz datorprogrammu vai datu bāzi, var attiecīgo datorprogrammu vai datu bāzi reģistrēt īpašā valsts reģistrā. Minētajai reģistrācijai ir fakultatīvs raksturs, un tā nav konstitutīva attiecībā uz autortiesību rašanos. Izņēmuma gadījums, kad datorprogramma ir obligāti reģistrējama, pastāv tad, kad datorprogramma ir radīta saskaņā ar līgumu par vienotās tehnoloģijas izstrādi.³⁷⁰ Tomēr arī šajā gadījumā reģistrācija nav autortiesību rašanās priekšnosacījums. Turpretim saskaņā ar apskatāmā panta pirmo daļu nevar tikt reģistrētas tās datorprogrammas, kas satur valsts noslēpumu.

Datorprogrammu reģistrācijas iespēja bija paredzēta arī iepriekš spēkā esošajā Krievijas Federācijas likumā „Par elektronisko skaitļošanas mašīnu programmu un datu bāzu tiesisko

³⁶⁷ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 310.

³⁶⁸ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1259. Государственная регистрация программ для ЭВМ и баз данных. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1259> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁶⁹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1262. Государственная регистрация программ для ЭВМ и баз данных. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1262> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷⁰ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 780;

Sk. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1542. Право на технологию. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1542> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

aizsardzību”³⁷¹. Balstoties uz statistikas datiem, jāsecina, ka minētā iespēja tiek izmantota arvien plašāk.³⁷² Likumiskā regulējumā šādai tendencei ir grūti rast pamatojumu³⁷³, jo reģistrācijas rezultātā tiesību subjekts neiegūst nekādas tiesības. Turpretim saskaņā ar Civilkodeksa 1262.panta piekto daļu reģistrētu datorprogrammu un datu bāzu gadījumā valsts reģistrā jāreģistrē arī ikviena izņēmuma tiesības likumiskā un līgumiskā pāreja citai personai, kas nozīmē, ka tiesību subjektam jāsasaskaras ar papildu formalitātēm gadījumā, ja viņš atsavina savas tiesības uz reģistrēto objektu. Jāatzīmē, ka reģistrēšanas pienākums neattiecas uz licenču izsniegšanu. Minētā regulējuma neievērošanas rezultātā noslēgtais līgums atzīstams par spēkā neesošu vai attiecīgi, ja tiesību pāreja notikusi uz likuma pamata, tad tā atzīstama par nenotikušu. Šādas tiesiskās sekas ir tieši noteiktas Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1232.panta³⁷⁴ sestajā daļā, taču, kā ir norādīts juridiskajā literatūrā, ja viens no līdzējiem izvairās reģistrēt tiesību pāreju, tad saskaņā ar Civilkodeksa 165.panta³⁷⁵ trešo daļu otrs līdzējs ir tiesīgs panākt reģistrāciju tiesas ceļā.³⁷⁶

Datorprogrammu reģistrācijas popularitāte lielā mērā balstās uz Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1262.panta sestajā daļā noteikto regulējumu. Saskaņā ar to reģistrā nostiprinātās ziņas uzskatāmas par patiesām, ja vien netiek pierādīts pretējais. Par reģistram sniegto ziņu patiesumu atbildīgs ir ziņu sniedzējs. Datorprogrammu reģistrēšanu praksē izmanto kā papildu līdzekli tiesību aizsardzībai³⁷⁷. Šāda reģistrēšana tiesisko seku ziņā ir līdzīga darba eksemplāra apzīmēšanai ar

³⁷¹ Sk. tā 13.pantu. Pieejams:

http://copyright.ru/ru/library/zakonodatelstvo/avtorskoe_pravo_i_smezhnye_prava/Zakon_pravovaya_ohrane_programm/#1 [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷² Saskaņā ar Krievijas Federācijas Intelektuālā īpašuma, patentu un preču zīmju federālā dienesta ziņojuma par tā darbību 2010.gadā 1.5. punktu reģistrēto datorprogrammu skaits no 4422 reģistrētām datorprogrammām 2006.gadā (5308 – 2007.gadā, 6086 – 2008.gadā, 7057 – 2009.gadā) ir pieaudzis līdz 8073 reģistrētām datorprogrammām 2010.gadā. Ziņojums pieejams: <http://www.rupto.ru/about/sod/otch/otch2010/R1/Razd1.html#1> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷³ Hoeren Th. Das neue russische Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2008, nr. 7, S. 559.

³⁷⁴ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1232. Государственная регистрация результатов интеллектуальной деятельности и средств индивидуализации. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1232> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 165. Последствия несоблюдения нотариальной формы сделки и требования о ее регистрации. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia165> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷⁶ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 27;

Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 201.

³⁷⁷ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 163.

speciālo autortiesību zīmi, ko paredz Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1271.pants³⁷⁸ un kas pretēji līdzīgam regulējumam Latvijas Autortiesību likuma 8.pantā ir pilnībā orientēts uz tiesību subjektu, nevis tikai autoru interešu aizsardzību.³⁷⁹ Ņemot vērā, ka informācija par reģistrētajām datorprogrammām ir publiski pieejama³⁸⁰, ar to var iepazīties jebkurš interesents, un to nevar sagrozīt tik viegli kā informāciju uz datorprogrammas eksemplāra. Tomēr nav izslēdzama ļaunprātīga reģistrācija. Krievijas Federācijas likumdevējs nav risinājis eventuālo konfliktu starp norādi par tiesību subjektu, kas nostiprināta valsts reģistrā, un norādi par tiesību subjektu, kas veikta ar speciālās autortiesību zīmes palīdzību saskaņā ar Civilkodeksa 1271.pantu. Ņemot vērā, ka reģistrēšanas iespēja ir speciāli paredzēta diviem autortiesību darbu veidiem – datorprogrammām un datu bāzēm, minētais regulējums atzīstams par speciālo regulējumu attiecībā pret Civilkodeksa 1271.pantā nostiprinātajiem noteikumiem. Tā kā izņēmuma tiesības atsavināšanas rezultātā tiesību pāreja saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1234.panta³⁸¹ ceturto daļu notiek tikai attiecīgā līguma reģistrācijas brīdī, tad interesantam, kas vēlas iegādāties šādas tiesības ir iespēja pārliecināties par to piederību iespējamajam pārdevējam. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka eventuālajam pircējam ir iespēja pārliecināties par to, ka nepastāv tāds līgums, ar kuru izņēmuma tiesība uz datorprogrammu ir jau pārdota citai personai.³⁸² Šāda pozīcija atbilst iepriekš minētajam Civilkodeksa 1232.panta sestajā daļā ietvertajam tiešajam regulējumam, kas neregistrētus līgumus par izņēmuma tiesības atsavināšanu uz reģistrētiem intelektuālās darbības rezultātiem atzīst par spēkā neesošiem, taču vienlaikus nonāk pretrunā ar Civilkodeksa 165.panta trešajā daļā un juridiskajā literatūrā³⁸³ atbalstītu iespēju tiesību pārejas reģistrāciju panākt tiesas ceļā, jo līguma esamība ir šādas reģistrācijas veikšanas priekšnosacījums. Pēc autora domām, šajā gadījumā Civilkodeksā un minētajā juridiskajā literatūrā nepietiekami skaidri tiek nošķirta saistītbesiskā vienošanās par izņēmuma tiesības atsavināšanu un minētās tiesības lietbesiskā pāreja. Pēdējā notiek tikai tad, kad saistītbesiskā vienošanās tiek reģistrēta valsts reģistrā, taču pati vienošanās kā

³⁷⁸ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1271. Знак охраны авторского права. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1271> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁷⁹ Sk. arī darba 3.3.1. nodaļu.

³⁸⁰ Sk., piemēram, Krievijas Federācijas Intelektuālā īpašuma, patentu un preču zīmju federālā dienesta elektronisko izdevumu „Программы для ЭВМ, базы данных, топологии интегральных микросхем”, 2011, nr. 1. Pieejams: http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru/inform_resources/electron_bulletins/program_bd_topologies/ [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁸¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1234. Договор об отчуждении исключительного права. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1234> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁸² Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 164.

³⁸³ Ibid., с. 27;

Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 201.

reģistrācijas veikšanai nepieciešamais pamats ir spēkā. Līdz ar to jāsecina, ka izņēmuma tiesības pārejas reģistrācija mazina risku, ka tā tiks atsavināta vairākām personām, taču pilnībā to neizslēdz, un līdz attiecīgā darījuma reģistrācijai persona, kas iegādājas izņēmuma tiesību uz reģistrēto datorprogrammu, nevar būt droša, ka viņa faktiski to arī iegūs liettiesiskās pārejas rezultātā, jo vienlaicīga līguma noslēgšanas un tā reģistrēšanas procedūra kāda, piemēram, ir noteikta Anglijas 2002.gada Zemes reģistrācijas akta³⁸⁴ (*Land Registration Act 2002* – angļu val.) 93.pantā³⁸⁵ nekustamo īpašumu reģistrācijai, Krievijas Federācijas normatīvajos tiesību aktos nav paredzēta. Situācijā, kad reģistrā izņēmuma tiesības subjekts ir norādīts nepareizi, izņēmuma tiesības pircējs to liettiesiski iegūt nevar, jo minētajam reģistram nepiemīt tāda publiskā ticamība, kas pazīstama nekustamā īpašuma objektu publisko reģistru gadījumā.

Juridiskajā literatūrā ir sastopams uzskats, ka datorprogrammu reģistrēšana valsts reģistrā, neraugoties uz tās fakultatīvo raksturu, kalpo mērķim novērst neskaidrības, vai attiecīgā datorprogramma ir sasniegusi nepieciešamo oriģinalitātes līmeni.³⁸⁶ Šādam viedoklim tomēr nevar piekrist, jo, kā jau minēts iepriekš, datorprogrammu reģistrācijai trūkst konstitutīvā rakstura attiecībā uz autortiesību rašanos. Tāpat jāatzīmē, ka jau iepriekš spēkā esošajā Krievijas Federācijas likumā „Par elektronisko skaitļošanas mašīnu programmu un datu bāzu tiesisko aizsardzību” bija paredzēta gan datorprogrammu fakultatīvās reģistrācijas iespēja, gan tā 3.panta otrajā daļā tiešā veidā bija nostiprināta pietiekama radošuma līmeņa prezumpcija datorprogrammu gadījumā, kas vēl vienu uz datorprogrammas reģistrēšanu balstītu prezumpciju padarīja lieku.

Saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1262.panta otro daļu reģistrācijas iesniegumam ir jāsaturs informācija par izņēmuma tiesības subjektu, datorprogrammas autoru, ja viņš nav atteicies no sava vārda minēšanas, datus par minēto personu dzīvesvietu vai atrašanās vietu, kā arī deponējamus materiālus, t.sk. datorprogrammas aprakstu (*реферат* – krievu val.). Datorprogrammas aprakstam jāietver informācija par datorprogrammas autoru, ja viņš nav atteicies no sava vārda minēšanas, izņēmuma tiesību subjektu, datorprogrammas nosaukumu, tās aprakstu, kas parasti aptver tās funkcionālo raksturojumu, aparatūras raksturojumu, uz kuras tā darbojas, programmēšanas valodu, kurā tā ir programmēta, operētājsistēmu, uz kuras to var darbināt, un

³⁸⁴ Land Registration Act 2002. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/9/contents> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁸⁵ Land Registration Act 2002. Art. 93 Power to require simultaneous registration. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/9/section/93> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]. Sk. arī minētā panta komentāru. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/9/notes/division/4/8/3> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁸⁶ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 197.

kilobaitos vai megabaitos izteiktu datorprogrammas apjomu.³⁸⁷ Saskaņā ar Krievijas Federācijas Intelektuālā īpašuma, patentu un preču zīmju federālā dienesta cita starpā datorprogrammu reģistrācijas kārtības noteikšanai izdotā reglamenta³⁸⁸ (turpmāk – Reģistrācijas reglaments) 67.punktu publicēts tiek tikai datorprogrammas apraksts. Likumdevējs nav precizējis, kādi materiāli vēl ir deponējami, veicot datorprogrammu reģistrāciju valsts reģistrā, vien Civilkodeksa 1262.panta otrajā daļā norādot, ka tiem jāidentificē datorprogramma. Detalizētāks regulējums ir ietverts minētā Reģistrācijas reglamenta 5.pielikumā.³⁸⁹ Saskaņā ar tā 2.2.punktu ar datorprogrammu identificējošiem materiāliem parasti tiek saprasta datorprogrammas pirmkoda izdruka pilnā vai daļējā apjomā, nepārsniedzot 70 lpp. apjomu. Deponējamo materiālu iesniegšana citā, ne pirmkoda formā, izņēmuma tiesības subjektam ir īpaši jāpamato. Tā ir pieļaujama, ja cita deponējamo materiālu formu lielākā mērā nekā datorprogrammas pirmkoda izdruka nodrošina datorprogrammas identifikāciju. Tiešā veidā minētajā normatīvajā regulējumā tiek norādīts uz datorprogrammas projekta materiāliem un tās radītiem audiovizuālajiem attēlojumiem jebkurā vizuāli uztveramā formā. Līdz ar to secināms, ka tieši no datorprogrammas izņēmuma tiesības subjekta rīcības, izvēloties deponējamo materiālu veidu un apjomu, lielā mērā atkarīgs, cik efektīva būs datorprogrammas reģistrācija, t.sk. eventuālo datorprogrammas (tās elementu) neatļautas kopēšanas strīdu gadījumā.

Vērtējot datorprogrammu eventuālās reģistrācijas prasības Baltkrievijā, jāatzīmē, ka īpaša reģistrācija, kā tas ir Krievijas Federācijā, normatīvi tiesiskajā līmenī netiek prasīta, lai arī pašas datorprogrammas tiek reģistrētas, neraugoties uz to, ka ne Baltkrievijas Civilkodekss, ne Baltkrievijas likums „Par autortiesībām un blakustiesībām” šādu reģistrāciju neparedz. Jāatzīmē, ka par reģistrāciju bez likuma pilnvarojuma ir izteikta kritika, jo pastāv uzskats, ka tā var maldināt sabiedrību par to, ka datorprogrammas kļūst aizsargājamās tikai no to reģistrācijas brīža.³⁹⁰

³⁸⁷ Sk. oficiālo datorprogrammas apraksta veidlapu. Pieejams:

http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru/soft/oba_za [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁸⁸ Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 29 декабря 2008 № 324 "Об утверждении Административного регламента исполнения Федеральной службой по интеллектуальной собственности, патентам и товарным знакам государственной функции по организации приема заявок на государственную регистрацию программы для электронных вычислительных машин и заявок на государственную регистрацию базы данных, их рассмотрения и выдачи в установленном порядке свидетельств о государственной регистрации программы для ЭВМ или базы данных". Pieejams: http://www.rupto.ru/norm_doc/sod/prikaz/minobrnauka/324/Reg_prog_dlia_EVM.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁸⁹ Приложение 5: Правила оформления заявки (документов и материалов), представляемой на регистрацию. Pieejams: http://www.rupto.ru/norm_doc/sod/prikaz/minobrnauka/324/Pril_5.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

³⁹⁰ Бичурин А. Регистрация компьютерных программ в НЦИС. Юрист, 2008, № 1 (80), с. 31.

3.5. Latvijas tiesiskā regulējuma eventuālā pilnveidošana

Vērtējums par autorības jautājumu turpmākas normatīvizācijas nepieciešamību Latvijā un tās eventuālo apjomu jāveic, balstoties uz iepriekšējās darba nodaļās apskatītajiem normatīvizācijas piemēriem ārvalstīs. Tāpat ir ņemams vērā, ka pašreizējais Autortiesību likumā ietvertais lakoniskais regulējums veicina tiesisko nenoteiktību, jo ne vienmēr autortiesību darbu civiltiesiskajā apgrozībā iesaistīto dalībnieku starpā tiek slēgtas pietiekami detalizētas saistībtiesiskas vienošanās, kas izšķirtu autorības jautājumu. Šādā situācijā efektīvs potenciālo juridisko risku mazinātājs ir atbilstošs dispozitīvs normatīvais regulējums, kas kalpo par tiesisko ietvaru situācijās, kad līdzēji nav tieši pauduši savu gribu autorības jautājumu atrisināšanai.

Balstoties uz iepriekš analizētajiem Latvijas un citu valstu autorības jautājumu normatīvizācijas piemēriem, autors piedāvā veikt turpmāk norādītos Autortiesību likuma pilnveidojumus vai attiecīgi atturēties no grozījumiem, kas autorības jautājumu regulējumu, autorprāt, vājinātu.

Vispārīgais Autortiesību likumā nostiprinātais regulējums, kas atzīst fizisku personu, kuras radošās darbības rezultāta tapis autortiesību darbs, par tā autoru, nav jāpapildina ar autora jēdziena negatīvo definīciju. Minēto jautājumu veiksmīgi var atrisināt autortiesību doktrīnā, un normatīvajam regulējumam ir relatīvi nebūtiska nozīme nenoteiktības mazināšanā.

Autortiesību subjektu interešu uz savu tiesību aizsardzību efektīvākai nodrošināšanai Autortiesību likuma 8.pants būtu papildināms ar trešo daļu, izsakot to šādā redakcijā:

„Šā panta pirmajā daļā nostiprināta autortiesību prezumpcija ar attiecīgajām izmaiņām ir attiecināma uz autora mantisko tiesību pārņēmējiem gadījumos, kad tie vēlas iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā vai kad tie prasa pārtraukt darba prettiesisku izmantošanu vai sagatavošanos šādai izmantošanai. Prezumpcija nav attiecināma uz gadījumiem, kad autora mantisko tiesību pārņēmējs vēršas pret darba autoru.”

Minētais regulējums nebūtu attiecināms uz licenciātiem arī tad, ja tiem izsniegta izņēmuma licences.

Līdzautorības regulējuma precizēšanai, par līdzautoriem atzīstot tikai tās fiziskās personas, kuras ir radījušas autortiesību darbu kopīgi, respektīvi, saskaņā ar kopīgu tā radīšanas ideju, Autortiesību likuma 9.panta pirmā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā:

„Ja darbu kopīgi radījuši divi vai vairāki autori un katra autora individuālais ieguldījums darba radīšanā nav norobežojams kā neatkarīgs darbs, autortiesības uz darbu pieder visiem līdzautoriem kopīgi.”

Tāpat būtu precizējama Autortiesību likuma 9.panta otrā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

„Ja katra līdzautora individuālais ieguldījums darba kopīgā radīšanā ir norobežojams, autortiesības uz savu individuālo ieguldījumu kā neatkarīgu darbu ir katram autoram. Ja neatkarīgi radītu darbu autori ir apvienojuši savus darbus vienā darbā to kopīgai izmantošanai, šāds darbs pielīdzināms līdzautorībā radītam darbam, kas sastāv no norobežojamiem autoru individuālajiem ieguldījumiem.”

Normatīvi tiesiski regulējot autorības jautājumus gadījumos, kad datorprogramma tiek izstrādāta darba tiesisko attiecību ietvaros, būtu jāprecizē 12.panta otrā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

„Ja datorprogrammu izstrādājis darbinieks, pildot darba pienākumus, visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības ar tās radīšanas brīdi pāriet darba devējam, ja līgumā nav noteikts citādi.”

Balstoties uz Latvijas normatīvā regulējuma analīzi un atsevišķu ārvalstu normatīvizācijas piemēru izpēti, pēc autora domām, Autortiesību likuma 13.pants, kas ietver noteikumus par autora līgumu par pasūtītu darbu, būtu izsakāms šādā redakcijā:

„(1) Saskaņā ar autora līgumu par pasūtītu darbu autors apņemas radīt viņam līgumā pasūtīto darbu un nodot to pasūtītājam. Autoram ir pienākums personiski izpildīt viņam pasūtīto darbu. Autora mantiskās tiesības vai darba izmantošanas tiesības šā likuma 40.panta izpratnē atbilstoši līgumam var pilnībā vai daļēji nodot pasūtītājam. Ja līgumā tādu norādījumu nav, tad pasūtītājam pāriet autora mantiskās tiesības vai darba izmantošanas tiesības tādā apjomā, kas nepieciešams līguma mērķa sasniegšanai.

(2) Šā likuma noteikumi par darba izmantošanas tiesību nodošanu piemērojami autora līgumam par pasūtītu darbu, ciktāl tas nav pretrunā tā mērķim.

(3) Autora līgumam par pasūtītu darbu piemērojami Civillikuma noteikumi par uzņēmuma līgumu, ciktāl tie nav pretrunā ar autora līguma par pasūtītu darbu būtību un šā likuma noteikumiem.

(4) Ja, izpildot autora līgumu par pasūtītu darbu, ir radīta datorprogramma, visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības ar tās radīšanas brīdi pāriet pasūtītājam, ja vien līgumā nav noteikts citādi.

(5) Ja autors neievēro pienākumu personiski radīt pasūtīto darbu, pasūtītājs var vienpusēji atkāpties no līguma.”

Šāds regulējums tiešā veidā ierindotu autora līgumu par pasūtītu darbu uzņēmuma līgumu kategorijā, un vienlaikus tiktu ņemta vērā tā īpašā juridiskā daba. Tāpat tas skaidrāk noteiktu autora mantisko tiesību un darba izmantošanas tiesību Autortiesību likuma 40.panta izpratnē likteni apskatāmo līgumu noslēgšanas gadījumā. Speciāls regulējums attiecībā uz datorprogrammas autora mantisko tiesību pāreju korespondē Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā noteiktajam regulējumam un datorprogrammas aizsardzības pamatmērķim – tās izstrādē ieguldīto investīciju aizsardzībai. Pēc autora domām, nav pamata paplašināt minēto regulējumu arī uz tiem gadījumiem, kad autortiesību darba, t.sk. datorprogrammas, radīšana tiek pasūtīta nevis autoram, bet citai personai. Šādai līdzēja īpašai aizsardzībai autortiesību ietvaros trūkst legītīma pamata, jo nav konstatējams, ka tāda persona parasti ir vājākais civiltiesisko attiecību dalībnieks. Turklāt Krievijas Federācijas normativizācijas piemērs atspoguļo to, ka autorības jautājuma regulējumam, kas attiecināms arī uz autora mantisko tiesību sekundārajiem ieguvējiem, piemīt izteikti kazuistisks raksturs, kas apgrūtina tā piemērošanu. Nav saskatāma arī nepieciešamība paredzēt īpašu autorības regulējumu gadījumā, kad autortiesību darba izstrādi pasūta valsts vai pašvaldības institūcija.

Vērtējot datorprogrammu fakultatīvās reģistrācijas iespējas normatīvi tiesisko noteikšanu, jāsecina, ka tā atvieglotu datorprogrammu autoru un tiesību pārņēmēju likumisko interešu aizsardzību gadījumos, kad pastāvētu strīds par neatļautu datorprogrammas kopēšanu, it īpaši salīdzinoši sarežģītos gadījumos, kad datorprogrammu neatļauti kopētu konkurējoši datorprogrammu izstrādātāji savu datorprogrammu izstrādes ietvaros. Vienlaikus nav konstatējams, ka minētā problemātika ir pietiekami aktuāla, lai šādu datorprogrammu reģistrācijas iespēju paredzētu jau pašreiz. Tāpat šāda regulējuma pieņemšanai būtu apsverams ekonomiskais aspekts, respektīvi, tāda reģistra izveidošanas un uzturēšanas izmaksas un to finansēšanas iespējas.

IV NODAĻA

Uz datorprogrammām attiecināmās autortiesības, to ierobežojumi un ietekme uz programmatūras civiltiesisko apgrozību

Ņemot vērā apstākli, ka WIPO Autortiesību līgums, TRIPS nolīgums, kā arī Datorprogrammu direktīva atzīst datorprogrammas par literāriem darbiem un šāda pieeja ir implementēta arī Latvijas Autortiesību likumā, datorprogrammas autora tiesību apjoms ir līdzīgs literāra darba autora tiesību apjomam. Tajā pašā laikā datorprogrammas funkcionālā daba un izmantošanas specifika ir noteikusi nepieciešamību datorprogrammas autora tiesību apjomu regulēt īpaši. Tā kā datorprogrammas parasti ir utilitāri lietojamas, nevis kalpo par estētiskā baudījuma avotu, tad arī mantisko tiesību regulējums, t.sk. šo tiesību ierobežojumi, lielākoties spēlē galveno lomu datorprogrammu autortiesiskajā aizsardzībā un civiltiesiskajā apgrozībā. Vienlaikus datorprogrammas autoram kā jebkura cita autortiesību darba autoram pieder personiskās jeb nemantiskās tiesības uz savu darbu. Minēto tiesību izmantošana, neraugoties uz to apzīmējumu, tomēr var radīt būtiskas mantiskas sekas datorprogrammas mantisko tiesību izmantotājam.

Šajā darba nodaļā tiks analizētas datorprogrammas autora personiskās un mantiskās tiesības, kā arī šo tiesību ierobežojumi. Turklāt tiks apskatīti ne vien datorprogrammu autoru mantisko tiesību ierobežošanai speciāli radītie regulējumi, bet arī vispārīgie autortiesību ierobežojumi, kuri ir nozīmīgi datorprogrammu tiesiskajai aizsardzībai un to civiltiesiskās aprites nodrošināšanai.

4.1. Autora personiskās tiesības datorprogrammu gadījumā

Autora personiskās tiesības ir vērstas uz autora garīgās saiknes ar viņa darbu aizsardzību.³⁹¹ Tām piemīt nemantisks raksturs, un civiltiesiskajā apgrozībā tās tieši nepiedalās, jo ir neatsavināmas. Par nepamatotu jāatzīst literatūrā³⁹² izteiktais pieņēmums, ka datorprogrammas autors varētu aizdot neatsavināmās personiskās tiesības. Tāds pieņēmums nonāk pretrunā ar autora nemantisko tiesību būtību, jo tām ir personisks raksturs, kas nepieļauj šo tiesību pāreju citai personai.

Autora personiskās tiesības, kas bez tieši noteiktiem ierobežojumiem ir attiecināmas arī uz datorprogrammām, ir uzskaitītas Autortiesību likuma 14.panta pirmajā daļā. Saskaņā ar minēto

³⁹¹ Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S. 21.

³⁹² Šmite D., Dosbergs D., Borzovs J. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 58. lpp.

regulējumu autoram ir tiesības uz autorību, tiesības uz darba izziņošanu, tiesības uz darba atsaukšanu, tiesības uz vārdu un tiesības uz darba neaizskaramību.

Minētās tiesības aptver Bernes konvencijas 6.bis panta pirmajā daļā formulētās autora personiskās tiesības uz autorību un darba neaizskaramību. Jāatzīmē, ka citos Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos nav noteikts detalizētāks datorprogrammas autora personisko tiesību uzskaitījums. Tiek arī norādīts, ka, „ņemot vērā, ka visas Eiropas Savienības direktīvas ir radītas, lai risinātu galvenokārt ekonomiska rakstura jautājumus, nemantisko tiesību jautājums tiek minēts tikai blakus kontekstā un tādējādi tieši Savienības reglamentācijai tas nav pakļauts”³⁹³. Tāpat arī Datorprogrammu direktīvā nav uzskaitītas datorprogrammas autora personiskās tiesības. Diskutabls ir jautājums, vai tas, ka gan minētā direktīva, gan arī WIPO Autortiesību līgums nosaka, ka datorprogrammas ir aizsargājamas tāpat kā literāri darbi Bernes konvencijas izpratnē, nozīmē, ka autora personiskās tiesības uz darbu obligāti ir attiecināmas arī uz datorprogrammām. Analizējot abus minētos tiesību avotus, jāsecina, ka tie ir vērsti uz autora mantisko tiesību noregulēšanu un personisko tiesību jautājumus neskar. Arī Eiropas Komisija savā ziņojumā par Datorprogrammu direktīvas ieviešanu³⁹⁴ personisko tiesību neattiecināšanu uz datorprogrammām nenorādīja kā problēmu jeb neatbilstību minētajai direktīvai. Tāpat jāatzīmē, ka Lielbritānijā autora personiskās tiesības vispār netiek attiecinātas uz datorprogrammām³⁹⁵. Tas lielā mērā izskaidrojams ar anglo-amerikāņu tiesību sistēmai raksturīgo skeptisko attieksmi pret autora personiskajām tiesībām³⁹⁶.

Tajā pašā laikā kontinentālās Eiropas valstīs, t.sk. Latvijā, normatīvi tiesiskā līmenī atzīstot datorprogrammas par literāriem darbiem, būtu nepamatoti liegt to autoriem tās pašas tiesības, kas ir citu literāru darbu autoriem, ja vien attiecīgais autora personisko tiesību ierobežojums nebalstītos uz objektīvām atšķirībām starp datorprogrammām un citiem literārajiem darbiem (to civiltiesisko apgrozību).

Vērtējot atsevišķu personisko tiesību nozīmi datorprogrammu gadījumā, konstatējams, ka to attiecināšanā uz datorprogrammām noteiktos gadījumos var rasties grūtības, kuru cēlonis ir

³⁹³ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 100. lpp.

³⁹⁴ Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [aplūkots 2012. gada 26. augustā].

³⁹⁵ Art. 79 (2) (c), Art. 81 (2). Copyright, Designs and Patents Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/part/I/chapter/IV> [aplūkots 2012. gada 26. augustā]. Sk. arī: Cornish W.R., Llewelyn D. Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. 6th ed. London: Sweet & Maxwell Limited, 2007, FN 23, p. 810.

³⁹⁶ Sal. Cornish W.R., Llewelyn D. Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. 6th ed. London: Sweet & Maxwell Limited, 2007, p. 487.

datorprogrammu utilitārā daba un radīšanas īpatnības, salīdzinot ar citiem literāriem darbiem. Turpretim citu autora personisku tiesību attiecināšanas uz datorprogrammām gadījumā minētajai specifikai nav nozīmes vai arī tā ir salīdzinoši nenozīmīga.

4.1.1. Tiesības uz autorību un vārdu

Aplūkojot tiesības tikt atzītam par darba autoru (Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 1.punkts), tās attiecinot uz datorprogrammu autoriem, jāsecina, ka īpatnības, salīdzinot ar citiem autortiesību objektiem, šajā gadījumā nav konstatējamas. Līdzīgi kā citu literāru darbu gadījumā, nosakot autorību uz datorprogrammu, var būt grūtības konstatēt konkrētās personas, kas pretendē uz autora statusu, radošo ieguldījumu datorprogrammas izstrādē.

Juridiskajā literatūrā ir izteikts apgalvojums, ka „autorība ir juridisks fakts, proti, personas, kas radījusi darbu, saikne ar šo darbu”³⁹⁷ un, aprakstot autora personiskās tiesības, ir norādīts, ka „autorība ir nevis tiesības, bet juridisks fakts”³⁹⁸. Domājams, var piekrist tam, ka autorība ir juridisks fakts, jo tā konstatē esošu stāvokli, taču tiesības tikt atzītam par autoru ir jābūtējas pēc sava rakstura³⁹⁹. Balstoties uz minētajām tiesībām, autors var prasīt gan atzīt savu autorību, gan vērsties pret savas autorības apšaubīšanu un piesavināšanos⁴⁰⁰.

Ar tiesībām tikt atzītam par darba autoru cieši ir saistītas autora personiskās tiesības uz vārdu (Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 4.punkts). Minētās tiesības aptver autora tiesības prasīt norādīt viņa vārdu, tiesības prasīt norādīt autora pseidonīmu, kā arī tiesības palikt anonīmam.

Situācijā, kad datorprogrammu izstrādā autoru kolektīvs, it īpaši darba tiesisko attiecību ietvaros, autoru vārdu nenorādīšana ir izplatīta prakse, taču tiesiska tā Latvijā ir tikai tad, ja katrs datorprogrammas autors tieši ir atteicies no savu tiesību uz vārdu izmantošanas. Ņemot vērā, ka datorprogramma ir funkcionāls autortiesību darbs, konstatējams, ka arī interese aizsargāt personisko saikni ar šādu darbu būtu aizsargājama zemākā līmenī nekā citu autortiesību darbu gadījumā. Tādēļ, pēc autora domām, tiesības uz vārdu nebūtu attiecināmas uz datorprogrammām. Šāds izņēmums būtu paredzams Autortiesību likuma 14.panta trešajā daļā. Jāatzīmē, ka šajā gadījumā netiktu vai arī tiktu maznozīmīgi aizskartas arī datorprogrammas autora tiesiski aizsargājamas mantiskās intereses,

³⁹⁷ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 39.lpp.

³⁹⁸ Turpat, 43.lpp, Sk. arī turpat, 48.lpp.

³⁹⁹ Sk. arī Sinaiskis V. Fakts un tiesības. Jurists, 1930. oktobris, nr. 7 (27), 194.lpp.

⁴⁰⁰ Sal. Dustman A. Grām.: Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Hrsg. Nordemann W., Nordemann A., Nordemann J.B. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 13, Rn. 9, S. 285.

kuras netieši nodrošina minētās tiesības. Atsevišķu autortiesību darbu gadījumā, piemēram, fotogrāfisku darbu gadījumā, tiesības uz vārdu ir nozīmīgas arī attiecīgo autoru mantisko interešu nodrošināšanai, jo autora vārda norādīšana uz darba (tā kopijas) sekmē jaunu darbu radīšanas pasūtījumu saņemšanu. Turpretim datorprogrammu gadījumā nav raksturīgi, ka tās autors (programmētājs) saņemtu jaunus pasūtījumus izstrādāt datorprogrammu tā iemesla dēļ, ka pasūtītājs ir redzējis programmētāja vārdu uz datorprogrammas, kas viņam ir iepatikusies, kopijas. Tāpat jānorāda, ka mantisko interešu aizsardzība nevar pamatot personisko tiesību attiecināšanu uz kādu autortiesību darbu.

Tiesības uz vārdu tomēr var būt aktuālas atvērtā pirmkoda datorprogrammu gadījumā, jo šāda veida datorprogrammas paralēli tam, lai gūtu parasti netiešu ekonomisku labumu, tiek veidotas, lai apliecinātu tās autoru intelektuālās spējas radīt kvalitatīvu programmaproduktu. Jāatzīmē, ka tieši atvērtā pirmkoda programmatūras gadījumā datorprogrammas autoru vārdi parasti tiek norādīti. Tomēr likumiskais tiesību uz vārdu regulējums šim programmatūras izstrādes un izplatīšanas modelim raksturīgā kategoriskā līgumtiesiskā regulējuma dēļ, kura pārkāpumi parasti konstituē prettiesisku datorprogrammas izmantošanu, šajā gadījumā nav nepieciešams.

4.1.2. Tiesības uz darba neaizskaramību

Datorprogrammu specifiskā t.s. dzīves cikla dēļ svarīgi ir determinēt, kādu lomu šajā gadījumā spēlē autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību. Latvijas likumdevējs ir izvēlējis minēto tiesību formulēt duālistiski. Pirmajā gadījumā (Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5.punkts) autoram tiek piešķirta tiesība atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādas pārveidojumus savā darbā. Minētā tiesība netiek saistīta ar jebkādiem tās izmantošanas pieļaujamības nosacījumiem. Savukārt otrajā gadījumā (Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 6.punkts) autoram tiek piešķirta tiesība uz pretdarbību sava darba pārveidošanai, kas var kaitēt autora godam un cieņai. Jāatzīmē, ka šādu regulējumu nevar atzīt par veiksmīgu turpmāk norādīto iemeslu dēļ. Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5.punktā noteiktā tiesība ir formulēta pārāk plaši. Personisko tiesību mērķis ir aizsargāt autora garīgo saikni ar darbu, taču, no otras puses, ir aizsargājamas arī to darbu izmantotāju intereses, kuri ir ieguvuši autora mantisko tiesību uz darba pārveidošanu vai kuri ir tiesīgi to lietot. Tāpēc aizsargājamas būtu tikai pamatotas autora intereses uz darba neaizskaramību. Līdzīgs regulējums ir noteikts Vācijas Autortiesību likuma 14.pantā. Šādi tiktu ierobežota ļaunprātīga minēto tiesību izmantošana, izmantojot tās autora mantisko interešu nodrošināšanai.

Iepriekš apskatītais duālistiskais regulējums ir neveiksmīgs arī tādēļ, ka tiesības uz darba neaizskaramību aptver tiesības aizliegt tādu darba pārveidošanu, kas var kaitēt autora godam un cieņai⁴⁰¹. Tiesība uz vienpusēju atkāpšanos no līguma, kas ir īpaši paredzēta šādiem gadījumiem, nav atzīstama par patstāvīgu autora personisko tiesību. Turklāt norāde par to, ka, izmantojot šo tiesību, nav jāatlīdzina zaudējumi, ir lieka. Minētā tiesība uz vienpusēju atkāpšanos no līguma būtu paredzama Autortiesību likuma 69.pantā. Domājams, ka goda un cieņas aizsardzībai īpaši noteiktas tiesības paredzēšana Autortiesību likumā ir pārņēmus no Bernes konvencijas 6.bis panta pirmās daļas, kur noteikta autora personiskā tiesība „iebilst pret jebkādu šā darba sagrozīšanu, izkropļošanu vai citādu pārveidošanu, kā arī pret jebkādu citādu darba autora tiesību aizskaršanu, kura var kaitēt autora godam vai reputācijai”. Par to liecina ne vien saturiskā, bet arī terminoloģiskā abu regulējumu līdzība.

Personiskās tiesības uz darba neaizskaramību ir cieši saistītas ar autora mantiskajām tiesībām uz darba pārveidošanu. Tāpēc tiesības, kas saistītas ar darbu pārveidošanu, tiek raksturotas kā „tiesības ar mantisku raksturu un vienlaikus tik cieši saistītas ar autora nemantiskajām interesēm, ka ir grūti tās ierindot tikai vienā no tradicionālā iedalījuma grupām”⁴⁰². Šajā gadījumā aktuāla kļūst autora un tā darba vai mantiskās tiesības izmantotāja likumisko interešu sabalansēšana. Gadījumā, kad autors ir piekritis sava darba pārveidošanai, būtu jāiestājas īpašiem apstākļiem, kas pamatotu viņa tiesības iebilst pret šādu darba pārveidošanu, balstoties uz attiecīgo personisko tiesību⁴⁰³. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka, ja pastāv šaubas par to, vai autoram ir pamatota interese aizliegt sava darba izmantošanu, tās ir tulkojamas par labu autoram pēc autortiesībām raksturīgā vispārīgā principa, ka visas šaubas par darba izmantošanu tulkojamas par labu autoram (*in dubio pro auctore* – lat. val.).

Datorprogrammu pārveidošana ir ļoti plaši izplatīta un praktisku apsvērumu noteikta nepieciešamība. Tā regulāri tiek izstrādātas jaunas datorprogrammu versijas, kas parasti ir iepriekšējās datorprogrammas versijas pārveidojums. Tāpat tiek izstrādāti datorprogrammas jauninājumi datorprogrammas kļūdu novēršanai vai tās papildināšanai ar jaunām funkcijām. Minētās darbības normālā situācijā neveido nepamatotu autora personisko tiesību uz darba neaizskaramību aizskārumu, ja autors savas datorprogrammas pārveidošanai ir piekritis vai viņa darba devējam ir pārgājušas autora mantiskās tiesības uz datorprogrammas pārveidošanu. Tomēr

⁴⁰¹ Sal. Reh binder M. Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2010, S. 164.

⁴⁰² Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 134. lpp.

⁴⁰³ Sal. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 14, Rn. 22, S. 296.; Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S. 191.

minētā priekšnosacījuma tieša nenoregulēšana Autortiesību likumā rada tiesisko nenoteiktību apskatāmajā jautājumā par datorprogrammu pārveidošanas pieļaujamību. Līdz ar to Autortiesību likuma 14.pants jāpapildina ar trešo daļu šādā redakcijā: „Šā panta pirmajā daļā minētās tiesības uz darba neaizskaramību datorprogrammas autoram ir apjomā, kas nepieciešams, lai aizliegtu pārveidojumus un papildinājumus datorprogrammā vai tās nosaukumā, kas var kaitēt pamatotām autora interesēm uz viņa datorprogrammas integritāti”. Minētajā redakcijā datorprogrammas autora tiesības uz darba neaizskaramību tiek ierobežotas, ņemot vērā to, ka datorprogrammu izstrādes jomā regulāra datorprogrammu pārveidošana ir normāla prakse. Vienlaikus datorprogrammas autoram saglabājas iespēja vērsties pret tādiem pārveidojumiem, kas aizskar viņa godu vai cieņu. Ņemot vērā, ka autortiesiskais regulējums, t.sk. personisko tiesību regulējums, ir vērst uz autoru kā īpaši aizsargājama civiltiesiskās apgrozības dalībnieka aizsardzību un to, ka darba pārveidošana var nodarīt būtisku kaitējumu autora likumiskajām interesēm, iespēja pilnībā atteikties no personiskās tiesības uz darba neaizskaramību nav atbalstāma. Iespēja personisko tiesību izmantošanas rezultātā atļaut sava darba pārveidošanu, kas kaitē autora pamatotām interesēm, var rezultēties būtiskā kaitējumā autora likumiskajām interesēm, pret kuru minētajam regulējumam būtu jāvērsas. Tāpat piedāvātajā redakcijā netiek lietots termins „grozījumi”, jo tas jau ir aptverts ar terminu „pārveidošana”.

Jāatzīmē, ka datorprogrammu pārveidošana relatīvi retāk nekā klasiska literāra darba pārveidošana varētu aizskart tās autora pamatotās intereses, vēl retāk – autora godu un cieņu. Neskaidrs ir jautājums, vai datorprogrammas pārveidošanu, radot jaunu, būtiski nekvalitatīvāku tās versiju, varētu interpretēt kā tādu pārveidošanu, kas nodara kaitējumu minētajām interesēm. Domājams, ka atbilde noteiktos gadījumos, ir apstiprinoša. It īpaši šāds aizskārums būtu konstatējams atvērtā pirmkoda datorprogrammu gadījumā, jo šādu datorprogrammu autoriem ir īpaši nozīmīga viņu reputācija un viņu izstrādāto programmu pozitīvs novērtējums sabiedrībā.

4.1.3. Tiesības uz darba atsaukšanu

Autora personiskā tiesība uz darba atsaukšanu Latvijas tiesību sistēmā ir nostiprināta Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 3.punktā. Saskaņā ar minēto regulējumu autoram ir tiesības pieprasīt darba izmantošanas pārtraukšanu, sedzot tā izmantotājam darba izmantošanas pārtraukšanas dēļ radītos zaudējumus. Kas šajā gadījumā ir saprotams ar izmantotāja jēdzienu, ir diskutabls jautājums, jo šeit var būt domāts gan autortiesiski relevantu tiesību izmantotājs, gan autortiesību darba eksemplāra lietotājs, kurš neveic autortiesiski nozīmīgas darbības. Latvijas

juridiskajā literatūrā⁴⁰⁴ tiesības uz darba atsaukšanu tiek vērtētas kā absolūtas tiesības, kas attiecināmas arī uz tām personām, ar kurām autoram nav līgumisku attiecību. Tiek arī norādīts, ka „autoram likumā garantēta iespēja izņemt sava darba eksemplārus no civiltiesiskās aprites”⁴⁰⁵. Jāatzīst, ka gan minētā Autortiesību likuma regulējuma vārdiskais tvērumš, gan likuma sistematika norāda uz to, ka autoram ir tiesības arī uz darba eksemplāru izņemšanu no civiltiesiskās apgrozības. Salīdzinoši skaidrāk minētā pieeja ir pausta Krievijas Federācijas Civiltiesiskās kodeksa 1269.pantā⁴⁰⁶, kurā ir tieši norādīts uz autora tiesībām izņemt darba eksemplārus no civiltiesiskās aprites, atlīdzinot ar šādu izņemšanu radītos zaudējumus. Turklāt minētā tiesība izņemt darba eksemplārus no civiltiesiskās aprites ir nošķirta no tiesībām darbu atsaukt, kas vērstas uz autortiesību izmantotājiem.⁴⁰⁷ Neraugoties uz formāli pareizo pieeju, ka tiesības atsaukt darbu ir agrākās darba izziņošanas atcelšana⁴⁰⁸, jāatzīst, ka šādas tiesības īstenošana praktisku apsvērumu dēļ var būt būtiski apgrūtināta. Turklāt tās īstenošana var nesamērīgi kaitēt citiem autortiesību subjektiem gadījumos, kad autors atsauc savu darbu, kas veido nebūtisku daļu no salikta darba⁴⁰⁹. Tādēļ par veiksmīgāku, autorprāt, atzīstams Vācijas Autortiesību likuma 42.pantā⁴¹⁰ ietvertais iepriekš minētās tiesības regulējums. Saskaņā ar šo regulējumu autoram ir tiesības atsaukt lietošanas tiesības⁴¹¹ uz darbu, nevis pašu darbu⁴¹². Likumsakarīgi minētais regulējums ir ietverts likuma

⁴⁰⁴ Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 107.lpp.; Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 107.lpp.

⁴⁰⁵ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 107.lpp.

⁴⁰⁶ Гражданский кодекс Российской Федерации. Статья 1269. Право на отзыв. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1269> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁰⁷ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 182.

⁴⁰⁸ Nepārprotami tas izriet no Krievijas Federācijas likumdevēja izmantotā tiesību uz darba atsaukšanu formulējuma. Sk. 1869.panta 1.teikumu: Гражданский кодекс Российской Федерации. Статья 1269. Право на отзыв. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1269> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁰⁹ Gadījumā, kad autora darbs veido nelielu ieguldījumu saliktajā darbā, pat tā neatļauta iekļaušana saliktajā darbā var nebūt pietiekams pamats jau gatavo darba eksemplāru atsaukšanai un iznīcināšanai. Sk. LG Hamburg spriedums lietā: 308 O 23/11 [2011]. Pieejams: <http://www.online-und-recht.de/urteile/Kein-Unterlassungsanspruch-bei-Aufbrauchrecht-308-O-23-11-Landgericht-Hamburg-20111028.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]. Sal. arī: LG Köln spriedums lietā: 28 O 635/09 [2009]. Pieejams: <http://www.online-und-recht.de/urteile/Keine-Aufbrauchsfrist-bei-nur-geringer-Verletzung-des-Persoenlichkeitsrechts-28-O-635-09-Landgericht-Koeln-20091021.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴¹⁰ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 42 Rückrufsrecht wegen gewandelter Überzeugung. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_42.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴¹¹ Izņēmuma tiesības saskaņā ar vācu tiesību doktrīnu un normatīvo regulējumu ir neatsavināmas. Līdz ar to nav jāparedz to atsaukšanas iespēja.

⁴¹² Sk. arī: Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart:

sadaļā, kurā regulētas lietošanas tiesības, nevis likuma sākumdaļā, kur regulētas pārējās autora personiskās tiesības.

Tiesību uz darba atsaukšanu kontekstā būtisks ir jautājums par to izmantošanas priekšnosacījumiem. Autortiesību likums šajā jautājumā nepietiekami detalizēti norāda uz autora pienākumu atlīdzināt darba atsaukšanas rezultātā nodarītos zaudējumus. Vai šāda atlīdzināšana ir priekšnosacījums darba atsaukšanai, vai tikai tiesisks pienākums, kura izpildi darba izmantotājs var prasīt autoram, nav viennozīmīgi nosakāms. Ņemot vērā Autortiesību likuma 14.panta otrās daļas 3.punkta izteiksmes formu „(..) ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus (..)”, domājams, ka likumdevējs zaudējumu atlīdzināšanu ir atzinis par tiesību uz darba atsaukšanu izmantošanas priekšnosacījumu.⁴¹³ Viennozīmīgi zaudējumu atlīdzināšanu par priekšnosacījumu minētās tiesības izmantošanai ir atzinuši gan Vācijas, gan Krievijas likumdevēji. Minētās tiesības izmantošana var tikt saistīta arī ar citiem priekšnosacījumiem. Tā, piemēram, ir minēts, ka Vācijas normatīvais regulējums pieļauj darbu atsaukšanu⁴¹⁴ tikai tad, ja tā saturs vairs neatbilst autora personiskajiem uzskatiem vai principiem⁴¹⁵ jeb, kā to lakoniski formulējis Vācijas likumdevējs, – pārliecībai (*Überzeugung* – vācu val.). Minētās tiesības nepieciešamība balstās uz apstākli, ka autoram ir interese, lai viņa darbs ir pieejams sabiedrībai tādā formā, kādā viņš to bija iedomājies vai attiecīgi iedomājas⁴¹⁶. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka Vācijas likumdevējs ir paredzējis vēl divus gadījumus, kad autoram piekrīt tiesība uz darba atsaukšanu. Autors saskaņā ar Vācijas Autortiesību likuma 41.pantu⁴¹⁷ ir tiesīgs atsaukt darba lietošanas tiesības, ja tās netiek izmantotas. Minētā tiesību atsaukšana var notikt tikai attiecībā uz izņēmuma lietošanas tiesībām, jo vienkāršo lietošanas tiesību nodošana neizslēdz iespēju nodrošināt darba civiltiesisko apgrozību. Darba izņēmuma lietošanas tiesību neizmantošana aizskar ne vien autora personiski tiesiskās intereses, bet arī viņa mantiski

Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 42, Rn. 18, S. 898–899.;

OLG Celle spriedums lietā: 13 U 69/99 [1999]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴¹³ Sk. arī Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 108.lpp. Priekšnosacījuma pastāvēšanu drīzāk noliedzot sk. Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 108.lpp.

⁴¹⁴ Kā jau minēts iepriekš, Vācijas Autortiesību likumā tiesība uz darbu atsaukšanu tiek formulēta tikai kā tiesība uz darba lietošanas tiesību atsaukšanu.

⁴¹⁵ Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 108.lpp.

⁴¹⁶ Urheberrecht. Wandtke A.A. (Hrsg.), Dietz C., Kauert M. und andere. Berlin: De Gruyter Recht, 2009, S. 160.

⁴¹⁷ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 41 Rückrufsrecht wegen Nichtausübung. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhgf/_41.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

tiesiskās intereses.⁴¹⁸ Lai atsauktu izņēmuma lietošanas tiesības, ir jāizpilda virkne priekšnosacījumu. Ir jākonstatē, ka izņēmuma lietošanas tiesību neizmantošanas vai nepietiekamas izmantošanas rezultātā ir nodarīts būtisks kaitējums pamatotām autora interesēm un ka minētā neizmantošana (nepietiekama izmantošana) nav pamatā notikusi to apstākļu dēļ, kuru novēršana ir atkarīga no autora. Tāpat ir jābūt pagājušiem vismaz diviem gadiem kopš izņēmuma lietošanas tiesību vai darba nodošanas⁴¹⁹. Pastāvot noteiktiem apstākļiem, autoram ir jādod izmantotājam iespēja uzsākt darba izmantošanu noteiktā termiņā. Zaudējumu atlīdzināšanas pienākums šajā gadījumā nav priekšnosacījums tiesības izmantošanai⁴²⁰, turklāt tas iestājas tikai tad, ja tas atbilst taisnīguma (*Billigkeit* – vācu val.) apsvērumiem, kuri arī ņemami vērā, nosakot atlīdzināmo zaudējumu apmēru. Vācijas likumdevējs tāpat atļauj šajā gadījumā autoram atteikties no minētās tiesības izmantošanas, taču ne uz ilgāku laiku par pieciem gadiem. Visbeidzot, trešais gadījums, kad saskaņā ar Vācijas autortiesību likumu autors var atsaukt darba lietošanas tiesības ir noregulēts likuma 34.panta trešajā daļā⁴²¹. Minētais normatīvais regulējums paredz, ka autors var atsaukt izņēmuma lietošanas tiesības uz savu darbu, ja tās uzņēmuma pilnīgas vai daļējas atsavināšanas rezultātā ir pārgājušas citai personai vai ja uzņēmuma, kuram pieder minētās tiesības, īpašnieku struktūra būtiski mainās. Likumā noteiktais priekšnosacījums šādai atsaukšanai ir tāda apstākļa konstatācija, ka autors šādai tiesību pārejai, rīkojoties labā ticībā, nepiekrīst. Kā piemērs tiek minēta situācija, kad ieguvējs īsteno tādu izdevniecības politiku, kas ir pilnīgā pretrunā sākotnējā izdevēja, ar kuru autoram noslēgts līgums, īstenojamai politikai.⁴²² Apskatot visus trīs iepriekš analizētos gadījumus, kad saskaņā ar Vācijas normatīvi tiesisko regulējumu, autors ir tiesīgs atsaukt izņēmuma lietošanas tiesības, un iepriekš aplūkoto Latvijas likumdevēja regulējumu attiecībā uz autora tiesībām uz darba atsaukšanu, jāsecina, ka Autortiesību likuma regulējums paredz pārāk plašas tiesības darba autoram kontrolēt sava darba un tā izmantošanas likteni. Tā kā visi Vācijas regulējumā noteiktie gadījumi pilnībā vai daļēji ir vērsti uz autora personiski tiesisko interešu aizsardzību, tad arī autora personiskā tiesība uz darba atsaukšanu, kas Autortiesību likumā ir

⁴¹⁸ Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 41, Rn. 1, S. 875.

⁴¹⁹ Termiņu skaita no vēlākā notikuma. Īpaši noteikumi paredzēti laikrakstu nodošanas gadījumā.

⁴²⁰ Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 41, Rn. 43, S. 888.

⁴²¹ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 34 Übertragung von Nutzungsrechten. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_34.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴²² Urheberrecht. Wandtke A.A. (Hrsg.), Dietz C., Kauert M. und andere. Berlin: De Gruyter Recht, 2009, S. 161.

formulēta plašāk par līdzīgām normām Vācijas Autortiesību likumā, aptver šos gadījumus. Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka personisko tiesību ierobežojumu trūkums „nereti padara lietotāju par atsevišķa autora impulsīvas rīcības ķīlnieku”⁴²³. Šādam uzstādījumam var lielā mērā piekrist, taču jāatzīmē, ka autora rīcība var būt ne tikai impulsīva, bet apzināti vērsta uz savu mantisko interešu nodrošināšanu, kas, savukārt, nav autora personisko tiesību aizsardzības mērķis. Vienlaikus secināms, ka tiesību uz darba atsaukšanu attiecināšana tikai uz tiem gadījumiem, kad ir mainījusies autora pārliecība, nepietiekami aizsargātu pamatotas autora personiski tiesiskas intereses.

Tiesības uz darba atsaukšanu saskaņā ar Autortiesību likumā ietvērto regulējumu ir attiecināmas arī uz datorprogrammām. Šāda Latvijas likumdevēja pieeja nav atbalstāma turpmāk minēto iemeslu dēļ. Datorprogrammas ir funkcionāla rakstura autortiesību darbi, kuros autora personība, t.sk. pārliecība par sociāli nozīmīgiem jautājumiem, parasti neatspoguļojas vai atspoguļojas minimāli. Līdzīgi kā klasisko zinātnisko darbu gadījumā var novērtēt to autoru zinātnisko briedumu, apskatot datorprogrammu projekta materiālus un pirmkodu, kā arī datorprogrammu lietošanas gaitā, var izdarīt secinājumus par to autoru profesionālo prasmju līmeni. Tomēr parasti datorprogrammas lietotāju neinteresē tās autors. Tāpat ņemams vērā apstāklis, ka datorprogrammas parasti tiek regulāri atjauninātas, novēršot iepriekš tajās pastāvējušās kļūdas un papildinot ar jaunu funkciju īstenošanai nepieciešamām programmas daļām. Šādas dinamiskas datorprogrammas tālākās attīstīšanas rezultātā interese par datorprogrammas konkrēto versiju datorprogrammas lietotājiem ātri noplok. Līdz ar to konstatējams, ka nepieciešamība aizsargāt datorprogrammas autora personiski tiesiskās intereses ir ļoti vājas. Turpretim iespēja izmantot tiesības uz darba atsaukšanu arī datorprogrammu gadījumā rada situāciju, ka datorprogrammu izstrādes uzņēmumiem un datorprogrammu izstrādes pasūtītājiem jārēķinās ar iespēju, ka viņu iegūtās autora mantiskās tiesības vai datorprogrammas lietošanas tiesības var atgriezties tās autoram (autoriem), ja minētā autora personiskā tiesība tiks izmantota. Līdz ar to secināms, ka Autortiesību likuma 14.pantā būtu nosakāms, ka tiesības uz darba atsaukšanu nav attiecināmas uz datorprogrammām. Līdzīgs regulējums ir ietverts jau pieminētajā Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1269.panta otrajā daļā, kurā tieši noteikts, ka tiesības uz darba atsaukšanu nav attiecināmas uz datorprogrammām. Minētais izņēmums tiek pamatots ar aizsargājamā objekta un tā

⁴²³ Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 108.lpp.

izmantošanas specifiku, kas padara minēto tiesību par bezjēdzīgu un var radīt tikai tiesību piemērošanas grūtības.⁴²⁴

4.1.4. Tiesības uz darba izziņošanu

Tiesības uz darba izziņošanu ir nostiprinātas Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 2.punktā un satur divus pilnvarojums – izlemt par to, vai izziņot darbu, un par to, kad to izziņot. Izziņošanas jēdziens ir skaidrots Autortiesību likuma 1.panta 12.punktā kā „darbība, ar kuras palīdzību darbs pirmo reizi kļūst pieejams sabiedrībai neatkarīgi no šīs darbības veida”. No minētā formulējuma secināms, ka izziņošana ir darba pirmreizēja publiskošana. Pēc minētās tiesības pirmreizējās izmantošanas tā zaudē savu nozīmi attiecībā uz izziņoto darbu, jo turpmākā darba publiskošana saistāma ar autora mantisko tiesību izmantošanu. Darba izziņošanu autors var atsaukt, izmantojot tiesības uz darba atsaukšanu.

Tiesības uz darba izziņošanu autors parasti izmanto konkludenti, piemēram, atsavinot savas mantiskās tiesības vai izsniedzot licenci⁴²⁵. Līdzīgs regulējums ir atrodams Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1268.panta otrajā daļā⁴²⁶, kas nosaka, ka gadījumos, kad autors ir nodevis savu darbu citai personai tā izmantošanai, ir atzīstams, ka autors ir piekritis sava darba izziņošanai. Attiecībā uz datorprogrammām jāņem vērā īpatnība, ka darba attiecībās, pildot darba uzdevumu, radītas datorprogrammas autora mantiskās tiesības pāriet darba devējam uz likuma pamata. Tas, vai šajā gadījumā var konstatēt autora piekrišanu datorprogrammas izziņošanai, ir vērtējams jautājums. Domājams, ka atbilde ir apstiprinoša, jo datorprogrammas autors, nodibinot darba tiesiskās attiecības, klusuciešot ir piekritis šādai izņēmuma tiesību pārejai un līdz ar to ir piekritis sava darba izziņošanai.

⁴²⁴ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 183.

⁴²⁵ Sal. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 12, Rn. 11, S. 279.; Urheberrecht. Wandtke A.A. (Hrsg.), Dietz C., Kauer M. und andere. Berlin: De Gruyter Recht, 2009, S. 94.

⁴²⁶ Гражданский кодекс Российской Федерации. Статья 1268. Право на обнародование произведения. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1268> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

4.2. Datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā relevantās autora mantiskās tiesības

Autora mantisko tiesību vispārējais regulējums, kas ar likumā noteiktiem izņēmumiem attiecināms uz visiem autortiesību darbiem, ir ietverts Autortiesību likuma 15.panta pirmajā daļā. Jāatzīmē, ka minētajā panta daļā noteiktais mantisko tiesību uzskaitījums ir noslēgts, kas nozīmē, ka Latvijas likumdevējs nav atzinis par iespējamu, ka laika gaitā var parādīties jauni darbu izmantošanas veidi, kuru tehniskā un ekonomiskā patstāvīguma dēļ būtu arī juridiski regulējami patstāvīgi, atzīstot darbu autoriem no citām mantiskajām tiesībām nošķirtas tiesības. Šāda pieeja atzīstama par tuvredzīgu, jo līdzšinējā pieredze liecina par to, ka tehniskās evolūcijas un jaunu civiltiesiskās apgrozības modeļu rašanās rezultātā var rasties jauni autortiesiski relevanti darba izmantošanas veidi, uz kuriem būtu attiecināmas patstāvīgas autora mantiskās tiesības. Līdzīgu apsvērumu dēļ Vācijas likumdevējs jau 1965.gadā, pieņemot jauno Autortiesību likumu, izšķīrās par atvērtu autora mantisko tiesību katalogu.⁴²⁷ Līdz ar to Autortiesību likuma 15.panta pirmā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā: „Autoram, izņemot datorprogrammas vai datu bāzes autoru, ir izņēmuma tiesības uz sava darba izmantošanu, tai skaitā šādas izņēmuma tiesības: (...)”

Latvijas likumdevējs attiecībā uz datorprogrammas autora mantiskajām tiesībām Autortiesību likumā ir noteicis speciālu tiesisko regulējumu, norādot 15.panta otrajā daļā, ka datorprogrammas autoram attiecībā uz tās izmantošanu ir šādas izņēmuma tiesības:

- 1) izplatīt datorprogrammu;
- 2) padarīt datorprogrammu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 3) iznomāt, izīrēt un publiski patapināt datorprogrammu;
- 4) īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt datorprogrammu (ciktāl datorprogrammas ielādēšanas, demonstrēšana, izmantošana, pārraidīšana vai glabāšana prasa to reproducēt, ja šādu darbību rakstveidā atļauj tiesību subjekts);
- 5) tulkot, adaptēt un jebkādi citādi pārveidot datorprogrammu un reproducēt šādi iegūtos rezultātus (ciktāl tas nav pretrunā ar tās personas tiesībām, kura pārveido datorprogrammu).

Datorprogrammas autora mantisko tiesību katalogs pamatā atbilst Datorprogrammu direktīvas 4.pantā uzskaitītajām darbībām, uz kurām izņēmuma tiesības ir nosakāmas tiesību

⁴²⁷ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 15, Rn.10.

īpašniekam (autortiesību subjektam). Turpmākajās šī darba apakšnodaļās minētās tiesības tiks aplūkotas detalizētāk.

4.2.1. Tiesības uz datorprogrammas reproducēšanu

Tiesības reproducēt datorprogrammu ir specifiskas reproducējamā objekta dēļ, un Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka „ierobežojumi, kas atšķir datortiesību aizsardzību no citu darbu aizsardzības, attiecas galvenokārt uz datorprogrammu reproducēšanas tiesībām”.⁴²⁸ Reproducēšana ir definēta Autortiesību likuma 1.panta 17.punktā, kurā arī tiek norādīts, ka par reproducēšanu ir atzīstama autortiesību objekta vai tā daļas īslaicīga vai pastāvīga uzglabāšana elektroniskā veidā. Tieši īslaicīga vai pastāvīga autortiesību objekta uzglabāšana elektroniskā veidā raksturo to, vai tiek veikta īslaicīga, vai pastāvīga reproducēšana. Līdz ar to var secināt, ka reproducēšanas jēdziens ir pietiekami plašs, lai Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 4.punktā esošā norāde par reproducēšanas īslaicīgumu vai pastāvīgumu būtu no juridiskās tehnikas viedokļa atzīstama par lieku. Tāpat jāatzīmē, ka Datorprogrammu direktīvas 4.panta pirmā punkta a. apakšpunktā noteiktais reproducēšanas tiesības regulējums Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 4.punktā ir pārņemts neprecīzi. Attiecīgais Autortiesību likuma regulējums nosaka, ka autoram attiecībā uz datorprogrammas izmantošanu ir izņēmuma tiesība „īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt datorprogrammu (ciktāl datorprogrammas ielādēšanas, demonstrēšana, izmantošana, pārraidīšana vai glabāšana prasa to reproducēt, ja šādu darbību rakstveidā atļauj tiesību subjekts)”. Tam, kādēļ šajā autora mantiskās tiesības formulējumā palīgteikums tiek sākts ar vārdu „ja”, grūti rast pamatojumu. Eiropas likumdevējs ar minēto norādi Datorprogrammu direktīvā nostiprināja regulējumu, ka konkrētu, datorprogrammas lietošanai un civiltiesiskai apritei raksturīgu darbību veikšanai ir nepieciešams saņemt tās tiesību subjekta (*rightholder* – angļu val.) atļauju, ja, veicot minētās darbības, tiek veikta datorprogrammas reproducēšana. Autortiesību likumā termina „tiesību subjekts” vietā parasti tiek lietots termins „autortiesību subjekts” (sk., piem., Autortiesību likuma 2.panta ceturtais daļas 2.punktu, 7.pantu u.c.). Turklāt attiecībā uz mantisko tiesību piederību Autortiesību likumā tiek lietot tikai termins „autors”, t.sk. Autortiesību likuma 15.panta otrajā daļā, kurā ir formulētas autora izņēmuma tiesības uz datorprogrammu. Līdz ar to norāde uz „tiesību subjektu” ir atzīstama par neveiksmīgu un no juridiskās tehnikas viedokļa būtu aizstājama ar terminu „autors”. Tāpat nav izprotams, kādēļ Latvijas likumdevējs ir noteicis, ka datorprogrammas lietošanai nepieciešamu darbību veikšanai, ja tās saistītas ar datorprogrammas reproducēšanu, ir jāsaņem autora vai tā tiesību pārņēmēja rakstveida atļauja. Datorprogrammu direktīvas korespondējošais regulējums paredz vienīgi nepieciešamību saņemt atļauju minēto darbību

⁴²⁸ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 33.lpp.

veikšanai, atļaujas izsniegšanas formu nekonkretizējot. Autortiesību likuma ietvertā prasība pēc rakstveida formas neatbilst datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības praksei, kur nereti licences līgumi tiek slēgti elektroniski, nevis rakstiski. Ņemot vērā, ka minētais regulējums ir īpaši paredzēts datorprogrammu lietošanas tiesisko aspektu noteikšanai un ka tā noteikšanas brīdī likumdevējam jau bija zināms, ka datorprogrammu civiltiesiskajā aprītē nozīmīgu lomu spēlēs elektroniska licenču izsniegšana, nav konstatējams atklāts likuma robs, kuru varētu aizpildīt analogijas ceļā, minēto regulējumu attiecinot arī uz elektroniski izsniegtām atļaujām. Tāpat jāatzīmē, ka atļaujas formu, ņemot vērā Autortiesību likuma sistemātiku, būtu jāregulē likuma septītajā nodaļā, kurā ietverts darba izmantošanas tiesību regulējums. Autorprāt, arī termins „displaying”, kas Autortiesību likumā ir tulkots kā „demonstrēšana”, būtu aizstājams ar terminu „attēlošana uz ekrāna”, kas precīzāk paskaidro attiecīgās datorprogrammas funkcijas būtību. Pēc autora domām, ņemot vērā iepriekš izteiktos apsvērumus, Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 4.punkts būtu izsakāms šādā redakcijā: „reproducēt datorprogrammu (ciktāl datorprogrammas ielādēšanai, attēlošanai uz ekrāna, izmantošanai, pārraidīšanai vai glabāšanai ir nepieciešams to reproducēt, šādu darbību veikšanai ir nepieciešama autora piekrišana).”

Tiesības uz datorprogrammas reproducēšanu aptver tādas darbības kā datorprogrammas kopijas izveidi uz datora cietā diska⁴²⁹, uz kompaktdiska un citiem līdzīgiem datu nesējiem⁴³⁰, uz kuriem, lietojot Autortiesību likuma 1.panta 17.punktā izmantoto terminoloģiju, datorprogramma tiek uzglabāta elektroniskā veidā. Tajā pašā laikā secināms, ka uzglabāšana kā tāda nav reproducēšanas darbība un tādēļ minētā regulējuma formulējums ir neprecīzs. Strīdīgs ir jautājums, kādas darbības aptver īslaicīgās reproducēšanas jēdziens. Tas, vai datorprogrammas (daļēja) ierakstīšana datora operatīvajā atmiņā (*RAM*) ir reproducēšana Autortiesību likuma izpratnē, ir neskaidrs jautājums. Autortiesību likuma 1.panta 17.punktā lietotā izteiksme „īslaicīga uzglabāšana elektroniskā veidā” norāda uz to, ka arī datorprogrammas ielādēšana operatīvajā atmiņā varētu tikt atzīta par īslaicīgu reproducēšanu. Jāatzīmē, ka Eiropas likumdevējs Datorprogrammu direktīvā nav sniedzis atbildi uz jautājumu, kādas no datorprogrammas lietošanai nepieciešamajām darbībām ir atzīstamas par reproducēšanu, atstājot šī jautājuma izšķiršanu tiesību piemērotāju ziņā. Gan Datorprogrammu direktīvas 4.panta pirmā punkta a.apakšpunktā ietvertais regulējums, gan Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 4.punkts ļauj secināt, ka vispārīgais noteikums ir tāds, ka datorprogrammas lietošanai nepieciešamās darbības, t.sk. to ielādēšana datora operatīvajā atmiņā, nav atzīstamas par reproducēšanas darbībām tiesiskā izpratnē un ka reproducēšana ir vēl atsevišķi

⁴²⁹ BGH spriedums lietā: I ZR 267/91 Holzhandelsprogramm [1994]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴³⁰ Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 56.

jākonstatē. Tikai tad, kad šāda reproducēšana ir konstatēta, tās veikšanai ir jāsaņem autora piekrišana.

Ņemot vērā, ka tiesības lietot autortiesību darbu autortiesību doktrīnā parasti netiek atzītas par autora izņēmuma tiesībām⁴³¹ un attiecīgo darbu vai to kopiju ieguvējiem nevajag saņemt autortiesību subjekta atļauju (licenci), lai to lietotu, šāda pieeja nav atbalstāma arī datorprogrammu gadījumā. Arī Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka „par reproducēšanu nevajadzētu uzskatīt tādu darbību, kas nepieciešama, lai darbu varētu lietot tam paredzētajā veidā”.⁴³² Turpretim saskaņā ar Baltkrievijas likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām” 13.panta otro daļu par patstāvīgām izņēmumu tiesībām attiecībā uz datorprogrammām tiek atzīta gan to uzstādīšana datorā vai citā ierīcē, gan to palaišana un lietošana⁴³³. Minētā Baltkrievijas likumdevēja pieeja nav atbalstāma, jo tā ir vērsta uz autortiesību darbu (datorprogrammu) lietotāju tiesību nesamērīgu ierobežojumu.

Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā, balstoties uz Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmo punktu, ir iekļauts autortiesību ierobežojums, saskaņā ar kuru tāda datorprogrammas reproducēšana, kas nepieciešama datorprogrammas lietošanai, datorprogrammas likumīgajam ieguvējam ir atļauta, ja vien līgumā nav paredzēts citādi. Šāda datorprogrammu lietošanas nodrošināšanai specifiska autortiesību ierobežojuma paredzēšana samazina iepriekš aplūkotās problemātikas praktisko relevanci, taču, ņemot vērā, līgumiskās atrunas iespēju, to pilnībā neizslēdz. Līdz ar to aktuāls ir jautājums, vai datorprogrammas lietošanai nepieciešamo darbību veikšanas gadījumā, ja tā saistīta ar datorprogrammas īslaicīgu reproducēšanu, ir piemērojams Autortiesību likuma 33.pantā noteiktais vispārīgais īslaicīgās reproducēšanas tiesību ierobežojums. Saskaņā ar minēto pantu tajos gadījumos, kad īslaicīga reproducēšana ir tehnoloģiska procesa neatņemama un būtiska sastāvdaļa un reproducēšanas mērķis ir atļaut likumīgu izmantošanu, darba īslaicīgu reproducēšanu var veikt bez autora piekrišanas un bez atlīdzības izmaksas. Minētajā Autortiesību likuma pantā arī noteikts, ka šādai reproducēšanai nedrīkst būt patstāvīga ekonomiskā nozīme. Vērtējot minēto regulējumu kopsakarā ar Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 4.punktā noteikto, varētu secināt, ka datorprogrammas ielādēšanai, demonstrēšanai, izmantošanai, pārraidīšanai un glabāšanai ir jāsaņem autora atļauja tikai tad, ja minēto darbību veikšanai datorprogramma ir jāreproducē un ja nav piemērojams Autortiesību likuma 33.pantā paredzētais autortiesību ierobežojums, piemēram, ja tiek veikta pastāvīga reproducēšana vai īslaicīgai

⁴³¹ Sk., piem., BGH spriedums lietā: I ZR 139/89 Betriebssystem [1990]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴³² Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 114.lpp.

⁴³³ Iepriekš spēkā esošais Baltkrievijas likums „Par autortiesībām un blakustiesībām” šādas īpašas izņēmuma tiesības neparedzēja.

reproducēšanai ir patstāvīga ekonomiskā nozīme. Tomēr, interpretējot minēto pantu, ir būtiski ņemt vērā, ka šajā pantā paredzētais autortiesību ierobežojums balstās uz Informācijas sabiedrības direktīvas 5.panta pirmo punktu. Saskaņā ar minētās direktīvas 1.panta otro punktu Informācijas sabiedrības direktīva neskar Datorprogrammu direktīvā ietvertos noteikumus. Tā kā datorprogrammu reproducēšana tiek autonomi regulēta Datorprogrammu direktīvā⁴³⁴, tad Informācijas sabiedrības direktīvā paredzētais ierobežojums nav tieši attiecināms uz datorprogrammu īslaicīgu reproducēšanu⁴³⁵. Tomēr līdzīgā situācijā Vācijas tiesību telpā, balstoties uz salīdzināmu interešu stāvokli, tiek pieļauta⁴³⁶ minētā vispārīgā autortiesību ierobežojuma attiecināšana arī uz datorprogrammu īslaicīgu reproducēšanu. Piekrītot apstāklim, ka pastāv salīdzināms interešu stāvoklis, respektīvi, gan datorprogrammu īslaicīgās reproducēšanas gadījumā, gan citu elektroniskajā vidē izmantoto autortiesību gadījumā, tomēr nav pamata secināt, ka pastāv arī otrs analogijas piemērošanas priekšnosacījums – atklāts likuma robs. ES likumdevējam, jau izstrādājot Datorprogrammu direktīvu, bija zināma datorprogrammu īslaicīgās reproducēšanas problemātika, taču viņš apzināti atturējās to detalizēti noregulēt. Latvijas likumdevēja pozīcija par Autortiesību likuma 33.panta attiecināšanu uz datorprogrammu īslaicīgu reproducēšanu ir neskaidra. Jāatzīmē, ka citu vispārīgu autortiesību ierobežojumu gadījumā, kas nav attiecināmi uz datorprogrammu izmantošanu, likumdevējs tieši ir norādījis uz šādu neattiecināmību⁴³⁷. Šāda Latvijas likumdevēja izmantotā juridiskā tehnika norāda uz to, ka minētais vispārējais ierobežojums, pēc likumdevēja domām, būtu attiecināms arī uz datorprogrammu īslaicīgu reproducēšanu. Pēc autora domām, šāda pieeja, kad vispārīgais īslaicīgās darba reproducēšanas tiesību ierobežojums tiek attiecināts arī uz datorprogrammām, nenonāk pretrunā ar Datorprogrammu direktīvu, jo arī minētā direktīva nav vērsta uz datorprogrammu lietošanai nepieciešamo darbību aizliegšanu situācijā, kad to veikšanai datorprogramma tiek īslaicīgi reproducēta un šādai reproducēšanai nav patstāvīgas ekonomiskas nozīmes.

⁴³⁴ Reinbothe J. Die EG-Richtlinie zum Urheberrecht in der Informationsgesellschaft. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2001, nr. 8/9, S. 735.

⁴³⁵ Welsch v. M. Gräm.: Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A., Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 44 a, Fn. 23.; Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 44 a, Rn. 2.

⁴³⁶ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 44 a, Rn.2. Piekrītoši: Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 44a Rn. 2.

⁴³⁷ Sk. Autortiesību likuma 20.panta otro daļu, 21.panta otro daļu, 23.panta piekto daļu, 24.panta otro daļu, 34.panta astoto daļu.

Tā kā datorprogrammas ielādēšanai datora operatīvajā atmiņā trūkst patstāvīgas ekonomiskās nozīmes, tad šādas darbības veikšanai tās likumīgajam ieguvējam nav jāsaņem autora vai tā tiesību pārņēmēja piekrišana.

Par autortiesiski relevantu reproducēšanu, t.sk. par īslaicīgu reproducēšanu, netiek atzīta datorprogrammas attēlošana uz datora vai citas ierīces ekrāna.⁴³⁸ Tajā pašā laikā pastāv uzskats, ka šāda attēlošana, ja tā ir saistīta ar uzglabāšanu datora operatīvajā atmiņā, vismaz netieši ir autortiesiski relevanta.⁴³⁹ Tas nozīmē, ka šajā gadījumā par neaizsargātu tiek atzīts tikai t.s. receptīvais lietojums jeb baudījums (*receptive Genuss* – vācu val.)⁴⁴⁰, bet attiecībā uz darbību, kad datorprogramma tiek attēlota uz ekrāna, pozīcija ir neskaidra, jo netieša autortiesiska relevance ir miglains apzīmējums, kas netiek pamatots. Pēc autora domām, ikviena datorprogrammas uzglabāšana datora operatīvajā atmiņā atbilstoši ES likumdevēja direktīvās nostiprinātajai pieejai un Latvijas likumdevēja pozīcijai, kas nostiprināta Autortiesību likumā, atzīstama par īslaicīgu reproducēšanu, ko, balstoties uz iepriekš paustajiem argumentiem, var veikt bez autora piekrišanas un atlīdzības samaksas, ja papildās Autortiesību likuma 33.pantā noteiktie priekšnosacījumi. Vienlaikus jāatzīst, ka šāda ES likumdevēja pieeja, balstoties uz autortiesību doktrināro apsvērumu, ka autortiesības neaptver vienkāršu darba lietošanu, ir kritizējama. Pēc autora domām, reproducēšanas darbības, kas nepieciešamas autortiesību darba, t.sk. datorprogrammu, lietošanai un kam trūkst patstāvīgas ekonomiskas nozīmes, nebūtu atzīstamas par reproducēšanu autortiesiskā izpratnē.

4.2.2. Tiesības izplatīt datorprogrammu

Tiesība izplatīt datorprogrammu ir nostiprināta Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 1.punktā, taču izplatīšanas jēdziena normatīvais skaidrojums ir ietverts Autortiesību likuma 1.panta 11.punktā. Saskaņā ar minēto regulējumu izplatīšana ir „darbība, ar kuru autortiesību vai blakustiesību objekta oriģināls vai kopija tiek pārdota vai citādi atsavināta”. Izplatīšanas tiesības ir patstāvīgs autora mantisko tiesību veids, kas nozīmē, ka personai, kura ir ieguvusi tiesības reproducēt autortiesību darbu, bez autora vai tā tiesību pārņēmēja piekrišanas nav atļauts

⁴³⁸ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 c, Rn.8.
Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 139/89 Betriebssystem [1990]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2011.gada 30.maijā].

⁴³⁹ Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 c Rn. 4.

⁴⁴⁰ Sal. de Boor, Vervielfältigung zum persönlichen Gebrauch. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1954, S. 444.

reproducētos darba eksemplārus izplatīt.⁴⁴¹ Jāatzīmē, ka Autortiesību likumā izplatīšanas jēdziens aptver tikai darba vai tā kopiju atsavināšanu. Šāda pieeja nav novērojama visās ES dalībvalstīs. Tā, piemēram, Vācijas Autortiesību likuma 17.pantā⁴⁴² izplatīšana ir formulēta plašāk, nosakot, ka izplatīšanas tiesības ir tiesības darba oriģinālu vai reprodukcijas eksemplāru piedāvāt sabiedrībai vai ieviest civiltiesiskajā apgrozībā. Aplūkojamie izplatīšanas tiesību atšķirīgie formulējumi ir arī saturiski nozīmīgi, jo saskaņā ar Vācijas Autortiesību likumu arī darba (tā reprodukciju) īre un patapinājums ir darba izplatīšana⁴⁴³. Respektīvi, šajā gadījumā ar izplatīšanu tiek saprasta ne vien īpašuma tiesību pāreja, bet arī faktiskās varas⁴⁴⁴ pāreja uz konkrēto eksemplāru.⁴⁴⁵

Vērtējot izplatīšanas jēdziena izpratni starptautiskajos līgumos, jāņem vērā, ka WIPO Autortiesību līguma 6.panta pirmajā daļā ir tieši noteikts, ka izplatīšanas tiesības „ir ekskluzīvas tiesības dot atļauju padarīt sabiedrībai pieejamus savu darbu oriģinālus un kopijas, tos pārdodot vai citādā veidā nododot tālāk savas īpašumtiesības”. Tāds pats regulējums attiecībā uz izplatīšanas tiesību izpratni ir noteikts arī WIPO Izpildījumu un fonogrammu līguma⁴⁴⁶ 8.panta pirmajā daļā. Vienlaikus ņemams vērā, ka minētie starptautiskie līgumi, līdzīgi kā pārējie starptautiskie līgumi autortiesību jomā, nosaka minimālās tiesības, atstājot tos noslēgušajām valstīm iespēju paplašināt autortiesisko aizsardzību.⁴⁴⁷

Analizējot minēto problemātiku ES tiesību līmenī, secināms, ka būtisku lomu spēlē Informācijas sabiedrības direktīvas 4.panta pirmais punkts, kurā noteikts, ka dalībvalstīm ir jāparedz autoriem izņēmuma tiesības uz viņu darbu vai to kopiju izplatīšanu, „tos pārdodot vai kā citādi”. Šāds formulējums nedod skaidru atbildi, vai izplatīšana aptver tikai tos gadījumus, kad notiek īpašuma tiesību uz autortiesību darba eksemplāru pāreja, vai arī tiek aptverti arī tie gadījumi, kad darba eksemplārs tiek nodots citai personai saskaņā ar īres vai patapinājuma līgumu. Pirmajā gadījumā būtu secināms, ka ar vārdisko izteiksmi „vai kā citādi” iepriekš minētajā direktīvas pantā

⁴⁴¹ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 17, Rn.2.

⁴⁴² Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), § 17. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]

⁴⁴³ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 17, Rn.4.

⁴⁴⁴ Vācijas tiesību izpratnē autortiesību darba izplatīšana notiek valdījuma pārejas (*Besitzübertragung* – vācu val.) gadījumā, Latvijas civiltiesību izpratnē drīzāk ir pamats runāt par faktiskā valdījuma pāreju.

⁴⁴⁵ Sk. arī BGH spriedums lietā: I ZR 208/83 Schallplattenvermietung [1986]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2011.gada 15.maijā].

⁴⁴⁶ Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas līgums par izpildījumu un fonogrammām. LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 17. februāris, Nr. 53/54 (1964/1965). Pieejams arī: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=1335> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁴⁷ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 17, Rn.4a.

ir domāti citādi atsavināšanas veidi. Šādu minētā regulējuma izpratni, kas, pēc autora domām, ir atzīstama par teleoloģisko redukciju, jo apskatāmā panta vārdiskais tvērums sniedzas plašāk par atsavināšanas darījumu jēdzienu, ir atbalstījis Latvijas likumdevējs Autortiesību likuma 1.panta 11.punktā, nosakot, ka ar izplatīšanu saprotama pārdošana vai citāda atsavināšana. Otrajā gadījumā ar citēto izteiksmi būtu saprotami ne tikai atsavināšanas, bet arī citi darījumi. Kādi darījumi šajā gadījumā būtu atzīstami par autortiesību darba vai tā kopiju izplatīšanu, būtu noskaidrojams interpretācijas vai tiesību tālākveidošanas ceļā. Šādu plašāku Informācijas sabiedrības direktīvas 4.panta pirmā punkta izpratni ir atbalstījis Vācijas likumdevējs.

Informācijas sabiedrības direktīvas 4.panta pirmā punkta skaidrojumu prejudiciālā nolēmuma formā lietā *Peek & Cloppenburg KG v. Cassina SpA*⁴⁴⁸ ir sniegusi arī EST. Pamata lietā pastāvēja strīds starp itāļu kompāniju *Cassina SpA* (turpmāk – prasītājs), kura specializējas mēbeļu, t.sk. autortiesiski aizsargājama dizaina mēbeļu, ražošanā un vācu kompāniju *Peek & Cloppenburg KG* (turpmāk – atbildētājs), kas specializējas drēbju tirdzniecībā. Atbildētājs bija iegādājies no kāda cita itāļu mēbeļu ražotāja mēbeles, kuru dizains bija identisks prasītāja ražoto mēbeļu dizainam, kura izmantošanai (minētā dizaina mēbeļu ražošanai un izplatīšanai) prasītājs bija noslēdzis licences līgumu ar dizaina autoru. Prasītājs nebija sniedzis savu piekrišanu identiska dizaina mēbeļu ražošanai citā kompānijā. Vācijas Augstākā tiesa, kas vērsās ar lūgumu EST pēc prejudiciālā nolēmuma, norādīja, ka mēbeļu ražošanas brīdī attiecīgajā dalībvalstī minētās mēbeles (to dizains) nebaudīju autortiesisku aizsardzību. Turpretim strīda rašanās brīdī minētās mēbeles jau baudīja autortiesisku aizsardzību, un bija vērtējams jautājums, vai atbildētājs ir aizskāris prasītāja tiesības uz autortiesību darba izplatīšanu. Atbildētājs ar strīdus mēbelēm bija veicis divējāda veida darbības. Pirmkārt, daļa mēbeļu (krēsli, dīvāni un žurnālgaldiņi) tika izvietota atbildētājam piederošajā veikalā, ierīkojot klientu atpūtas zonas. Otrkārt, vienā no atbildētāja veikalu skatlogiem dekoratīviem mērķiem tika izvietots pie iepriekš minētās mēbeļu grupas piederošs krēsls. Minētajās darbībās prasītājs saskatīja autortiesību darbu izplatīšanu un vērsās pret atbildētāju ar vairākiem prasījumiem, t.sk. izbeigt turpmāku minēto mēbeļu izmantošanu un atlīdzināt prasītājam nodarītos zaudējumus. Lieta nonāca Vācijas Augstākajā tiesā, kas vērsās EST ar jautājumu, vai „par publisku izplatīšanu citādā veidā [nevis pārdojot] Direktīvas 2001/29 [...] 4. panta pirmā punkta nozīmē ir uzskatāms tas, ka trešajām personām tiek dota iespēja lietot ar autortiesībām aizsargātu darbu kopijas, ja šī nodošana lietošanā nav saistīta ar šo darbu kopiju nodošana faktiskajā valdījumā”.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 2008.gada 17.aprīļa spriedums lietā: C-456/06 *Peek & Cloppenburg KG v. Cassina SpA*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁴⁹ Šajā un citos citātos no apskatāmā sprieduma autors ir izmantojis oficiālo tulkojumu, kas pieejams EST mājas lapā <http://curia.europa.eu>. Jāatzīmē, ka Vācijas Augstākā tiesa terminu „faktiskais valdījums” vai tam atbilstošo faktiskās vara jēdzienu (*tatsächliche Gewalt* – vācu val.) nelietoja, tā vietā izvēloties raksturot trešo personu iegūto lietošanas apjomu ar norādi uz faktiskas rīcības varas (*tatsächliche Verfügungsgewalt* – vācu val.) trūkumu.

Tāpat tiesa jautāja, vai ar autortiesībām aizsargātu darbu kopiju publiska izstādīšana, nedodot trešajām personām iespēju tās lietot, ir minēto kopiju izplatīšana Informācijas sabiedrības direktīvas 4.panta pirmā punkta izpratnē. Pozitīvu atbilžu gadījumā Vācijas Augstāko tiesu interesēja, vai šāda izplatīšana var nonākt pretrunā ar brīvas preču aprites aizsardzību, ja minētās darbu kopijas nebauda autortiesisku aizsardzību tajā dalībvalstī, kurā tie ir ražoti un iekļauti civiltiesiskajā apgrozībā. Vērtējot jautājumu par izplatīšanas jēdziena tvērumu Informācijas sabiedrības direktīvas 4.panta pirmā punkta izpratnē, EST balstījās uz argumentu, ka ES tiesības pēc iespējas jāiztulko saskaņā ar starptautisko tiesību normām un šajā gadījumā ņemams vērā, ka WIPO Autortiesību līguma 6.panta pirmajā daļā un WIPO Izpildījumu un fonogrammu līguma 8.panta pirmajā daļā ar izplatīšanu tiek saprasta tikai īpašuma tiesību pāreja citai personai. Tā kā Informācijas sabiedrības direktīvas pieņemšanas mērķis ir bijis implementēt ES tiesībās minēto starptautisko līgumu priekšrakstus, tad ar izplatīšanu minētās direktīvas izpratnē saprotama tikai īpašuma tiesību pāreja. Turklāt EST tieši norādīja, ka „tiesai nav autoriem jārada jaunas tiesības, kas nav paredzētas Direktīvā 2001/29, un līdz ar to tādā veidā jāpaplašina darba oriģināla vai tā kopijas izplatīšanas jēdziena nozīme, kas pārsniedz nozīmi, kuru šim jēdzienam piešķīris Kopienų likumdevējs”. Līdz ar to EST noraidīja izplatīšanas jēdziena attiecināšanu uz Vācijas Augstākās tiesas uzdotajos jautājumos minētajām darbībām. Vienlaikus jāsecina, ka EST neatzīst izplatīšanas jēdziena attiecināšanu uz autortiesību darbu vai to kopiju īri vai patapinājumu, kas saskaņā ar Vācijas Autortiesību likuma 17.pantu ir ietvertas izplatīšanas jēdzienā. Minētais spriedums tiek kritizēts par to, ka EST neņēma vērā, ka gan minētie starptautiskie līgumi autortiesību aizsardzības jomā, gan Informācijas sabiedrības direktīva ir vērsti uz tiesību minimuma, nevis maksimuma noteikšanu⁴⁵⁰. Līdz ar to izplatīšanas tiesību tvēruma paplašināšana, iekļaujot tajā arī īres, patapinājuma un citus līdzīgus gadījumus, nenonāk pretrunā ar Informācijas sabiedrības direktīvas 4.panta pirmo punktu, kas turklāt tiešā veidā neparedz, ka ar izplatīšanu būtu saprotama tikai īpašuma tiesību pāreja uz autortiesību darbiem vai to kopijām. Jāatzīmē, ka pēc minētā EST nolēmuma Vācijas likumdevējs nav grozījis strīdīgo Vācijas Autortiesību likuma 17.pantu, kas determinē izplatīšanas jēdzienu. Tādējādi secināms, ka, neraugoties uz EST prejudiciālo lēmumu, ES tiesību telpā pastāv atšķirīga pieeja autortiesību darbu izplatīšanas tiesību izpratnei.

Tiesības izplatīt datorprogrammu ir vispārīgo izplatīšanas tiesību atvasinājums, kura gadījumā arī ir aktuāla iepriekš apskatītā problemātika, kas saistīta ar izplatīšanas jēdziena determināciju. Jāatzīmē, ka Datorprogrammu direktīvas 4.panta pirmā punkta c. apakšpunktā datorprogrammas oriģināla vai tās kopijas izīrēšana tiešā veidā ir iekļauta izplatīšanas jēdzienā.

⁴⁵⁰ Goldmann M., Möller R. Anbieten und Verbreiten von Werken der angewandten Kunst nach der „Le-Corbusier-Möbel“-Entscheidung des EuGH-Ist die „Wagenfeld-Leuchte“ erloschen? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009, Heft 6, S. 554.

EST minēto apstākli nav ņēmusi vērā, noskaidrojot ES likumdevēja gribu autortiesību darbu vai to kopiju izplatīšanas jēdziena saturiskās precizēšanas jautājumā. Pēc autora domām, ES likumdevēja mērķis nav bijis radīt īpašu izplatīšanas jēdziena tvērumu datorprogrammu gadījumā, jo no civiltiesiskās apgrozības viedokļa ir nebūtiski, vai datorprogrammu (to kopiju) izīrēšana atzīstama par izplatīšanu vai arī tā tiek regulēta kā patstāvīga tiesība.

Virkne datorprogrammu izmantošanas un civiltiesiskās aprites specifikas noteiktu jautājumu konstatējama izplatīšanas tiesību izbeigšanās principa piemērošanā datorprogrammu izplatīšanai. Ņemot vērā minēto jautājumu kompleksitāti, tie ir analizēti patstāvīgā šī darba apakšnodaļā (sk. darba 4.3.1. nodaļu).

4.2.3. Tiesības iznomāt, izīrēt un publiski patapināt datorprogrammu

Tiesības izīrēt⁴⁵¹ datorprogrammu ir atzītas par datorprogrammas autora patstāvīgām izņēmuma tiesībām Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 3.punktā, kas korespondē Datorprogrammu direktīvas 4.panta pirmā punkta c. apakšpunktā noteiktajam⁴⁵². Noskaidrojot izīrēšanas jēdziena saturu, ir ņemams vērā Datorprogrammu direktīvas preambulas 12.punktā ietvertais skaidrojums, ka īrēt nozīmē „uz ierobežotu laiku ļaut peļņas nolūkos lietot datorprogrammu vai tās eksemplāru”. Minēto tiesību saturu pilnīgākai izpratnei apskatāma Direktīva 92/100/EEK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā⁴⁵³ (turpmāk – Īres un patapinājuma tiesību direktīva). Atbilstoši minētās direktīvas 1.panta otrajam punktam ar izīrēšanu saprot padarīšanu pieejamu lietošanai noteiktā laikā tieša vai netieša ekonomiska vai komerciāla labuma gūšanai. Vienlaikus atzīmējams, ka saskaņā ar šīs direktīvas 3.pantu tās regulējums neskar Datorprogrammu direktīvas 4.panta pirmā punkta c. apakšpunktā nostiprinātās izīrēšanas tiesības. Izīrēšanas tiesības ir attiecināmas tikai uz materiālos objektos ietvertām datorprogrammām un ir nošķiramas no tiesībām padarīt datorprogrammu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā.

Autora izņēmuma tiesības uz autortiesību darbu, t.sk. datorprogrammu, izīrēšanu paredz arī virkne Latvijai saistošo starptautisko līgumu. Tā WIPO Autortiesību līguma 7.panta pirmajā daļā ir

⁴⁵¹ Ar tiesībām izīrēt šajā darbā tiks saprastas arī tiesības iznomāt.

⁴⁵² Kā jau tika norādīts iepriekš, Datorprogrammu direktīva tieši nosaka, ka datorprogrammas oriģināla vai kopijas izīrēšana ir tās izplatīšana. Latvijas likumdevējs datorprogrammu gadījumā nav paredzējis speciālu regulējumu attiecībā pret pārējo autortiesību darbu izplatīšanu un izīrēšanu neatzīst par vienu no izplatīšanas veidiem.

⁴⁵³ Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property. Official Journal, L 346, 27.11.1992, p. 0061–0066.

noteikts, ka autoriem, t.sk. datorprogrammu autoriem, ir izņēmuma tiesības dot atļauju komerciālos nolūkos izīrēt sabiedrības vajadzībām savu darbu oriģinālus vai to kopijas. Būtiska ir minētā panta otrajā daļā ietvertā atruna, ka panta pirmā daļa nav attiecināma uz datorprogrammām, kad tās kā tādas nav īres pamatobjekts. Līdzīgu izīrēšanas tiesību regulējums, t.sk. iepriekš minēts izņēmums attiecībā uz datorprogrammām, ir ietverts TRIPS nolīguma 11.pantā⁴⁵⁴. Nosauktais izīrēšanas tiesību ierobežojums nav nostiprināts ne Datorprogrammu direktīvā, ne Autortiesību likumā. Kā jau iepriekš tika norādīts, starptautiskie līgumi autortiesību sfērā nosaka autoriem piešķiramo tiesību (autortiesiskās aizsardzības apjoma) minimumu. Līdz ar to nevar konstatēt, ka Datorprogrammu direktīva vai Autortiesību likums šajā jautājumā neatbilstu WIPO Autortiesību līgumam un TRIPS nolīgumam. Diskutabls ir jautājums, vai ES un Latvijas likumdevēji vēlējās piešķirt datorprogrammu autoriem plašākas izņēmuma tiesības uz datorprogrammu (to kopiju) izīrēšanu, nekā to paredz starptautiskie līgumi autortiesību sfērā. Datorprogrammas izīrēšanas tiesību piešķiršana tās autoriem (to tiesību pārņēmējiem) nodrošina iespēju autortiesību subjektiem atgūt datorprogrammas izstrādē investētos līdzekļus un gūt peļņu no datorprogrammas komerciālas izmantošanas atbilstoši konkrētā civiltiesiskā apgrozības veida specifikai. Autortiesību darbu un to kopiju izīrēšana ir ekonomiski patstāvīgs darba izmantošanas veids, kas nošķirams no darba vai tā kopiju atsavināšanas. Ar izīrēšanas tiesību pilnīgu (atzīstot to par patstāvīgu autora mantisko tiesību) vai nosacītu (atzīstot, ka izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips nav attiecināms uz izīrēšanas gadījumiem) juridiskā patstāvīguma atzīšanu tiek aizsargātas autora (tā tiesību pārņēmēja) mantiskās intereses uz šo ekonomiski patstāvīgo autortiesību darba izmantošanas veidu. Vienlaikus situācijās, kad datorprogramma nav izīrēšanas pamatobjekts, piemēram, izīrējot datoru vai arī automašīnu, kurā tiek izmantota iegultā programmatūras (*embedded software* – angļu val.), no civiltiesiskās apgrozības viedokļa priekšplānā atrodas interese nodrošināt brīvu pamatobjekta civiltiesisko apriti. Savu mantisko interešu apmierināšanu datorprogrammu autori un to mantisko tiesību pārņēmēji var veikt, saņemot atlīdzību par attiecīgās programmatūras izmantošanu attiecīgajā īres pamatobjektā no tā ražotāja. Līdz ar to var secināt, ka autora (tā tiesību pārņēmēja) mantiskās intereses tiek pietiekami nodrošinātas arī tad, kad datorprogramma nav īres pamatobjekts un uz to nav attiecināmās autora mantiskās tiesības uz darba vai tā kopiju izīrēšanu. Pēc šī darba autora domām, ņemot vērā Datorprogrammu direktīvas 4.panta pirmā punkta c. apakšpunktā ietvertās tiesību normas mērķi un iepriekš aprakstīto interešu stāvokli, minētā norma teleoloģiskās

⁴⁵⁴ Minētā panta oficiālajā tulkojumā latviešu valodā attiecībā uz izīrēšanas tiesību piešķiršanu autoriem ir kļūdaini norādīts, ka līguma dalībvalstis nepiešķir šādas tiesības autoriem, pareizi būtu – piešķir.

redukcijas piemērošanas rezultātā nav attiecināma uz tiem datorprogrammas izīrēšanas gadījumiem, kad datorprogramma nav īres pamatobjekts.

Tiesības publiski patapināt datorprogrammu ir tiešā veidā izslēgtas no Datorprogrammu direktīvas regulēšanas sfēras saskaņā ar tās preambulas 12.punktu. Arī Īres un patapinājuma tiesību direktīvas 5.pantā ES dalībvalstīm ir paredzēta iespēja uz datorprogrammām minētās tiesības neattiecināt, saglabājot pienākumu paredzēt vismaz autoriem saņemt atlīdzību par minēto autortiesību darbu izmantošanas veidu. Saskaņā ar Īres un patapinājuma tiesību direktīvas 1.panta 3.punktu ar patapinājuma jēdzienu saprot attiecīgo objektu nodošanu terminētā lietošanā bez mērķa gūt tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu, ja to dara ar sabiedrībai pieejamu iestāžu starpniecību. Ņemot vērā patapinājuma termina saturisko tvērumu ES tiesību izpratnē, Latvijas likumdevējs Autortiesību likumā lieto publiskā patapinājuma jēdzienu. Saskaņā ar Autortiesību likuma 1.panta 16.punktu publisks patapinājums ir darba vai tā kopijas izmantotāja darbība, ar kuras palīdzību attiecīgais objekts „ar sabiedrībai pieejamu iestāžu starpniecību uz ierobežotu laiku tiek padarīts pieejams neierobežotam personu lokam bez mērķa gūt tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu”. Tāpat jāatzīmē, ka Latvijas likumdevējs ir izšķīries atzīt tiesības uz autortiesību darbu publisko patapinājumu par patstāvīgu autora mantisko tiesību. No juridiskās tehnikas viedokļa šāda atzīšana ir apšaubāma, jo saskaņā ar Autortiesību likuma 19.¹ panta pirmo daļu autora izņēmuma tiesības publiski patapināt savu darbu var tik ierobežotas bez viņa piekrišanas, bet samaksājot viņam taisnīgu atlīdzību, izmantojot to publiskam patapinājumam. Līdz ar to konstatējams, ka Autortiesību likumā nostiprinātais autortiesību ierobežojums aptver visas tiesības uz darba publisko patapinājumu, izņemot autora tiesības uz taisnīgu atlīdzību par šādu darba izmantošanu. Atlīdzības aprēķināšanas kārtību attiecībā uz valsts, pašvaldību vai citu atvasinātu publisku personu un privātajām bibliotēkām, kā arī atlīdzības izmaksāšanas kārtību un proporcionālo sadali starp autoriem, nosaka saskaņā ar MK 2007.gada 21.augusta noteikumiem Nr. 565 „Kārtība, kādā aprēķina, izmaksā un sadala atlīdzību par publisko patapinājumu”. Vienlaikus ir jāņem vērā, ka publiskajam patapinājumam datorprogrammu izmantošanas jomā ir salīdzinoši maza ekonomiskā nozīme un praksē atlīdzība par minēto izmantojumu datorprogrammu autoriem netiek maksāta.

4.2.4. Tiesības padarīt datorprogrammu pieejamu sabiedrībai

Tiesības padarīt autortiesību darbu pieejamu sabiedrībai (*right of communication to the public* – angļu val.) attiecināmas uz autortiesību darbu izmantošanas veidu, kad darbs tiek padarīts

sabiedrībai pieejams, raidot to pa vadiem vai ēterā, t.sk. padarot darbu pieejamu sabiedrībai komunikāciju tīklos, t.sk. datortīklos, tā, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā laikā no individuāli izraudzītas vietas. Tiek norādīts⁴⁵⁵, ka šāda darbu lietošana ietver gan reproducēšanas, gan reprezentēšanas pazīmes. Datorprogrammu direktīva minēto tiesību neparedz, un sākotnēji tā tika noteikta WIPO Autortiesību līguma 8.pantā. ES tiesību telpā šīs tiesības nostiprinātas Informācijas sabiedrības direktīvā. Saskaņā ar šīs direktīvas preambulas 23.punktu minētās tiesības ir jāsaprot plaši, aptverot darbu jebkādu padarīšanu pieejamu⁴⁵⁶ sabiedrībai attālināti. Līdzīgi plaši minētā tiesība ir formulēta direktīvas 3.pantā. Autortiesību likumā minētā tiesība ir attiecināta uz datorprogrammām, 15.panta otrās daļas 2.punktā nosakot, ka datorprogrammas autoram ir izņēmuma tiesības „padarīt datorprogrammu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā”. Minētā tiesība ļauj datorprogrammas autoram (tā tiesību pārņēmējam) kontrolēt datorprogrammu padarīšanu pieejamu lejupielādei, piemēram, izmantojot FTP vai citus datu pārraides protokolus. Tāpat minētās tiesības aptver datorprogrammu attālinātas lietošanas (*Application Service Providing* jeb saīsināti – ASP) nodrošināšanu, respektīvi, datorprogrammas padarīšana par pieejamu tās attālinātai lietošanai bez autortiesību subjekta piekrišanas atzīstama par autortiesību pārkāpumu arī tad, ja uz lietotāja datoru netiek pārraidīti programmas dati.⁴⁵⁷ Priekšnosacījums minētās tiesības attiecināšanai uz konkrētām datorprogrammas izmantošanas darbībām ir to atzīšana par publiskošanu. Tas, vai konstatējama individuāla komunikācija vai komunikācija ar sabiedrību, noteiktos gadījumos ir grūti izšķirams jautājums. Tiek norādīts, ka šāda norobežošana nav atkarīga no to personu skaita, kuriem aizsargātais autortiesību darbs tiek padarīts pieejams.⁴⁵⁸ Protams, darba padarīšana par pieejamu tikai vienai personai jau uz personu skaita kritērija pamata izslēdz iespēju minēto darbību kontrolēt, izmantojot tiesības uz darba padarīšanu pieejamu sabiedrībai. Jāatzīmē, ka Autortiesību likums nesniedz skaidrojumu, ar kādu saturu piepildāms sabiedrības jēdziens. Norāde uz publiskuma kritērija izpratni ir rodama Autortiesību likuma 1.panta 15.punktā, kur ir

⁴⁵⁵ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 119. lpp.

⁴⁵⁶ Direktīvas latviešu valodā tulkotajā variantā ir lietots termins „izziņošana”, kas saturiski neatbilst Autortiesību likuma 1.panta 12.punktā skaidrotajam terminam „izziņošana”.

⁴⁵⁷ Sk. OLG München spriedums lietā: 29 U 3520/07 [2008]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁵⁸ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 63.;

Sal. Heerma D. Grām.: Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A., Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 15, Fn. 18.

Sk. arī Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2006.gada 7.decembra spriedumu lietā: C-306/05 Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Rafael Hoteles SA. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

determinēts publiskā izpildījuma jēdziens. Saskaņā ar minēto regulējumu publisks darba izmantojums ir konstatējams tajā gadījumā, kad tas veikts „ārpus ierastā ģimenes loka”. Ģimenes jēdziens šajā gadījumā nav interpretējams atbilstoši Civillikuma izpratnei, jo sabiedrības (*public* – angļu val.) jēdziens, kura skaidrošanai Latvijas likumdevējs lieto ģimenes jēdzienu, ir ES tiesību ietvaros autonomi noskaidrojams jēdziens⁴⁵⁹. Norāde uz autortiesību darba izmantošanu ārpus ģimenes loka ir izprotama kā norāde uz tādu izmantošanu, kas adresēta personām, starp kurām nepastāv personiskas attiecības⁴⁶⁰. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka datorprogrammas padarīšanai par pieejamu draugu starpā vai uzņēmuma iekšienē nav nepieciešama tiesību subjekta atļauja.⁴⁶¹ Tomēr lielu uzņēmumu gadījumā, kad to darbinieki nav viens ar otru izveidojuši personiskas attiecības, ir konstatējama autortiesību darba publiska izmantošana.⁴⁶²

4.2.5. Tiesības pārveidot datorprogrammu

Tiesības pārveidot datorprogrammu ir cieši saistītas ar datorprogrammas autora personiskajām tiesībām uz darba integritāti. Tomēr atbilstoši esošajam Autortiesību likuma 15.pantā ietvertajam regulējumam šīs tiesības tiek atzītas par datorprogrammas autora mantiskajām tiesībām un var pāriet no autora citai personai, kā arī jau no datorprogrammas radīšanas brīža var piederēt darba devējam. Tiesības pārveidot autortiesību darbu Autortiesību likumā ir formulētas plaši, darbu eksemplāru likumiskajiem ieguvējiem neatvēlot iespēju tos pārveidot savām vajadzībām⁴⁶³. Izņēmums ir noteikts Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā, kurā tiek pieļauta datorprogrammu pārveidošana tās lietošanai nepieciešamajā apjomā. Vērtējot datorprogrammas pārveidošanas pieļaujamību, ņemams vērā visaptverošs autora personisko tiesību uz darba neaizskaramību regulējums Autortiesību likumā.

⁴⁵⁹ Sk. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2006.gada 7.decembra spriedumu lietā: C-306/05 Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Rafael Hoteles SA. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁶⁰ Sal. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBI. I S. 1273). § 15 III. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_15.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁶¹ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 63.

⁴⁶² Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 178/53 Betriebsfeier [1955]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁶³ Salīdzinājumam norādāms, ka, piemēram, Vācijas Autortiesību likuma 23.pantā ir paredzēta autortiesību darba pārveidošanas brīvība, ierobežojot vien pārveidoto darbu publiskošanu. Tāpat ir noteikti atsevišķi gadījumi, kad jau pārveidojumu veikšanai ir jāsaņem autortiesību subjekta piekrišana. Papildus ņemami vērā ierobežojumi, kas izriet no autora personiskajām tiesībām uz darba neaizskaramību. Sk. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBI. I S. 1273). § 23 Bearbeitungen und Umgestaltungen. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_23.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā];

Beck'sche Kurzkommentare. Band 17 (einschließlich 179. Ergänzungslieferung). Strafrechtliche Nebengesetze. Erbs G./ Kohlhaas M. München: Verlag C.H. Beck München, 2010, UrhG § 23, Rn. 3.

Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 5.punktā datorprogrammas autora izņēmuma tiesības uz datorprogrammas pārveidošanu ir formulētas kā tiesības „tulkot, adaptēt un jebkādi citādi pārveidot datorprogrammu un reproducēt šādi iegūtos rezultātus (ciktāl tas nav pretrunā ar tās personas tiesībām, kura pārveido datorprogrammu)”. Ar tulkošanas jēdzienu datorprogrammu gadījumā tiek aptverta tās koda tulkošana no vienas programmēšanas valodas citā. Minētais attiecināms ne vien uz datorprogrammas pirmkoda tulkošanu citā programmēšanas valodā, bet arī uz pirmkoda pārveidošanu jeb kompilēšanu objektkodā⁴⁶⁴. Datorprogrammas adaptēšana (no lat. val. *adaptare* – pielāgot, piemērot) ir tās pielāgošana tehniskajiem līdzekļiem, uz kuriem tā tiks darbināta, un programmvidei, kurā tai jāfunkcionē, t.sk. sadarbības nodrošināšana ar citām datorprogrammām. Citi autortiesiski relevanti datorprogrammas pārveidojumi var būt saistīti ar tās funkcionalitātes paplašināšanu vai ierobežošanu un kļūdu novēršanu. Arī nepieciešamības pēc sargspraudņa (*dongle* – angļu val.), kas nodrošina, ka tikai pilnvaroti lietotāji var izmantot konkrēto datorprogrammu⁴⁶⁵, likvidēšana atzīstama par datorprogrammas pārveidošanu.⁴⁶⁶ Vērtējot, vai ir konstatējama datorprogrammas pārveidošana, sevišķi aktuāli ir konstatēt, vai pārveidotā datorprogrammas komponente tās tehniskās vai civiltiesiskās apgrozības izpratnē, ir arī tās komponente juridiskā izpratnē, jo atšķirībā no citām izņēmuma tiesībām pārveidošana darbības var būt vērsta uz salīdzinoši nenozīmīgu datorprogrammas daļu⁴⁶⁷. Tā, piemēram, no civiltiesiskās apgrozības viedokļa parasti nepastāv nepieciešamība nošķirt datorprogrammas eksemplāru no tās iepakojuma, bet, vērtējot eventuālu pārveidošanas tiesību aizskārumu, šāda nepieciešamība var rasties. Jāatzīmē, ka datorprogrammas eksemplāra iepakojumu pārveidošana nav vērtējama kā datorprogrammas autora izņēmuma tiesību aizskāruma, bet var konstituēt konkurences tiesību pārkāpumu.⁴⁶⁸

Datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā ir nostiprinājies datorprogrammas versijas jēdziens, taču ar to apzīmētā objekta juridiskais novērtējums var atšķirties atkarībā no faktiskajiem apstākļiem. Sākotnējā datorprogrammas versija autortiesību izpratnē ir autortiesību darbs, ja vien ir izpildīti iepriekš apskatītie autortiesību darbu aizsardzības priekšnosacījumi. Katra nākamā

⁴⁶⁴ Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 58.

⁴⁶⁵ Sk. Sargspraudnis. Lielā terminu vārdnīca. Datortermiņi. Pieejams: www.termini.lv [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁶⁶ OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 40/95 [1996]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā]; OLG Düsseldorf spriedums lietā: 20 U 51/96 [1997]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁶⁷ Salīdzināšanai minams, ka, piemēram, lai konstatētu, vai notikusi autortiesiski relevanta datorprogrammas izplatīšana, parasti nav jāanalizē katra atsevišķa datorprogrammas sastāvdaļa, kas tikusi izplatīta, jo izplatīšana skar visu datorprogrammu, un šādā gadījumā pietiek konstatēt, ka datorprogramma kā tāda bauda autortiesisku aizsardzību.

⁴⁶⁸ OLG Frankfurt spriedums lietā: 11 U 15/03 [2003]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

datorprogrammas versija ir atzīstama par atvasinātu autortiesību darbu Autortiesību likuma 5.panta izpratnē, ja attiecīgajā datorprogrammas pārveidojumā ir konstatējams pietiekams jaunrades līmenis un ir izpildīti arī pārējie autortiesiskās aizsardzības priekšnosacījumi. Ja trešā persona vēlas izmantot šādu pārveidotu datorprogrammu, tad tai ir jāsaņem atļauja gan no sākotnējā autortiesību subjekta, gan no tā tiesību subjekta, kuram ir izņēmuma tiesības uz pārveidoto datorprogrammu.⁴⁶⁹ Ja datorprogrammas pārveidojumi nebauda autortiesisku aizsardzību, tad pārveidotās datorprogrammas lietošanai nepieciešama tikai sākotnējās datorprogrammas versijas autora (tā tiesību pārņēmēja) piekrišana.

Strīdīgs ir jautājums par to, cik lielam vai būtiskam jābūt datorprogrammas pārveidojumam, lai tā veikšanai būtu nepieciešama datorprogrammas autora piekrišana vai uz to būtu attiecināms Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā nostiprinātais autortiesību ierobežojums. Vācijas juridiskajā literatūrā, atsaucoties uz Vācijas Augstākās tiesas spriedumu⁴⁷⁰, tiek norādīts, ka datorprogrammas izmaiņas, kas nepārsniedz 5% apjomu no visas datorprogrammas apjoma, nekonstituē datorprogrammas pārveidojumu juridiskā nozīmē.⁴⁷¹ Pēc autora domām, šādai pieejai var piekrist tikai daļēji, jo paralēli procentuālajam apjomam būtu jāņem vērā arī veikto pārveidojumu raksturs un būtiskums.

4.3. Datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojumi

Līdzīgi kā citu autortiesību darbu gadījumā, arī datorprogrammu autoru mantiskās tiesības tiek ierobežotas, taču šādas ierobežošanas pamatā esošajiem argumentiem datorprogrammu un lielākās daļas citu autortiesību darbu gadījumā ir atšķirīgas prioritātes. Ja t.s. klasisko autortiesību darbu gadījumā šādi ierobežojumi pamatā ir nepieciešami, lai nodrošinātu sabiedrības piekļuvi kultūras vērtībām, un efektīvas civiltiesiskās apgrozības nodrošināšanas intereses spēlē pakārtotu lomu, tad datorprogrammu gadījumā tieši netraucēta civiltiesiskā aprīte ir primārā interese, kuras apmierināšanai kalpo datorprogrammu autoru mantisko tiesību ierobežojumi.

Latvijas Autortiesību likumā autora mantisko tiesību ierobežošanas principi un gadījumi ir regulēti likuma piektajā nodaļā. Autortiesību likuma 18.pantā Latvijas likumdevējs ir nostiprinājis

⁴⁶⁹ Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 58.

⁴⁷⁰ BGH spriedums lietā: I ZR 216/87 Programmbearbeitung [1989]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁷¹ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 c, Rn.15.

tīrspakāpju testu, kurš pirmo reizi tika noteikts Bernes konvencijas 9.panta otrajā daļā kā autora reproducēšanas tiesību ierobežošanas priekšnosacījums. Vēlāk minētais princips, to attiecinot uz jebkādu autora mantisko tiesību ierobežošanu, tika nostiprināts TRIPS nolīguma 13.pantā un WIPO Autortiesību līguma 10.pantā. Līdz ar to nevar piekrist Latvijas juridiskajā literatūrā izteiktajam apgalvojumam, ka Bernes konvencijā minētais princips kalpoja, lai noteiktu, kādi drīkst būt autora mantisko tiesību ierobežojumi, tos sīki neuzskaitot⁴⁷², jo Bernes konvencija tieši neparedzēja minētā principa plašu lietošanu un, kā pamatoti tiek norādīts, minētā tiesību instrumenta lietošana laika gaitā ir kļuvusi arvien plašāka⁴⁷³. Turklāt Bernes konvencijā bija tieši noteikti vairāki autora mantisko tiesību ierobežojumi (sal. Bernes konvencijas 9.panta otro daļu, 10.pantu). Minētais tīrspakāpju tests paredz, ka (1) autora mantiskie ierobežojumi īpaši jāparedz normatīvajos tiesību aktos, (2) tie nedrīkst traucēt darbu normālu izmantošanu un (3) tie nedrīkst nepamatoti ierobežot autora likumīgās intereses.

ES tiesību līmenī tīrspakāpju tests ir radis atspoguļojumu Informācijas sabiedrības direktīvas preambulas 44.punktā un pamatteksta 5.pantā. Datorprogrammu direktīvā minētais tiesību instruments ir nostiprināts preambulas 15.punktā un pamatteksta 6.panta trešajā daļā, kā arī ir ņemams vērā apstāklis, ka Datorprogrammu direktīva tieši regulē virkni datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojumus.

Juridiskajā literatūrā ir konstatējams vienprātības trūkums par to, vai autora mantisko tiesību ierobežojumi ir interpretējami sašaurināti vai tieši otrādi – paplašināti. Pirmā uzskata pamatošanai tiek norādīts uz to, ka sašaurināta autortiesību ierobežojumu iztulkošana balstās ne tik daudz uz to, ka izņēmuma priekšraksti vienmēr iztulkojami sašaurināti, cik uz apstākli, ka darba autoram jānodrošina iespēja gūt samērīgu mantisku labumu no viņa darba ekonomiski nozīmīgas izmantošanas un ka viņam piederošās izņēmuma tiesības nedrīkst pārlietu ierobežot.⁴⁷⁴ No otras puses, tiek norādīts, ka autora mantisko tiesību ierobežojumi ir interpretējami plaši, jo svešu ideju lietošana pamatā ir brīva un autortiesiskā aizsardzība pati ir izņēmums no minētā principa.⁴⁷⁵ Jāatzīmē, ka tīrspakāpju tests neparedz autortiesību ierobežojumu sašaurinātu iztulkošanu, bet gan

⁴⁷² Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 145.lpp.

⁴⁷³ Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R.M. Erklärung für eine ausgewogene Auslegung des Drei-Stufen-Tests im Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2008, nr. 10, S. 822.

⁴⁷⁴ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A., Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, Vor § 44 a ff., Fn. 1.

⁴⁷⁵ Hoeren Th. Der Erschöpfungsgrundsatz bei Software – Körperliche Übertragung und Folgeprobleme. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2010, nr. 8, S. 666.

tie ir iztulkojami atbilstoši to jēgai un mērķim.⁴⁷⁶ Pēc autora domām, nav pamata prezumēt autortiesību ierobežojumu sašaurinātas vai paplašinātas interpretācijas nepieciešamību, jo autortiesību darbu civiltiesiskās apgrozības gadījumā jāņem vērā visas tajā iesaistīto dalībnieku likumiskās intereses, kuras turklāt tiek nodrošinātas konstitucionālajā līmenī.

Turpmākajā darba izklāstā tiks analizēti datorprogrammu izmantošanai relevantie autora mantisko tiesību vispārīgie ierobežojumi un tie ierobežojumi, kuri noteikti speciāli datorprogrammu izmantošanas un civiltiesiskās apgrozības nodrošināšanai.

4.3.1. Izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips datorprogrammu gadījumā

Autora izņēmuma tiesības uz darba izplatīšanu, kas primāri kalpo autora vai tā tiesību pārņēmēja mantisko interešu apmierināšanai, tiek ierobežotas civiltiesiskās apgrozības interešu nodrošināšanai, nosakot, ka pēc pirmās darba vai tā reprodukcijas atsavināšanas reizes izplatīšanas tiesības uz atsavināto darbu vai tā kopiju izbeidzas. Tā autortiesību subjektam tiek liegta iespēja kontrolēt civiltiesiskajā apgrozībā jau nonākušo darbu vai to kopiju tālāko likteni. Ar minēto tiesību instrumentu – izplatīšanas tiesību izbeigšanās principu (turpmāk – izbeigšanās principu) – ir mēģināts panākt līdzsvaru starp autortiesību subjekta mantiskajām interesēm uz darba radīšanā ieguldīto investīciju atgūšanu un peļņas gūšanu, no vienas puses, un civiltiesiskās apgrozības interesēm nodrošināt brīvu preču apriti noteiktā teritorijā, no otras puses. No juridiskā skatupunkta, autortiesību subjekta gribu, nepastāvot izbeigšanās principam, tomēr ierobežotu konkurences tiesības, bet, no ekonomiskā skatupunkta, – konkurentu un potenciālo darba lietotāju uzvedība.

Atkarībā no teritorijas, uz kuru tiek attiecināts izbeigšanās princips, izšķir starptautisko, reģionālo un nacionālo izbeigšanās principu. Starptautiskais izbeigšanās princips paredz autora izplatīšanas tiesību izbeigšanos visā pasaulē. Tas nozīmē, ka attiecīgo darbu vai tā kopiju var otrreiz un turpmāk atsavināt bez autortiesību subjekta atļaujas jebkurā pasaules valstī. Savukārt reģionālais izbeigšanās princips pieļauj šādu atsavināšanu tikai noteiktā reģionā, piemēram, Eiropas Savienībā. Visbeidzot, nacionālais izbeigšanās princips ierobežo autortiesību subjekta tiesības izplatīt savu darbu vai tā reprodukciju tikai vienas valsts ietvaros. Saskaņā ar Autortiesību likuma 32.pantu Latvijā atsavinātus darbus vai to kopijas var atkārtoti atsavināt bez autortiesību subjekta piekrišanas Eiropas Savienības teritorijā. Līdzīgā apjomā izbeigšanās princips ir formulēts arī citās ES dalībvalstīs.

⁴⁷⁶ Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R.M. Erklärung für eine ausgewogene Auslegung des Drei-Stufen-Tests im Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2008, nr. 10, S. 824.

Vērtējot izbeigšanās principa piemērošanu datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības gadījumā, jāņem vērā tās specifika, kas ir apskatīta nākamajās šī darba nodaļās. Tāpat tajās ir analizētas EST atziņas *UsedSoft* lietā⁴⁷⁷, kurām ir būtiska nozīme minētā principa piemērošanā attiecībā uz datorprogrammām.

4.3.1.1. Datorprogrammas eksemplāru izplatīšanas formu dihotomija un tās relevance izbeigšanās principa piemērošanas gadījumā

Izbeigšanās principa attiecināšanā uz datorprogrammu izplatīšanu nozīmīgu lomu ir ieguvusi datorprogrammu eksemplāru nodošanas formu dažādība, kas nosaka eventuāli atšķirīgu tiesisko seku iestāšanos. Datorprogrammu kopiju izplatīšanu, atsavinot materiālos nesējus, kuros tās ir materializētas, pakāpeniski nomaina iespēja iegūt datorprogrammas eksemplāru, to lejupielādējot no datorprogrammas izplatītāja servera, respektīvi, šajā gadījumā notiek datorprogrammas eksemplāra atsavināšana, eksemplāra nodošanu veicot datu pārraidīšanas formā. No iepriekš minētajiem izplatīšanas veidiem tehniski, ekonomiski un juridiski ir nošķirama datorprogrammas attālināta lietošana, kad lietotājs, izmantojot savu datoru vai citu ierīci, tiešsaistes režīmā darbina uz attālināta servera izvietotu datorprogrammu. Šajā gadījumā datorprogrammas lietotājs izmanto datorprogrammas lietošanas pakalpojumu, nevis iegūst savā īpašumā datorprogrammas eksemplāru. Minētais modelis civiltiesiskajā aprītē tiek apzīmēts ar terminu programmatūra kā pakalpojums (*software as a service* jeb SaaS).

Materiālos nesējos ietverto datorprogrammu kopiju tālākpārdošanu ES ietvaros bez autortiesību subjekta atļaujas tiešā veidā atļauj gan Autortiesību likums, gan Datorprogrammu direktīva. Liettiesiska vai tam pielīdzināma rakstura otrreizējās un turpmākās atsavināšanas ierobežojumus autortiesību subjekts noteikt nevar⁴⁷⁸. Saistībtiesiska rakstura otrreizējās un turpmākās atsavināšanas ierobežojumu autortiesību subjekts var noteikt. Tomēr pastāv izņēmuma gadījumi, kad tie atzīstami par prettiesiskiem. Tajā pašā laikā materializētās formas trūkums balsta programmatūras tiesību doktrīnā sastopamo uzskatu⁴⁷⁹, ka izbeigšanās princips neattiecas uz tiem datorprogrammu eksemplāriem, kas pirmreizējās atsavināšanas gadījumā ieguvējam tiek pārraidīti kā datu kopums. Tas, vai šāds atšķirīgs pēc būtības vienas un tā pašas datorprogrammas kopijas

⁴⁷⁷ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 *UsedSoft GmbH v Oracle International Corp.* Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].

⁴⁷⁸ Sal. BGH spriedums lietā: I ZR 244/97 *OEM-Version* [2000]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁷⁹ *Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage.* Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, UrhG § 69 c Rn. 20.

likumīgā ieguvēja tiesību apjoms ir pamatots, ir noskaidrojams izbeigšanās principa normatīvā regulējuma interpretācijas un iespējamās tiesību tālākveidošanas ceļā.

Determinējot atsavināmo objektu, uz kura izplatīšanu attiecināms izbeigšanās princips, Eiropas un Latvijas likumdevēji ir īstenojuši atšķirīgu pieeju. Tā Autortiesību likuma 32.pantā nepārprotami ir norādīts uz to, ka izbeigšanās princips tiek attiecināts tikai uz „konkrētajiem materiālos objektos ietvertiem darbiem vai to kopijām”. Ņemot vērā normas vārdisko jēgu, jāsecina, ka interpretācijas rezultātā tā nav atzīstama par piemērojamu datorprogrammu kopiju tiešsaistes izplatīšanai. Tāpat ir noliedzama iespēja piemērot analogiju, jo 2004.gadā, kad minētā norma tika pēdējoreiz grozīta, Latvijas likumdevējam jau bija zināma šāda datorprogrammu eksemplāru izplatīšanas forma. Tātad likuma plānam pretēja nepilnība nav konstatējama. Vērtējams ir jautājums par Autortiesību likuma 32.panta atbilstību ES normatīvajam regulējumam. Tā Datorprogrammu direktīvas 4.panta otrajā punktā izbeigšanās princips tiek attiecināts uz „datorprogrammas kopiju”⁴⁸⁰ (*copy of a program* – angļu val.), kas jau atbilstoši savam vārdiskajam jēgumam aptver jebkādu datorprogrammas reprodukcijas formu, t.sk. nematerializēto⁴⁸¹. Tajā pašā laikā, izmantojot sistēmisko interpretācijas metodi, juridiskajā literatūrā⁴⁸² tiek noliegta iespēja minēto Datorprogrammu direktīvas normu attiecināt uz tiešsaistē pārraidīto datorprogrammas eksemplāru, jo saskaņā ar Informācijas sabiedrības direktīvas preambulas 29.punktu „jautājums par tiesību izbeigšanos nerodas pakalpojumu gadījumā un jo īpaši tiešsaistes pakalpojumu gadījumā”. Datorprogrammas atsavināšana un tam sekojoša tās eksemplāra tiešsaistes pārraidīšana likumīgajam ieguvējam tiek atzīta par tiešsaistes pakalpojumu, un šī pakalpojuma izmantošanas ceļā iegūtā datorprogrammas kopija nevarot tikt atsavināta bez autortiesību subjekta atļaujas. Papildus apskatāms minētās direktīvas 3.panta trešais punkts, kas nosaka, ka tiesību izbeigšanās nenotiek gadījumos, kad darbs vai tā kopija tiek padarīta pieejama sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā. Šāds izbeigšanās principa piemērošanu noliedzošs viedoklis ir atzīstams par nepamatotu. Datorprogrammas eksemplāra atsavināšanas darījuma juridiskais novērtējums nemainās atkarībā no tā, vai datorprogrammas eksemplāra jeb preces nodošana notiek, to pārraidot tiešsaistē vai nododot, piemēram, kompaktdiskā, materializētu datorprogrammas kopiju. Abos gadījumos ir konstatējams

⁴⁸⁰ Direktīvas latviešu tulkojumā ir lietots termins „datorprogrammas eksemplārs”.

⁴⁸¹ Sosniza O. Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben und urheberrechtlicher Gestaltungsspielraum für den Handel mit gebrauchter Software. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2009, nr. 7, S. 522–523; Rigamonti C.P. Der Handel mit Gebrauchter Software nach schweizerischem Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2009, nr. 1, S. 22.

⁴⁸² Sk., piem., Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 123.–124.lpp.

preces pirkums, nevis pakalpojuma sniegšana⁴⁸³. Līdz ar to nav pamata secināt, ka Informācijas sabiedrības direktīvas preambulas 29.punkts, kura piemērošanas priekšnosacījums ir tiešsaistes pakalpojuma konstatācija, būtu attiecināms uz datorprogrammas eksemplāra izplatīšanu tiešsaistē. Minētais regulējums ir attiecināms vien uz programmatūras kā pakalpojuma izmantošanu. Tāpat preambulas 29.punktā ietvertā norāde par pakalpojuma lietotāja izveidotām darba kopijām un to tālākās atsavināšanas aizliegumu nav attiecināma uz datorprogrammas eksemplāru tiešsaistes izplatīšanu. Vēl jo vairāk, šajā gadījumā ir arī jāņem vērā apstākļi, ka minētais regulējums ir pārņemts no ES Direktīvas 96/9/EEK par datubāzu tiesisko aizsardzību (turpmāk – Datu bāzu direktīva) preambulas 33.punkta⁴⁸⁴, kas analogisku regulējumu attiecināja uz tiešsaistes datu bāzu izmantotāju veidotajām materializētajām datu bāzu kopijām. Līdz ar to minētais regulējums bija predestinēts pakalpojumu sniedzēju aizsardzībai. Izbeigšanās principa attiecināšanai uz datorprogrammu tiešsaistes izplatīšanu nav pretnostatāms arī iepriekš minētais Informācijas sabiedrības direktīvas 3.panta trešais punkts⁴⁸⁵, jo minētajā gadījumā priekšplānā ir darba (tā kopiju) izplatīšanas darbības, nevis darba vai tā kopiju padarīšana par pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā. Turklāt darba eksemplārs šajā gadījumā tiek padarīts pieejams tikai konkrētai personai – tā pircējam, nevis neierobežotam personu lokam⁴⁸⁶. Arī EST savā spriedumā *UsedSoft* lietā nepārprotami noliegusi iespēju atzīt datorprogrammu kopiju padarīšanu pieejamu autortiesību subjekta interneta mājas lapā par darba vai tā kopiju padarīšana par pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā Informācijas sabiedrības direktīvas 3.panta pirmā punkta izpratnē⁴⁸⁷. Vienlaikus EST nevērtēja, vai attiecīgais datorprogrammas izmantojums ir tās padarīšana par pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā Informācijas sabiedrības direktīvas izpratnē, bet gan norādīja, ka saskaņā ar minētās direktīvas 1.panta otro daļu šī direktīva neskar un nekādi neietekmē esošos Kopienas noteikumus, kas attiecas uz datorprogrammu tiesisko aizsardzību, un ka

⁴⁸³ Sal. Hoeren Th. Die Online-Erschöpfung im Softwarebereich. Fallgruppen und Beweislast. MultiMedia und Recht, 2010, nr. 7, S. 447–448;

Rigamonti C.P. Der Handel mit Gebrauchtssoftware nach schweizerischem Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2009, nr. 1, S. 23.

⁴⁸⁴ Sosniza O. Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben und urheberrechtlicher Gestaltungsspielraum für den Handel mit gebrauchter Software. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2009, nr. 7, S. 524.

⁴⁸⁵ Hoeren Th. Die Online-Erschöpfung im Softwarebereich. Fallgruppen und Beweislast. MultiMedia und Recht, 2010, nr. 7, S. 448.

⁴⁸⁶ Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 135.

⁴⁸⁷ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 *UsedSoft GmbH v Oracle International Corp.* Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sk. sprieduma 50.rindkopu.

Datorprogrammu direktīvas noteikumi attiecas pret Informācijas sabiedrības direktīvas regulējumu kā speciāli noteikumi (*leges speciales* – lat. val.)⁴⁸⁸.

Hipotētiski pieņemot, ka datorprogrammas kopija Datorprogrammu direktīvas izpratnē ir tikai datorprogrammas materializētais eksemplārs, tomēr jāsecina, ka izbeigšanās princips analogijas piemērošanas ceļā arī šādā gadījumā būtu jāattiecinā uz tiešsaistē iegūtiem datorprogrammas eksemplāriem⁴⁸⁹. 1991.gadā, kad ES likumdevējs attiecināja izbeigšanās principu uz datorprogrammu izplatīšanu, tam vēl nebija pazīstama datorprogrammu tiešsaistes izplatīšanas forma kā ekonomiski patstāvīgs izplatīšanas modelis⁴⁹⁰. Arī turpmāk pieņemtajās direktīvās minētā datorprogrammas eksemplāra nodošana forma netika noregulēta. Līdz ar to konstatējams atklāts likuma robs⁴⁹¹, kurš, pastāvot salīdzināmam interešu stāvoklim, ir aizpildāms analogijas veidā. Vērtējot interešu stāvokli, primāri jāapskata autortiesību subjektu interešu stāvoklis katrā no izplatīšanas formām un to savstarpējā salīdzināmība. Jāatzīst, ka abos gadījumos autortiesību subjektu interešu stāvoklis ir līdzīgs⁴⁹², jo tiešsaistes nodošanas formas izvēle negatīvi neietekmē iespēju gūt atlīdzību par datorprogrammas eksemplāra atsavināšanu, kā arī nemazina pieprasījumu pēc attiecīgās datorprogrammas lielākā mērā nekā gadījumā, kad tiek atsavināta tās materializētā kopija. Arguments, ka izbeigšanās principa attiecināšana uz tiešsaistes nodošanas formu pastiprināti sekmē datorprogrammu eksemplāru prettiesisku reproducēšanu un izplatīšanu, neiztur kritiku⁴⁹³, jo jebkurai personai, kuras rīcībā ir nonācis datorprogrammas eksemplārs, pastāv iespēja to prettiesiski reproducēt. Minētās darbības veikšana nav atkarīga no eksemplāra nodošanas formas. Ņemot vērā to, ka pastāv gan atklāts likuma robs, gan salīdzināms interešu stāvoklis, secināms, ka izbeigšanās princips ES tiesību izpratnē ir attiecināms uz datorprogrammas eksemplāra tiešsaistes atsavināšanu, arī izmantojot analogiju⁴⁹⁴. Tā kā analogijas izmantošana Latvijas tiesību kontekstā likuma roba neesamības dēļ ir noliedzama, tad ir jāsecina, ka Autortiesību likuma 32.pantā ietvertais regulējums

⁴⁸⁸ Sk. sprieduma 51.rindkopu.

⁴⁸⁹ Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, UrhG § 69 c Rn. 19.

⁴⁹⁰ Sk. pretēju viedokli: Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 UsedSoft GmbH v Oracle International Corp. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sprieduma 57. un 58.rindkopa.

⁴⁹¹ Sal. Hoeren Th. Die Online-Erschöpfung im Softwarebereich. Fallgruppen und Beweislast. MultiMedia und Recht, 2010, nr. 7, S. 448.

⁴⁹² Ibid.

⁴⁹³ Ibid.

Sal. Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 UsedSoft GmbH v Oracle International Corp. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sk. sprieduma 79.rindkopu.

⁴⁹⁴ Grützmacher M. »Gebrauchtsoftware« und Erschöpfungslehre: Zu den Rahmenbedingungen eines Second-Hand-Marktes für Software. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2006, nr. 4, S. 304.

vismaz attiecībā uz datorprogrammu tiešsaistes izplatīšanu neatbilst Datorprogrammu direktīvai. Tas ir arī pretrunā ar atbilstošo Direktīvas normu interpretāciju, kuru EST sniedza iepriekš minētajā *UsedSoft* lietā.

4.3.1.2. Reproducēšanas tiesību un izbeigšanās principa mijiedarbība

Reproducēšanas tiesības spēlē būtisku lomu izbeigšanās principa attiecināšanā uz programmatūras otrreizēju un turpmāko izplatīšanu. Līdz ar to noskaidrojama reproducēšanas tiesību un izbeigšanās principa eventuālā mijiedarbība. Sākotnēja normatīvā regulējuma un tiesību doktrīnas analīze ļauj secināt, ka izbeigšanās princips ir predestinēts tikai izplatīšanas tiesību ierobežošanai⁴⁹⁵, lai nodrošinātu privāttiesiskās apgrozības intereses. Strīdīgs ir jautājums, vai izbeigšanās princips analogijas ceļā ir piemērojams reproducēšanas tiesību ierobežošanai, kad reproducēšanas tiesību izmantošana kavē darba vai tā kopijas otrreizējo un turpmāko atsavināšanu.

Ar minēto jautājumu saskārās Vācijas Augstākā tiesa, kad tai bija jāizšķir, vai autortiesību subjekts, pamatojot ar savām izņēmuma tiesībām uz darba reproducēšanu, var liegt sava smaržu flakona dizaina kopēšanu attēlu veidā, kas tiek ievietoti tirdzniecības katalogā. Minētajā lietā tiesa atzina, ka reklāmas mērķiem šāda reproducēšana ir pieļaujama bez autortiesību subjekta atļaujas⁴⁹⁶, šādi aizsargājot privāttiesiskās apgrozības intereses. Tātad noteiktos gadījumos izbeigšanās princips ir attiecināms arī uz reproducēšanas tiesībām⁴⁹⁷. Tomēr automātiska izbeigšanās principa attiecināšana uz visiem gadījumiem, kad reproducēšanas tiesības kavē autortiesību darba vai to kopiju civiltiesisko apgrozību, ir noliedzama, jo tā var radīt nesamērīgu autortiesību subjekta tiesību ierobežošanu un likumisko interešu aizskārumu (sal. Autortiesību likuma 18.panta otro daļu).

Pamatojoties uz Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā nostiprināto reproducēšanas tiesību ierobežojumu, tiešsaistē nodotās datorprogrammas eksemplāra likumīgais ieguvējs ir tiesīgs to reproducēt uz materiālā nesēja, lai lietotu, taču diskutabls ir jautājums, vai viņš, balstoties uz minēto ierobežojumu, ir tiesīgs reproducēt datorprogrammas eksemplāru uz materiālā nesēja speciāli tā atsavināšanai. Šāda interpretācija drīzāk ir noraidāma, jo minētā ierobežojuma mērķis ir padarīt iespējamu datorprogrammas lietošanu atbilstoši tās funkcionālajam raksturam, nevis

⁴⁹⁵ Sal. Handbuch des Urheberrechts. 2. Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2010, § 76, Rn. 15.

⁴⁹⁶ BGH spriedums lietā: I ZR 256/97 Parfumflakon [2000]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁴⁹⁷ Sal. Bröckers S. Software-Gebrauchthandel: Der Teufel steckt im Detail. Technische Besonderheiten und gesetzlicher Änderungsbedarf. MultiMedia und Recht, 2011, nr. 1, S. 21.

nodrošināt tās civiltiesisko apriti. Vienlaikus datorprogrammas ieguvējs, pamatojoties uz iepriekš minēto datorprogrammu reproducēšanas tiesību ierobežojumu, ir tiesīgs to lejupielādēt no autortiesību subjekta mājas lapas ne tikai sākotnējās iegūšanas, bet arī tālākpārdošanas gadījumā.⁴⁹⁸

Civiltiesiskās aprites interešu aizsardzībai apsverama izbeigšanās principa analogiska attiecināšana uz reproducēšanas tiesībām, līdzīgi kā tas tika izdarīts iepriekš pieminētajā smaržu flakona lietā. Arī šajā gadījumā reproducēšana konstituē izplatīšanas darbību veikšanai nepieciešamu palīgdarbību, kurai trūkst patstāvīgas ekonomiskas nozīmes. Tāpat nav konstatējama nesamērīga autortiesību subjekta tiesību ierobežošana un likumisko interešu aizskārums, jo minētajos apstākļos tiešsaistē pārraidītās datorprogrammas eksemplāra ieguvējs vien iegūst to pašu pozīciju, kuru baudītu datorprogrammas materializētā eksemplāra ieguvējs, respektīvi, tiek iegūta iespēja atsavināt materializētu datorprogrammas kopiju. Noslēgumā ir secināms, ka tiešsaistē pārraidītā datorprogrammas eksemplāra likumīgais ieguvējs ir tiesīgs to reproducēt uz materiālā nesēja turpmākās atsavināšanas īstenošanai.

4.3.1.3. Izbeigšanās principa un datorprogrammu licencēšanas mijiedarbība

Datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā ir nostiprinājusies prakse datorprogrammas licencēt, nevis tikai atsavināt to eksemplārus, kā tas lielākoties ir raksturīgs citu autortiesību darbu gadījumā. Tas lielā mērā ir izskaidrojams ar iepriekš apskatīto nepieciešamību, lietojot datorprogrammu, veikt tās reproducēšanu. Vienlaikus likumiskais reproducēšanas tiesību ierobežojums jeb t.s. likumiskā licence nodrošina iespēju datorprogrammu kopijas izplatīt arī bez autortiesību subjekta licencēm⁴⁹⁹. Tomēr šī iespēja parasti netiek izmantota, kas galvenokārt izskaidrojams gan ar iespēju padarīt datorprogrammu izplatīšanu elastīgāku, piemēram, atsavinot tikai licences, nevis pašus eksemplārus vai piešķirot ieguvējam tiesības uz datorprogrammas izmantošanu attālināti no viena vai vairākiem termināliem, gan arī ar to, ka datorprogrammas licencēšana paver autortiesību subjektam iespēju minimizēt savu atbildību par datorprogrammas darbības rezultātā nodarīto kaitējumu.

Vērtējot datorprogrammu licencēs nereti ietverto datorprogrammas turpmākās atsavināšanas aizliegumu, jāsecina, ka šāds aizliegums būtiski pasliktina datorprogrammas

⁴⁹⁸ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 UsedSoft GmbH v Oracle International Corp. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā], 81.rindkopa.

⁴⁹⁹ Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 65.
Sk. arī: Davison J.M. The Legal Protection of Databases. New York: Cambridge University Press, 2003, p. 31.

eksemplāra likumīgā ieguvēja stāvokli un nonāk pretrunā ar Datorprogrammu direktīvas 4.panta otrajā punktā un tam atbilstošajā Autortiesību likuma 32.pantā nostiprināto izbeigšanās principu, kas vērsts uz brīvas preču kustības nodrošināšanu. Autortiesību subjekts neatkarīgi no attiecīgā licences līguma noteikumiem nevar kontrolēt datorprogrammu kopiju tālākpārdošanu.⁵⁰⁰

Gadījumos, kad licenciāts ir patērētājs, šāds noteikums atzīstams arī par netaisnīgu līguma noteikumu saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma (PTAL) 5.panta otrās daļas 5.punktu kopsakarā ar 6.panta trešās daļas 1.punktu. Minēto aizliegumu var pakļaut arī kontrolei konkurences tiesību ietvaros⁵⁰¹.

Atšķirībā no viena lietotāja licencēšanas (*single licensing* – angļu val.) modeļa, kad atsavināšanas darījuma rezultātā pircējs iegūst datorprogrammas eksemplāru (pārraidītu tiešsaistē vai nodotu uz materiālā nesēja), apjoma licencēšanas (*volume licensing* – angļu val.) modeļa gadījumā pircējs parasti iegūst tikai vienu datorprogrammas kopiju un tiesības to reproducēt licencē norādītajā apjomā. Ja notiek apjoma licences nedalīta pāreja otrreizējam ieguvējam, tad viņš iegūst datorprogrammas galveno kopiju (*master copy* – angļu val.) un kā tās likumīgais ieguvējs – arī tiesības to reproducēt datorprogrammas lietošanai nepieciešamajā veidā. Sašaurināta jēdziena „likumīgais ieguvējs” interpretācija, ar to saprotot tikai pirmreizējo ieguvēju, faktiski paralizētu tiesību izbeigšanās principa darbību un neatbilstu Datorprogrammu direktīvas mērķim un sistēmiskajam iztulkojumam (sal. direktīvas 4.panta otro punktu un 5.panta pirmo punktu)⁵⁰². Apjoma licences pārejas gadījumā strīdīgs ir jautājums, vai otrreizējam ieguvējam var pāriet tikai lietošanas tiesības, nenododot reizē datorprogrammas galveno kopiju. Piekrītot noliedzošo viedokli pamatojošajam argumentam, ka izbeigšanās princips nav tieši attiecināms uz lietošanas tiesību atsavināšanu⁵⁰³, tomēr jāatzīst, ka, līdzīgi kā tiešsaistē pārraidītā eksemplāra materializēšanas un tālākās atsavināšanas gadījumā, šajā situācijā lietošanas tiesību atsavināšanai trūkst patstāvīgas ekonomiskas nozīmes, kura, piemēram, ir konstatējama, kad autortiesību subjekts piešķir licenciātam atļauju reproducēt noteiktu skaitu eksemplāru, lai tas tos tālāk pārdotu. Tādējādi apjoma

⁵⁰⁰ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 UsedSoft GmbH v Oracle International Corp. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sk. sprieduma 77.rindkopu.

⁵⁰¹ Nordmeyer A. Lizenzantiquitätenhandel: Der Handel mit „gebrauchter“ Software aus kartellrechtlicher Perspektive. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2010, nr. 6, S. 491.

⁵⁰² Sal. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 65.

⁵⁰³ Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, UrhG § 69 c Rn. 22; Heydn T.J. Identitätskrise eines Wirtschaftsguts: Software im Spannungsfeld zwischen Schuldrecht und Urheberrecht. Computer und Recht, 2010, nr. 12, S. 772.

licences pāreja otrreizējam ieguvējam ir atzīstama par tiesiski iespējamu arī gadījumos, kad nenotiek datorprogrammas eksemplāra paralēla pāreja. EST ieskatā tomēr nav pieļaujama apjoma licences sadalīšana un attiecīgi daļēja pāreja jaunajam ieguvējam.⁵⁰⁴ EST nesniedza pamatojumu minētajai nostājai, kas apstiprina autortiesību subjektu tiesības kontrolēt savu darbu izplatīšanas veidu ne tikai saistītiesiski, bet arī liettiesiski. Vai šāda liettiesiski nozīmīga datorprogrammu kopiju izplatīšanas kontrole ir iespējama arī citos gadījumos, balstoties uz spriedumu *UsedSoft* lietā, nav nosakāms. Vienlaikus to nevar atzīt par pamatotu arī apskatāmajā gadījumā. EST pamatoti norāda, ka licences tālāk pārdošana aptver attiecīgās datorprogrammas kopijas tālāk pārdošanu.⁵⁰⁵ Līdzīgi kā nav pamata ierobežot datorprogrammu eksemplāru pakotnes ieguvēju tiesības pārdot atsevišķus datorprogrammu eksemplārus, nav pamata ierobežot arī licenču ieguvēju tiesības pārdot minētajiem eksemplāriem atbilstošās licences.

4.3.2. Citi datorprogrammu izmantošanai un aprītei relevantie vispārīgie autora mantisko tiesību ierobežojumi

Autora mantisko tiesību vispārīgie ierobežojumi datorprogrammu izmantošanā pamatā ir nenozīmīgi vai arī to attiecināšana uz minētā autortiesību objekta izmantošanu ir tiešā veidā noliegta. Paralēli iepriekšējā nodaļā apskatītajam autora mantisko tiesību uz darba (tā kopiju) izplatīšanu ierobežojumam datorprogrammu izmantošanā nozīmīgs ir vispārīgais reproducēšanas tiesību ierobežojums, kas ietverts Autortiesību likuma 33.pantā un tika apskatīts kopsakarā ar autora tiesībām uz darba reproducēšanu (sk. darba 4.2.1. nodaļu). Datorprogrammas autora tiesību uz darba publisko patapinājumu plašais ierobežojums praksē spēlē nenozīmīgu lomu. Attiecībā uz virkni autora mantisko tiesību vispārīgo ierobežojumu Latvijas likumdevējs ir tieši noteicis, ka tie neattiecas uz datorprogrammām⁵⁰⁶.

Pēc autora domām, kritiski jāvērtē Autortiesību likuma 24.panta otrajā daļā nostiprinātais izņēmums, kas tieši nosaka, ka uz datorprogrammām nav attiecināms uz tiesvedības nodrošināšanu vērstaais autora mantisko tiesību uz darba reproducēšanu ierobežojums. Saskaņā ar minēto regulējumu „bez autora atļaujas un bez autoratlīdzības samaksas ir atļauts darbu reproducēt

⁵⁰⁴ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 *UsedSoft GmbH v Oracle International Corp.* Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sk. sprieduma 86.rindkopu.

⁵⁰⁵ *Ibid.* Sk. sprieduma 84.rindkopu.

⁵⁰⁶ Sk. Autortiesību likuma 20.panta otro daļu, 21.panta otro daļu, 23.panta piekto daļu, 24.panta otro daļu, 34.panta astoto daļu. Jāatzīmē, ka 34.pantā ietverto reproducēšanas tiesību ierobežojumu Latvijas likumdevējs ir formulējis neveiksmīgi, uzsverot atlīdzības maksāšanas pienākumu, nevis pašu ierobežojuma kodolu – darba likumīgā ieguvēja tiesības uz t.s. privāto kopiju.

tiesvedības mērķim atbilstošā apjomā”. Minētā ierobežojuma neattiecināšana uz datorprogrammām var būtiski apgrūtināt tiesvedības norisi autortiesību strīdos, kas saistīti ar datorprogrammu prettiesisku izmantošanu tajos gadījumos, kad autortiesību subjekts nevēlas šādu atļauju tiesvedības vajadzībām piešķirt. Strīdīgs jautājums ir par civilprocesuālo tiesību normu, kas vērstas uz pierādījumu nodrošināšanu un izprasīšanu, piemērošanas iespējamību situācijā, kad materiāli tiesiskais regulējums ir viennozīmīgi vērsts pret šādu piemērošanu. Jāatzīmē, ka minētajam izņēmumam ir grūti rast tiesiski pamatotu attaisnojumu, jo minētā autortiesību ierobežojuma attiecināšana uz datorprogrammām nepamatoti neierobežotu autora likumīgās intereses un nebūtu pretrunā ar autora darba normālas izmantošanas noteikumiem. Tiesvedības netraucētai norisei uz datorprogrammām attiecinātais izņēmums, kas ietverts Autortiesību likuma 24.panta otrajā daļā, pēc autora domām, būtu svītrojams.

4.3.3. Datorprogrammas autora tiesību apjoma sašaurināšanai speciāli pielāgoti tiesību ierobežojumi

Ņemot vērā datorprogrammu specifisko dabu, kas tika aplūkota detalizētāk šī darba otrajā nodaļā, ES likumdevējs Datorprogrammu direktīvā paredzēja ne vien uz tām attiecināmās autora mantiskās tiesības, bet arī speciāli noteica to ierobežojumus direktīvas 5. un 6.pantā. Autortiesību likumā minētie ierobežojumi nostiprināti 29. un 30.pantā. Turpmākajā darba izklāstā tiks analizēta šo speciālo autortiesību ierobežojumu nozīme datorprogrammu izmantošanā un civiltiesiskajā apgrozībā, kā arī to implementācija Autortiesību likumā.

4.3.3.1. Lietošanas mērķim atbilstoša lietošana

Tā kā datorprogrammas lietošana var būt saistīta ar autortiesiski nozīmīgu darbību, respektīvi, tādu darbību, kuras aizskar autora mantiskās tiesības uz datorprogrammu, veikšanu, ES likumdevējs Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmajā punktā paredzējis autora mantisko tiesību ierobežojumu, kas atļauj minētās darbības veikt datorprogrammas (tās kopijas) likumīgajam ieguvējam. Latvijas likumdevējs atbilstošu datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojumu paredzējis Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā, nosakot, ka, „ja līgumā nav paredzēts citādi un datorprogrammas izmantošanas tiesības iegūtas likumīgi, tās reproducēšanai, tulkošanai, adaptēšanai vai jebkādai citādi pārveidošanai un šo darbību rezultātu reproducēšanai nav nepieciešama īpaša autortiesību subjekta atļauja, ja vien šīs darbības (arī kļūdu labošana) ir nepieciešamas datorprogrammas lietošanai paredzētajam mērķim”.

Apskatāmais datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojums ir paredzēts autora mantisko tiesību uz datorprogrammas reproducēšanu un tiesību uz datorprogrammas pārveidošanu ierobežošanai. Ierobežojuma apjomu nosaka minētajā Autortiesību likuma regulējumā ietvertā norāde uz veicamo darbību nepieciešamību datorprogrammas lietošanai paredzētajam mērķim⁵⁰⁷. Jāatzīmē, ka Latvijas likumdevēja izvēlētais formulējums ir neveiksmīgs, jo atbilstošajā Datorprogrammas direktīvas regulējumā ir noteikts, ka minētās autortiesiski relevantās darbības bez autortiesību subjekta atļaujas var veikt, ja tās ir nepieciešamas datorprogrammas lietošanai atbilstoši mērķim, kuram tā ir paredzēta, nevis jebkādai datorprogrammas lietošanai. Jāatzīmē, ka arī Datorprogrammu direktīvas latviešu valodas variantā ir konstatējama minētā atšķirība no Autortiesību likuma, jo atbilstošā norāde ir formulēta šādi: „lai likumīgais ieguvējs lietotu datorprogrammu saskaņā ar mērķi, kam tā domāta.” Ņemot vērā, ka aplūkojamais Autortiesību likuma regulējums balstās uz Datorprogrammu direktīvas atbilstošo nosacījumu⁵⁰⁸, tad tas interpretējams saskaņā ar direktīvā nostiprināto minētā regulējuma jēgu un tvērumu. Tas nozīmē, ka minētā autora mantisko tiesību ierobežojuma piemērošanai ir jākonstatē, vai attiecīgās darbības atbilst lietošanas mērķim, kura sasniegšanai datorprogramma izstrādāta. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka, lai minēto mērķi noskaidrotu, primāri būtu jāapskata līgumiskie noteikumi, par kuriem vienošanos ir panākuši datorprogrammas izstrādātāji vai piegādātāji, no vienas puses, un likumīgais lietotājs, no otras puses.⁵⁰⁹ Turpretim, ja minētā vienošanās ir notikusi tikai konkludenti, jāņem vērā arī attiecīgās datorprogrammas noformējums, ekonomiskās un tehniskās lietošanas mērķim atbilstoša un raksturīga lietošana.⁵¹⁰ Pēc autora domām, minētie faktori, kas jāņem vērā konkludentu vienošanos gadījumā, ir jāņem vērā arī tad, kad atbilstošās vienošanas ir izteiktas rakstiski vai elektroniski, jo apskatāmais datorprogrammas autora (tā tiesību pārņēmēja) mantisko tiesību ierobežojums ir vērsts uz absolūtu tiesību ierobežošanu, nevis subjektīvo tiesību apjoma noteikšanu, respektīvi, tā primārais mērķis nav saistītbesisko attiecību noregulējums. Tāpat jāatzīmē, ka Datorprogrammu direktīvas preambulas 13.punktā attiecībā uz datorprogrammas autora reproducēšanas tiesību ierobežošanu uzsvars ir likts uz šādu darbību tehnisko nepieciešamību datorprogrammas lietošanai (*reproduction technically necessary for the use of [...] programm* –

⁵⁰⁷ Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmajā punktā tiek lietota norāde „in accordance with its intended purpose”.

⁵⁰⁸ Jāatzīmē, ka minētais regulējums ir reizē autortiesību ierobežojuma piemērošanas priekšnosacījums un tā piemērošanas robežas nosakošs noteikums.

⁵⁰⁹ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 d, Rn.7.

⁵¹⁰ Ibid. Sk. arī OLG Düsseldorf spriedumu lietā: 20 U 51/96 [1997]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

angļu val.), nevis uz līdzēju gribas noskaidrošanu. Jāatzīmē, ka attiecīgā direktīvas regulējuma latviešu valodas variantā minētais uzsvars nav saglabāts, kas var apgrūtināt apskatāmā regulējuma jēgas noskaidrošanu. Tāpat jāsecina, ka ES likumdevējs, iepriekš minētajā direktīvas preambulas punktā nenošķirot datorprogrammas kļūdu novēršanas darbības no datorprogrammas reproducēšanas darbībām, ir netieši norādījis uz to, ka datorprogrammas kļūdu novēršana nav atzīstama par datorprogrammas pārveidošanas darbībām to autortiesiskajā izpratnē⁵¹¹. Visbeidzot, secināms, ka tehniskās nepieciešamības kritērijs vismaz ierobežotā apjomā ir ticis attiecināts arī uz datorprogrammas autora mantisko tiesību uz datorprogrammas reproducēšanu ierobežošanu.

Vērtējot, vai lietošana attiecīgā veida datorprogrammām ir raksturīga, jāņem vērā, ka šāda vērtēšana ir samērā vienkārši veicama standarta datorprogrammu gadījumā, bet tā ir apgrūtināta individuālo datorprogrammu gadījumā, jo minētajā gadījumā pastāv grūtības konstatēt civiltiesiskajā apgrozībā nostiprinājušos uzskatus par raksturīgu attiecīgās datorprogrammas lietošanu. Autorprāt, individuālās programmatūras gadījumā paralēli līgumiskajos noteikumos nostiprinātajai līdzēju gribai ir apskatāma datorprogrammas tehniskā uzbūve un funkcionalitāte. Standarta programmatūras gadījumā, kas tiek izplatīta ar iepriekš sagatavotiem un ar likumīgo ieguvēju neapspriediem licenču līgumiem, ir ņemams vērā PTAL regulējums par netaisnīgiem līguma noteikumiem. Ja objektīvi sagaidāmā datorprogrammas funkcionalitāte konkrētajā datorprogrammā nav ietverta vai tā strādā nepilnīgi (piemēram, grafiskajā redaktorā nav ietverta datņu saglabāšanas funkcija), tad likumīgais ieguvējs ir tiesīgs šādu funkciju datorprogrammā ieprogrammēt.

Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā, līdzīgi kā Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmajā punktā, ir paredzēts vēl viens apskatāmā datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojuma piemērošanas priekšnosacījums, norādot, ka tā piemērošana ir iespējama tad, ja „līgumā nav paredzēts citādi”. Tomēr, izvērtējot Datorprogrammu direktīvas preambulas 13.punktu, var secināt, ka ne datorprogrammas ielādēšanu un lietošanu, ne arī kļūdu labošanu nevar aizliegt ar līgumu (*may not be prohibited by contract* – angļu val.) pat tajos gadījumos, kad minēto darbību veikšanai ir jāveic reproducēšanas vai attiecīgi datorprogrammas pārveidošanas darbības. Turklāt šajā pašā direktīvas preambulas punktā ir nepārprotami norādīts, ka jebkuras citas darbības, kas nepieciešamas datorprogrammas lietošanai atbilstoši tās mērķim ir atļauts veikt, ja vien nav speciālu līguma noteikumu (*in the absence of specific contractual provisions* – angļu val.). Līdz ar to ir konstatējama pretruna starp Datorprogrammu direktīvas preambulas 13.punktā noteikto

⁵¹¹ Sk. arī darba 4.2.5. nodaļu.

beznosacījuma regulējumu un direktīvas 5.panta pirmajā punktā ietvertu regulējumu, kas paredz iespēju līgumiski ierobežot likumīgā ieguvēja tiesību apjomu. Tāpēc likumsakarīgi rodas šaubas par to, kā būtu interpretējama Autortiesību likuma 29.panta pirmā daļa. Jāatzīmē, ka strīdīgo situāciju ir mēģinājusi skaidrot Eiropas Komisija, kas ir norādījusi, ka gan preambulas 13.punkta, gan direktīvas 5.panta pirmā punkta mērķis nav bijis ar līguma palīdzību liegt likumīgam datorprogrammas ieguvējam veikt jebkuras no darbībām, kuras nepieciešams datorprogrammas lietošanai (t.s. ierobežotās darbības jeb *restricted acts* – angļu val.) vai kļūdu novēršanai⁵¹². Tālākā analizē Eiropas Komisija norāda, ka tomēr ir iespējams noteikt līgumā specifiskus noteikumus, kas „kontrolētu”, kādas ierobežotās darbības var veikt datorprogrammas likumīgais ieguvējs. Jāatzīmē, ka šāds skaidrojums ir samērā neskaidrs un Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā tas tiešu atspoguļojumu nav radis. Vienlaikus Eiropas Komisija iebilst pret pilnīgu atteikšanos no nepieciešamības dalībvalstu likumos iekļaut uz ierobežoto darbību veikšanas tiesībām attiecināto atrunu „ja vien nav speciālu līguma noteikumu”, norādot, ka šīs atrunas neesamības dēļ Austrijas un Somijas likumos minētais regulējums implementēts nepareizi, jo tie nosaka plašākus izņēmumus, nekā attiecīgā direktīva pieļauj.⁵¹³ Ņemot vērā, ka ES direktīvu preambulas palīdz noskaidrot mērķus, kuru sasniegšanai attiecīgajā direktīvā ietvertie tiesiskie regulējumi ir pieņemti, tās ir ņemamas vērā, veicot konkrētā direktīvas regulējuma interpretāciju vai apsverot tiesību tālākveidošanas nepieciešamību. Apskatāmajā gadījumā jāsecina, ka teleoloģiskās interpretācijas ceļā, ņemot vērā direktīvas preambulas 13.punktā norādīto datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojuma mērķi, jāsecina, ka direktīvas 5.panta pirmajā punktā ietvertā norāde uz specifisku līgumu noteikumu neesamību kā minētā autortiesību ierobežojuma piemērošanas priekšnosacījumu, ir interpretējama sašaurināti, noliedzot iespēju līgumiski aizliegt veikt datorprogrammas lietošanai nepieciešamās darbības, t.sk. datorprogrammas kļūdu novēršanu, ja šādam aizliegumam trūkst pietiekama pamatojuma. Tas, vai aizliegums ir pietiekami pamatots, ir noskaidrojams katrā konkrētā gadījumā, ņemot vērā datorprogrammas autora (tā tiesību pārņēmēja) likumiskās intereses, kuru aizsardzība konstitucionālā izpratnē balstās uz tiesību uz īpašumu aizsardzību, un datorprogrammas eksemplāra likumīgā ieguvēja intereses, kuras aizsardzība konstitucionālā izpratnē tāpat balstās uz tiesību uz īpašumu aizsardzību. Tā, piemēram, pilnīgs kļūdu novēršanas līgumisks aizliegums, kura rezultātā datorprogramma nav pilnvērtīgi izmantojama

⁵¹² Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁵¹³ Ibid.

atbilstoši tās mērķim, būtu atzīstams par pārāk plašu līgumisko ierobežojumu, kas nonāk pretrunā ar Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmo punktu un tam atbilstošo Autortiesību likuma 29.panta pirmo daļu. Pie līdzīga secinājuma nonāca arī Vācijas Augstākā tiesa, kas atzina, ka Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmais punkts satur imperatīvu kodolu (*zwingender Kern* – vācu val.), saskaņā ar kuru datorprogrammas autortiesiski relevantas lietošanas darbības, kas atbilst līgumam, nevar bez pietiekama pamata līgumiski aizliegt⁵¹⁴.

Jāatzīmē, ka kļūdu novēršanu datorprogrammā nereti piedāvā kā atsevišķu pakalpojumu, un tad aktuāls var kļūt jautājums, vai datorprogrammas likumīgais ieguvējs ir tiesīgs patstāvīgi novērst tās kļūdas. Literatūrā tiek norādīts, ka „[datorprogrammas] Pircējs, protams, var šādus kļūdu novēršanas pakalpojumus [no autora vai tā tiesību pārņēmēja] nepasūtīt. Taču jāpiebilst, ka pats pircējs šīs kļūdas programmatūrā labot nav tiesīgs, jo programmatūru aizsargā autortiesības, kas nepieļauj darba pārveidošanu bez autora piekrišanas, un arī pats autors (...) visbiežāk licencē vai līgumā atrunā savas tiesības, kategoriski aizliedzot iespēju pircējam pašam labot jebkādas programmatūrā atrastās kļūdas vai pasūtīt kļūdu labošanu pie cita programmatūras izstrādes pakalpojumu sniedzēja”⁵¹⁵. Kā jau secināts iepriekš, pilnīgs kļūdu novēršanas līgumisks aizliegums, kura rezultātā datorprogramma nav pilnvērtīgi izmantojama atbilstoši tās mērķim, ir pretējs Autortiesību likuma 29.panta pirmās daļas imperatīvajai komponentei, taču minētā aizlieguma pieļaujamība ir jāpārvērtē, ja datorprogrammas izstrādātājs līgumiski apņemas pats novērst datorprogrammā atklātās kļūdas. Šajā gadījumā, pēc autora domām, parasti konstatējama pamatota apskatāmā autortiesību ierobežojuma līgumiskā kontrole, kas tomēr ierobežo eksemplāra īpašnieka tiesības un līdz ar to līgumos ar patērētājiem šādi noteikumi, ja tie nav ar patērētāju iepriekš apspriesti, būtu atzīstami par netaisnīgiem saskaņā ar PTAL 5.panta otrās daļas 4.punktu kopsakarā ar 6.panta trešās daļas 1.punktu kā tādi, kas noteic, ka patērētājs atsakās no savām likumīgajām tiesībām. Turpretim pārējos gadījumos šādi noteikumi, ņemot vērā līgumu brīvības principu, ir pieļaujami. Ņemot vērā esošās šaubas attiecībā uz minētās direktīvas viennozīmīgas interpretācijas pastāvēšanu, strīdus gadījumā ieinteresētajai pusei būtu pamats prasīt, lai nacionālā tiesa lūdz Eiropas Savienības Tiesu interpretēt attiecīgo direktīvas regulējamu (direktīvas preambulas 13.punktu un direktīvas 5.panta pirmo punktu) prejudiciālā nolēmuma veidā.

⁵¹⁴ BGH spriedums lietā: I ZR 141/97 Programmfehlerbeseitigung [2000]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2000, nr. 10, S. 868.

⁵¹⁵ Šmite D., Dosbergs D., Borzovs J. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 65. lpp.

Sal. Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 157.

Ņemot vērā, ka datorprogrammas parasti tiek izplatītas objektkoda formā, tad personai, kas iegādājas datorprogrammas eksemplāru, nav iespēju ne to pārveidot, ne arī uzturēt, novēršot tajā atklātās kļūdas, vai arī uzticēt šādu uzturēšanu ārpalpojumu sniedzējam. Šādā gadījumā, pat neesot līgumiskam aizliegumam, likumīgā ieguvēja tiesības pārveidot programmatūru savām vajadzībām vai izlabot tajā konstatētās kļūdas ir faktiski neīstenojamas tehnisku iemeslu dēļ. Neskaidrs arī ir jautājums, kas notiek, ja programmatūras izstrādātājs kaut kādu iemeslu dēļ (parasti – bankrota dēļ) pats vairs nespēj turpmāk pārveidot vai uzturēt izstrādāto programmatūru. Juridiskajā literatūrā šādā gadījumā tiek ieteikts noslēgt speciālu trīspusēju līgumu par programmatūras pirmkoda deponēšanu pie neatkarīgas trešās personas (*escrow agreement* – angļu val.), tajā paredzot, ka programmatūras izstrādātājs deponē pie trešās personas programmatūras pirmkodu, t.sk. visus programmatūras atjauninājumus un kļūdu labojumus, un ka trešā persona to nodod programmatūras pircējam, iestājoties noteiktiem apstākļiem (piemēram, ja izstrādātāju likvidē vai arī tas citu neattaisnotu iemeslu dēļ nepilda programmatūras uzturēšanas līgumu).⁵¹⁶ Vienlaikus jāatzīmē, ka praktiska minētā līguma īstenošana var būt apgrūtināta, jo tā mērķa sasniegšanai trešajai personai, pie kuras attiecīgie programmatūras elementi un cita datorprogrammas pirmkoda kompilēšanai nepieciešamā informācija ir deponēti, ir jāpārbauda, vai iesniegtie materiāli arī faktiski ļauj kompilēt pirmkodu nepieciešamajā objektkodā.

Datorprogrammas kļūda ir ikviens datorprogrammas elements vai attiecīgi tā trūkums, kas kaitē datorprogrammas lietošanai atbilstoši tās lietošanas mērķim.⁵¹⁷ Paralēli kļūdām datorprogrammas kodā, kas izpaužas kā tās funkcionāli traucējumi, par datorprogrammas kļūdām tiek atzīti arī datorvīrusi un trojas zirgi (*trojan horse* – angļu val.)⁵¹⁸, kas arī izraisa datorprogrammas traucētu funkcionēšanu vai padara to pat pilnīgi nelietojamu. Tāpat datorprogrammu kļūdu kategorijā tiek ierindoti neparasti ilgi datorprogrammas atbildes laiki, trūkstoši kļūdu paziņojumu režīmi un palīdzības funkcijas trūkums.⁵¹⁹ Turpretim par datorprogrammas kļūdu nav atzīstama sargspraudņa nepieciešamības paredzēšana datorprogrammā,

⁵¹⁶ Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 33.

Sk. arī: Bömer R. „Hinterlegung“ von Software. Neue Juristische Wochenschrift, 1998, S. 3321.

⁵¹⁷ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 d, Rn. 9.

⁵¹⁸ Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 d Rn. 15.

Sal. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 17;

Lehmann M. Das neue Software-Vertragsrecht Verkauf und Lizenzierung von Computerprogrammen. Neue Juristische Wochenschrift, 1993, nr. 29, S. 1823.

⁵¹⁹ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 d, Rn. 11.

ja vien šāda funkcionalitāte pati nav kļūdaini īstenota, kas liedz netraucēti lietot attiecīgo datorprogrammu.⁵²⁰

Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā ietvertais datorprogrammas kļūdas jēdziens, pēc autora domām, tā saturiskās izpratnes dēļ ir pielīdzināms Civillikumā nostiprinātajam lietas trūkuma jēdzienam⁵²¹, un gadījumos, kad datorprogrammas eksemplārs vai tā lietošanas tiesības tiek atsavinātas, noslēdzot atlīdzināmu atsavinājuma līgumu Civillikuma 1593.panta izpratnē, atsavinātājs nes atbildību par minētajiem trūkumiem saskaņā ar Civillikuma 1593. un turpmākajiem pantiem. Gadījumā, kad datorprogrammas trūkumi ir radušies pēc tās atsavināšanas, atsavinātājs saskaņā ar Civillikuma 1614.pantu atbildību par tiem nenes. Ja datorprogrammas trūkumi izpaužas kā tās funkcionalitātes traucējums vai pilnīga nespēja darboties datorvīrusu iedarbības rezultātā un šādi traucējumi rodas pēc datorprogrammas atsavināšanas, tad aktuāls var būt jautājums par minētā Civillikuma panta piemērojamību. No vienas puses, datorprogrammas funkcionalitāte ir traucēta pēc tās atsavināšanas, taču, no otras puses, datorvīrusi un cita veida kaitīga programmatūra (*malware* – angļu val., *Schadsoftware* – vācu val.) izmanto jau esošas datorprogrammas nepilnības. Ņemams vērā arī apstākļi, ka tehniski ir praktiski neiespējami izstrādāt datorprogrammu bez nepilnībām, it īpaši komplicētu programmu gadījumā. Pēdējais tomēr nevar kalpot par argumentu civiltiesiskās atbildības iestāšanās nolīgumam. Pēc autora domām, nosakot, vai datorprogrammas programmēšanas nepilnības, kuras izmantojusi kaitīgā programmatūra, ir radušās pirms vai pēc atsavināšanas darījuma noslēgšanas, ir jāņem vērā atsavināšanas brīdī pastāvošais zināšanu līmenis, respektīvi, vai datorprogrammas izstrādātājs atbilstoši pastāvošajam zināšanu līmenim varēja attiecīgo datorprogrammas nepilnību novērst.

Neskaidrs ir jautājums, vai datorprogrammas modificēto eksemplāru, kurā ir novērstas tā kļūdas, tā likumīgais ieguvējs ir tiesīgs atsavināt. Domājams, ka no autortiesiskā viedokļa šāda atsavināšana ir pieļaujama, jo datorprogrammas autora izņēmuma tiesības uz datorprogrammas pārveidošanu netiek aizskartas, kas novērš nepieciešamību veikt tālāko analīzi par to, vai izplatīšanas tiesību izbeigšanās princips pēc analogijas ir attiecināms uz šādu datorprogrammas pārveidošanu tās tehniskajā izpratnē vai arī veikt tālāku apskatāmā datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojuma interpretāciju. Vienlaikus jāatzīmē, kā šādu modificētu

⁵²⁰ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 d, Rn. 9.
Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 d Rn. 16.

⁵²¹ Šajā gadījumā ir runa par lietas kvalitātes trūkumu. Sk. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). Otrais izdevums. Torgāns K. (Zin. red.). Rīga: Mans Īpašums, 2000, 122.lpp.

datorprogrammas eksemplāru turpmāku izplatīšanu var apgrūtināt preču zīmju tiesību normas. Lielā mērā balstoties uz EST 1996.gada 11.jūlija spriedumā apvienotajās lietās C-427/93, C-429/93 un C-436/93⁵²² noteiktajiem kritērijiem, domājams, ka minēto eksemplāru izplatīšana ir pieļaujama tikai tad, ja uz tiem tiek norādīts, ka tie ir modificēti, un tiek norādīts modifikāciju veicējs. Turklāt norādei ir jābūt tādai, ka patērētājs, pievēršot normālu uzmanību, to var saprast. Tāpat modificētā versija nedrīkst būt sliktākas kvalitātes kā sākotnējā versija, t.sk. mazāk funkcionāla.

Papildus iepriekš apskatītajiem priekšnosacījumiem Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā ietvertā datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojuma piemērošanas priekšnosacījumiem (specifisku līgumisko noteikumu neesamība un veicamo darbību atbilstība mērķim, kura sasniegšanai datorprogramma izstrādāta) tā piemērošanai ir jākonstatē vēl viena priekšnosacījuma izpilde. Minētajā Autortiesību likuma panta daļā tiek norādīts uz to, ka datorprogrammas izmantošanas tiesībām jābūt iegūtām likumīgi, savukārt Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmajā punktā attiecīgā priekšnosacījuma normatīvi tiesiskai nostiprināšanai izmantota norāde „likumīgais ieguvējs” (*lawful acquirer* – angļu val.), ar to raksturojot personu, kurai ir tiesības baudīt apskatāmā autortiesību ierobežojuma sniegto datorprogrammas lietošanas brīvību. Direktīvā lietotā likumīgā ieguvēja jēdziena izpratnei būtiski ir to apskatīt kopsakarā ar direktīvas 5.panta otrajā un trešajā punktā, kā arī 6.panta pirmajā punktā lietotajām juridiskajām konstrukcijām. Tā Datorprogrammu direktīvas 5.panta otrajā punktā ietverta norāde uz „personu, kurai ir tiesības lietot datorprogrammu” (*person having a right to use a computer programm* – angļu val.), tā paša panta trešajā punktā, savukārt, ir iekļauta norāde uz „personu, kurai ir tiesības lietot datorprogrammas kopiju” (*person having a right to use a copy of a computer programm* – angļu val.). Visbeidzot, direktīvas 6.panta pirmajā punktā, raksturojot personu, kura ir tiesīga dekompilēt datorprogrammu, ietverta norāde uz licenciātu⁵²³ vai citu personu, kurai ir tiesības lietot datorprogrammas kopiju, kā arī personu, kura rīkojas tās vārdā. Visos iepriekš norādītajos gadījumos ir runa par datorprogrammas autoru mantisko tiesību ierobežojumu adresātiem, turklāt nav pamata secināt, ka ES likumdevējs katra konkrētā ierobežojuma ietvaros ir vēlējis noteikt atšķirīgu personu loku, kuri, pamatojoties uz šiem ierobežojumiem, varētu veikt autortiesiski

⁵²² Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1996.gada 11.jūlija spriedums lietās: C-427/93, C-429/93 un C-436/93. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0427:EN:HTML> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁵²³ Datorprogrammu direktīvas latviešu valodas versijā 6.panta pirmajā punktā termina „licenciāts” vietā nepamatoti tiek lietots termins „atļaujas īpašnieks”. Pirmkārt, gan ES tiesību aktos, gan LR normatīvajos tiesību aktos ir nostiprinājies licences, nevis atļaujas termins. Otrkārt, strīdīgs ir jautājums, vai atļaujai, kas šajā gadījumā ir lietošanas tiesību atvēlējums, vispār var būt īpašnieks šī termina civiltiesiskajā izpratnē. Pēc autora domām, šāda konstrukcija civiltiesību līmenī atzīstama par nepareizu.

relevantas darbības bez datorprogrammu autoru vai to tiesību pārņēmēju piekrišanas. Pēc autora domām, likumīgā ieguvēja jēdziens vispilnīgāk ir precizēts Datorprogrammu direktīvas 6.panta pirmajā punktā, norādot, ka tas aptver gan datorprogrammas licenciātus jeb, citiem vārdiem sakot, datorprogrammas lietošanas tiesību līgumiskos ieguvējus, gan citas personas, kurām ir tiesības lietot datorprogrammas eksemplāru. Arī Eiropas Komisija ir norādījusi, ka ar likumiskā ieguvēja jēdzienu būtu saprotams pircējs, licenciāts, īrnieks, kā arī persona, kura ir pilnvarota rīkoties minēto personu vārdā.⁵²⁴ Balstoties uz iepriekš minēto, secināms, ka Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā ietvertais priekšnosacījums, kas paredz, ka minētajā panta daļā ietvertā autortiesību ierobežojuma piemērošanai ir jākonstatē, ka datorprogrammas izmantošanas tiesības ir iegūtas likumīgi, interpretējams saskaņā ar Datorprogrammu direktīvas atbilstošo regulējumu, izmantošanas tiesību likumīgu iegūšanu saprotot plaši, aptverot ar to ne tikai licenču līgumu noslēgšanu, bet gan jebkuru datorprogrammas eksemplāra izmantošanas tiesību likumīgu iegūvi, piemēram, noslēdzot datorprogrammas eksemplāra pirkuma vai īres līgumu. Kā pamatoti tiek norādīts, šādas pieejas rezultātā, kad tiek atzīta t.s. likumiskā licence, nav nepieciešama nepārtraukta līgumu ķēde starp autortiesību subjektu un likumisko ieguvēju.⁵²⁵ Šāda pieeja, pēc autora domām, nodrošina datorprogrammu eksemplāru efektīvāku civiltiesisko apriti, mazinot intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgās kontroles iespējas pār to aizsardzības objektu izplatīšanu. Ņemot vērā, ka datorprogrammu gadījumā priekšplānā ir to izstrādē ieguldīto investīciju aizsardzība, un to, ka minētās investīcijas parasti iegulda autora mantisko tiesību pārņēmēji, nevis paši autori, tad trūkst legītīma pamata ar izņēmuma tiesību palīdzību nodrošināt datorprogrammu gadījumā autortiesību subjektiem lielākas civiltiesiskās apgrozības kontroles iespējas, nekā tas ir citu autortiesību darbu gadījumā, kuru lietošanai un aprītei nav nepieciešami līdzīgi ierobežojumi kā iepriekš analizētais datorprogrammu autoru mantisko tiesību ierobežojums.

4.3.3.2. Rezerves kopija

Datorprogrammu lietošanas praksē pastāv iespēja, ka sākotnēji iegūtais datorprogrammas eksemplārs var kļūt neizmantojams vai tikt izdzēsts no datu nesēja, datorprogrammas lietotājam to

⁵²⁴ Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Sal. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 24.

⁵²⁵ Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 d Rn. 6.

apzināti nevēloties. Lai šādā situācijā datorprogrammas lietotājs varētu atsākt lietot attiecīgo datorprogrammu, ES likumdevējs Datorprogrammu direktīvas 5.pantā ir paredzējis likumīgajam ieguvējam tiesības izgatavot datorprogrammas rezerves kopiju (*back-up copy* – angļu val.). Turklāt juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka minētā tiesība balstās uz direktīvas 5.panta pirmajā punktā ietverto regulējumu un 5.panta otrajā punktā ir tikai noteikts, ka minētā tiesība nevar tikt likumīgajam ieguvējam liegta līgumiskā ceļā.⁵²⁶ Šādam uzskatam var piekrist tikai daļēji, jo datorprogrammu direktīvas 5.panta otrais punkts paredz ne vien attiecīgā regulējuma imperatīvo raksturu, bet arī norāda uz nepieciešamo priekšnosacījumu šādas kopijas izgatavošanai, nosakot, ka tā var tikt izgatavota, ja tā ir nepieciešama datorprogrammas lietošanai. Minētais priekšnosacījums ir plašāks par Datorprogrammas direktīvas 5.panta pirmajā punktā noteikto priekšnosacījumu, saskaņā ar kuru autortiesiski relevantās darbības likumīgais ieguvējs ir tiesīgs veikt tikai tad, ja tās nepieciešams datorprogrammas lietošanai atbilstoši tās lietošanas mērķim. Rezerves kopijas izgatavošanai ir jākonstatē tikai tās tehnisko nepieciešamība, datorprogrammas lietošanas mērķis šajā gadījumā ir irrelevants.

Latvijas likumdevējs Datorprogrammu direktīvas 5.panta otrajam punktam korespondējošu normu ir ietvēris Autortiesību likuma 29.panta otrajā daļā, norādot, ka „datorprogrammas izmantošanas tiesību likumīgajam ieguvējam, slēdzot līgumu, nedrīkst aizliegt izgatavot rezerves kopiju, ja šī kopija nepieciešama datorprogrammas lietošanai”. Rezerves kopijas jēdziena definīciju neviens no iepriekš minētajiem likumdevējiem nav attiecīgajā tiesību aktā paredzējis. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka ar rezerves kopiju saprotama jebkāda datu nesējā ierakstīta datorprogrammas kopija, kuru var izmantot tad, kad sākotnējā kopija kaut kāda iemesla dēļ vairs nav lietojama.⁵²⁷ Šādas kopijas izgatavošanai ir jāveic reproducēšanas darbības⁵²⁸, kuru veikšana vai veikšanas atļaušana ir datorprogrammas autora prerogatīva, kuras ierobežošanai ES un Latvijas likumdevēji paredzēja augstāk norādītos tiesiskos regulējumus.

Juridiskajā literatūrā pastāv strīds par to, vai likumīgais ieguvējs ir tiesīgs izgatavot tikai vienu vai arī vairākas rezerves kopijas. No vienas puses, tiek norādīts, ka atļauta ir tikai viena

⁵²⁶ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 16.

Sal. Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 d, Rn. 13.

⁵²⁷ Werner M. Sind Sicherheitskopien von CDs notwendig? Computer und Recht, 2000, nr. 12, S. 808.

⁵²⁸ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 53.

rezerves kopija,⁵²⁹ un situācijā, kad datorprogrammas lietotājs no materiālajā nesējā⁵³⁰ ierakstītas datorprogrammas eksemplāra ir veicis uz sava datora datorprogrammas instalāciju, viņam vairs nav tiesību izgatavot vēl vienu datorprogrammas eksemplāru kā datorprogrammas rezerves kopiju.⁵³¹ No otras puses, tiek norādīts, ka rezerves kopijas var izgatavot tik lielā skaitā, cik nepieciešams, lai apmierinātu datorprogrammas lietotāja datorprogrammas lietošanas nodrošināšanas vajadzības.⁵³² Pirmais uzskats daļēji pamatojams ar ES likumdevēja Datorprogrammu direktīvas 5.panta otrajā punktā izmantoto gramatisko konstrukciju, jo minētajā regulējumā termins „datorprogrammas kopija” tiek lietots vienskaitlī. Tāpat tas ir pārņemts Autortiesību likuma 29.panta otrajā daļā. Vienlaikus jāatzīmē, ka šajā gadījumā, konsekventi izmantojot gramatiskās interpretācijas metodi, jāsecina, ka rezerves kopiju skaita ierobežojums ir attiecināms nevis uz autortiesību ierobežojumu kā tādu, kurš balstās uz Datorprogrammu direktīvas 5.panta pirmo punktu, bet tikai uz minētā panta otrajā punktā ietverto imperatīvo priekšrakstu, kas aizliedz paredzēt vienas rezerves kopijas izgatavošanas līgumisko aizliegumu. Pēc autora domām, vērtējot pieļaujamo rezerves kopiju skaitu, Datorprogrammu direktīvas 5.panta otrais punkts ir skatāms kopsakarā ar minētā panta pirmo punktu. Šādas vērtēšanas rezultātā secināms, ka ES likumdevējs rezerves kopijas izgatavošanas tiesības datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvējam ir piešķīris, lai nodrošinātu tam iespēju lietot datorprogrammu un minētā mērķa sasniegšanai likumīgais ieguvējs ir tiesīgs izgatavot tam nepieciešamo rezerves kopiju daudzumu. Turklāt piedāvāto pieeju apliecina arī arguments, ka, ja datorprogrammas lietošanai nav nepieciešama datorprogrammas rezerves kopija, tad likumīgais ieguvējs to nav tiesīgs izgatavot un norādei uz vienu kopiju šajā gadījumā nav nozīmes.

Norāde uz datorprogrammas rezerves kopijas nepieciešamību datorprogrammas lietošanai gramatiski ir samērā neprecīzi izteikta gan Datorprogrammu direktīvas 5.panta otrajā punktā⁵³³, gan tai atbilstošajā Autortiesību likuma 29.panta otrajā daļā, jo rezerves kopija ir nepieciešama tikai tad, kad datorprogrammas sākotnēji iegūtais eksemplārs vairs nav lietojams, nevis pastāvīgai

⁵²⁹ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 d, Rn. 18; Sal. Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 69 d, Rn. 16, S. 1363.

⁵³⁰ Šajā gadījumā tiek runāts par materiālo nesēju, kas ir nošķirts no datora, uz kura tiek instalēta datorprogramma.

⁵³¹ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 d, Rn. 18.

⁵³² Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 69 d, Rn. 24, S. 1184–1185.

⁵³³ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 54.

datorprogrammas lietošanai. Līdz ar to šajā gadījumā būtu precīzāk norādīt uz nepieciešamību nodrošināt iespēju datorprogrammu lietot tik ilgi, cik likumīgajam ieguvējam ir datorprogrammas lietošanas tiesības. Līdzīgs regulējums ir ietverts Vācijas Autortiesību likuma 69.d panta otrajā daļā⁵³⁴, kurā rezerves kopijas izgatavošana tiek pieļauta tad, ja tā ir nepieciešama datorprogrammas nākotnes lietošanas nodrošināšanai. Pēc autora domām, analogiska regulējuma ietveršana Autortiesību likuma 29.panta otrajā daļā nav nepieciešama, taču vienlaikus jāatzīmē, ka datorprogrammas lietošanas jēdziens ir interpretējams plaši, ar to saprotot arī datorprogrammas lietošanas iespējas atjaunošanu. Vērtējot rezerves kopijas nepieciešamību datorprogrammas lietošanai, jāapsver, vai datorprogrammas eksemplāra ieguvējam minētā nepieciešamība jau nav apmierināta citādā veidā. Tā juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka, ja datorprogrammas lietotājam tiek nodrošināta rezerves kopija, tad pats viņš tādu izgatavot nav tiesīgs.⁵³⁵ Tajā pašā laikā, ja nepieciešamā rezerves kopija tiek piegādāta datorprogrammas lietotājam tikai tad, kad sākotnējā kopija vairs nav izmantojama, tad datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvēja tiesības pašam izgatavot rezerves kopiju paliek neskartas.⁵³⁶ Jāatzīmē, ka juridiskajā literatūrā ir izteikts arī pretējs viedoklis⁵³⁷, kuram, autorprāt, pamatā nevar piekrist, jo, ņemot vērā datorprogrammas lietošanas nepārtrauktības svarīgumu no datorprogrammas lietotāja viedokļa kopsakarā ar tehniska rakstura cēloņu nosacītu iespēju, ka datorprogramma var kļūt nelietojama, ir secināms, ka apskatāmais normatīvais regulējums ir vērsts uz datorprogrammas lietošanas nepārtrauktības nodrošināšanu. Norādītajam pretējam viedoklim var piekrist tad, kad datorprogrammas izstrādātājs datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvējam aizstāj nelietojamo datorprogrammas eksemplāru ar lietojamu uzreiz pēc attiecīgā pieprasījuma saņemšanas, piemēram, nodrošinot iespēju attiecīgo eksemplāru lejupielādēt no sava servera.

Juridiskajā literatūrā ir sastopams uzskats, ka datorprogrammas rezerves kopiju izgatavošanas tiesību gadījumā likumīgā ieguvēja jēdziens ir saprotams šaurāk nekā lietošanas mērķim atbilstošas lietošanas nodrošināšanai domātā autortiesību ierobežojuma gadījumā, tajā

⁵³⁴ Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273). § 42 Rückrufsrecht wegen gewandelter Überzeugung. Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_69d.html [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁵³⁵ Hoeren Th., Schuhmacher D. Verwendungsbeschränkungen im Softwarevertrag. Computer und Recht, 2000, S. 137; Lehmann M. Das neue Software-Vertragsrecht Verkauf und Lizenzierung von Computerprogrammen. Neue Juristische Wochenschrift, 1993, nr. 29, S. 1823.

⁵³⁶ Sal. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 54.

⁵³⁷ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 d, Rn. 20.

neietverot tās personas, kas īslaicīgi likumīgi lieto attiecīgo datorprogrammu.⁵³⁸ Minētais viedoklis, autorprāt, tiek pamatoti noraidīts, jo rezerves kopiju gadījumā nav konstatējamas kādas jautājuma izšķiršanai nozīmīgas īpatnības.⁵³⁹ Tāpat norādāms, ka eventuāli ļaunprātīgu apskatāmā autortiesību ierobežojuma izmantošanu gadījumā, kad to izmanto īslaicīgs likumīgais ieguvējs, nepieļauj attiecīgajā regulējumā ietvertā prasība par rezerves kopijas izgatavošanas nepieciešamību datorprogrammas lietošanai.

Līguma noteikumi, kas nepamatoti ierobežo likumīgā ieguvēja tiesības uz rezerves kopijas izgatavošanu, ir atzīstami par spēkā neesošiem, balstoties uz Autortiesību likuma 29.panta otro daļu. Vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijas likumdevējs nav tiešā veidā implementējis Datorprogrammu direktīvas 8.pantu, kurā cita starpā tieši norādīts, ka līguma noteikumi, kas ir pretrunā ar apskatāmo autortiesību ierobežojumu, nav spēkā. Pēc autora domām, minētais regulējums būtu nosakāms Autortiesību likuma 29.panta ceturtajā daļā, norādot, ka vienošanās, kas ir pretrunā ar minētā panta otro daļu, nav spēkā. Papildus atzīmējams, ka minētie līgumiskie noteikumi ir atzīstami par netaisnīgiem līgumu noteikumiem saskaņā ar PTAL 5.panta ceturto punktu kopsakarā ar 6.panta trešās daļas 1.punktu. Aizlieguma pamatotība nosakāma, vērtējot to, vai rezerves kopijas izgatavošana ir nepieciešama datorprogrammas lietošanai.⁵⁴⁰ Tāpat jāatzīmē, ka Autortiesību likuma 29.panta otrajā daļā ietvertais regulējums ir atzīstams par aizliedzošu normu Civillikuma 19.panta pirmās daļas izpratnē un nav izslēdzama ar vienošanos par citas valsts likumu piemērošanu datorprogrammas eksemplāra iegūšanas darījuma iesaistīto līdzēju attiecībām.

4.3.3.3. Datorprogrammas darbības pētīšana

Lai nodrošinātu ideju brīvu pieejamību sabiedrībai, ES likumdevējs Datorprogrammu direktīvas 5.panta trešajā punktā ir noteicis, ka datorprogrammas kopijas likumīgie ieguvēji ir tiesīgi bez autortiesību subjekta atļaujas novērot, pētīt un pārbaudīt to, kā datorprogramma funkcionē, lai

⁵³⁸ Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 69 d, Rn. 23, S. 1184; Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 69 d, Rn. 16, S. 1364; Sal. Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 d, Rn. 14.

⁵³⁹ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 59.

⁵⁴⁰ Sal. Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 d, Rn. 19.

noteiktu, kādas idejas un principi ir jebkura⁵⁴¹ datorprogrammas elementa pamatā. Latvijas likumdevējs korespondējošu regulējumu ir ietvēris Autortiesību likuma 29.panta trešajā daļā, nosakot, ka „persona, kurai ir tiesības lietot datorprogrammu, bez autortiesību subjekta atļaujas drīkst novērot, pētīt vai pārbaudīt, kā programma funkcionē, lai atklātu idejas un principus, uz kuriem balstīti jebkādi datorprogrammas elementi, ja šī persona attiecīgās darbības veic, datorprogrammu ielādējot, demonstrējot, izmantojot, pārraidot vai glabājot”. Jāatzīmē, ka minētais regulējums balstās uz Autortiesību likuma 6.panta piekto punktu, kas no autortiesiskās aizsardzības tvēruma izslēdz idejas, metodes, procesus un matemātiskas koncepcijas. Balstoties uz analizējamo autortiesību ierobežojumu, ir atļauta tikai datorprogrammas darbības novērošana, pētīšana un pārbaude, kas tiek veikta likumā tieši noteikto darbību veidā, respektīvi, datorprogrammu ielādējot⁵⁴², demonstrējot⁵⁴³, izmantojot, pārraidot vai glabājot. Ar izmantošanu šajā gadījumā būtu saprotama datorprogrammas lietošana atbilstoši tās lietošanas mērķim. Reversās inženierijas formas, kuru veikšana saistīta ar iepriekš norādīto darbību veikšanai nevajadzīgu datorprogrammas reproducēšanu vai pārveidošanu, turpretim nav atļautas saskaņā ar apskatāmo regulējumu.⁵⁴⁴ Tāpat ar apskatāmo autortiesību ierobežojumu nevar pamatot datorprogrammas dekompilēšanu.⁵⁴⁵ Vienlaikus jāatzīmē, ka datorprogrammas pētīšanas darbību veikšana nav ierobežota ar noteiktu mērķu konstatācijas nepieciešamību.⁵⁴⁶ Ņemot vērā to, ka ES un atbilstoši arī Latvijas likumdevējs ir tieši noteicis, kuras darbības ir atļauts veikt datorprogrammas pētīšanai, un to, ka minētās darbības datorprogrammas eksemplāra likumīgais ieguvējs ir tiesīgs veikt, lai lietotu datorprogrammu atbilstoši tās lietošanas mērķim, diskutabls ir jautājums, vai apskatāmajam

⁵⁴¹ Datorprogrammu direktīvas latviešu valodas versijā tiek neprecīzi norādīts uz idejām un principiem, kas ir „visu programmas elementu pamatā”.

⁵⁴² Datorprogrammu direktīvas latviešu valodas versijā tiek lietots termins „uzlādējot”, kas datorprogrammu izmantošanas kontekstā atzīstams par nepareizu.

⁵⁴³ Termins „displaying”, kas Autortiesību likumā tiek tulkots kā „demonstrēšana”, būtu aizstājams ar terminu „attēlošana uz ekrāna”, kas precīzāk paskaidro attiecīgās datorprogrammas funkcijas būtību (sk. arī darba 4.2.1. nodaļu).

⁵⁴⁴ Sal. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 d, Fn. 63; Koch Fr. A. Grundlagen des Urheberrechtsschutz im Internet und in Online-Diensten. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1997, nr. 6, S. 429.

⁵⁴⁵ Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 69 d, Rn. 28, S. 1186.

⁵⁴⁶ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 d, Rn. 23; Sal. LG Mannheim spriedums lietā: 7 O 257/93 [1993]. Neue Juristische Wochenschrift - Rechtsprechungs-Report Zivilrecht, 1994, nr. 16, S. 1008.

ierobežojumam piemīt patstāvīgums⁵⁴⁷. Pēc autora domām, šajā gadījumā ir saskatāma līdzība ar datorprogrammas rezerves kopijas izgatavošanai domāto autortiesību ierobežojumu, kas pēc būtības arī ir viena no datorprogrammas lietošanas formām atbilstoši tās lietošanas mērķim.⁵⁴⁸ Arī datorprogrammas pētīšanas nodrošināšanai domātā autortiesību ierobežojuma piemērošanai datorprogrammas lietošanas mērķis ir interpretējams atbilstoši Autortiesību likuma 29.panta trešajā daļā ietvertai norādei uz attiecīgo darbību nepieciešamību datorprogrammas elementu pamatā esošo ideju un principu noskaidrošanai.⁵⁴⁹ Tajā pašā laikā zināms minētā autortiesību ierobežojuma patstāvīgums saskatāms tajā apstākļi, ka ne ES, ne Latvijas likumdevējs nav paredzējis, ka to varētu līgumiski ierobežot. Vēl jo vairāk, ES likumdevējs Datorprogrammu direktīvas 8.pantā ir tieši noteicis, ka minētajam autortiesību ierobežojumam pretēji līgumiskie noteikumi nav spēkā. Latvijas likumdevējs minēto regulējumu, līdzīgi kā datorprogrammu rezerves kopiju izgatavošanai paredzētā autortiesību ierobežojuma gadījumā, nav tieši implementējis Autortiesību likumā. Pēc autora domām, minētais regulējums būtu nosakāms Autortiesību likuma 29.panta ceturtajā daļā, izsakot to šādā redakcijā: „Vienošanās, kas ir pretrunā šā panta otrās vai trešās daļas noteikumiem, nav spēkā.” Jāatzīmē, ka šāds risinājums atbilstu arī Latvijas likumdevēja izmantotajai juridiskajai tehnikai.⁵⁵⁰

4.3.3.4. Datorprogrammu sadarbības nodrošināšana

Datorprogrammu izstrādē un izmantošanā būtisku lomu spēlē to sadarbība ar citām programmām un dažāda veida aparatūru. Minēto sadarbību nodrošina datorprogrammas saskarnes, kuru pamatā esošo ideju brīvība ir īpaši uzsvērta Datorprogrammu direktīvas preambulas 11.punktā. Tajā pašā laikā juridiskajā literatūrā tiek pamatoti norādīts, ka norobežošana starp brīvo ideju un autortiesiski aizsargātu tās konkretizējumu datorprogrammas saskarnē ir ļoti grūti veikt.⁵⁵¹ Turklāt, ņemot vērā to, ka datorprogrammas objektkods, kurā datorprogrammas pamatā tiek izplatītas, praktiski nav saprotams pat datorzinātņu speciālistiem, un to, ka pieeja pirmkoda formai

⁵⁴⁷ Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 d Rn. 29.

⁵⁴⁸ Sk. darba 4.3.2.3. nodaļu.

⁵⁴⁹ Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 d Rn. 29.

⁵⁵⁰ Sk., piem., Autortiesību likuma 31.panta otro daļu, 44.panta trešo daļu, 46.panta trešo daļu.

⁵⁵¹ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 e, Rn. 1.

parasti netiek nodrošināta⁵⁵², bez datorprogrammas dekompilēšanas praktiski nav iespējams noskaidrot pat autortiesiski neaizsargātu informāciju par datorprogrammas saskarnēm. Datorprogrammas darbības pētīšanai domātais autortiesību ierobežojums⁵⁵³ dekompilēšanas vajadzībām nepieciešamā autortiesiski relevantās darbības neatļauj veikt pietiekamā apmērā, jo, pārveidojot datorprogrammas objekt kodu tās pirmkodā, ir jāveic reproducēšanas un pārveidošanas darbības, kas pārsniedz datorprogrammas darbības pētīšanai pieļaujamo apjomu.

Datorprogrammu sadarbības nodrošināšanas mērķis apskatāmā autortiesību ierobežojuma kontekstā nav vērtējams autonomi kā tehniskas dabas mērķis. Minētais autortiesību ierobežojums ir nepieciešams konkurences saglabāšanai,⁵⁵⁴ kas ir atzīstams par tā virsmērķi. Ar tā palīdzību ir nostiprināts sarežģīts kompromiss starp programmatūras izstrādātāju interesēm saglabāt noslēpumā savu programmu zinātību (*know-how* – angļu val.), no vienas puses, un konkurences tiesisko vajadzību saņemt pieeju informācijai, kas nepieciešama tieši vai netieši konkurējošu produktu sadarbības nodrošināšanai, kā arī standartizācijai, no otras puses.⁵⁵⁵ Vienlaikus jāatzīmē, ka šāda kompromisa pastāvēšana norāda uz to, ka ar autortiesiskajiem instrumentiem tiek sargātas tiesību subjektu zinātnības aizsardzības intereses. Šāda aizsardzība ir autortiesību sistēmai sveša⁵⁵⁶ un ir viens no apstākļiem, kas norāda, ka datorprogrammu aizsardzībai autortiesības nav piemērotas.

Analizējamais autortiesību ierobežojums ir nostiprināts Datorprogrammu direktīvas 6.pantā un tiek atzīts par vienu no visstrīdīgākajiem Datorprogrammu direktīvas regulējumiem⁵⁵⁷, kas izskaidrojams ar iepriekš apskatīto interešu sadursmi. Latvijas likumdevējs minēto regulējumu ir implementējis Autortiesību likuma 30.pantā. Tajā ir vispārīgi noteikts, ka „autortiesību subjekta atļauja nav nepieciešama, ja bez datorprogrammas koda reproducēšanas vai tā formas mainīšanas nav iespējams iegūt vajadzīgo informāciju, lai panāktu neatkarīgi radītas datorprogrammas sadarbību ar citām datorprogrammām”. Datorprogrammas koda formas maiņa ir viens no

⁵⁵² Būtisks izņēmums ir atvērtā pirmkoda programmatūra, kuras gadījumā pieeja pirmkodam tiek nodrošināta.

⁵⁵³ Sk. darba 4.3.2.3. nodaļu.

⁵⁵⁴ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 e, Fn. 1.

⁵⁵⁵ Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 e, Rn. 1.
Sal. Kommentar zum deutschen Urheberrecht. Band 1.2 (einschließlich 52. Aktualisierungslieferung). Mestmäcker E.J. (Hrsg.), Schulze E. (Hrsg.). Köln: Luchterhand, 2010, §69 e, Rn. 2.

⁵⁵⁶ Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 e, Rn. 1.

⁵⁵⁷ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 e, Rn. 1.

datorprogrammas pārveidošanas gadījumiem⁵⁵⁸. Šajā gadījumā pamatā ir runa par datorprogrammas dekompilēšanu un disasamblerēšanu (*disassembly* – angļu val.), kuras rezultātā datorprogrammas mašīnkods tiek pārveidots asamblervalodā⁵⁵⁹. Tāpat atļauta ir dekompilācijas rezultātā iegūtā koda rekompilācija, lai to salīdzinātu ar sākotnējo datorprogrammas kodu.⁵⁶⁰ Autortiesību likuma 30.panta pirmajā daļā atbilstoši korespondējošajam Datorprogrammu direktīvas regulējumam tieši noteikts, ka saskaņā ar minēto pantu datorprogrammas reproducēšanas un pārveidošanas darbības ir pieļaujamas, ievērojot šādus priekšnosacījumus: „1) attiecīgās darbības veic persona, kas likumīgi ieguvusi tiesības izmantot datorprogrammas kopiju; 2) sadarbības panākšanai vajadzīgā informācija iepriekš nav bijusi viegli pieejama; 3) šīm darbībām ir pakļautas tikai tās datorprogrammas daļas, kas vajadzīgas sadarbības panākšanai.”

Pirmais no citētajiem priekšnosacījumiem norāda uz to, ka datorprogrammu sadarbības nodrošināšanai domātās autortiesiski nepieciešamās darbības ir tiesīgs veikt tikai datorprogrammas eksemplāra likumīgais ieguvējs. Īpašs personu loks, kas atšķirtos no personu loka, kas tiesīgs veikt citos datorprogrammu lietošanai nepieciešamo autortiesību ierobežojumos noteiktās darbības, nav konstatējams.

Otrais priekšnosacījums precizē Autortiesību likuma 30.panta pirmās daļas 1.teikumā noteikto priekšnosacījumu, ka datorprogrammu sadarbības nodrošināšanai datorprogrammas eksemplāra likumīgais ieguvējs ir tiesīgs veikt autortiesiski relevantās darbības tikai tad, kad bez tām nav iespējams iegūt vajadzīgo informāciju. Precizējums ir saskatāms norādes „viegli” lietojumā, respektīvi, tiek uzsvērts, ka nepieciešamās informācijas iegūšanas iespējas konstatācija pati par sevi nav pietiekama, lai liegtu likumīgajam ieguvējam tiesības veikt minētās darbības. Kāda ir informācijas iegūšanas grūtības pakāpe, noskaidrojams katrā konkrētajā gadījumā. Domājams, ka nepieciešamo informāciju iegūt ir viegli, ja tā ir izvietota attiecīgā autortiesību subjekta mājas lapā vai arī tiek izsniegta likumīgajam ieguvējam pēc pieprasījuma bez nepamatotas vilcināšanās.⁵⁶¹

⁵⁵⁸ Sk. arī darba 4.2.5.nodaļu.

⁵⁵⁹ Disasamblerēto kodu speciālisti atšķirībā no mašīnkoda var izlasīt. Sk. arī Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 e, Fn. 5.

Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 e, Rn. 9.

⁵⁶⁰ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 e, Fn. 5.

⁵⁶¹ Sal. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 69 e, Rn. 11, S. 1191.

Tāpat nepieciešamība iegūt datorprogrammu sadarbības nodrošināšanai nepieciešamo informāciju saskaņā ar apskatāmo autortiesību ierobežojumu nepastāv, ja minēto informāciju var iegūt datorprogrammas darbības pētīšanai noteiktā autortiesību ierobežojuma (Autortiesību likuma 29.panta trešā daļa) izmantošanas ietvaros.⁵⁶²

Trešais priekšnosacījums, pēc autora domām, ir atzīstams par lieku, jo Autortiesību likuma 30.panta pirmajā daļā ietvertā norāde uz to, ka autortiesiski relevantās darbības var tikt veiktas, lai panāktu neatkarīgi radītas datorprogrammas sadarbību ar citām programmām, jau liedz minētajām darbībām pakļaut tās datorprogrammu daļas, kas nav vajadzīgas sadarbības panākšanai. Jāatzīmē, ka pārējo datorprogrammu izmantošanas nodrošināšanai specifiski radītajos autortiesību ierobežojumos analogiskajos regulējumos ne ES, ne arī Latvijas likumdevējs nav uzskatījis par nepieciešamu šādu mērķorientētu ierobežojumu atsevišķi uzsvērt. No juridiskās tehnikas viedokļa šāda nepamatoti atšķirīga pieeja ir atzīstama par neveiksmīgu.

Vērtējot datorprogrammas eksemplāra likumīgā ieguvēja darbību atbilstīgi mērķim nodrošināt datorprogrammas sadarbību, ir jāņem vērā norāde uz to, ka šādai programmai jābūt neatkarīgi radītai, kas nozīmē, ka tajā nav pārņemtās dekompilētās programmas daļas⁵⁶³. Ja saskarnes programmējumu faktiski nevar nošķirt no tā pamatā esošajām idejām un principiem vai arī attiecīgā koda daļa ir maznozīmīga, tad minētais pārņēmums tomēr ir pieļaujams.⁵⁶⁴

Diskutabls ir jautājums, vai datorprogrammas dekompilācija un citas līdzīgas darbības ir pieļaujams veikt citu mērķu sasniegšanai, piemērojot Autortiesību likuma 30.pantā noteikto ierobežojumu pēc analogijas. Tā, piemēram, datorprogrammas objektkoda dekompilācija var būt nepieciešama atsevišķu Autortiesību likuma 29.panta pirmajā un trešajā daļā minēto darbību veikšanai. Datorprogrammas dekompilācija datorprogrammas uzturēšanai un kļūdu novēršanai, kā arī tās darbības pētīšanai tiek juridiskajā literatūrā noliegta.⁵⁶⁵ Šādam viedoklim, pēc autora domām,

Sal. Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 69 e, Rn. 15, S. 1371.

⁵⁶² Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 69 e, Rn. 3; Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 e, Rn. 10.

⁵⁶³ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 e, Rn. 5.

⁵⁶⁴ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 e, Fn. 10.

⁵⁶⁵ Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 e, Rn. 7;

ir pamats piekrist, jo analogijas piemērošanai nepieciešamais atklātais likuma robs nav konstatējams. ES un atbilstoši arī Latvijas likumdevējs ir apzinājušies dekompilācijas darbību iespējamo nepieciešamību datorprogrammu uzturēšanai, kļūdu novēršanai un tās darbības pētīšanai, taču tiešā veidā noteica šaurāku pieļaujamo darbību loku minēto mērķu sasniegšanai.

Autortiesību likuma 30.panta otrajā daļā, kas korespondē Datorprogrammas direktīvas 6.panta otrajam punktam, likumiskajam ieguvējam ir noteikti ierobežojumi attiecībā uz datorprogrammu sadarbības nodrošināšanai iegūtās informācijas izmantošanu, paredzot, ka iegūto informāciju nedrīkst „1) izmantot citiem mērķiem kā tikai sadarbības panākšanai ar neatkarīgi radītu datorprogrammu; 2) izpaust citām personām, izņemot gadījumu, kad tas nepieciešams sadarbības panākšanai ar neatkarīgi radītu datorprogrammu; 3) izmantot nolūkā izstrādāt, ražot vai pārdot būtiski līdzīgu datorprogrammu vai veikt kādu citu darbību, ar kuru tiek pārkāptas autortiesības”. Analizējot citētos datorprogrammu sadarbības nodrošināšanai iegūtās informācijas izmantošanas ierobežojumus, secināms, ka pirmais no minētajiem ierobežojumiem pilnībā aptver abus pārējos informācijas izmantošanas ierobežojumus, jo gan informācijas izpaušana trešajām personām, kad tas nav nepieciešams datorprogrammu sadarbības panākšanai, gan tās izmantošana autortiesības pārkāpjošu darbību veikšanai ir atzīstama par iegūtās informācijas izmantošanu „citiem mērķiem”. Atbilstoši Autortiesību likuma 30.panta otrās daļas vārdiskajam tvērumam un kopsakaram ar Autortiesību likuma 30.panta pirmo daļu secināms, ka minētā panta otrajā daļā ietvertā regulējuma objekts ir ne vien autortiesiski aizsargājami datorprogrammas elementi, bet gan jebkura veida informācija, kas iegūta dekompilācijas vai līdzīgu darbību rezultātā.⁵⁶⁶ Šajā regulējumā konstatējamā programmatūras izstrādātāju zinātības aizsardzības interešu protekcija, kas ir sveša autortiesību sistēmai⁵⁶⁷, ir ierobežojama, minēto regulējumu neattiecinot uz datorprogrammu saskarņu pamatā esošajām idejām, bet gan tikai uz šādu ideju konkrēto

Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 69 e, Rn. 12.

Kommentar zum deutschen Urheberrecht. Band 1.2 (einschließlich 52. Aktualisierungslieferung). Mestmäcker E.J. (Hrsg.), Schulze E. (Hrsg.). Köln: Luchterhand, 2010, §69 e, Rn. 6.

⁵⁶⁶ Sal. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 e, Fn. 20;

Sal. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, UrhG § 69 e, Rn. 12, S. 1192.

⁵⁶⁷ Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, § 69 e, Fn. 20.

izpaušmi⁵⁶⁸. Pēc autora domām, minētais regulējums nepamatoti ierobežo datorprogrammu izstrādātāju konkurenci, jo kavē sadarbspējīgu neatkarīgu datorprogrammu izstrādi. Turklāt šajā gadījumā brīvas konkurences nodrošināšanas interesēm nav pretnostatāmas arī datorprogrammas izstrādātāju autortiesiski aizsargājamas mantiskās intereses, jo autortiesiski relevantas informācijas jeb autortiesību darbu izplatīšana datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvējam ir liegta neatkarīgi no minētā ierobežojuma. Tāpat apskatāmais informācijas kopums, ņemot vērā Autortiesību likuma 30.panta pirmajā daļā noteiktos priekšnosacījumus tā iegūšanai, nesatur informāciju par datorprogrammas sadarbības nodrošināšanai irrelevantiem datorprogrammas elementiem.

⁵⁶⁸ Sal. Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 69 e, Rn. 13.

V NODAĻA

Līgumtiesiskā specifika datorprogrammu ieguves gadījumā autortiesību perspektīvā

Programmatūras civiltiesiskajā apgrozībā paralēli autortiesiskajam regulējumam ir nozīmīga arī tā mijiedarbība ar vispārīgajām civiltiesībām un citām tiesību nozarēm (apakšnozarēm)⁵⁶⁹. Šajā darba nodaļā autors, ņemot vērā iepriekš analizēto datorprogrammas kā tiesību objekta autortiesisko izpratni un tās autortiesiskās aizsardzības apjomu, izvērtē līgumtiesiskās īpatnības, primāri analizējot attiecīgo autortiesisko regulējumu kopsakarā ar vispārīgo civiltiesību priekšrakstiem. Sekundāri tiks apskatīta citu tiesību nozaru ietekme uz programmatūras civiltiesisko apgrozību.

Raksturojot autortiesību darbu civiltiesisko apgrozību un programmatūras civiltiesiskās apgrozības īpatnības, ir būtiski determinēt, kādi civiltiesiskās apgrozības objekti, piedalās civiltiesiskajā aprītē. Autors uzskata, ka par civiltiesiskās apgrozības objektiem autortiesību gadījumā var būt šādi tiesību objekti:

- 1) autora mantiskās tiesības uz autortiesību darbu;
- 2) autortiesību darba lietošanas tiesības;
- 3) autortiesību darba eksemplārs.

Turpmākajā darba izklāstā tiks aplūkota augstāk norādīto tiesību objektu civiltiesiskā apgrozība un tās īpatnības programmatūras civiltiesiskās apgrozības gadījumā, analizējamās problemātikas tvērumā iekļaujot līgumtiesiskos aspektus, bet ārpus tā atstājot iepriekš minēto tiesību objektu likumisko pāreju, kā arī atsevišķus speciālus gadījumus, piemēram, atvērtā pirmkoda programmatūras civiltiesiskajai apgrozībai izmantojamo licenču izmantošanu.

5.1. Datorprogramma kā civiltiesiskās apgrozības objekts

Saskaņā ar Autortiesību likuma 1.panta otro punktu autortiesību darbs ir autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā neatkarīgi no tā izpaušmes veida, formas un vērtības. Tomēr šāda definīcija nesniedz skaidru atbildi uz jautājumu, kāds ir autortiesību darba statuss pastāvošās civiltiesību sistēmas ietvaros, respektīvi, vai tas ir ierindojams ķermenisku vai bezķermenisku lietu kategorijā Civillikuma 841. vai attiecīgi 842.panta izpratnē, vai arī tas atzīstams par cita veida civiltiesību objektu. Autortiesību likuma 2.panta sestajā daļā saistībā ar autortiesību mijiedarbību ar vispārīgajām civiltiesībām ir norādīts, ka autortiesības tiesiskā režīma

⁵⁶⁹ Par programmatūras aizsardzību citu tiesību nozaru ietvaros sk. arī darba 2.2. nodaļu

ziņā pielīdzināmas tiesībām uz kustamu mantu Civillikuma izpratnē, bet nevar būt par īpašuma prasības objektu. Pirmkārt, jāsecina, ka minētā norāde ir neprecīza, jo saskaņā ar Civillikuma 846.panta otro daļu personiskās un saistību tiesības ietilpst kustamas mantas sastāvā, nevis ir tiesības uz kustamu mantu. Līdz ar to, attiecinot minēto Civillikuma regulējumu uz autortiesībām, tās, līdzīgi kā citas tiesības, būtu ierindojamas mantas sastāvā. Šāds gala secinājums konstatējams arī Latvijas juridiskajā literatūrā.⁵⁷⁰ Minētās tiesības atzīstamas par kustamu bezķermenisku lietu Civillikuma izpratnē,⁵⁷¹ un tās ietilpst mantā, ciktāl tās var novērtēt naudā⁵⁷². Otrkārt, jāsecina, ka minētais regulējums nesniedz atbildi uz to, vai autortiesību darbs būtu atzīstams par ķermenisku vai bezķermenisku lietu. Vienlaikus secināms, ka apskatāmā likuma norma netieši norāda uz to, ka Civillikuma normas ir attiecināmas uz autortiesību darbu civiltiesisko apriti, mazinot šajā jautājumā pastāvošu neskaidrību, kas konstatējama attiecīgajā polemikā⁵⁷³. Tāpat juridiskajā literatūrā tiek pausts viedoklis, ka intelektuālā īpašuma tiesības ir speciālo civiltiesību apakšnozare un ka „neviena no speciālo civiltiesību apakšnozarēm nepastāv atrauti no vispārējām civiltiesībām. Tās jāpiemēro arī attiecībā uz speciālo civiltiesību subjektiem tajās situācijās, kuras neregulē attiecīgie speciālie likumi”⁵⁷⁴. Līdz ar to secināms, ka autortiesību darbu civiltiesiskajai apgrozībai ir piemērojams Civillikums tik tālu, cik speciālās autortiesību normas attiecīgo situāciju neregulē citādi. Tomēr šāds secinājums *per se* nenodrošina iespēju piemērot Civillikumā ietvertās tiesību normas, jo arvien neskaidrs paliek jautājums par autortiesību darbu, t.sk. datorprogrammu, kā tiesību objektu konkretizāciju vispārīgo civiltiesību izpratnē. Turklāt, kā jau tika norādīts iepriekš,⁵⁷⁵ datorprogrammu lietošana atšķirībā no citu autortiesību darbu lietošanas ir saistīta ar nepieciešamību datorprogrammas reproducēt, tātad – ar autortiesiski relevantu darbību veikšanu. Šāds secinājums ir ņemams vērā, noskaidrojot, kāds tieši tiesību objekts piedalās civiltiesiskajā aprītē datorprogrammu gadījumā.

⁵⁷⁰ Krūmiņš M. Intelektuālā īpašuma tiesības elektroniskā vidē. Grām.: Informācijas un komunikāciju tiesības. Ķinis U., Feldmane I., Briede J. u.c. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 209.lpp.

Sk. Kalniņš E. Mantas jēdziens civiltiesībās. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 144.lpp.

⁵⁷¹ Sal. Bitāns A. Preču zīmes tiesiskā aizsardzība Latvijā. Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā, Starptautiskās konferences materiāli, Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2002. Pieejams: <http://www.evershedsbitans.com/lat/publikacijas/publikacijas/2002/precu-zimes-tiesiska-aizsardziba-latvija> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁵⁷² Kalniņš E. Mantas jēdziens civiltiesībās. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 144.lpp.

⁵⁷³ Poļakovs G. Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001, 59.–61.lpp.

⁵⁷⁴ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 39. lpp.

Par Civillikuma noteikumu piemērošanu gadījumiem, kad pretēji Autortiesību likuma regulējumam nav ievērota prasība pēc darījuma rakstiskas formas sk.: Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 54.lpp.

⁵⁷⁵ Sk. darba 4.2.1. nodaļu.

Analizējot to, vai datorprogramma ir atzīstama par ķermenisku lietu Civillikuma izpratnē, būtisks ir kritērijs, kura piemērošana nosaka objekta piederību ķermenisku lietu kategorijai vai attiecīgi ļauj secināt šādas piederības trūkumu. Latvijas juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka ķermeniskās lietas ir vizuāli uztveramas, pretstatot tās bezķermeniskām lietām, kas esot tikai nojaušamas.⁵⁷⁶ Līdzīga pieeja ķermeniskas lietas izpratnei saskatāma citā juridiskās izziņas avotā, kurā tiek norādīts, ka civiltiesību izpratnē ķermeniska lieta ir taustāmi vai citādi ar maņu orgāniem uztverami fiziski objekti, pretstatot tos ar tausti⁵⁷⁷ neuztveramiem objektiem, kas atzīstami par bezķermeniskām lietām, ja vien tie var atrasties civiltiesiskā apgrozībā.⁵⁷⁸ Komentāru literatūrā tiek sniegts plašāks ķermeniskas lietas skaidrojums, norādot, ka ar ķermenisku lietu saprotams bezpersonisks⁵⁷⁹, pats par sevi pastāvošs un telpiski norobežots trīsdimensionāls objekts, kas var tikt pakļauts cilvēka varai.⁵⁸⁰ Tieši norobežotība telpā tiek minēts kā kritērijs, kuram datorprogrammas atbilst, jo tās vienmēr ir materializētas uz kāda datu nesēja (CD, datora cietā diska u.c.).⁵⁸¹ Tiek norādīts, ka šādam novērtējumam nav šķērslis arī apstākļi, ka informācijas nesējā materializētās datorprogrammas ekonomiskā vērtība izriet no materiālajā nesējā ierakstītās informācijas, kas ir bezķermenisks labums.⁵⁸² Jāatzīmē, ka literatūrā sastopamais pretarguments datorprogrammu ierindošanai ķermenisko lietu kategorijā, ka materiālais nesējs ir tikai blakus lieta attiecībā pret darbu kā galveno lietu⁵⁸³, domājams, arī ir saprotams, kā norāde uz datorprogrammas kā noteikta veida ierobežotas informācijas kopuma ekonomiskās vērtības prevalēšanu pār tā materializēto formu, jo citādi būtu jānonāk pie secinājuma, ka pat bezķermeniskā komponente – autortiesību darbs kā tāds – kā galvenā lieta ir atzīstama par ķermenisku lietu.

⁵⁷⁶ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 9.lpp.

⁵⁷⁷ Skatoties bezķermeniskās lietas definīciju kopsakarā ar ķermeniskās lietas definīcijā izmantotajiem nošķiršanas kritērijiem, domājams, ka šajā gadījumā domāta ir ne vien uztvere taustes formā, bet gan uztvere ar jebkādiem maņu orgāniem.

⁵⁷⁸ Lieta. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 134.lpp.

⁵⁷⁹ Uz bezpersoniskuma kritēriju tiek norādīts arī Austrijas Civillikuma 285.pantā, nosakot, ka par lietām tiesiskajā ziņā atzīstams viss, kas nošķirams no personas un kas kalpo cilvēku vajadzībām. Ķermenisko lietu jēdziens minētajā normatīvajā aktā tiek skaidrots 292.pantā, norādot uz to, ka tām jābūt cilvēkam uztveramām. Sk. § 285, § 292 Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch. Pieejams: <http://www.ris.bka.gv.at> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁵⁸⁰ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 18.lpp.

⁵⁸¹ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 118.

⁵⁸² Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1/1. Säcker Fr. J. (Hrsg.), Rixecker R. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2006, § 90, Rn. 27.

⁵⁸³ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 118.

Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka intelektuālā īpašuma objekti ir uzskatāmi nevis par lietām, bet par bezķermeniskiem labumiem.⁵⁸⁴ Līdzīgi kā Autortiesību likuma 1.panta otrajā punktā ietvertā autortiesību darba definīcija, arī norāde, uz autortiesību darbiem kā bezķermeniskiem labumiem nesniedz atbildi uz to, kāds tiesību objekts piedalās datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā, jo datorprogramma pastāv tikai materializētā formā⁵⁸⁵ un Autortiesību likums nošķir darba jēdzienu no darba eksemplāra jēdziena. Pēdējais satur gan nemateriālo komponenti (autortiesību darbu), gan materiālo komponenti (informācijas nesēju).

Ņemot vērā, ka datorprogrammu lietošana ir saistīta ar tās reproducēšanu, kas ir autortiesiski relevanta darbība, tad juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka civiltiesiskās apgrozības objekts ir vienīgi atļauja lietot datorprogrammu jeb tās licence.⁵⁸⁶ Izvērtējot minēto uzskatu, ņemams vērā Autortiesību likuma 16.panta trešajā daļā noteiktais, ka „autora tiesības nav saistītas ar īpašumtiesībām uz materiālo objektu, kurā darbs ir izteikts. Autora tiesības uz darbu, kas izteikts kādā materiālā objektā, šķiramas no šā objekta valdījuma. Materiālā objekta (arī darba pirmās fiksācijas eksemplāra) valdījuma pāreja pati par sevi nerada šā darba autora tiesību pāreju”. Saskaņā ar minēto regulējumu datorprogrammas eksemplāra atsavināšana nav saistīta ar reproducēšanas tiesību pāreju. Vienlaikus ņemama vērā Autortiesību likuma 29.panta pirmā daļa, kura satur autortiesību ierobežojumu, kas autortiesiski relevantās darbības atļauj veikt datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvējam, ja tās nepieciešamas datorprogrammas lietošanai atbilstoši tās lietošanas mērķim.⁵⁸⁷ Minētais ierobežojums tiek juridiskajā literatūrā apzīmēts par „likumisko licenci”⁵⁸⁸, taču par civiltiesiskās apgrozības objektu tā nav atzīstama. Šajā gadījumā datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvējam tiek dota iespēja brīvi lietot⁵⁸⁹ datorprogrammu, šādai lietošanai nepieciešamās reproducēšanas darbības izslēdzot no reproducēšanas jēdziena juridiskās izpratnes. Šeit var saskatīt līdzību ar, piemēram, rakstu lasīšanu interneta mājas lapās. Tehniskā izpratnē minētā darbība ir saistīta ar attiecīgās informācijas (mājas lapas satura) reproducēšanu datora operatīvajā atmiņā, kas saskaņā ar Autortiesību likuma 1.panta

⁵⁸⁴ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 20.lpp.;
Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 115. lpp.

⁵⁸⁵ Bartsch M. Software als Rechtsgut. Computer und Recht, 2010, nr. 9, S. 554.

⁵⁸⁶ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 119;
Sk. arī: Moritz R. Überlassung von Computersoftware - Bestimmungsgemäße Nutzung auf einer Datenverarbeitungsanlage als Know-how-Lizenzvereinbarung. Computer und Recht, 1989, nr. 12, S.1054-1055.
Kilian W. Vertragsgestaltung und Mängelhaftung bei Computersoftware. Computer und Recht, 1986, nr. 4, S. 195.

⁵⁸⁷ Sk. sīkāk darba 4.3.2.1. nodaļā.

⁵⁸⁸ Handbuch Multimedia-Recht. Rechtsfragen des elektronischen Ggeschäftverkehrs. Einschl. 26. Ergänzungslieferung. Hoeren Th. (Hrsg.), Sieber U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, Teil 7.5., Rn. 36, S. 19.

⁵⁸⁹ Ar brīvu lietošanu šeit tiek saprasta darba lietošana atbilstoši tā mērķim, neveicot autortiesiski relevantas darbības.

17.punktā nostiprināto reproducēšanas definīciju būtu atzīstama par īslaicīgu reproducēšanu, kas ir autortiesiski relevanta darbība, kuras veikšanai saskaņā ar Autortiesību likuma 40.panta pirmo daļu būtu jāsaņem autortiesību subjekta atļauja, taču Autortiesību likuma 33.pantā paredzētais autortiesību ierobežojums šādas atļaujas saņemšanu padara par nevajadzīgu. Darba īslaicīgās reproducēšanas veikšanai domāto autortiesību ierobežojumu arī var apzīmēt ar terminu „likumiskā licence”, taču, pēc autora domām, gan šajā gadījumā, gan datorprogrammu gadījumā doktrināri pamatotāk ir atzīt minētos regulējumus par reproducēšanas terminu precizējošiem regulējumiem, respektīvi, atzīt, ka tie izmantojami reproducēšanas tiesību juridiskā satura determinēšanai. Vienlaikus atzīmējams, ka Latvijas likumdevējs šādu pieeju tiešā veidā nav atbalstījis⁵⁹⁰.

Attīstot domu par datorprogrammas licenci kā vienīgo civiltiesiskās apgrozības objektu⁵⁹¹, juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka atsavinot datorprogrammu tiek atsavinātas tās lietošanas tiesības (licence – R.G.) un datorprogrammas objektkods.⁵⁹² Respektīvi tiek atsavināts īpaša veida objekts, kas nav ne ķermeniska lieta, ne tiesība⁵⁹³. Tomēr šādai kvalifikācijai nevar piekrist jau iepriekš norādīto iemeslu dēļ, ka licence ne vienmēr ir atsavināšanas objekts. Tāpat norāde uz objektkodu nesniedz pietiekamu skaidrību attiecībā uz atsavināmā objekta ierindošanu civiltiesiskajā aprītē esošo objektu klasifikācijā. Datorprogrammas objektkods pēc būtības ir atvasināts (no pirmkoda) autortiesību darbs,⁵⁹⁴ un tā civiltiesiskā aprīte notiek datorprogrammas eksemplāru nodošanas formā un/vai tiesību civiltiesiskās apgrozības veidā.

Tas, ka datorprogrammu eksemplāru aprīte ir iespējama neatkarīgi no licenču aprītes, ir secināms ne vien no datorprogrammas lietošanas mērķim atbilstoši lietošanai formulētā autortiesību ierobežojuma, bet arī no izplatīšanas tiesību izbeigšanās principa regulējuma Datorprogrammu direktīvā un tam atbilstošajā Autortiesību likuma regulējumā⁵⁹⁵. Līdz ar to viens no civiltiesiskās apgrozības objektiem var būt datorprogrammas eksemplārs, un tā izplatīšanai pēc izplatīšanas tiesību izbeigšanās nav nepieciešama licenču izsniegšana (licenču līgumu noslēgšana) vai autora mantisko tiesību atsavināšana. Šeit saskatāma līdzība ar grāmatu vai audiovizuālo darbu

⁵⁹⁰ Darba īslaicīgā reproducēšana Autortiesību likuma 33.pantam analogiskā izpratnē no reproducēšanas juridiski nozīmīgā jēdziena turpretim ir tieši izslēgta Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1270.panta otrās daļas 1.punktā. Sk.: Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1270. Исключительное право на произведение. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1270> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁵⁹¹ Nemams vērā, ka autora mantisko tiesību atsavināšana moniskās autortiesību doktrīnas valstīs netiek atzīta par iespējamu (mantisko tiesību pāreja tiek atzīta mantošanas gadījumā) un līdz ar to nevar būt par civiltiesiskās apgrozības objektu.

⁵⁹² Heydn T.J. Identitätskrise eines Wirtschaftsguts: Software im Spannungsfeld zwischen Schuldrecht und Urheberrecht. Computer und Recht, 2010, nr. 12, S. 772.

⁵⁹³ Saskaņā ar reformētā Vācijas Civilkodeksa (BGB) 453.panta pirmo daļu par pirkuma priekšmetu var būt ne vien ķermenisko lietu un tiesību pirkums, bet arī citādu objektu (sonstige Gegenstände – vācu val.) pirkums.

⁵⁹⁴ Sk. sīkāk darba 2.1.5.3. nodaļu.

⁵⁹⁵ Sk. sīkāk darba 4.3.1.3. nodaļu.

eksemplāru izplatīšanu, kura arī notiek bez licenču atsavināšanas. Tomēr gadījumā, ja, iesaistot autortiesību darba eksemplāru civiltiesiskajā apgrozībā, tiek pārkāptas autortiesības uz to, tad ņemams vērā Autortiesību likuma 68.panta trešajā daļā noteiktais, ka „prettiesisku darbību rezultātā izgatavotie vai izplatītie autortiesību un blakustiesību objekti vai to kopijas ir kontrafakti eksemplāri”, un Autortiesību likuma 70.pantā noteiktais, ka „(1) policija vai cita kompetenta valsts iestāde, konstatējot kontrafaktos eksemplārus, tos apķīlā. (2) Izlemjot jautājumu par vainīgās personas atbildību, jāpieņem lēmums par kontrafakto eksemplāru iznīcināšanu. Ja vainīgā persona netiek konstatēta, lēmumu par kontrafakto eksemplāru iznīcināšanu pieņem iestāde, kas tos apķīlājusi”. Datorprogrammas eksemplāra ieguvējs nav tiesīgs lietot to nevis gadījumos, kad tas nav saņēmis atļauju no attiecīgā autortiesību subjekta, bet gan gadījumos, kad attiecīgais programmatūras eksemplārs ir prettiesiski iekļauts civiltiesiskajā apgrozībā, kas konstatējams tad, kad tas ir noticis bez autortiesību subjekta piekrišanas.

Rezumējot iepriekš rakstīto, secināms, ka datorprogrammas eksemplārs ir patstāvīgs civiltiesiskās apgrozības objekts, kura īpašības, t.sk. ekonomisko vērtību, lielā mērā nosaka tā nemateriālā komponente – datorprogramma kā autortiesību darbs. Ņemot vērā datorprogrammas funkcionālo lietojumu un vērtējot no civiltiesiskās apgrozības viedokļa, datorprogrammas kļūda ir atzīstama arī par datorprogrammas eksemplāra trūkumu. Datorprogrammas eksemplārs atzīstams par ķermenisku lietu Civillikuma izpratnē, taču datorprogramma kā autortiesību darbs ir nemateriālas dabas un tādēļ nav atzīstama par ķermenisku lietu. Pēc autora domām, ņemot vērā to, ka Civillikums atzīst bezķermeniskas lietas koncepciju, doktrināri pamatotāka būtu intelektuālā īpašuma objektu, t.sk. datorprogrammu, ierindošana bezķermenisko lietu klasē, kas Civillikuma 841.pantā izmantotā bezķermeniskas lietas šaurā formulējuma dēļ pašreiz ir apšaubāmi. Līdzīga pieeja ir konstatējama, piemēram, Austrijā, kur datorprogramma kā tāda tiek atzīta par bezķermenisku lietu.⁵⁹⁶ Datorprogrammas eksemplāra izplatīšana ir iespējama arī bez izmantošanas tiesību atsavināšanas, jo datorprogrammas lietošanas mērķim atbilstošā apjomā datorprogrammas lietošana ir atļauta saskaņā ar Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā noteikto autortiesību ierobežojumu, kas pēc būtības ir izmantojams reproducēšanas jēdziena determinēšanā, noskaidrojot tā juridiski nozīmīgo saturu, kas nošķirams no tā tehniskās izpratnes.

⁵⁹⁶ Sk. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar. Koziol H., Bydlinski P., Bollenberger R. (Hrsg.). Wien: Springer-Verlag, 2005, § 292, Rn. 1, S. 227.

5.2. Datorprogrammas autora mantisko tiesību atsavināšana

5.2.1. Autora mantisko tiesību atsavināšanas pieļaujamība

Vērtējot autora mantisko tiesību civiltiesiskās apgrozības iespējas, jāņem vērā, ka autora mantiskajām tiesībām kā vienam no intelektuālā īpašuma tiesību, kurām ir mantiska vērtība, veidiem piemīt bezķermenisku lietu raksturs.⁵⁹⁷ Latvijas juridiskajā literatūrā ir norādīts, ka „valstīs, kur civilā likumdošana pazīst bezķermeniskas lietas koncepciju un autora mantiskās tiesības var kvalificēt kā vienu no lietu tiesību paveidiem, to civiltiesiskajai aprītei veiksmīgi piemērojams īpašuma institūts. Balstoties uz šo koncepciju, mantiskās autora tiesības var pirkt, pārdot, iekļāt, uz tām var veikt piedziņu un konfiskāciju tāpat, ka uz jebkuru īpašumā esošu lietu”.⁵⁹⁸ Anglo-amerikāņu tiesību valstīs atzīst autora tiesības⁵⁹⁹ par vienu no īpašuma tiesībām⁶⁰⁰, kas gan skaidrojams ar izteikto šo tiesību orientēšanos uz ekonomisko aspektu – uz investīciju aizsardzību, nevis autora personības aizsardzību.⁶⁰¹ Autortiesību teoriju, saskaņā ar kuru autora personiskās tiesības un autora mantiskās tiesības ir savstarpēji cieši saistītas, taču neveido vienotu tiesību, juridiskajā literatūrā tiek saukta par duālistisko teoriju.⁶⁰² Turpretim teorija, kas atzīst vienotas tiesības, kurai piemīt divējāda daba, pastāvēšanu tiek atzīta par monisko teoriju.⁶⁰³

Autortiesību likuma 2.panta piektajā daļā ietvertā norāde, ka autortiesībām ir personisku un mantisku tiesību raksturs, viennozīmīgi neļauj secināt, vai Latvijas likumdevējs ir izlēmis par labu duālistiskai vai moniskajai autortiesību teorijai. Autortiesību likumā netiek lietots arī termins „atsavināšana” attiecībā uz autora mantiskajām tiesībām, bet ir tikai ietverta norāde par to „pāreju citiem autora tiesību pārņēmējiem” (sk. Autortiesību likuma 16.panta otro daļu). Ņemot vērā, ka tiesību pāreja ir plašāks termins par tiesību atsavināšanu, secināms, ka Autortiesību likums pieļauj autora mantisko tiesību atsavināšanu, lai arī tiešā veidā nereglamentē autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumus. Autora mantisko tiesību līgumiskā nodošana ir tiešā veidā paredzēta Autortiesību likuma 12.panta pirmajā daļā attiecībā uz autora mantiskajām tiesībām uz darba

⁵⁹⁷ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 115.lpp.

⁵⁹⁸ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 178.lpp.

⁵⁹⁹ Precīzāks termins gan ir „kopēšanas tiesības”, kas ne vien formāli, bet arī pēc būtības vairāk atbilst „copyright” jēdzienam.

⁶⁰⁰ Sk., piem., Bainbridge I.D. Introduction to Information Technology Law. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008, p. 25.

⁶⁰¹ Sal. Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5., neu bearbeitete Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S.12–13.

⁶⁰² Sk. Reh binder M. Urheberrecht. 15., neue bearbeitete Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2008, S.16.; Schmidt-Szalewski J. Die theoretischen Grundlagen des französischen Urheberrechts im 19. und 20. Jahrhundert. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 1993, nr. 3, S. 188.

⁶⁰³ Reh binder M. Urheberrecht. 15., neue bearbeitete Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2008, S.16. Moniskās teorijas kritiku sk.: Grudulis M. Izņēmuma tiesības kategorija un tās izpratne autortiesībās. Latvijas Universitātes raksti: Juridiskā zinātne, 2004, 667.sēj., 99.lpp.

attiecību ietvaros radītiem autortiesību darbiem. Šādas atsavināšanas iespējamība saskaņā ar Autortiesību likumu tāpat tiek apstiprināta gan juridiskajā literatūrā⁶⁰⁴, gan arī netiešā veidā – Latvijas tiesu praksē⁶⁰⁵. Tas nozīmē, ka pēc būtības Autortiesību likumā ir atspoguļota duālistiskā autortiesību doktrīna. Par labu šādai atziņai minams arī tas, ka tiesības uz vārdu un darba neaizskaramību saskaņā ar Autortiesību likuma 39.panta pirmo daļu neizbeidzas līdz ar autora mantisko tiesību izbeigšanās brīdi. Tāpat jāatzīmē, ka, lai arī autora personiskās tiesības nevar pāriet citai personai līgumiskā ceļā, tām tomēr var būt būtiska loma, kas ietekmē iespēju rīkoties ar autora mantiskajām tiesībām to jaunajam ieguvējam.⁶⁰⁶

Jāatzīmē, ka juridiskajā literatūrā un arī ārvalstu tiesību aktos, raksturojot autora mantisko tiesību atsavināšanu, tiek lietots termins „cesija” (*assignment* – angļu val.; *Abtretung* – vācu val.; *уступка* – krievu val.), ar kuru Latvijas juridiskajā literatūrā parasti apzīmē tikai prasījumu tiesību cesiju⁶⁰⁷. Tomēr arī Latvijas juridiskajā literatūrā ir konstatējama termina „cesija” attiecināšana uz autora mantisko tiesību atsavināšanu, norādot, ka ar cesiju autortiesībās parasti apzīmē gadījumus, kad autortiesības tiek atsavinātas kā jebkura īpašumā esoša bezķermeniska lieta.⁶⁰⁸ Ņemot vērā saturisko līdzību un nostiprinājušos izpratni par cesiju kā prasījumu tiesību tālāknodošanu, autors darbā izmanto terminu „atsavināšana” termina „cesija” vietā.

5.2.2. Autora mantisko tiesību atsavināšanas tiesiskais regulējums

Autora mantisko tiesību atsavināšana valstīs, kurās tā tiek pieļauta, tiek regulēta dažādā detalizācijas pakāpē. Turpmākajā darba izklāstā autors ir apskatījis minēto regulējumu Latvijā un atsevišķās citās valstīs, kurās novērojama izteikta normativizācija analizējamās problemātikas ietvaros. Šādas normativizācijas analīze kalpo mērķim noskaidrot, vai Latvijas normatīvi tiesiskais regulējums apskatāmajā sfērā būtu konkretizējams, tā, iespējams, nodrošinot civiltiesiskās

⁶⁰⁴ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 49.lpp. Sk. arī: Smolka M. Das Urheberrecht in Lettland – Grundlagen. Wirtschaft und Recht in Osteuropa, 2009, nr. 5, S. 134., 136. Autore, no vienas puses, atzīst, ka mantiskās tiesības var pāriet citai personai, taču, no otras puses, nepamatoti norāda uz to, ka Autortiesību likuma 14.panta otrajā daļā nostiprinātais atsavināšanas aizliegums attiecas gan uz mantisko, gan nemantisko autortiesību daļu un ka Autortiesību likuma 16.panta otrajā daļā ir nostiprināts izņēmums no minētā principa.

⁶⁰⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2005.gada 5.oktobra spriedums lietā SKC-0584-05. Nav publicēts.
Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2003.gada 8.janvāra spriedums lietā SKC-10. Nav publicēts.

⁶⁰⁶ Sk. arī darba 4.1. nodaļu.

⁶⁰⁷ Cesija. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 43.lpp.;
Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 155.–157.lpp.

⁶⁰⁸ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 181.lpp.

apgrozības dalībniekiem lielāku tiesisko noteiktību un viņu likumīgo interešu sabalansētu aizsardzību⁶⁰⁹.

5.2.2.1. Latvijas normatīvi tiesiskais regulējums

Tā kā autortiesības kā intelektuālā īpašuma tiesību apakšnozare ir civiltiesību speciālā nozare un, kā jau iepriekš tika noskaidrots, uz to ir attiecināmi vispārējie civiltiesību noteikumi, kas pamatā ietverti Civillikumā tiktāl, cik tie neierobežo speciālos autortiesību regulējumus, tad, autorprāt, ir secināms, ka autora mantiskās tiesības uz savu darbu var tikt atsavinātas, izmantojot Civillikumā regulētos atsavināšanas līgumus.

Saskaņā ar Civillikuma 2002.pantu par pirkuma līguma objektu var būt arī tiesības. Civillikuma 2005.pantā ietvertā norāde uz to, ka par pirkuma objektu var būt lietu un saistību tiesības, nav vērtējams kā atsavināmo tiesību veidu ierobežojošs regulējums. Tā ir vērtējama kopsakarā ar apskatāmā panta sākumdaļā norādīto, ka par pirkuma līguma objektu var būt visas lietas, ko atļauts un iespējams atsavināt. Ar minēto norādi likumdevējs ir uzsvēris, ka ne tikai ķermeniskas, bet arī bezķermeniskas lietas var būt par pirkuma līguma objektu. Arī Latvijas juridiskajā literatūrā ir konstatējams uzskats, ka autora tiesības, kas nav cieši saistītas ar autora personu, var būt par pirkuma līguma objektu.⁶¹⁰

Izvērtējot Autortiesību likumu, secināms, ka tas ne tikai nesatur juridiskos instrumentus autora mantisko tiesību atsavināšanai, bet arī nesatur speciālus regulējumus, kas būtu piemērojami, izmantojot autora mantisko tiesību atsavināšanai Civillikumā regulētos atsavināšanas līgumus. Autortiesību likuma 16.panta otrajā daļā ir tikai lakoniski noteikts, ka „citiem autora tiesību pārņēmējiem (arī juridiskajām personām) var pāriet tikai šā likuma 15.panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā noteiktās tiesības”. Autorprāt, noskaidrojams, vai būtu ierobežojama iespēja atsavināt atsevišķas autora mantiskās tiesībās, kā arī tas, vai nododamās tiesības ir iespējams dalīt pēc teritoriālā kritērija.

5.2.2.2. Ārvalstu normativizācijas piemēri

Izvērtējot autora mantisko tiesību atsavināšanas normativizācijas problemātiku un meklējot ierosmes atbilstošā Latvijas normatīvi tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, autors ir detalizētāk analizējis Krievijas un Baltkrievijas attiecīgos normatīvos regulējumus, jo minētajās valstīs autoru

⁶⁰⁹ Sk. arī: Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 132.lpp.

⁶¹⁰ Turpat, 19.lpp.

mantisko tiesību atsavināšana ir speciāli regulēta intelektuālā īpašuma tiesības reglamentējošos normatīvajos aktos.

Krievijas normativizācijas piemērs

Izvērtējot Krievijas Federācijā pastāvošo intelektuālā īpašuma tiesību regulējumu, kas kopš 2008.gada 1.janvāra ir kodificēts vienā tiesību aktā – Krievijas Federācijas Civilkodeksā –, konstatējams, ka tas būtiski atšķiras no iepriekš pastāvējušā regulējuma, turklāt atšķirības salīdzinājumā ar Latvijā pastāvošo regulējumu ir kļuvušas izteiktākas. Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1226.pantā⁶¹¹ ir definēts jauns tiesību veids – intelektuālās tiesības –, kas ietver izņēmuma tiesību, par kuru tiek atzītas tikai autora mantiskās tiesības⁶¹², tā izbeidzot juridiskajā literatūrā pastāvošos strīdus par to, vai izņēmuma tiesības nav arī personiskās jeb morālās tiesības⁶¹³, un kodeksā noteiktos gadījumos – arī personiskās nemantiskās tiesības un citas tiesības (*droit de suite* u.c.). Tomēr jauna tiesību veida ieviešana, autorprāt, neatstāj būtisku ietekmi uz autora mantisko tiesību civiltiesisko apgrozību, jo intelektuālās tiesības kā tiesību kopums nevar būt par civiltiesiskās apgrozības objektu. Vienlaikus šādas tiesības ieviešana norāda uz Krievijas Federācijas likumdevēja viedokli, ka intelektuālā īpašuma tiesības nav viens no īpašuma tiesību veidiem. Minētais secinājums attiecināms uz īpašuma civiltiesisko izpratni, nevis uz tā konstitucionāli tiesisko izpratni.

Saskaņā ar iepriekš apskatīto Krievijas Civilkodeksa pantu autora mantiskajām tiesībām Latvijas regulējuma izpratnē atbilst izņēmuma tiesība, kas Civilkodeksā konsekventi tiek lietota vienskaitlī un arī ir atzīstama par vienu tiesību Civilkodeksa izpratnē, kas sastāv no vairākām nemateriālā objekta izmantošanas tiesībām.⁶¹⁴ Pēc būtības minētās izmantošanas tiesības ir apakšiedalījums vienotai izmantošanas tiesībai, jo saskaņā ar Krievijas Civilkodeksa 1229.panta pirmajā daļā⁶¹⁵ noteikto izņēmuma tiesība sastāv no izmantošanas tiesības un rīcības tiesības. Pirmā

⁶¹¹ Sk.: Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1226. Интеллектуальные права. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1226> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶¹² Пиляева В.В. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Москва: ТК Велби, 2009, с. 11.

⁶¹³ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 74.

⁶¹⁴ Sk.: Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 13.

⁶¹⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1229. Исключительное право. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1229> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

attiecināma uz aizsargājamo objektu (piemēram, autortiesību darbu – R.G.), bet otrā – uz izņēmuma tiesību uz to.⁶¹⁶ Saskaņā ar Krievijas Civilt kodeksa 1233.panta pirmajā daļā⁶¹⁷ noteikto tiesību subjekts (*правообладатель* – krievu val.; persona, kurai pieder izņēmuma tiesība uz autora darbu – R.G.) var izlietot sev piederošo izņēmuma tiesību uz aizsargājamo objektu jebkādā veidā, kas nav pretrunā ar likumu un šīs tiesības būtību, t.sk. atsavinot to līgumiskā ceļā citai personai vai izsniedzot atļauju citai personai izmantot intelektuālās darbības rezultātu⁶¹⁸ (piemēram, autora darbu – R.G.) līgumā noteiktā apjomā (respektīvi, noslēdzot licences līgumu). Jāatzīmē, ka iepriekš norādītajā pantā ir nepārprotami noteikts, ka licences līguma noslēgšana nerada izņēmuma tiesības pāreju licenciātam. Analizējamajā regulējumā Krievijas likumdevējs ir skaidri definējis, ka viņš atbalsta duālistisko autortiesību doktrīnu un nošķīris autora mantisko tiesību atsavināšanu no izmantošanas tiesību lietošanas atvērējuma (licences). Tāpat tiesību subjekta pozīcija tiek daļēji pielīdzināta īpašnieka pozīcijai, piešķirot tiesību subjektam īpašuma tiesībām raksturīgās tiesības izmantot intelektuālās darbības rezultātu un tiesiski rīkoties ar izņēmuma tiesību,⁶¹⁹ taču tiesības valdīt izņēmuma tiesību tiešā veidā netiek atzītas, kas juridiskajā literatūrā tiek skaidrots ar tās nemateriālo raksturu.⁶²⁰ Šāds pamatojums, autorprāt, ir apšaubāms, jo tiesības valdījums ir iespējams, saprotot ar to tās izlietošanu.⁶²¹

Būtisks jauninājums attiecībā pret iepriekšējo Krievijas Federācijā pastāvējušo regulējumu ir tas, ka saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilt kodeksa 1234.panta pirmo daļu⁶²², pamatojoties uz līgumu par izņēmuma tiesības atsavināšanu, viena puse (tiesības subjekts) nodod vai apņemas nodot tai piederošo izņēmuma tiesību uz intelektuālās darbības rezultātu citai personai (ieguvējam) tikai

⁶¹⁶ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 80.

⁶¹⁷ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1229. Распоряжение исключительным правом. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1233> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶¹⁸ Ar terminu „intelektuālās darbības rezultāti” Krievijas Federācijas likumdevējs ir apzīmējis visus intelektuālo tiesību objektus. Minētais termins tiek kritizēts juridiskajā literatūrā, par neveiksmīgu atzīstot saspēli starp formulējumu „intelektuālās tiesības tiek atzītas uz” un terminu „rezultāti”, taču vienlaikus tiek uzsvērts, ka pozitīvi vērtējama šāda koreģa apzīmējuma ieviešana. Sk. Борисов А.Б. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Правовое регулирование отношений в сфере интеллектуальной собственности. С постатейными материалами и практическими разъяснениями. Москва: Книжный мир, 2007, с. 17.

⁶¹⁹ Sk.: Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 209. Содержание права собственности. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia209> [aplūkots 2012.gada 26.augustā]; Sk. arī Civillikuma 927.pantu un sk.: Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3., labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 60.–61.lpp.

⁶²⁰ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 95.

⁶²¹ Sk. Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3., labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 42.–43.lpp.

⁶²² Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1234. Договор об отчуждении исключительного права. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1234> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

pilnā apmērā. Līdzīgs regulējums ietverts arī Civilkodeksa 1285.pantā⁶²³, nosakot, ka saskaņā ar līgumu par izņēmuma tiesības uz darbu atsavināšanu, autors vai cits tiesības īpašnieks nodod vai apņemas nodot viņam piederošo izņēmuma tiesību uz darbu tiesības ieguvējam pilnā apmērā. Līdz ar to tiek noliegta iespēja, izmantojot atsavināšanas līgumu, dalīt izņēmuma tiesību pēc teritoriālā, intelektuālās darbības rezultāta izmantošanas veida vai kāda cita kritērija. Šāda pieeja, domājams, balstās uz apstākli, ka autortiesību mantiskā komponente Krievijas Federācijas autortiesību doktrīnā un normatīvi tiesiskajā regulējumā tiek atzīta par vienu tiesību. Izņēmuma tiesības dalāmībai līdzīgu efektu var panākt, izmantojot licences līgumu, kas tiks aplūkots darba tālākajā izklāstā. Tāpat tiek pieļauta iespēja noslēgt atsavinājuma līgumu gan konsensuāllīguma, gan reāllīguma formā. Tas tiek kritizēts juridiskajā literatūrā, norādot, ka uz atsavināmajām tiesībām nevar tikt attiecinātas tiesības valdīt un līdz ar to izņēmumu tiesības atsavinājumu līgumu vienīgā iespējamā forma ir konsensuālā.⁶²⁴ Minētajam viedoklim, pēc autora domām, nevar piekrist turpmāk norādītā apsvēruma dēļ. Krievijas Civilkodeksa 1227.pantā,⁶²⁵ līdzīgi kā Autortiesību likuma 16.panta trešajā daļā, tiek nošķirta autora tiesību pāreja no materiālā objekta, kurā ietverts autortiesību darbs, valdījuma pārejas.⁶²⁶ Minētais pants arī satur norādi, ka Krievijas Civilkodeksa 1291.panta otrajā daļā⁶²⁷ noteiktos gadījumos materiālā objekta pāreja konstituē izņēmuma tiesību pāreju uz attiecīgo intelektuālās darbības rezultātu. Secināms, ka šādos gadījumos, respektīvi, kad tiek atsavināts darba oriģināls un atsavinātājs pats ir tiesību pārņēmējs, reāllīguma noslēgšana ir iespējama. Attiecībā uz pārējiem izņēmuma tiesību atsavināšanas gadījumiem jāņem vērā Krievijas Civilkodeksa 1234.panta ceturtajā daļā⁶²⁸ ietvertais regulējums, saskaņā ar kuru izņēmuma tiesība pāriet no tiesību subjekta tās ieguvējam atsavināšanas līguma noslēgšanas brīdī, ja līgums neparedz citādi. Īpašs regulējums paredzēts tiem gadījumiem, kad intelektuālās darbības rezultāts tiek reģistrēts valsts reģistrā. Šādos gadījumos tiesības pāreja notiek šāda līguma reģistrācijas brīdī. Minētais regulējums nepadara līgumu spēkā esamību atkarīgu no tiesību nodošanas, taču prezumē tā

⁶²³ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1285. Договор об отчуждении исключительного права на произведение. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1285> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶²⁴ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 95.

⁶²⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1227. Интеллектуальные права и право собственности. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1227> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶²⁶ Кrievijas Civilkodeksā šāda nošķiršana ir veikta vispārējā daļā, kas attiecināma uz visiem intelektuālās darbības rezultātiem, kuri tiek aizsargāti saskaņā ar minētā kodeksa 4.daļu.

⁶²⁷ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1291. Отчуждение оригинала произведения и исключительное право на произведение. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1291> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶²⁸ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1234. Договор об отчуждении исключительного права. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1234> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

izpildījumu – tiesību nodošanu, jau līguma noslēgšanas brīdī, kas padara tā tiesisko efektu pielīdzināmu reāllīguma noslēgšanai. Tāpat secināms, ka, ja tiesību subjekts ir reģistrējis datorprogrammu valsts reģistrā, tad līgumi par izņēmuma tiesību atsavināšanu uz minēto programmu vienmēr ir konsensuālas dabas⁶²⁹.

Krievijas likumdevējs jautājumā par izņēmuma tiesības atsavināšanu ir saskatījis nepieciešamību paredzēt diferencētu civiltiesiskās atbildības apjomu atkarībā no tā, vai atsavinātājs ir pats autors vai tā tiesību pārņēmējs. Pamatojoties uz Krievijas Civilkodeksa 1290.panta pirmajā daļā⁶³⁰ noteikto, autoram ir jāatlīdzina tikai reālie zaudējumi un pret to nevar vērst prasību par atrautās peļņas atlīdzināšanu. Atbildības apjomu līgumiski var ierobežot vēl lielākā mērā. Minētais regulējums ir attiecināts gan uz izņēmuma tiesības atsavināšanu, gan uz darba izmantošanas atvēlējumu (licences līguma noslēgšanu). Juridiskajā literatūrā tas tiek kritizēts kā nopietna juridiska kļūda, jo neesot pamatota īpaša labvēlības režīma attiecināšana uz autortiesību darbu autoriem, ierobežojot viņu civiltiesisko atbildību izņēmuma tiesības atsavināšanas vai licences līguma noslēgšanas gadījumā.⁶³¹ Pēc autora domām, šādam autoram īpaši labvēlīgam tiesiskajam režīmam trūkst pamatojuma, jo minētais regulējums ir paredzēts tiem gadījumiem, kad tiek atsavinātas vai atvēlētas lietošanā tiesības uz jau pabeigtu autortiesību darbu⁶³² un autors ir spējīgs novērtēt tā kvalitāti pirms tā civiltiesiskās apgrozības uzsākšanas.

Baltkrievijas normativizācijas piemērs

Izvērtējot Baltkrievijas normatīvi tiesisko regulējumu autora mantisko tiesību atsavināšanas problemātikas kontekstā, pirmkārt, atzīmējams, ka Baltkrievijā intelektuālā īpašuma vispārīgie jautājumi, t.sk. intelektuālā īpašuma tiesību atsavināšanas un licencēšanas jautājumi, pamatā ir noregulēti Baltkrievijas Civilkodeksa 5.sadaļā, savukārt, speciālās autortiesību normas ir ietvertas gan Baltkrievijas Civilkodeksa 5.sadaļā, gan likumā „Par autortiesībām un blakustiesībām”. Baltkrievijas juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka autortiesību un blakustiesību normu iekļaušana Civilkodeksā viennozīmīgi atrisina jautājumu par pārējo Civilkodeksa normu, t.sk. vispārējo, saistību tiesību, mantojuma tiesību un starptautisko

⁶²⁹ Par šādu līgumu spēkā esamību pirms reģistrācijas sk. darba 3.4. nodaļā.

⁶³⁰ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1290. Ответственность по договорам, заключаемым автором произведения. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1290> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶³¹ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 282.

⁶³² Attiecībā uz autora līgumu par pasūtītu darbu, kuru noslēdzot, darbs vēl nav radīts, paredzēts tiešs regulējums, kas ietverts apskatāmā panta otrajā daļā.

privāttiesību normu, piemērojamību attiecībā uz tiesiskajām attiecībām, kas rodas autortiesību un blakustiesību sfērā.⁶³³ Tomēr šādai intelektuālā īpašuma tiesību daļējai kodifikācijai ir raksturīgs liels kolīziju risks, jo Civilkodeksā tiek regulēti ne tikai vispārīgie intelektuālā īpašuma tiesību jautājumi, bet arī atsevišķas intelektuālā īpašuma tiesību nozares, kas ir regulētas arī atsevišķos normatīvajos tiesību aktos.

Autora mantisko tiesību nodošanas⁶³⁴ jautājumi pamatā ir regulēti Baltkrievijas likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām” 5.nodaļā. Saskaņā ar minētā likuma 43.panta pirmo daļu autora mantiskās tiesības var tikt atsavinātas tikai pilnībā. Iepriekšējā Baltkrievijas likumā „Par autortiesībām un blakustiesībām”⁶³⁵ turpretim bija paredzēta iespēja atsavināt autora mantiskās tiesības gan pilnībā, gan daļēji⁶³⁶. Iespēja atsavināt autora mantiskās tiesības iepriekšējā Baltkrievijas likumā „Par autortiesībām un blakustiesībām” tika iekļauta 1998.gadā (jāatzīmē, ka arī Baltkrievijā pašreiz spēkā esošais Civilkodekss, kas paredz izņēmuma tiesības atsavināšanu, stājās spēkā tikai 1999.gada 1.jūlijā) un ir tikusi pakļauta kritikai juridiskajā literatūrā, norādot, ka, iekļaujot augstāk minētajā likumā normu, kas paredz iespēju atsavināt autora mantiskās tiesības, netika ņemtas vērā autortiesību īpatnības, kas izpaužas kā cieša saikne starp autora personību un tā radītu darbu, un tas, ka izņēmuma tiesību spēkā esamības laiks ir ilgāks nekā rūpnieciskā īpašuma objektu aizsardzības termiņš.⁶³⁷ Jāatzīmē, ka minētā kritika raksturīga moniskās autortiesību doktrīnas piekritējiem⁶³⁸, kas par civiltiesiskās apgrozības objektu atzīst tikai t.s. lietošanas tiesības jeb Latvijas tiesību izpratnē – licences. Tiek arī norādīts uz to, ka līdz 1998.gadam Baltkrievijas normatīvajos tiesību aktos pastāvēja tendence ierobežot vispārējās civiltiesībās atzīto līdzēju vienlīdzības principu autortiesību jautājumos un nodrošināt autora kā ekonomiski un organizatoriski vājāka līdzēja interešu aizsardzību. Tāda pieeja esot vairāk atbildusi Eiropas tiesību tradīcijām, uz

⁶³³ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск: Дикта, 2007, с. 8.

⁶³⁴ Likumā tiek lietots cesijas termins (уступка – krievu val.), kas nav izprotams kā prasījumu tiesību cesija Civillikuma izpratnē.

⁶³⁵ Закон Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах» от 16.05.1996г. № 370-XIII. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=V19600370> [aplūkots 2011.gada 17.novembrī].

⁶³⁶ Sk. minētā likuma 25.panta pirmo daļu.

⁶³⁷ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск: Дикта, 2007, с. 175.

⁶³⁸ Sk.: Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S. 61-62; Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000, § 97, Rn. 45; Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 29, Rn. 1.

kurām tiecās Baltkrievijas tiesību sistēma.⁶³⁹ Domājams, ka ar Eiropas tiesību tradīcijām šajā gadījumā izprotami kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā pastāvošie autortiesību principi. Minētajam viedoklim var piekrist tikai daļēji, jo autora mantisko tiesību atsavināšanas iespēja ir raksturīga arī kontinentālās Eiropas valstu tiesību sistēmām, kurās tiek atzīta duālistiskā autortiesību doktrīna. Līdz ar to norāde uz Eiropas tiesību tradīcijām ir nepamatota. Vienlaikus jāatzīmē, ka iespējas atsavināt autora mantiskās tiesības vai noslēgt izņēmuma licences līgumu, ar kuru autors atvēl visas darba lietošanas tiesības licenciātam⁶⁴⁰, tiesisko seku ziņā ir ļoti līdzīgas. Autora interešu aizsardzībai lielāka nozīme par autora mantisko tiesību atsavināšanas aizliegumu piemīt autora personisko tiesību aizsardzībai. Tāpat jāatzīmē, ka šādas uz autora mantisko interešu aizsardzību vērstas pieejas gadījumā, kad kā autora interesēm neatbilstoša tiek kritizēta autora mantisko tiesību atsavināšanas iespēja, datorprogrammu gadījumā to izteikti funkcionālā rakstura dēļ atzīstama par pārāk protekcionistisku.

Attiecībā uz autora mantisko tiesību atsavināšanu saskaņā ar Baltkrievijas Civilkodeksu un iepriekšējo likumu „Par autortiesībām un blakustiesībām” jāatzīmē, ka atšķirībā no pašreiz Baltkrievijā un Krievijas Federācijā pastāvošā regulējuma tika pieļauta autora mantisko tiesību dalīta atsavināmība. Tomēr iepriekš minētajos Baltkrievijas normatīvajos tiesību aktos netiek minēti šādas dalāmības kritēriji, izņemot norādi par kritēriju, kuru nevar piemērot. Baltkrievijas juridiskajā literatūrā tika norādīts uz iespēju šādu dalīšanu veikt pēc darba, uz kuru tiek atsavinātas tiesības, izmantošanas veidiem, kā arī pēc teritorijas, uz kuru atsavināmā autora mantiskā tiesība attiecas.⁶⁴¹ Tomēr, ja kritērijs ir laiks, uz kuru tiesības tiek atsavinātas, tad saskaņā ar Baltkrievijas Civilkodeksa 984.panta trešo daļu⁶⁴² uz šādu līgumu attiecināmi noteikumi par licences līgumu, ja vien likumā nav paredzēts citādi. Līdz ar to secināms, ka autora mantisko tiesību atsavināšanas gadījumā bija izšķirams saturiskais un teritoriālais dalāmības kritērijs. Turpretim izņēmuma tiesību atsavināšana no lietošanas tiesību atvēlējuma (licences piešķiršanas) bija nošķirama pēc laika kritērija.

⁶³⁹ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск: Дикта, 2007, с. 175.

⁶⁴⁰ T.s. „Buy-out” licences līgums. Sk. arī: Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, Vor §§ 31 ff., Fn. 92.

⁶⁴¹ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск: Дикта, 2007, с. 176.

⁶⁴² Гражданский кодекс Республики Беларусь. Статья 984. Переход исключительных прав к другому лицу. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=HK9800218#&Chapter=60> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

Saskaņā ar Baltkrievijas likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām” 43.panta trešo daļu autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumam ir jābūt noslēgtam rakstiski. Ja darbs vēl nav radīts, tad autora mantiskās tiesības uz to nevar atsavināt, jo tās vēl neeksistē.⁶⁴³

Baltkrievijas juridiskajā literatūrā attiecībā uz iepriekš spēkā esošo Baltkrievijas likumu „Par autortiesībām un blakustiesībām” tika norādīts uz to, ka autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumam piemērojami vispārējie noteikumi par pirkuma līgumiem, ciktāl tie nav pretrunā atsavināmo mantisko tiesību raksturam. Tāpat tika norādīts, ka, ja šādā līgumā nav paredzēta atlīdzība naudā, tad nav pamata uz to attiecināt likuma noteikumus par pirkuma līgumiem, bet gan attiecināmās normas jānoskaidro pēc līguma rakstura (tās var būt, piemēram, normas par dāvinājuma līgumu).⁶⁴⁴

Vērtējot autora mantisko tiesību uz programmatūru atsavināšanas aspektus Baltkrievijā, jāatzīmē, ka šādu līgumu reģistrācija gadījumā, kad pati datorprogramma ir reģistrēta, kā tas ir Krievijas Federācijā, netiek prasīta, lai arī pašas datorprogrammas tiek reģistrētas, neraugoties uz to, ka ne Baltkrievijas Civilkodekss, ne Baltkrievijas likums „Par autortiesībām un blakustiesībām” šādu reģistrāciju neparedz.

5.2.2.3. Latvijas tiesiskā regulējuma eventuālā pilnveidošana

Vērtējot iespēju noteikt Autortiesību likumā, ka autora mantiskās tiesības var tikt atsavinātas tikai kopā, līdzīgi kā tas ir noteikts Krievijas Federācijas Civilkodeksā, jāsecina, ka šādam regulējumam Latvijas autortiesībās trūkst doktrināra pamatojuma, jo ne Autortiesību likumā, ne tiesību doktrīnā netiek norādīts, ka autora mantiskās tiesības veido vienu vienotu autora tiesību.

Autora mantisko tiesību atsavināšanas līguma īpašs regulējums būtu ietverams Autortiesību likumā, nosakot, ka šāda veida līgumiem ir piemērojami Civillikuma noteikumi, ciktāl Autortiesību likumā nav noteikts citādi. Tāpat būtu nosakāms, ka šāda veida līgumi ir slēdzami rakstveidā. Līdzīgi kā Autortiesību likuma 41.panta otrajā daļā attiecībā uz licenču līgumiem regulētajā gadījumā, attiecībā uz autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumiem būtu nosakāms, ka atsavināmajām tiesībām ir jābūt tieši norādītām minētajā līgumā un, ja tāda norādījuma nav, tad ieguvējam tiesības pāriet līguma mērķim atbilstošā apjomā. Minētajā regulējumā būtu arī tiešā veidā uzsverams, ka tiesības uz vēl neradītiem autortiesību darbiem atsavināt nevar.

⁶⁴³ Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах». Минск: Дикта, 2007, с. 179.

⁶⁴⁴ Ibid, с. 178.

5.3. Datorprogrammas lietošanas tiesību ieguve

Šajā darba nodaļā tiks analizētas datorprogrammas lietošanas (izmantošanas) tiesības Autortiesību likuma 40.panta izpratnē kā civiltiesiskās apgrozības objekts. Izdalot lietošanas tiesības kā patstāvīgu civiltiesiskās apgrozības objektu, autors ir balstījies uz hipotēzi, ka izmantošanas tiesības Autortiesību likuma 15.panta izpratnē ir nošķiramas no darba izmantošanas tiesībām Autortiesību likuma 40.panta izpratnē. Pēdējās, autorprāt, ir pamatotāk apzīmēt ar terminu „lietošanas tiesības”.⁶⁴⁵ Turpmākajā darba izklāstā tiks tuvāk apskatīta licences un licence līguma juridiskā daba un tā izmantošanas problemātika datorprogrammu licencēšanas gadījumā.

5.3.1. Licences līguma juridiskā daba

Saskaņā ar Autortiesību likuma 40.panta pirmo daļu, lai iegūtu darba izmantošanas tiesības, darba izmantotājiem attiecībā uz katru darba izmantošanas veidu un katru darba izmantošanas reizi jāsaņem autortiesību subjekta atļauja. Šādu atļauju saskaņā ar Autortiesību likuma 40.panta otro daļu var saņemt gan licences līguma, gan licences veidā. Tālāku licences un licences līguma jēdzienu skaidrojumu satur attiecīgi Autortiesību likuma 42.panta pirmā daļa, kas nosaka, ka licence ir atļauja izmantot autortiesību darbu, un Autortiesību likuma 41.panta pirmā daļa, kas nosaka, ka licences līgums ir līgums, ar kuru autortiesību subjekts dod atļauju darba izmantotājam izmantot darbu. Balstoties uz iepriekš minēto regulējumu, no vienas puses, var secināt, ka licence ir nekas cits kā darba izmantošanas tiesības Autortiesību likuma 15.panta izpratnē⁶⁴⁶, respektīvi – autora mantiskās tiesības, bet, no otras puses, var secināt, ka pastāv īpašs civiltiesiskās aprites objekts – darba izmantošanas atļauja jeb licence⁶⁴⁷.

Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka „ar licenci (*Lizenz* – vācu val., *licence* – franču val.) autortiesībās saprot tikai darba lietošanas tiesības atvērējumu otrai personai. Kā līdzvērtīgu licences jēdzienam autortiesībās reizēm lieto arī terminu „koncesija”. Licencēšanu var salīdzināt ar nomas, īres un patapinājuma līgumiem tradicionālajās civiltiesībās, kā arī personālservitūtu institūtu lietu tiesībās”⁶⁴⁸. Citā avotā, raksturojot vispārējo licenci, sastopams līdzīgs secinājums, norādot, ka licences līgums „neietver īpašuma tiesību nodošanu, bet tikai

⁶⁴⁵ Sk. arī: Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 20.lpp.;

Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 181.lpp.

⁶⁴⁶ Sk. arī Autortiesību likuma 41.panta otro daļu, kurā ietverta norāde par darba izmantošanas tiesību piešķiršanu ar licences līgumu.

⁶⁴⁷ Sk. viedokli, ka licences līguma priekšmets ir licences piešķiršana arī: Bērziņa I. Autortiesību licences līgums. Jurista Vārds, 2004. 26.oktobris, nr.41, 8.lpp.

⁶⁴⁸ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 181.lpp.

atsevišķu īpašuma tiesību elementu, visbiežāk – lietošanas tiesību nodošanu”.⁶⁴⁹ Anglo-amerikāņu juridiskajā literatūrā turpretim tiek uzsvērtā atļaujas piešķiršana kā licences juridiskā būtība, norādot, ka licence pēc būtības ir tiesību vai labuma īpašnieka atļauja citai personai darīt kaut ko ar šo tiesību vai labumu un ka autortiesību gadījumā licence ir vienošanās starp autortiesību īpašnieku (licenciāru) un citu personu (licenciātu), ar kuru tai tiek atļauts veikt noteiktas darbības saistībā ar autortiesību darbu, kuru veikšana citādi būtu autortiesību pārkāpums.⁶⁵⁰ Tomēr īpaša civiltiesiskās aprites objekta – atļaujas izmantot darbu ieviešanai Latvijas tiesību sistēmā kontekstā ir grūti rast apmierinošu pamatojumu, jo minētās atļaujas piešķiršanas rezultātā licenciārs iegūst attiecīgā autortiesību darba lietošanas tiesības, kas ir vismaz pielīdzināmas lietošanas tiesībām kā īpašuma tiesību komponentei. Šādas lietošanas tiesības saturiski veido daļu no izmantošanas tiesībām Autortiesību likuma 15.panta izpratnē. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka šāda veida tiesību pārejai piemīt konstitutīvs raksturs, kas nozīmē, ka tās tiek atšķeltas no autortiesību subjektam piederošajām izņēmuma tiesībām un līgumā konkretizētā apjomā pāriet to ieguvējam.⁶⁵¹ Pēc attiecīgā līguma izbeigšanās lietošanas tiesības automātiski pāriet atpakaļ autortiesību subjektam.⁶⁵² Minētā tiesību pāreja ir pretnostatāma izmantošanas tiesību pārejai, kas tika apskatīta šī darba 5.2. nodaļā. Autora mantisko tiesību pārejas gadījumā notiek pilnīga tiesību pāreja.⁶⁵³ Latvijas juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka „pati lielākā atšķirība no cesijas (atsavināšanas – R.G.) rezultātā iegūtām tiesībām ir tāda, ka no licences izrietošās tiesības bez tiesību īpašnieka atļaujas nedrīkst atdot trešajām personām. Tāpat licenciāts bez speciāla pilnvarojuma parasti nevar celt tiesā prasību pret tiesību pārkāpēju”⁶⁵⁴. Minēto atšķirību pamatā ir lietošanas tiesību atvasinātais raksturs, respektīvi, to pastāvīgā saikne ar izmantošanas tiesībām. Izmantošanas tiesību tvērums nosaka attiecībā uz darba izmantošanas veidiem nododamu lietošanas tiesību eventuālo saturu, kas nozīmē, ka nevar nodot lietošanas tiesību uz tādu darba izmantošanas veidu, kas nav autortiesiski relevants. Piemēram, nevar nodot lietošanas tiesību uz tādu datorprogrammas izmantošanas veidu, kurai jau

⁶⁴⁹ Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 20.lpp.

⁶⁵⁰ Bainbridge I.D. Intellectual property. Sixth edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2007, p. 97–98; Bently L., Sherman B. Intellectual Property Law. Second Ed. New York: Oxford University Press, 2004, p. 254.

⁶⁵¹ Dreier Th., Schulze G. Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 31, Rn.11; Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 29 Rn. 4.

⁶⁵² Sal. Adolphsen J., Tabrizi M.D. Zur Fortwirkung zurückgerufener Nutzungsrechte. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2011, nr. 5, S. 385.

⁶⁵³ Sal. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011, § 35, Rn. 1.

⁶⁵⁴ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 181.–182.lpp.

saskaņā ar likumu (likumisko licenci) nav nepieciešama autortiesību subjekta atļauja.⁶⁵⁵ Ņemot vērā to, ka lietošanas tiesības ir nošķiramas no izmantošanas tiesībām, autorprāt, Autortiesību likumā būtu jāievēro attiecīgā terminoloģiska konsekvence, respektīvi, tā septītajā nodaļā jālieto termins „lietošanas tiesības”, kad tiek apzīmētas ar licences līgumu nododamās tiesības.

5.3.2. Licenču līgumiem piemērojamās tiesības

Autortiesību likums samērā detalizēti regulē licenču izsniegšanu un licenču līgumu noslēgšanu. Licence Autortiesību likuma izpratnē ir vienpusējs tiesisks darījums, savukārt licences līgums ir divpusējs tiesisks darījums. Šādam iedalījumam vismaz programmatūras civiltiesiskās apgrozības praksē nav nozīmes, jo t.s. datorprogrammu licences parasti ir ofertes noslēgt licences līgumus un nav skatāmas atsevišķi no šādiem līgumiem⁶⁵⁶. Licence kā vienpusējs tiesisks darījums no licences līguma kā divpusēja tiesiska darījuma ne vienmēr tiek viennozīmīgi nošķirta Autortiesību likumā. Piemēram, tā 44.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka laiks, uz kādu noslēgt licences līgums vai izsniegta licence, tiek noteikts, pusēm vienojoties. No šāda formulējuma var secināt, ka arī licences spēkā esamības termiņš tiek noteikts, pusēm vienojoties, bet tāds regulējums ir pretrunā ar vienpusēja darījuma būtību, jo, kā pamatoti tiek norādīts, vienpusējs darījums ir tāds tiesisks darījums, kas ietver vienas personas gribas izteikumu, respektīvi, šāds darījums rada tiesiskās sekas, pamatojoties tikai uz vienas personas gribas izteikumu.⁶⁵⁷

Diskutabls ir jautājums, cik lielā mērā uz licenču līgumiem ir attiecināmas Civillikumā un arī Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ietvertās normas programmatūras licencēšanas gadījumā. Licences līgums ir speciāli regulēts Autortiesību likumā un ir atzīstams par īpaša veida civiltiesisku līgumu, uz kuru attiecināmas vispārējās civiltiesību normas.⁶⁵⁸ Tajā pašā laikā minētais secinājums nesniedz atbildi uz jautājumu, vai un kādas normas attiecas uz datorprogrammas eksemplāru, kura lietošanas tiesības ieguvis licenciāts, piemēram, vai ir piemērojami Civillikuma noteikumi par atbildības pienākumu par lietas trūkumiem.

Iepriekš jau tika norādīts, ka Latvijas juridiskajā literatūrā tiek secināts, ka licencēšanu var salīdzināt ar nomas, īres un patapinājuma līgumiem tradicionālajās civiltiesībās, kā arī

⁶⁵⁵ Sk. arī darba 4.3.2.1. nodaļu.

⁶⁵⁶ Sk. arī: Programmatūras licence. Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm.
Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=programmat%C5%ABras%20licence&list=licence&lang=LV> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶⁵⁷ Kalniņš E. Privāttiesību teorija un prakse. Raksti privāttiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 139. lpp.

⁶⁵⁸ Bērziņa I. Autortiesību licences līgums. Jurista Vārds, 2004. 26.oktobris, nr.41, 9.lpp.

personālservitūtu institūtu lietu tiesībās⁶⁵⁹. Domājams, kā šāds viedoklis ir saistāms ar licences līguma terminēto raksturu, kas cita starpā izriet no Autortiesību likuma 44.panta. Vienlaikus jāatzīmē, ka terminēts raksturs piemīt arī autora mantiskajām tiesībām. Līdz ar to gan beztermiņa licences līguma, gan autora mantisko tiesību atsavināšanas līguma gadījumā attiecībā uz iegūto tiesību eventuālo izmantošanas ilgumu ieguvēji atrodas ekvivalentās pozīcijās. Kā varbūtēja atšķirība starp abiem minētajiem līgumiem minams beztermiņa licences līguma atsaucamais raksturs. Autortiesību likuma 44.panta otrajā daļā ir norādīts, ka, „ja noslēgtais licences līgums vai izsniegtā licence nav ierobežoti laika ziņā, autors vai cits autortiesību subjekts var izbeigt licences līgumu vai atsaukt licenci, sešus mēnešus iepriekš paziņojot uzteikumu”. Tiešu regulējumu, kas paredzētu autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumu vienpusējas izbeigšanas iespēju, Autortiesību likums neietver. Tomēr apskatāmā atšķirība ir tikai šķietama, jo autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumu autors, balstoties uz savu Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 3.punktā nostiprināto tiesību uz darba atsaukšanu⁶⁶⁰, var izbeigt. Tātad arī autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumam piemīt atsaucams raksturs.⁶⁶¹ Tas, ka beztermiņa licences līguma un autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumu gadījumā atšķiras personu loks, kas var izbeigt attiecīgo tiesisko darījumu vienpusējā kārtībā, kā arī šādas izbeigšanas pamats un nosacījumi, ir irrelevanti minēto tiesisko darījumu atsaucamā rakstura konstatācijai. Jāatzīmē, ka Autortiesību likuma 44.panta otrajā daļā autoram un tā tiesību pārņēmējam piešķirtā tiesība izbeigt licences līgumu vai atsaukt licenci, ja darba izmantošanas (lietošanas) tiesības atvēlējumam nav terminēts, atzīstams par nepamatoti labvēlīgu noteikumu gan attiecībā uz darbu autoriem, kuru tiesības uz darba atsaukšanu ir jau plaši nodrošinātas Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 3.punktā, gan attiecībā uz citiem autora tiesību pārņēmējiem, kuru īpašai aizsardzībai trūkst pamatojuma. Šāda plaša autortiesību subjektu interešu aizsardzība nesamērīgi kaitē civiltiesiskās apgrozības interesēm, kas īpaši spilgti atspoguļojas funkcionālo autortiesību darbu, t.sk. datorprogrammu, civiltiesiskajā aprītē.

Latvijas juridiskajā literatūrā pastāv uzskats, ka lietojuma tiesības nevar būt par pirkuma līguma objektu⁶⁶², kas ir eventuāls pamats lietošanas tiesību uz autortiesību darbu atsavināšanas noliegumam. Vienlaikus Latvijas juridiskajā literatūrā konstatējams atšķirīgs viedoklis. Tiek norādīts, ka lietojumu nevar atsavināt kā īpašuma atsevišķu elementu, nenododot īpašuma tiesības, bet lietojuma kā tiesību atsavināšana turpretim ir iespējama, turklāt ar lietojuma jēdzienu

⁶⁵⁹ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 181.lpp.

⁶⁶⁰ Sk. sīkāk darba 4.1.3. nodaļu.

⁶⁶¹ Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 109.lpp.

⁶⁶² Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 19.lpp.; Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). Otrais izdevums. Torgāns K. (Zin. red.). Rīga: Mans Īpašums, 2000, 415.lpp.

aptveramas arī tiesības uz nemateriāla rakstura labumiem.⁶⁶³ Pēc autora domām, šādam viedoklim ir pamats piekrist, jo par pirkuma priekšmetu saskaņā ar Civillikuma 2005.pantu var būt visas lietas, kas nav izņemtas no apgrozības, tātad arī lietošanas tiesības kā bezķermeniskas lietas. Jāatzīmē arī, ka Autortiesību likums nesatur normas, kas regulētu lietošanas tiesību objektu kvalitātes jautājumus, kas datorprogrammu kā funkcionālu darbu gadījumā ir svarīgi. Lietošanas tiesības Civillikuma izpratnē ir skatāmas kopsakarā ar to objektiem – autortiesību darbiem (to eksemplāriem) –, un to pirkums vai īre ir attiecīgā objekta pirkums vai īre. Ja datorprogrammas lietošanas tiesības tiek iegādātas uz visu to spēkā esamības laiku, pēc būtības ir konstatējams tiesību pirkums. Arī EST savā spriedumā *UsedSoft* lietā atzina, ka datorprogrammas kopijas ieguve un uz to attiecināmās licences ieguve ir nedalāms kopums, kas vērtējams kā pārdevums.⁶⁶⁴ Noslēdzot licences līgumu uz visu datorprogrammas lietošanas tiesību spēkā esamības laiku, tas atzīstams par atlīdzināmu atsavinājuma līgumu Civillikuma 1593.panta izpratnē, un licenciārs kā atsavinātājs ir atbildīgs par lietas trūkumiem. Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā minētās datorprogrammas kļūdas ir datorprogrammas eksemplāra kā lietas trūkumi.⁶⁶⁵ Turpretim, ja licences līgums tiek noslēgts uz noteiktu laiku, tad starp licenciāru un licenciātu ir konstatējamas īres vai nomas attiecības. Noteikumi par pirkuma vai īres (nomas) līgumiem ir piemērojami, ciktāl Autortiesību likumā nav paredzēts īpašs regulējums. Ņemot vērā to, ka licenču līgumiem ir piemērojami minētie Civillikuma noteikumi, uz tiem attiecināmi arī Patērētāju tiesību aizsardzības likuma regulējumi. Licenču līgumu noteikumi līdz ar to var tikt atzīti par spēkā neesošiem, ja tie nav individuāli apspriesti un ir netaisnīgi minētā likuma izpratnē.

5.3.3. Datorprogrammu licenču līgumu spēkā esamības problemātika

Autortiesību likumā datorprogrammu licenču līgumi īpaši regulēti netiek, kas, ņemot vērā civiltiesiskās apgrozības praksē nostiprinājušās to noslēgšanas īpašās formas, raisa jautājumus par šādu līgumu spēkā esamību. Līgumu starp programmatūras izstrādātāju (autortiesību subjektu vai arī licenciātu ar sublicencēšanas tiesībām) un programmatūras lietotāju apzīmēšanai praksē tiek izmantots termins „galalietotāja licences līgums” (*end user licence agreement* – angļu val.; saīsināti – EULA). Izmantojot šāda veida līgumus, datorprogrammu izstrādātāji mēģina, apejot datorprogrammu izplatītājus, noslēgt ar lietotāju datorprogrammas eksemplāra pirkumam paralēlu

⁶⁶³ Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3., labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 61.lpp.

⁶⁶⁴ Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 *UsedSoft GmbH v Oracle International Corp.* Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Sk. sprieduma 84.rindkopu.

⁶⁶⁵ Sk. arī darba 4.3.2.1. nodaļu.

licencēšanas līgumu⁶⁶⁶. Minēto līgumu noslēgšanai tiek izmantotas dažādas attiecīgo līgumu formas. Izplatīta ir šādu līgumu noslēgšana t.s. programmatūras iepakojuma licences līguma formā, kā arī t.s. ENTER-vienošānās formā.

Programmatūras iepakojuma licence (licences līgums) parasti tiek apzīmētas ar angļu val. terminu *shrink-wrap license* (alternatīvi termini ir: *box-top license* un *tear-me-open license*), kas burtiskā tulkojumā nozīmē „saplēstā iepakojuma licence”. Minētais nosaukums atspoguļo eventuālā licenciāta akcepta izteikšanai nepieciešamā gribas izteikuma formu. Minētā licence tiek definēta kā „programmatūras iepakojuma ārpusē uzdrukāta licence, kas satur pircējam adresētu paziņojumu, ka, atverot programmatūras iepakojumu, pircējam kļūst saistoši licencē izteiktie noteikumi. Uz programmatūras iepakojuma izvietotā licence parasti ietver noteikumus, kas (1) aizliedz lietotājam veikt programmatūras neatļautu kopēšanu, (2) aizliedz lietotājam pārveidot programmatūru, (3) ierobežo programmatūras izmantošanu tikai uz viena datora, (4) ierobežo izstrādātāja atbildību, (5) satur izstrādātāja atteikumu no garantijām”⁶⁶⁷. Programmatūras iepakojuma licence parasti tiek lietota standarta programmatūras izplatīšanas gadījumā, nevis izplatot individuālo programmatūru. Tieši nepieciešamība masveidā izplatīt programmatūru un praktiskas grūtības vai pat neiespējamība noslēgt ar katru programmatūras lietotāju individuālu līgumu tiek minēta kā iemesls īpašas līguma noslēgšanas kārtības ieviešanai, izvietojot licences noteikumus uz programmatūras iepakojuma vai tā iekšienē.⁶⁶⁸ Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka faktiski uz programmatūras iepakojuma licences noteikumi izvietoti netiek, bet parasti uz tiem ir vien atsauce, norādot, ka tie ir iepakojuma iekšpusē.

Otra plaši izplatīta EULA noslēgšanas forma ir ENTER-vienošānās, kuru mēdz apzīmēt arī ar angļu val. terminu *point-and-click agreement* (alternatīvi termini ir *e-contract*, *click-wrap license*, *click-wrap agreement* u.c.). Šāds licences līgums tiek definēts kā „uz programmatūras iepakojuma izvietotās licences elektroniskā versija, kurā ietvertajiem uz ekrāna attēlotajiem noteikumiem datorlietotājs piekrīt, noklikšķinot noteiktā vietā uz ekrāna attēla. Elektroniskās licences līgums parasti ietver prasību noteikti akceptēt tā noteikumus tikai vienreiz, bet var saturēt prasību lietotājam akceptēt jebkādas turpmākās izmaiņas šādā līgumā neatkarīgi no tā, vai lietotājs

⁶⁶⁶ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 151.

Sal. Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke. Graf von Westphalen F. (Hrsg.), Thüsing G. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2011, IT-Verträge, Rn. 209.

⁶⁶⁷ Black's Law Dictionary. Eight Edition. Garner A.B. (Editor in Chief) St.Paul: West, a Thomson business, 2004, p. 939.

⁶⁶⁸ Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 109.

tiek informēts par tām”⁶⁶⁹. Arī elektroniskās licences plašā izplatība ir pamatojama ar nepieciešamību masveidā izplatīt programmatūru un praktiskajām grūtībām vai pat neiespējamību noslēgt ar katru programmatūras lietotāju individuālu līgumu. Vienlaikus jāatzīmē, ka minētie līgumi satur iepriekš neapspriestus līguma noteikumus Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 6.panta izpratnē. Turklāt saskaņā ar minētā panta trešās daļas 12.punktu tādi līguma noteikumi, kas atļauj licenciāram vienpusēji grozīt līguma noteikumus, ir atzīstami par netaisnīgiem līguma noteikumiem. Līdz ar to secināms, ka iepriekš citētajā ENTER-vienošanās definīcijā par šādu līgumu raksturojošu īpašību tiek pieļauta prettiesisku līguma noteikumu esamība. Tas, domājams, izskaidrojams ar to, ka minētā definīcija ir ietverta ASV juridiskās literatūras avotā. ASV darba licencēšana tiek nošķirta no darba eksemplāra pirkuma un netiek atzīta par darba eksemplāra izplatīšanu.⁶⁷⁰

Iepriekš minēto datorprogrammu licenču līgumu spēkā esamība ir apšaubāma.⁶⁷¹ Attiecībā uz programmatūras iepakojuma licences līguma spēkā stāšanos anglo-amerikāņu juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka oferents (licenciārs) nevar vienpusējā kārtā deklarēt, ka programmatūras pircēja klusēšana konstituē akceptu, un ka līgums nevar arī tikt ultimātīvi uzspiests otram līdzējam.⁶⁷² Šāds secinājums tiek pamatots ar to, ka ofertes izteicējs nav saņēmis akceptu, kas izpaudies kā licenciāta veikta darbība – programmatūras iepakojuma saplēšana.⁶⁷³ Šādam pamatojumam var piekrist tikai daļēji, jo jebkurā gadījumā būtiski ir vērtēt, vai datorprogrammas lietotājs, saplēšot iepakojumu, ir paudis gribu noslēgt līgumu, jo, kā tiek norādīts juridiskajā literatūrā, iepakojuma saplēšana pati par sevi ir darbība, kas vērsta uz datorprogrammas lietošanas uzsākšanu, nevis līguma noslēgšanu⁶⁷⁴. Ja šāds gribas izteikums nav konstatējams, tad attiecīgais līgums nestājas spēkā. Tāpat šāds līgums nestājas spēkā, ja datorprogrammas instalācijai programmatūras iepakojumu saplēš izplatītājs vai kāda cita persona.⁶⁷⁵ Arī datorprogrammas

⁶⁶⁹ Black's Law Dictionary. Garner A.B. (Editor in Chief). Eight Edition. St.Paul: West, a Thomson business, 2004, p. 1195.

⁶⁷⁰ Sk. ASV Devītā apgabala Apelācijas tiesas spriedums lietā: Timothy S. Vernor v. Autodesk, Inc. No. 09-35969 [2010]. Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1537762.html> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶⁷¹ Schuhmacher D. Wirksamkeit von typischen Klauseln in Softwareüberlassungsverträgen. Computer und Recht, 2000, nr. 10, S. 642-643.

⁶⁷² Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 44.

⁶⁷³ Ibid, p. 44, 109.

⁶⁷⁴ Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke. Graf von Westphalen F. (Hrsg.), Thüsing G. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2011, IT-Verträge, Rn. 209.

⁶⁷⁵ Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 151.

lietošanas uzsākšana (instalācija) atzīstama par datorprogrammas lietotāja gribas izteikumu noslēgt licences līgumu tikai tad, ja viņš, veicot attiecīgās darbības, apzinājās vai viņam vajadzēja apzināties to juridisko nozīmi. Vienlaikus gribas izteikuma esamība bez tā nosūtīšanas oferentam neļauj viennozīmīgi atzīt attiecīgo līgumu par noslēgtu.

Apskatāmā problemātika tiek ilustrēta ar Skotijā iztiesāto lietu *Beta Computers (Europe) Ltd. v Adobe Systems (Europe) Ltd*⁶⁷⁶. Minētajā lietā pasūtītājs telefoniski pasūtīja no piegādātāja trešās personas programmatūras standarta pakotni. Piegādātājs piegādāja pasūtīto programmatūras pakotni, uz kuras bija izvietots paziņojums, ka ar programmatūras iepakojuma atvēršanu tiek akceptēti licencē ietvertie noteikumi. Pasūtītājs neatvēra programmatūras iepakojumu un izrādīja vēlmi atgriezt to piegādātājam. Piegādātājs atteicās pieņemt programmatūras pakotni atpakaļ un pieprasīja samaksāt pirkuma maksu. Pasūtītājs norādīja uz to, ka tā darījums ar piegādātāju bija ar nosacījumu, ka līgums par programmatūras piegādi būs stājies spēkā tikai tad, ja pasūtītājs iepazīsies ar licences noteikumiem un akceptēs tos. Tiesa atzina, pirmkārt, ka programmatūras piegādes līgums, kas noslēgts, izdarot telefonisku pasūtījumu, nav stājies spēkā, līdz pasūtītājs nav iepazīsies ar licences noteikumiem un tos akceptējis. Līdz ar to konkrētajā gadījumā līgums netika noslēgts. Otrkārt, tiesa konstatēja, ka, ja programmatūras pircējs bija akceptējis licences noteikumus, atverot programmatūras iepakojumu, tad licenciārs ir tiesīgs piemērot minētos noteikumus, pamatojoties uz Skotijas tiesību doktrīnu *ius quaesitum tertio* (respektīvi, kā trešā persona, kas gūst labumu no līguma, kura dalībniece tā nav⁶⁷⁷). Treškārt, tiesa konstatēja, ka licences noteikumi paši par sevi nebija pietiekami, lai konstituētu līgumu starp licenciāru un programmatūras pakotnes pircēju. Apskatītajā tiesas spriedumā tiesa faktiski atzina licenču līgumu noteikumus par datorprogrammas eksemplāra pirkuma līguma sastāvdaļu. Līdzīgs secinājums ir konstatējamas arī Anglijas juridiskajā literatūrā, kurā ir izteikts viedoklis, ka programmatūras licences līgums, kas izvietots uz programmatūras iepakojuma, varētu tikt vērtēts kā pirkuma līguma blakus līgums, taču šī hipotēze vēl nav apstiprināta britu tiesās.⁶⁷⁸ Ņemot vērā, ka ar licenču līgumiem Latvijas tiesību izpratnē tiek nodotas autortiesību darbu lietošanas tiesības, minētais risinājums nav izmantojams, kad datorprogrammas izplatītājs pats nav ieguvis lietošanas tiesības,

⁶⁷⁶ Skotijas Augstās tiesas spriedums lietā: *Beta Computers (Europe) Ltd v Adobe Systems (Europe) Ltd* [1996]. Citēts pēc: Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 45–46.

⁶⁷⁷ Sk. *Ius Quaesitum Tertio*. Scots law dictionary. Pieejams: <http://www.govanlc.com/dictionary> [aplūkots 2012. gada 26. augustā].

⁶⁷⁸ Phillips J., Firth A. Introduction to Intellectual Property Law. Fourth edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p. 352.

kurās viņš varētu nodot tālāk (sublicencēt). Šāds secinājums ir balstīts uz principu, ka neviens nevar nodot vairāk tiesību, nekā viņam ir.

Tāpat kā programmatūras iepakojuma licenču gadījumā, arī ENTER-vienošanas gadījumā licences līguma spēkā esamība ir apšaubāma tā iemesla dēļ, ka ne vienmēr var konstatēt, ka datorprogrammas lietotājs ir gribējis noslēgt attiecīgo darījumu.⁶⁷⁹ Juridiskajā literatūrā, ilustrējot ar piemēru no ASV tiesu prakses lietā *Hubbert v Dell Corporation*⁶⁸⁰, tiek norādīts, ka ar licences līguma noteikumu pieejamību, izmantojot hipersaiti, var būt pietiekami, lai konstatētu, ka datorprogrammas lietotājam tie ir bijuši saistoši.⁶⁸¹ Šāda pieeja, autorprāt, ir pamatota tikai tad, kad datorprogrammas tehniska iegūšana ir neiespējama bez attiecīgo noteikumu tiešas akceptēšanas.

Vērtējot iepriekš minēto datorprogrammu licenču līgumu spēkā esamību Latvijas tiesību sistēmā, secināms, ka arī šajā gadījumā ir būtiski noskaidrot, vai eventuālais licenciāts ir izteicis savu gribu noslēgt licences līgumu. Tas vien, ka licenciārs ir noteicis, ka noteikta veida darbība atzīstama par licenciāta gribas izteikumu, *per se* ir nepietiekams, lai attiecīgās darbības veikšanu atzītu par licenciāta gribas izteikumu. Svarīgi ir konstatēt, ka licenciāts, attiecīgo darbību veicot, ir apzinājies vai viņam vajadzēja apzināties, ka šādi viņš pauž gribu noslēgt licences līgumu.

Tāpat jāņem vērā, ka Civillikuma 1537.pantā ir noteikts, ka, „ja līgumu slēdz starp klātneesošiem, tad tas uzskatāms par noslēgtu no tā brīža, kad priekšlikuma piedāvātāju ir sasniegusi priekšlikuma saņēmēja beznosacījuma piekrišana”. Īpašs izņēmums attiecībā uz datorprogrammu licencēm Latvijas normatīvie tiesību akti neparedz. Līdz ar to gadījumā, kad licenciāta akcepts nesasniedz licenciāru, attiecīgais licences līgums nestājas spēkā.

Apsverot iespējamās datorprogrammu licences līgumu spēkā esamības problemātikas risinājumus, autorprāt, ir apskatāmi mēģinājumi normatīvi tiesiskajā līmenī paredzēt īpašus regulējumus, kas konstatējami vairākās ārvalstīs. Šādi īpaši regulējumi cita starpā ir paredzēti Krievijas Federācijas normatīvajos tiesību aktos un nolūkā noskaidrot eventuālās ierosmes Latvijas normatīvā regulējuma pilnveidošanai tiks apskatīti turpmākajā darba izklāstā.

⁶⁷⁹ Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke. Graf von Westphalen F. (Hrsg.), Thüsing G. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2011, IT-Verträge, Rn. 209;
Sk. ASV Otrā apgabala Apelācijas tiesas lēmums lietā: Specht v. Netscape Communication Corp. 2001 WL 755396, 150 F. Supp. 2d 585 [2002]. Pieejams:
http://scholar.google.com/scholar_case?case=6514171772459630177&q=150+F.Supp.2d+585&hl=en&as_sdt=2002
[aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶⁸⁰ ASV Ilinoisas Piekta apgabala apelācijas tiesas lēmums lietā: Hubbert v Dell Corporation, NO. 5-03-0643 [2005]. Pieejams: <http://www.state.il.us/court/Opinions/AppellateCourt/2005/5thDistrict/August/Html/5030643.htm> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶⁸¹ Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 110.

Saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1286.panta otro daļu⁶⁸² licences līgumi ir slēdzami rakstveida formā. Civilkodekss paredz divus gadījumus, kad pieļaujami izņēmumi un viens no tiem ir paredzēts attiecībā uz datorprogrammu vai datu bāzu licencēšanu. Civilkodeksa 1286.panta trešajā daļā noteikts, ka licenču līgumu, ar kuriem tiek nodotas datorprogrammu vai datu bāzu lietošanas tiesības, noslēgšana tiek pieļauta tādā veidā, ka katrs lietotājs noslēdz ar attiecīgo tiesību īpašnieku pievienošanās līgumu, kura noteikumi ir izvietoti uz iegādājamā datorprogrammas vai datu bāzes eksemplāra vai tāda eksemplāra iepakojuma. Tādu programmu vai datu bāzu lietošanas uzsākšana veidā, kā to nosaka attiecīgie līguma noteikumi, nozīmē lietotāja piekrišanu līguma noslēgšanai. Saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilkodeksa 428.pantu⁶⁸³ par pievienošanās līgumu (*договор присоединения* – krievu val.) tiek atzīts tāds līgums, kura noteikumus ir noteikusi viena no pusēm, izsakot tos veidlapā vai citā standarta formā, un kuriem otra puse varēja piekrist ne citādi kā visiem kopumā. Krievijas Federācijas Civilkodeksa 1286.panta komentāros tiek norādīts, ka minētā panta trešajā daļā ietvertais regulējums par īpašu datorprogrammu un datu bāzu licenču līguma formu attiecināms gan uz tiem gadījumiem, kad lietotājs iegādājas datorprogrammas eksemplāru uz materiālā nesēja, gan uz tiem gadījumiem, kad programma tiek lejupielādēta no kādas interneta mājas lapas un licences noteikumiem lietotājs piekrīt, noklikšķinot uz virtuālas pogas.⁶⁸⁴ Pirmajā gadījumā ir runa par programmatūras iepakojuma licencēm (*оберточная лицензия* – krievu val.)⁶⁸⁵, bet otrajā – par ENTER-vienošanos. Analizējot minēto regulējumu, secināms, ka likumdevējs ir orientējies uz licenciāru interešu aizsardzību, atkāpjoties ne vien no Civilkodeksa 433.panta⁶⁸⁶ pirmajā daļā noteiktā regulējuma, ka līgums atzīstams par noslēgtu, kad oferents ir saņēmis akceptu, bet arī paredzējis licenciāta gribas izteikuma fikciju. Šāda pieeja, autorprāt, vērtējama negatīvi, jo tā būtiski pasliktina licenciāta tiesisko stāvokli attiecībā uz licences līguma noslēgšanas noraidīšanas iespējām. Vienlaikus atzīmējams, ka apskatāmajā pantā ietvertā norāde uz datorprogrammu licences noteikumu izvietojuma vietu nesniedz skaidrību jautājumā, vai

⁶⁸² Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 1286. Лицензионный договор о предоставлении права использования произведения. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia1286> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶⁸³ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 428. Договор присоединения. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia428> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

⁶⁸⁴ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 270.

⁶⁸⁵ Зенин И.А. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой. Москва: Юрайт-Издат, 2008, с. 155.

⁶⁸⁶ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая). Статья 433. Договор присоединения. Pieejams: <http://www.gk-rf.ru/statia433> [aplūkots 2012.gada 26.augustā].

programmatūras iepakojuma licences līgums tiek noslēgts, ja paši licences līguma noteikumi kļūst pieejami licenciātam pēc attiecīgā iepakojuma atvēršanas.

Ņemot vērā iepriekš apskatīto normatīvo regulējumu trūkumus, secināms, ka Krievijas Federācijas likumdevējam nav izdevies apmierinoši noregulēt datorprogrammu licenču noslēgšanas jautājumu. Vienlaikus minētais regulējums norāda uz šāda speciālā regulējuma eventūālajām robežām. Pēc autora domām, datorprogrammu licenču noslēgšanas īpašais normatīvais regulējums būtu jāattiecina tikai uz darījuma noslēgšanas formu un uz atkāpšanos no akcepta saņemšanas prasības. Turpretim licenciāta gribas izteikuma automātiska konstatācija nebūtu atbalstāma, atstājot šādas konstatācijas veikšanu tiesību piemērotāju ziņā katrā konkrētā gadījumā. Ņemot vērā licenču līgumu formu samērā straujo mainību, autorprāt, Latvijas likumdevējam nebūtu jāmēģina formulēt datorprogrammu licenču formu raksturojošas īpašības. Jāatzīmē, ka Autortiesību likuma 43.panta otrajā daļā ietvertais regulējums, kas nosaka, ka „licences līgumu var slēgt gan mutvārdos, gan rakstveidā”, ir atzīstams par neveiksmīgu. Minētais regulējums var radīt iespaidu, ka licenču līguma noslēgšana elektroniskā formā, kad tā nav pielīdzināma rakstveida formai saskaņā ar Elektronisko dokumentu likuma⁶⁸⁷ 3.panta pirmo daļu, kā arī programmatūras iepakojuma licenču līguma noslēgšana, netiek pieļauta. Domājams, likumdevēja mērķis ir bijis uzsvērt to, ka licences līgums var tikt noslēgts ne tikai rakstiski, kā tas attiecībā uz licenci noteikts apskatāmā panta pirmajā daļā, bet arī – mutvārdos. Pēc autora domām, tiesiskās noteiktības nodrošināšanas interesēs Autortiesību likumā tieši būtu jāregulē tikai tie gadījumi, kad darījums jāietver speciālā formā, piemēram, rakstveida formā. Līdz ar to Autortiesību likuma 43.panta otrā daļa, autorprāt, būtu svītrojama. Ņemot vērā to, ka nepastāv datorprogrammu licences līguma formas īpaša regulējuma nepieciešamība, speciāli regulējams būtu tikai izņēmums no nepieciešamības saņemt akceptu kā darījuma noslēgšanas priekšnosacījumu. Ņemot vērā datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības formu salīdzinoši straujo mainību, šāds regulējums būtu nosakāms, par galveno atzīstot civiltiesiskajā apgrozībā nostiprinājušās paražas⁶⁸⁸. Autors piedāvā minēto regulējumu izteikt Autortiesību 42.¹ pantā šādā redakcijā:

„42.¹ pants. Licences līguma noslēgšana

Licences līguma noslēgšanai piemērojami Civillikuma noteikumi, ciktāl šis likums nenosaka citādi. Ja puse, kurai izteikts uzaicinājums noslēgt licences līgumu, to ir pieņēmusi un savu piekrišanu nav darījusi zināmu otrai pusei, licences līgums uzskatāms par noslēgtu gadījumā, kad šādas piekrišanas

⁶⁸⁷ Elektronisko dokumentu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 20.novembris, Nr. 169.

⁶⁸⁸ Sk. arī Komerclikuma 391.pantu.

nosūtīšana priekšlikuma piedāvātājam nav sagaidāma atbilstoši civiltiesiskajā apgrozībā pastāvošajām paražām.”

KOPSAVILKUMS

Rezumējot šī promocijas darba ietvaros veikto pētījumu par programmatūras civiltiesiskās apgrozības problemātiku, autors izvirza aizstāvēšanai zemāk norādītās tēzes, kas izteiktas secinājumu un priekšlikumu formā.

[1] Datorprogramma, pamatojoties uz komunikācijas un mācīšanas funkciju analīzi, ir atzīstama par īpaša veida ar autortiesībām aizsargājamu darbu, nevis literāra darba veidu. Normatīvi tiesiskie regulējumi, kas atzīst datorprogrammu par literāru darbu, tostarp Latvijas Autortiesību likums, satur datorprogrammas kā literāru darbu kategorijā ietilpstoša tiesību objekta fikciju. Šādas fikcijas normatīvi tiesiskās noteikšanas cēlonis ir apstākļi, ka normatīvās jaunrades procesa ietvaros gan starptautiskajā, gan Eiropas Savienības līmenī netika attīstīta sākotnējā ideja par īpaša (*sui generis*) regulējuma izstrādi attiecībā uz programmatūru. Tā vietā datorprogramma WIPO organizētā programmatūras starptautiskā regulējuma izstrādes procesa ietvaros tika bez doktrināri pamatotas argumentācijas atzīta par literāru darbu, pietiekami nevērtējot ne tās atbilstību darba jēdzienam vispār, ne konkrēti – tās atbilstību literāra darba jēdzienam. Datorprogrammu aizsardzībai būtu jābalstās uz līdzīgiem principiem, kas Eiropas Savienībā tiek attiecināti uz datu bāzu īpašo (*sui generis*) aizsardzību – šādas aizsardzības mērķis būtu datorprogrammu izstrādē ieguldīto investīciju aizsardzības nodrošināšana, un tiesību subjekts būtu nevis autors, bet persona, kas ieguldījusi datorprogrammas izstrādē savus līdzekļus un uzņēmusies tās izstrādes risku. Šādam aizsardzības paņēmienam būtu raksturīgs īsāks aizsardzības termiņš, kas turklāt būtu piesaistīts produktam, nevis tā izstrādātājam (autoram).

[2] Šī pētījuma ietvaros vērtējot padomju tiesību atziņu iespējamo ietekmi uz datorprogrammu aizsardzību autortiesību ietvaros Latvijā, secināms, ka ne Autortiesību likuma izstrādes procesā, ne pašā likumā nav konstatējama šādu atziņu ietekme uz attiecīgo normatīvo jaunradi.

[3] Ņemot vērā datorprogrammu funkcionālo raksturu, par doktrināri pamatotāku risinājumu būtu atzīstama prasība pēc ievērojami augstāka jaunrades līmeņa konstatācijas datorprogrammu gadījumā, salīdzinot ar citiem ar autortiesībām aizsargātiem darbiem. Tādējādi Datorprogrammu direktīvas 1.panta trešajā punktā noteiktais salīdzinoši zemais jaunrades līmenis atzīstams par nepietiekamu un ir vērtējams kā šķērslis jaunu oriģinālu datorprogrammu izstrādei.

[4] 1993.gada likumā „Par autortiesībām un blakustiesībām” un atsevišķu citu valstu normatīvajos tiesību aktos ietvertajām datorprogrammu normatīvi tiesiskajām definīcijām, kas balstās uz WIPO tipveida noteikumos piedāvāto definīciju, piemīt izteikti vispārīgs raksturs, un līdzīgas

legāldefinīcijas ietveršana Autortiesību likumā neatvieglotu datorprogrammas autortiesiskās aizsardzības pamatotības un apjoma konstitūēšanu konkrētos prakses gadījumos. Datorprogrammas definīcija būtu attīstāma doktrinārā līmenī un judikatūras ceļā, nosakot konkrētu datorprogrammas elementu aizsargājamības iespējamību atkarībā no to funkcionālās nozīmes.

[5] Reproducēšanas iespējamība pati par sevi, respektīvi, bez norādes uz reproducētā elementa spēju darbināt datoru, neļauj secināt, ka attiecīgais elements ir datorprogrammas sastāvdaļa. Vienlaikus nav tādu varbūtēju datorprogrammas elementu, kurus nevarētu reproducēt. Arī minēto kritēriju savstarpējā saspēlē nerodas jauns datorprogrammas juridiskā satura determinācijai izmantojams kritērijs. Līdz ar to secinājums, nosakot, vai konkrētais datorprogrammas elements tās tehniskā izpratnē tiek aizsargāts kā datorprogrammas sastāvdaļa tās autortiesiskā nozīmē, kas tiek atzīta ES tiesību sistēmā, ir atkarīgs vienīgi no tā, vai attiecīgais elements liek izpildīt datoram noteiktu funkciju, un norāde uz iespēju reproducēt datorprogrammu ir lieka.

[6] Eiropas Savienības tiesas secinājums, ka uz datorprogrammas grafisko lietotāja saskarni Datorprogrammu direktīvā datorprogrammām paredzētā autortiesiskā aizsardzība nav attiecināma, kalpo par pamatu tālākam secinājumam, ka Datorprogrammu direktīvas preambulas 10.punktā sniegtais datorprogrammu saskarņu skaidrojums, kas kopsakarā ar direktīvas 1.panta otrajā punktā ietvertos norādi var radīt iespaidu, ka arī grafiskās lietotāja saskarnes ir ietvertas datorprogrammas jēdzienā, tomēr ir izprotams kā datorprogrammas saskarņu tehniskais, nevis juridiski nozīmīgais skaidrojums.

[7] Pašreizējais Autortiesību likumā ietvertais autorības jautājuma lakoniskais regulējums veicina tiesisko nenoteiktību, jo ne vienmēr autortiesību darbu civiltiesiskajā apgrozībā iesaistīto dalībnieku starpā tiek slēgtas pietiekami detalizētas saistībtiesiskas vienošanās, kas izšķirtu autorības jautājumu. Šādā situācijā efektīvs potenciālo juridisko risku mazinātājs ir atbilstošs dispozitīvs normatīvais regulējums, kurš kalpo par tiesisko ietvaru situācijās, kad līdzēji nav tieši pauduši savu gribu autorības jautājumu atrisināšanai.

[8] Vispārīgais Autortiesību likumā nostiprinātais regulējums, kas atzīst fizisku personu, kuras radošās darbības rezultātā tapis autortiesību darbs, par šī darba autoru, nav jāpapildina ar autora jēdziena negatīvo definīciju. Jautājums, kad persona nav atzīstama par autoru, ir risināms, balstoties uz analīzi, vai attiecīgā persona atbilst pozitīvajā autorības definīcijā ietvertajiem kritērijiem, respektīvi, vai tā ir fiziska persona un vai tās darbība ir vērtējama kā radoša.

[9] Autortiesību subjektu interešu uz savu tiesību aizsardzību efektīvākai nodrošināšanai Autortiesību likuma 8.pants būtu papildināms ar trešo daļu, izsakot to šādā redakcijā:

„Šā panta pirmajā daļā nostiprināta autortiesību prezumpcija ar attiecīgajām izmaiņām ir attiecināma uz autora mantisko tiesību pārņēmējiem gadījumos, kad tie vēlas iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā vai kad tie prasa pārtraukt darba prettiesisku izmantošanu vai sagatavošanos šādai izmantošanai. Prezumpcija nav attiecināma uz gadījumiem, kad autora mantisko tiesību pārņēmējs vēršas pret darba autoru.”

Minētais regulējums nebūtu attiecināms uz licenciātiem arī tad, ja tiem izsniegtas izņēmuma licences.

[10] Līdzautorības regulējuma precizēšanai, par līdzautoriem atzīstot tikai tās fiziskās personas, kuras ir radījušas autortiesību darbu kopīgi, respektīvi, saskaņā ar kopīgu tā radīšanas ideju, Autortiesību likuma 9.panta pirmā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā:

„Ja darbu kopīgi radījuši divi vai vairāki autori un katra autora individuālais ieguldījums darba radīšanā nav norobežojams kā neatkarīgs darbs, autortiesības uz darbu pieder visiem līdzautoriem kopīgi.”

Tāpat būtu precizējama Autortiesību likuma 9.panta otrā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

„Ja katra līdzautora individuālais ieguldījums darba kopīgā radīšanā ir norobežojams, autortiesības uz savu individuālo ieguldījumu kā neatkarīgu darbu ir katram autoram. Ja neatkarīgi radītu darbu autori ir apvienojuši savus darbus vienā darbā to kopīgai izmantošanai, šāds darbs pielīdzināms līdzautorībā radītam darbam, kas sastāv no norobežojamiem autoru individuālajiem ieguldījumiem.”

[11] Normatīvi tiesiski regulējot autorības jautājumus gadījumos, kad datorprogramma tiek izstrādāta darba tiesisko attiecību ietvaros, būtu jāprecizē 12.panta otrā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

„Ja datorprogrammu izstrādājis darbinieks, pildot darba pienākumus, visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības ar tās radīšanas brīdi pāriet darba devējam, ja līgumā nav noteikts citādi.”

[12] Autortiesību likuma 13.pants, kas ietver noteikumus par autora līgumu par pasūtītu darbu, būtu izsakāms šādā redakcijā:

„(1) Saskaņā ar autora līgumu par pasūtītu darbu autors apņemas radīt viņam līgumā pasūtīto darbu un nodot to pasūtītājam. Autoram ir pienākums personiski izpildīt viņam pasūtīto darbu. Autora mantiskās tiesības vai darba izmantošanas tiesības šā likuma 40.panta izpratnē atbilstoši līgumam var pilnībā vai daļēji nodot pasūtītājam. Ja līgumā tādu norādījumu nav, tad pasūtītājam pāriet

autora mantiskās tiesības vai darba izmantošanas tiesības tādā apjomā, kas nepieciešams līguma mērķa sasniegšanai.

(2) Šā likuma noteikumi par darba izmantošanas tiesību nodošanu piemērojami autora līgumam par pasūtītu darbu, ciktāl tas nav pretrunā tā mērķim.

(3) Autora līgumam par pasūtītu darbu piemērojami Civillikuma noteikumi par uzņēmuma līgumu, ciktāl tie nav pretrunā ar autora līguma par pasūtītu darbu būtību un šā likuma noteikumiem.

(4) Ja, izpildot autora līgumu par pasūtītu darbu, ir radīta datorprogramma, visas šādā veidā radītas datorprogrammas autora mantiskās tiesības ar tās radīšanas brīdi pāriet pasūtītājam, ja vien līgumā nav noteikts citādi.

(5) Ja autors neievēro pienākumu personiski radīt pasūtīto darbu, pasūtītājs var vienpusēji atkāpties no līguma.”

Šāds regulējums tiešā veidā ierindotu autora līgumu par pasūtītu darbu uzņēmuma līgumu kategorijā, tādējādi sniedzot normatīvi tiesisku atbildi uz Latvijas tiesību doktrīnā pastāvošo nevienprātību par to, vai autora līgums par pasūtītu darbu būtu atzīstams par uzņēmuma līgumu (tā veidu). Vienlaikus tiktu ņemta vērā minētā līguma īpašā juridiskā daba. Tāpat šāds regulējums skaidrāk noteiktu autora mantisko tiesību un darba izmantošanas tiesību Autortiesību likuma 40.panta izpratnē likteni minētā līguma noslēgšanas gadījumā. Speciāls regulējums attiecībā uz datorprogrammas autora mantisko tiesību pāreju atbilst Autortiesību likuma 12.panta otrajā daļā noteiktā regulējuma pamatmērķim – tās izstrādē ieguldīto investīciju veicēja interešu aizsardzībai. Nav pamata paplašināt minēto regulējumu arī uz tiem gadījumiem, kad autortiesību darba, t.sk. datorprogrammas, radīšana tiek pasūtīta nevis autoram, bet citai personai, kas, piemēram, ir autora darba devējs.

[13] Datorprogrammu fakultatīvās reģistrācijas iespējas normatīvi tiesiskā noteikšana Latvijas Autortiesību likumā atvieglotu datorprogrammu autoru un tiesību pārņēmēju likumisko interešu aizsardzību gadījumos, kad pastāvētu strīds par neatļautu datorprogrammas kopēšanu, it īpaši salīdzinoši sarežģītos gadījumos, kad datorprogrammu neatļauti kopētu konkurējoši datorprogrammu izstrādātāji savu datorprogrammu izstrādes ietvaros. Vienlaikus nav konstatējams, ka minētā problemātika ir pietiekami aktuāla, lai šādu datorprogrammu reģistrācijas iespēju paredzētu jau pašreiz. Tāpat šāda regulējuma pieņemšana pašreiz nav ekonomiski pamatota.

[14] Neraugoties uz Latvijas likumdevēja nostāju, darba īslaicīgās reproducēšanas veikšanai domātais autortiesību ierobežojums jeb „likumiskā licence” (Autortiesību likuma 33.pants) no doktrīnārā viedokļa būtu atzīstams par reproducēšanas jēdziena determinējošu regulējumu, kas reproducēšanas jēdzienu juridiskā izpratnē ļauj nošķirt no minētā jēdziena tehniskās izpratnes. Tas

nozīmē, ka pēc būtības Autortiesību likuma 33.pantā ietvertais regulējums sašaurina minētā likuma 1.panta septiņpadsmitajā punktā definēto reproducēšanas jēdzienu.

[15] Mazinot tiesisko nenoteiktību datorprogrammu pārveidošanas gadījumā, kā arī novēršot datorprogrammu ilgtermiņa uzturēšanas un tālākas attīstīšanas šķēršļus, Autortiesību likuma 14.pants jāpapildina ar trešo daļu šādā redakcijā: „Šā panta pirmajā daļā minētās tiesības uz darba neaizskaramību datorprogrammas autoram ir apjomā, kas nepieciešams, lai aizliegtu pārveidojumus un papildinājumus datorprogrammā vai tās nosaukumā, kas var kaitēt pamatotām autora interesēm uz viņa datorprogrammas integritāti.”

Minētajā redakcijā datorprogrammas autora tiesības uz darba neaizskaramību tiek ierobežotas, ņemot vērā to, ka datorprogrammu izstrādes jomā regulāra datorprogrammu pārveidošana ir normāla prakse. Vienlaikus datorprogrammas autoram saglabājas iespēja vērsties pret tādiem pārveidojumiem, kas aizskar viņa godu vai cieņu.

[16] Ņemot vērā to, ka laika gaitā var parādīties jauni darbu izmantošanas veidi, kuri tehniskā un ekonomiskā patstāvīguma dēļ būtu arī juridiski regulējami patstāvīgi, atzīstot darbu autoriem no citām mantiskajām tiesībām nošķirtas tiesības, Autortiesību likuma 15.panta pirmā daļa būtu izsakāma šādā redakcijā: „Autoram, izņemot datorprogrammas vai datu bāzes autoru, ir izņēmuma tiesības uz sava darba izmantošanu, tai skaitā šādas izņēmuma tiesības: (..)”. Pašreizējā minētā panta redakcija, kas satur izņēmuma tiesību noslēgtu uzskaitījumu, nav orientēta uz ilgtermiņa perspektīvu regulējamajā jautājumā, jo tā ir šķērslis jaunu darbu izmantošanas veidu konstatācijai tiesas ceļā.

[17] Nav pamata prezumēt autortiesību ierobežojumu sašaurinātas vai paplašinātas interpretācijas nepieciešamību, jo autortiesību darbu civiltiesiskās apgrozības gadījumā jāņem vērā visas tajā iesaistīto dalībnieku likumiskās intereses, kuras turklāt tiek nodrošinātas konstitucionālajā līmenī. Gan autortiesību subjektu izņēmuma tiesības uz autortiesību darbiem, gan autortiesību darbu eksemplāru īpašnieku tiesības uz darbu eksemplāriem ir aizsargājamas kā tiesības uz īpašumu Satversmes 105.panta izpratnē. Tas nozīmē, ka nepastāv iepriekš noteiktas prioritātes attiecībā uz kādu no minētajām tiesību īpašnieku kategorijām piederīgo likumisko interešu nodrošināšanu.

[18] Datorprogrammas reproducēšanas tiesību normatīvi tiesiskā regulējuma precizēšanas nolūkā Autortiesību likuma 15.panta otrās daļas 4.punkts būtu izsakāms šādā redakcijā: „reproducēt datorprogrammu (ciktāl datorprogrammas ielādēšanai, attēlošanai uz ekrāna, izmantošanai, pārraidīšanai vai glabāšanai ir nepieciešams to reproducēt, šādu darbību veikšanai ir nepieciešama autora piekrišana).” Šādā redakcijā tiktu novērsta neloģiskā pašreiz spēkā esošās normas

valodnieciskā forma, kas atvieglo gramatiskās interpretācijas metodes lietošanu attiecībā uz apskatāmo regulējumu. Vienlaikus tiktu precizēts angļu valodas termina „displaying” tulkojums latviešu valodā, mazinot tā pašreizējā tulkojuma latviešu valodā („demonstrēšana”) pārprotamību, kas nepamatoti tuvina minēto terminu publiskošanas jēdzienam, kaut saturiski tas ievērojami atšķiras no apskatāmā termina būtības.

[19] Izbeigšanās principa darbības sfēra ES tiesību telpā aptver ne vien materiālajos nesējos ietvertus datorprogrammu eksemplārus, bet arī tiešsaistē pārraidītus eksemplārus. Autortiesību likums šajā jautājumā nepamatoti un neatbilstoši Datorprogrammu direktīvai ierobežo likumīgā ieguvēja tiesības veikt šādu eksemplāru otrreizējo atsavināšanu bez autortiesību subjekta atļaujas.

Neviennozīmīgs tiesiskais noregulējums ir konstatējams jautājumā par tiešsaistē pārraidīta datorprogrammas eksemplāra likumīgā ieguvēja tiesībām otrreizējās atsavināšanas nolūkā reproducēt to uz materiālā nesēja. Šajā gadījumā par vispamatotāko risinājumu atzīstama izbeigšanās principa analogiska attiecināšana uz reproducēšanas tiesībām. Līdzīgu risinājumu ir pamats attiecināt arī uz apjoma licenču dalītu pāreju, kad likumīgajam ieguvējam netiek nodots datorprogrammas eksemplārs. Apjoma licences sadalīšana un attiecīgi daļēja pāreja jaunajam ieguvējam būtu atzīstama par pieļaujamu, jo autortiesību subjektam nav tiesību kontrolēt savu darbu izplatīšanas veidu liettiesiski, bet gan tikai saistībtiesiski.

[20] Lai nodrošinātu Autortiesību likuma atbilstmi Datorprogrammu direktīvai, Autortiesību likuma 29.panta ceturtnā daļa jāizsaka šādā redakcijā: „Vienošanās, kas ir pretrunā šā panta otrās vai trešās daļas noteikumiem, nav spēkā.” Papildus atbildes nodrošināšanai tiktu sekmēta iespēja praksē nonākt pie tiesiski pamatota rezultāta, respektīvi, iespējas atzīt attiecīgos līgumu noteikumus par spēkā neesošiem gadījumā, kad tie ierobežotu datorprogrammas eksemplāra likumīgā ieguvēja likumā imperatīvā veidā noteiktās tiesības. Šāds risinājums atbilstu arī Latvijas likumdevēja izmantotajai juridiskajai tehnikai.

[21] Datorprogrammas eksemplārs ir patstāvīgs civiltiesiskās apgrozības objekts, kura īpašības, t.sk. ekonomisko vērtību, lielā mērā nosaka tā nemateriālā komponente – datorprogramma kā autortiesību darbs. No datorprogrammas eksemplāra ir nošķirams materiālais nesējs, kas ir ķermeniska lieta un vienlaikus ir datorprogrammas eksemplāra materiālā komponente. Ņemot vērā datorprogrammas funkcionālo lietojumu, nemateriālās komponentes prevalēšanu darba eksemplāra saturā un vērtējot no civiltiesiskās apgrozības viedokļa, datorprogrammas kļūda ir atzīstama arī par datorprogrammas eksemplāra trūkumu. Datorprogrammas eksemplārs atzīstams par ķermenisku lietu Civillikuma izpratnē, taču datorprogramma kā autortiesību darbs ir nemateriālas dabas un tādēļ nav atzīstama par ķermenisku lietu. Tā kā Civillikums atzīst bezķermeniskas lietas koncepciju,

pamatotāka būtu intelektuālā īpašuma objektu, t.sk. datorprogrammu, ierindošana bezķermenisko lietu klasē, kas Civillikuma 841.pantā izmantotā bezķermeniskas lietas šaurā formulējuma dēļ pašreiz ir apšaubāmi.

[22] Autortiesību likumā ir atspoguļota duālistiskā autortiesību doktrīna. Autora mantisko tiesību uz datorprogrammu kā patstāvīga civiltiesiskās apgrozības objekta atsavināšana saskaņā ar Autortiesību likumu ir iespējama un veicama ar Latvijas civiltiesībās jau pazīstamajiem atsavināšanas līgumiem. Autora mantisko tiesību atsavināšanas līguma īpašs regulējums būtu ietverams Autortiesību likumā, nosakot, ka šāda veida līgumiem ir piemērojami Civillikuma noteikumi, ciktāl Autortiesību likumā nav noteikts citādi. Tāpat būtu nosakāms, ka šāda veida līgumi ir slēdzami rakstveidā. Līdzīgi Autortiesību likuma 41.panta otrajā daļā ietvertajam licenču līgumu regulējumam, attiecībā uz autora mantisko tiesību atsavināšanas līgumiem būtu nosakāms, ka atsavināmajām tiesībām ir jābūt tieši norādītām minētajā līgumā un, ja tāda norādījuma nav, tad ieguvējam tiesības pāriet līguma mērķim atbilstošā apjomā. Minētajā regulējumā būtu arī tieši uzsverams, ka tiesības uz vēl neradītiem autortiesību darbiem atsavināt nevar.

[23] Ņemot vērā to, ka lietošanas tiesības kā no izmantošanas tiesībām atvasinātas tiesības ir nošķiramas no izmantošanas tiesībām, Autortiesību likumā būtu jāievēro attiecīgā terminoloģiskā konsekvence, respektīvi, tā septītajā nodaļā jālieto termins *lietošanas tiesības*, kad tiek apzīmētas ar licences līgumu nododamās tiesības.

[24] Licences līguma atzīšanai par īpaša veida (*sui generis*) līgumu Autortiesību likumā trūkst doktrināra pamatojuma. Autortiesību likumā būtu regulējami darba izmantošanas (lietošanas) tiesību nodošanas specifiskie jautājumi, nevis jāregulē jauna veida līgums. Lietošanas tiesības Civillikuma izpratnē ir skatāmas kopsakarā ar to objektiem – autortiesību darbiem (to eksemplāriem), un to pirkums vai īre ir attiecīgā objekta pirkums vai īre. Ja datorprogrammas lietošanas tiesības tiek iegādātas uz visu to spēkā esamības laiku, pēc būtības ir konstatējams tiesību pirkums. Noslēdzot licences līgumu uz visu datorprogrammas lietošanas tiesību spēkā esamības laiku, tas atzīstams par atlīdzināmu atsavinājuma līgumu Civillikuma 1593.panta izpratnē, un licenciārs kā atsavinātājs ir atbildīgs par lietas trūkumiem. Autortiesību likuma 29.panta pirmajā daļā minētās datorprogrammas kļūdas ir datorprogrammas eksemplāra kā lietas trūkumi.

Turpretim, ja licences līgums tiek noslēgts uz noteiktu laiku, tad starp licenciāru un licenciātu ir konstatējamas īres vai nomas attiecības. Noteikumi par pirkuma vai īres (nomas) līgumiem ir piemērojami, ciktāl Autortiesību likumā nav paredzēts īpašs regulējums. Ņemot vērā to, ka licenču līgumiem ir piemērojami minētie Civillikuma noteikumi, uz tiem attiecināmi arī Patērētāju tiesību

aizsardzības likuma regulējumi. Licenču līgumu noteikumus līdz ar to var atzīt par spēkā neesošiem, ja tie nav individuāli apspriesti un ir netaisnīgi minētā likuma izpratnē.

[25] Autortiesību likuma 43.panta otrajā daļā ietvertais regulējums, saskaņā ar kuru licences līgumu var slēgt gan mutvārdos, gan rakstveidā, interpretējams plaši, to attiecinot uz jebkuru gribas izteikumu, t.sk. tādu, kas izteikts ar konkludentām darbībām vai elektroniski. Tiesiskās noteiktības nodrošināšanas interesēs Autortiesību likumā tieši būtu jāregulē tikai tie gadījumi, kad darījums jāietver speciālā formā, piemēram, rakstveida formā. Līdz ar to Autortiesību likuma 43.panta otrā daļa būtu svītrojama.

[26] Datorprogrammu licenču noslēgšanas problemātikas risināšanai būtu jārada jauns normatīvais regulējums, izsakot to Autortiesību likuma 42.¹ pantā šādā redakcijā:

„42.¹ pants. Licences līguma noslēgšana

- (1) Licences līguma noslēgšanai piemērojami Civillikuma noteikumi, ciktāl šis likums nenosaka citādi.
- (2) Ja puse, kurai izteikts uzaicinājums noslēgt licences līgumu, to ir pieņēmusi un savu piekrišanu nav darījusi zināmu otrai pusei, licences līgums uzskatāms par noslēgtu gadījumā, kad šādas piekrišanas nosūtīšana priekšlikuma piedāvātājam nav sagaidāma atbilstoši civiltiesiskajā apgrozībā pastāvošajām paražām.”

Minētais regulējums kalpotu par risinājumu tiem gadījumiem, kad civiltiesiskajā apgrozībā būtu konstatējama paraža nesūtīt akceptu uz izteikto piedāvājumu noslēgt licences līgumu. Piedāvātā regulējuma neesamības apstākļos šādos gadījumos, kad akcepts netiek nosūtīts, nav pamatota attiecīgo licences līgumu atzīšana par noslēgtiem.

Anotācija latviešu valodā

Promocijas darbs ir zinātnisks pētījums par tēmu „Programmatūras civiltiesiskās apgrozības tiesiskie aspekti”. Promocijas darbs ir vērsts uz programmatūras civiltiesiskās apgrozības problemātikas analīzi un attiecīgā Latvijas normatīvi tiesiskā regulējuma pilnveidošanu.

Darbā tiek izpētīta datorprogrammas kā autortiesību darba aizsardzība, apskatot tās atbilstīgu literāra darba jēdzienam, kā arī vērtējot tās eventuālo elementu piederību datorprogrammas jēdzienam, apskatot to atbilstīgu datorprogrammas funkcionāli orientētajai izpratnei. Tāpat darbā ir izvērtēta datorprogrammu autorības problemātika kontekstā ar datorprogrammas autortiesiskās aizsardzības mērķi – datorprogrammas izstrādē ieguldīto investīciju aizsardzību. Papildus tam ir vērtēts datorprogrammas kā tiesību objekta tiesiskās aizsardzības tvērums, apskatot gan uz datorprogrammām attiecināmās tiesības, gan to ierobežojumus. Visbeidzot, darbā ir vērtēta datorprogrammu civiltiesiskajā apgrozībā izmantojamo līgumtiesiskā rakstura instrumentu izmantošanas problemātika.

Promocijas darbs primāri ir vērsts uz Latvijas tiesiskā regulējuma trūkumu identificēšanu un eventuālo tā pilnveidošanas priekšlikumu determinēšanu. Vienlaikus darbā tiek apskatīti tiesiskie regulējumi starptautiskajā, pārnacionālajā (Eiropas Savienības) un atsevišķu ārvalstu (Vācijas, Krievijas, ASV u.c.) līmenī. Normatīvo tiesību aktu analīzi papildina speciālajā literatūrā un tiesu nolēmumos ietvertu atziņu izvērtēšana un doktrināru risinājumu piedāvāšana.

Promocijas darbā atspoguļotā pētījuma rezultātā tiek izdarītas teorētiska un praktiska rakstura atziņas, kas pamatā vērstas uz Latvijas tiesību doktrīnas bagātināšanu un normatīvi tiesiskā regulējuma uzlabošanu.

Anotācija angļu valodā

The given thesis is scientific research of the issue *Legal Aspects of Civil Turnover of Software*. The thesis analyses the complexity of the civil turnover of software and the opportunities to improve the relevant law of the Republic of Latvia.

The thesis examines computer programs as works protected by copyright by considering their compliance with the notion of a literary work, on the one hand, and evaluating whether the notion of computer program applies to its presumed elements, on the other hand, by analysing their conformity to the functionally-oriented meaning of computer program. The thesis also studies the authorship of computer programs in the context of the protection of investments made in creation of computer programs which is the reason why copyright was applied to computer programs. Furthermore, the scope of legal protection of computer program as the subject matter of the law is analysed, reviewing rights and limitations of rights applicable to computer programs. Lastly, the thesis addresses the problem of contractual legal instruments used in the civil turnover of computer programs.

The thesis is primarily targeted at identifying the deficiencies in the relevant law of Latvia and determining the possible suggestions for their elimination. Concurrently, the thesis also looks at the relevant international, supranational (European Union) and certain national (German, Russian, U.S., etc.) laws. The analysis of these laws is supplemented with an evaluation of conclusions made in specialised literature and court rulings and the suggestions of doctrinal solutions.

As a result of the research, several recommendations of a theoretical and practical nature are presented in the thesis. These recommendations are mainly aimed at enhancing the legal doctrine and improving the relevant law of Latvia.

Anotācija vācu valodā

Die Promotionsarbeit ist eine wissenschaftliche Untersuchung zum Thema „Rechtliche Aspekte des zivilrechtlichen Verkehrs der Software“, ausgerichtet auf die Analyse der Problematik des zivilrechtlichen Verkehrs von Computerprogrammen und die Vervollständigung der entsprechenden lettischen Gesetzesregelung.

In der Arbeit wird der urheberrechtliche Schutz eines Computerprogramms untersucht, indem einerseits dessen Behandlung als literarisches Werk ausgewertet wird und andererseits eingeschätzt wird, inwieweit dessen eventuelle Elemente dem funktionsbedingten Begriff des Computerprogramms entsprechen. Ebenso wird in der Arbeit die Problematik der Urheberschaft im Zusammenhang mit dem Ziel des Urheberrechtsschutzes von Computerprogrammen – des Schutzes der Investitionen, die in ihre Herstellung eingeflossen sind – behandelt. Darüber hinaus wird der Umfang des urheberrechtlichen Schutzes des Computerprogramms hinsichtlich der auf sie anwendbaren Rechte sowie Rechtsschranken untersucht. Schließlich wird die Problematik der im zivilrechtlichen Verkehr der Software verwendeten vertragsrechtlichen Instrumente ausgewertet.

Die Promotionsarbeit ist primär auf die Identifizierung von Rechtslücken in der lettischen Gesetzgebung und die Ausarbeitung von eventuellen Verbesserungsvorschlägen gerichtet. Gleichzeitig werden in der Arbeit die rechtlichen Regelungen sowohl auf internationalen und EU-Ebene als auch in ausgewählten Staaten (Deutschland, Russland, USA u. a.) untersucht. Die Analyse der Gesetzgebung wird durch die Auswertung der in Fachliteratur und Rechtsprechung geäußerten Erkenntnisse und das Anbieten von doktrinären Lösungen ergänzt.

Die in der Promotionsarbeit dargestellte Untersuchung führt zu Erkenntnissen theoretischer und praktischer Art, die grundsätzlich auf die Bereicherung von lettischen Rechtsdoktrinen und die Vervollständigung der normativen Regulierung ausgerichtet sind.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS, NORMATĪVO AKTU UN JURIDISKĀS PRAKSES SARAKSTS

Literatūra

1. Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm. Pieejama: <http://termini.lza.lv/akadterm/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
2. Autortiesības. Paklone I., Lielkalns A., Sosnovska A. u.c. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997. ISBN 978-9984-91-695-8
3. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007. ISBN 978-9984-40-493-6
4. Bērziņa I. Autortiesību licences līgums. Jurista Vārds, 2004. 26.oktobris, nr.41, 8.–10.lpp.
5. Bitāns A. Preču zīmes tiesiskā aizsardzība Latvijā. Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā, Starptautiskās konferences materiāli, Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2002. Pieejams: <http://www.evershedsbitans.com/lat/publikacijas/publikacijas/2002/precu-zimes-tiesiska-aizsardziba-latvija> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
6. Eiropas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Blūzma V., Buka A., Deksnis E.B. u.c. Red. T.Jundzis. Rīga: Juridiskā koledža, 2007. ISBN-978-9984-9664-4-1
7. Grudulis M. Datorprogramma kā autortiesību objekts. Jurista Vārds, 2003. 4.marts, nr.9, 5.-7.lpp.
8. Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. ISBN 9984-731-66-9
9. Grudulis M. Izņēmuma tiesības kategorija un tās izpratne autortiesībās. Latvijas Universitātes raksti: Juridiskā zinātne, 2004, 667.sej., 93.-106.lpp. ISBN-9984-770-06-0
10. Grudulis M. Kā saprast jaunrades jēdzienu autortiesībās. Jurista Vārds, 2002. 23.aprīlis, nr.8.
11. Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002. ISBN 9984-671-30-5
12. Juridisko terminu vārdnīca. Krastiņš I. (Zin. red.) Rīga: Nordik, 1998. ISBN 9984-510-45-X
13. Kalniņš E. Mantas jēdziens civiltiesībās. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 144.lpp. ISBN 978-9984-45-246-3
14. Kalniņš E. Privāttiesību teorija un prakse. Raksti privāttiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. ISBN 9984-671-97-6
15. Krūmiņš M. Intelektuālā īpašuma tiesības elektroniskā vidē. Grām.: Informācijas un komunikāciju tiesības. Ķinis U., Feldmane I., Briede J. u.c. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002. ISBN 9789984728155:
16. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rudevskis J., Levits E., Briede J. u.c., R.Baloža zin.vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. ISBN 978-9984-840-19-2
17. Platpere I. Ar jauno likumu – par skaidrākām autortiesību normām. Jurista Vārds, 2000. 4.maijs, nr.18.
18. Poļakovs G. Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2001.

ISBN 9984-93780-1

19. Rozenfelds J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008. ISBN 978-9984-40-831-6
20. Rozenfelds J. Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne : Latvijas Universitātes žurnāls = Law : Journal of the University of Latvia, 2010, nr. 1, 101.-124.lpp. ISBN 978-9984-45-246-3
21. Rozenfelds J. Lietu tiesības. Trešais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004. ISBN 9984-22-060-5
22. Sinaiskis V. Fakts un tiesības. Jurists, 1930. oktobris, nr. 7 (27), 194.lpp.
23. Svešvārdu vārdnīca. Baldunčiks J. (Zin. red.) Rīga: Jumava, 1999. ISBN 9984-05-266-4
24. Šmite D., Dosbergs D., Borzovs J. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005. ISBN 9984-7707-9-6
25. Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. ISBN 9984-790-00-2
26. Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. ISBN 978-9984-790-24-4
27. Torgāns K. (Zin. red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). Otrais izdevums. Rīga: Mans Īpašums, 2000. ISBN 9984-574-12-1
28. Veikša I. Autortiesību un blakustiesību aizsardzības tiesiskais regulējums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. ISBN 9789984790138
29. Viļuma I. Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā realizācija. Jurista Vārds, 2007. 22.maijs, nr.21 (474), 14.lpp.
30. Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998. ISBN 99840574-13-X
31. Adolphsen J., Tabrizi M.D. Zur Fortwirkung zurückgerufener Nutzungsrechte. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2011, Heft 5, S. 384-390. ISSN 0016-9420
32. Ahn H.-J. Der urheberrechtliche Schutz von Computerprogrammen im Recht der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Korea. Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1999. ISBN 3-7890-5994-3
33. Andersen H., Raymakers J., Reichenthal. The Uniform Computer Information Transactions Act – Ethical Issues in Software Contract Law/ The History of UCITA. Pieejams: <http://www-cs-faculty.stanford.edu/~eroberts/cs201/projects/ucita/history.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
34. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar. Koziol H., Bydlinski P., Bollenberger R. (Hrsg.). Wien: Springer-Verlag, 2005. ISBN 9783211238271
35. Bainbridge I.D. Intellectual property. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2007. ISBN 978-1-4058-0159-1
36. Bainbridge I.D. Introduction to Information Technology Law. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008. ISBN 978-1-4058-4666-0
37. Bartsch M. Software als Rechtsgut. Computer und Recht, 2010, Heft 9, S. 554. ISSN 0179-1990
38. Beck'sche Kurzkommentare. Band 17 (einschließlich 179. Ergänzungslieferung).

- Strafrechtliche Nebengesetze. Erbs G./ Kohlhaas M. München: Verlag C.H. Beck München, 2010.
39. Black`s Law Dictionary. Eight Edition. Garner A.B. (Editor in Chief) St.Paul: West, a Thomson business, 2004. ISBN 978-0314151995
 40. Bröckers S. Software-Gebrauchthandel: Der Teufel steckt im Detail. Technische Besonderheiten und gesetzlicher Änderungsbedarf. MultiMedia und Recht, 2011, Heft 1, S. 18–23. ISSN 1434-596X
 41. Budylin S., Osipova Y. Total Upgrade: Intellectual Property Law Reform in Russia. Colum. J.E. Eur. L. 1, 2007.
 42. Cary G. D. Copyright-Eintragung und Rechenprogramme. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Ausland, 1964, nr. 12, S. 623–626. P-ISSN(s): 0435-8600
 43. Computerrechts-Handbuch. Informationstechnologie in der Rechts- und Wirtschaftspraxis. Incl. 28. Ergänzungslieferung. Kilian W. (Hrsg.), Heussen B. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, April 2010, Rn. 66-67, S. 30-31. ISBN 978-3-406-31830-6
 44. Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007. ISBN 978-0-19-920596-7
 45. Cornish W., Llewelyn D. Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2007. ISBN 978-0421919006
 46. Davison J.M. The Legal Protection of Databases. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-0-521-80257-4
 47. de Boor, Vervielfältigung zum persönlichen Gebrauch. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1954, S. 444. ISSN 0344-2373
 48. Diallo B. Historical perspectives on IP protection for software in selected countries worldwide. World Patent Information, 2003, Nr. 25, p. 19–25.
 49. Dreier Th., Vogel R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008. ISBN 978-3-8252-2938-2
 50. Encyclopædia Britannica. Encyclopaedia Britannica 2008 Deluxe Edition. Chicago: Encyclopædia Britannica.
 51. European Copyright Law. A Commentary. Walter M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0199227327
 52. Europäische Softwarepatente. Pieejams: <http://eupat.ffii.org/patente/zahlen/index.de.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 53. Fabry B. Anm. zu BGH: Hohe Anforderungen an die Technizität bei computerimplementierten Erfindungen – „Webseitenanzeige“. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht - Prax, 2011, Heft 11, S. 239. ISSN 1869-3849
 54. Fezer K. H. Beck`sche Kurzkommentar. Band 13b. Markenrecht. 4., neubearbeitete Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2009. ISSN 0435-8600
 55. Fishman S. Copyright Your Software. 3rd edition. USA: Nolo, 2001. ISBN 0-87337-719-2
 56. Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R.M. Erklärung für eine ausgewogene Auslegung des Drei-Stufen-Tests im Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2008, nr. 10, S. 822. ISSN 0435-8600
 57. Gervais D.J. The Protection Under International Copyright Law of Works Created with or by Computers. International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1991, nr.

- 5, p. 628-660. ISSN 0018-9855
58. Goldmann M., Möller R. Anbieten und Verbreiten von Werken der angewandten Kunst nach der „Le-Corbusier-Möbel“-Entscheidung des EuGH-Ist die „Wagenfeld-Leuchte“ erloschen? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009, Heft 6, S. 551-558. ISSN 0344-2373
 59. Graham D.L. Legal battles that shaped the computer industry. Westport: Quorum Books, 1999. ISBN 1-56720-178-4
 60. Graham S.J.H., Mowery D.C. Intellectual Property Protection in the U.S. Software Industry. Grām.: Patents in the Knowledge-Based Economy. National Research Council, Ed. Cohen W.M., Merrill S.A. Washington: The National Academies Press, 2003. ISBN 978-0-309-08636-3
 61. Grünberger M. Die Urhebervermutung und die Inhabervermutung für die Leistungsschutzberechtigten. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2006, Heft 11, S. 894-903. ISSN 0344-2373
 62. Grützmacher M. »Gebrauchtsoftware« und Erschöpfungslehre: Zu den Rahmenbedingungen eines Second-Hand-Marktes für Software. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2006, nr. 4, S. 302-306. ISSN 0177-6762
 63. Günter A. Urheberrechtsschutz für Bildschirmmasken. Computer und Recht, 1994, Heft 10, S. 611. ISSN 0179-1990
 64. Haberstumpf H. Handbuch des Urheberrechts. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 2000. ISBN 9783472043812
 65. Handbuch Multimedia-Recht. Rechtsfragen des elektronischen Ggeschäftverkehrs. Einschl. 26. Ergänzungslieferung. Hoeren Th. (Hrsg.), Sieber U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, Teil 7.5., Rn. 36, S. 19. ISBN 978-3406636851
 66. Harte-Bavendamm H. Wettbewerbsrechtlicher Schutz von Computerprogrammen. Computer und Recht, 1986, nr. 10, S. 615-621. ISSN 0179-1990
 67. Heydn T.J. BGH entscheidet am 3.2.2011 über Gebrauchtsoftware. MultiMedia und Recht - Aktuell 2010, 309066. ISSN 1434-596X
 68. Heydn T.J. Identitätskrise eines Wirtschaftsguts: Software im Spannungsfeld zwischen Schuldrecht und Urheberrecht. Computer und Recht, 2010, Heft 12, S. 765-776. ISSN 0179-1990
 69. Hilty R. M. Das Urheberrecht und der Wissenschaftler. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2006, Heft 3, S. 179-190. ISSN 0435-8600
 70. Hoeren Th., Das neue russische Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2008, Heft 7, S. 557-563. ISSN 0435-8600
 71. Hoeren Th. Der Erschöpfungsgrundsatz bei Software – Körperliche Übertragung und Folgeprobleme. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2010, nr. 8, S. 665-673. ISSN 0344-2373
 72. Hoeren Th. Die Online-Erschöpfung im Softwarebereich. Fallgruppen und Beweislast. MultiMedia und Recht, 2010, Heft 7, S. 447-450. ISSN 1434-596X
 73. Hoeren Th., Schuhmacher D. Verwendungsbeschränkungen im Softwarevertrag. Computer und Recht, 2000, S. 137. ISSN 0179-1990
 74. Hollaar A.L. Legal Protection of Digital Information. 2002. Pieejams: <http://digital-law-online.info/lpdi1.0/treatise17.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].

75. Intellectual Property. Anti-counterfeiting. Pieejams: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/intellectual-property/anti-counterfeiting/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
76. International Telecommunication Union, The World in 2010: ICT facts and figures. Pieejams: www.itu.int/ITU-D/ict/material/FactsFigures2010.pdf [skatīts 2012.gada 26.augustā].
77. Ius Quaesitum Tertio. Scots law dictionary. Pieejams: <http://www.govanlc.com/dictionary> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
78. Kilian W. Vertragsgestaltung und Mängelhaftung bei Computersoftware. Computer und Recht, 1986, Heft 4, S. 195. ISSN 0179-1990
79. Kleinke A. Die Rechte am geistigen Eigentum in Lettland. WiRO, 2005, Heft 7, S. 207-212. ISSN 0941-6293
80. Koch Fr. A. Grundlagen des Urheberrechtsschutz im Internet und in Online-Diensten. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1997, Heft 6, S. 417-430. ISSN 0344-2373
81. Koch Fr. A. Rechtsschutz für Benutzeroberflächen von Software. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1991, Heft 3, S. 180-192. ISSN 0344-2373
82. Koch Fr. A. Software-Urheberrechtsschutz für Multimedia-Anwendungen. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1995, Heft 7, S. 459-469. ISSN 0344-2373
83. Kommentar zum deutschen Urheberrecht. Band 1.2. (einschließlich 52. Aktualisierungslieferung). Mestmäcker E.J., Schulze E. und andere. Köln: Luchterhand, 2010. ISBN 978-3-452-27300-0
84. Land Registration Act 2002. Art. 93 Power to require simultaneous registration. Commentary. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/9/notes/division/4/8/3> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
85. Labesius S., Werkbegriff und Werkarten im novellierten Urheberrecht der Russischen Föderation, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2009, Heft 12, S. 994-1002. ISSN 0435-8600
86. Lehmann M. Das neue Software-Vertragsrecht Verkauf und Lizenzierung von Computerprogrammen. Neue Juristische Wochenschrift, 1993, Heft 29, S. 1822-1826. ISSN 0341-1915
87. Loos M.Chr. Das Urheberrecht des Arbeitnehmers an Computerprogrammen. Aachen: Shaker Verlag, 2006. ISBN 978-3-8322-4444-6
88. Lopez V.V. Topic 1: International IP Protection of Software: History, Purpose and Challenges. Pieejams: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_ip_cm_07/wipo_ip_cm_07_www_825_73.doc [skatīts 2012.gada 26.augustā].
89. Marly J. Der Urheberrechtsschutz grafischer Benutzeroberflächen von Computerprogrammen - Zugleich Besprechung der EuGH-Entscheidung „BSA/Kulturministerium“. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2011, Heft 3, S. 204-208. ISSN 0344-2373
90. Marly J. Praxishandbuch Softwarerecht. Rechtsschutz und Vertragsgestaltung. 5. Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2009. ISBN 9783406592225
91. Marly J. Urheberrechtsschutz für Computersoftware in der Europäischen Union: Abschied vom überkommenen Urheberrechtsverständnis. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1995. ISBN 3-406-39473-6

92. Moritz R. Überlassung von Computersoftware - Bestimmungsgemäße Nutzung auf einer Datenverarbeitungsanlage als Know-how-Lizenzvereinbarung. Computer und Recht, 1989, nr. 12, S.1054-1055. ISSN 0179-1990
93. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1/1. Säcker Fr. J. (Hrsg.), Rixecker R. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2006. ISBN 978-3-406-54841-5
94. Nettesheim M. Das Recht der Europäischen Union. Band I EUV/EGV. 40. Ergänzungslieferung. München: Verlag C.H. Beck München, Oktober 2009, Art. 163 EGV, Rn. 30.
95. Nordmeyer A. Lizenzantiquitätenhandel: Der Handel mit „gebrauchter“ Software aus kartellrechtlicher Perspektive. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2010, Heft 6, S. 489-495. ISSN 0435-8600
96. Fast Facts About Microsoft. Pieejams: http://www.microsoft.com/presspass/inside_ms.mspix [skatīts 2012.gada 26.augustā].
97. Kur A. Die Auswirkungen des neuen Geschmacksmusterrechts auf die Praxis. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2002, Heft 8, S. 661-670. ISSN 0435-8600
98. Köhler R. Der urheberrechtliche Schutz der Rechenprogramme. München: Verlag C.H.Beck, 1968.
99. Patents and Utility Models. Pieejams: <http://www.ipaustralia.gov.au/understanding-intellectual-property/ip-for-business/doing-business-overseas/ip-protection-in-japan/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
100. Peifer K. N. Wissenschaftsmarkt und Urheberrecht: Schranken, Vertragsrecht, Wettbewerbsrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009, Heft 1, S. 22-28. ISSN 0344-2373
101. Phillips J., Firth A. Introduction to Intellectual Property Law. Fourth edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001. ISBN 0 406 997578
102. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A. (Hrsg.), Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009. ISBN 9783 406 56666 0
103. Prins C. Computer Program Protection in the USSR. A new era for socialist copyright law. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1991.
104. Raubenheimer A. Softwareschutz nach dem neuen Urheberrecht. Computer und Recht, 1994, Heft. 2, S. 70. ISSN 0179-1990
105. Recht der elektronischen Medien. Kommentar. 2. Auflage. Spindler G. (Hrsg.), Schuster F. (Hrsg.). München: Verlag C. H. Beck München, 2011. ISBN 978340659415
106. Rechtswörterbuch. München: Verlag C.H.Beck, 2007. ISBN 978-3-406-55392-9
107. Rehbinder M. Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2010. ISBN 978-3-406-59768-8
108. Rigamonti C.P. Der Handel mit Gebrauchtssoftware nach schweizerischem Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2009, nr. 1, S. 22. ISSN 0435-8600
109. Schack H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. ISBN-13: 9783161503214
110. Schmidt-Szalewski J. Die theoretischen Grundlagen des französischen Urheberrechts im 19.

- und 20. Jahrhundert. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 1993, Heft 3, S. 187-194. ISSN 0435-8600
111. Schuhmacher D. Wirksamkeit von typischen Klauseln in Softwareüberlassungsverträgen. Computer und Recht, 2000, Heft 10, S. 641-651. ISSN 0179-1990
 112. Schwarze J. Urheberrechte und deren Verwaltung im Lichte des europäischen Wettbewerbsrechts. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2003, Heft 1, S. 15-27. ISSN: 0177-6762
 113. Smolka M. Das Urheberrecht in Lettland – Grundlagen. WiRO, 2009, Heft 5, S. 133–138. ISSN: 0941-6293
 114. Software Industry Special Interest Group. The Software Industry in the 1950s. Pieejams: http://www.softwarehistory.org/history/d_50s.html [skatīts 2012.gada 22.aprīlī].
 115. Sosnitza O. Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben und urheberrechtlicher Gestaltungsspielraum für den Handel mit gebrauchter Software. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2009, nr. 7, S. 522-523. ISSN 0177-6762
 116. Sureau D. History of Programming Languages and Their Evolution. Timeline of general-purpose programming languages. Pieejams: <http://www.scriptol.com/programming/history.php> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 117. Taeger J. Die Entwicklung des Computerrechts. NJW, 2010, Heft 1/2, S. 25-31. ISSN 0341-1915
 118. The Innovation Patent. Pieejams: <http://www.ipaustralia.gov.au/get-the-right-ip/patents/types-of-patents/innovation-patent/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 119. Uniform Computer Information Transactions Act – Law and Legal Definition. Pieejams: <http://definitions.uslegal.com/u/uniform-computer-information-transactions-act%20/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 120. Urheberrecht. Wandtke A.A. (Hrsg.), Dietz C., Kauert M. und andere. Berlin: De Gruyter Recht, 2009. ISBN 978-3-89949-565-2
 121. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann W. (Hrsg.), Nordemann A. (Hrsg.), Nordemann J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008. ISBN 978-3170197718
 122. Urheberrechtsgesetz. Kommentar. Nicolini K. (Hrsg.), Ahlberg H. (Hrsg.). München: Verlag Franz Vahlen München, 2000. ISBN 978-3800603145
 123. Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010. ISBN 978-3406590337
 124. Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke. Graf von Westphalen F. (Hrsg.), Thüsing G. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2011. ISBN 978-3-406-50536-2
 125. Wandtke A., Ohst C. Zur Reform des deutschen Geschmacksmustergesetzes. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 2005, Heft 2, S. 91-102. ISSN 0435-8600
 126. Werner M. Sind Sicherheitskopien von CDs notwendig? Computer und Recht, 2000, Heft 12, S. 808. ISSN 0179-1990
 127. Wettbewerbsrecht. Band 1. EG / Teil 1. Kommentar zum Europäischen Kartellrecht. 4. Auflage. Immenga U. (Hrsg.), Mestmäcker E.J. (Hrsg.). München: C.H. Beck München, 2007, Art. 82 EG, Rn. 63. ISBN 978-3-406-55178-9
 128. Why We Oppose UCITA. Americans for Fair Electronic Commerce Transactions. Pieejams:

<http://www.ucita.com/why.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].

129. Wiebe A. "User Interfaces" und Immaterialgüterrecht - Der Schutz von Benutzungsoberflächen in den U. S.A. und in der Bundesrepublik Deutschland. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil, 1990, nr. 1, S. 26. ISSN 0435-8600
130. Öhlschlegel H. Sollen und können Rechenprogramme geschützt werden? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1965, Heft 9, S. 465–468. ISSN 0344-2373
131. Öhlschlegel H. Zur Schutzfähigkeit von Rechenprogrammen für Datenverarbeitungsanlagen. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1968, Heft 12, S. 679–682. ISSN 0344-2373
132. Белов В.В., Виталиев Г.В., Денисов Г.М. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. Москва: Юристъ, 1999. ISBN 5-7975-0028-0
133. Бичурин А. Регистрация компьютерных программ в НЦИС. Юрист, 2008, № 1 (80).
134. Борисов А.Б. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Правовое регулирование отношений в сфере интеллектуальной собственности. С постатейными материалами и практическими разъяснениями. Москва: Книжный мир, 2007. ISBN 978-5-8041-0286-0
135. Гуев А.Н. Постатейный комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть четвертая. Москва: АСТ МОСКВА, 2008. ISBN 978-5-9713-6777-2
136. Данилина Е.А., Карпова А.В. Программы для ЭВМ: проблемы терминологии и охраны. <http://www.russianlaw.net/law/doc/a148.htm> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
137. Зенин И.А. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой. Москва: Юрайт-Издат, 2008. ISBN 978-5-94879-973-5
138. Интеллектуальная собственность. Учебное пособие. Коршунов Н.М., Карпычев М.В., Ларина Т.В. и др. Под ред. Коршунова Н.М. Москва: Эксмо, 2006. ISBN 5-699-14564-8
139. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для вузов. Москва: Издательство НОРМА, 2000. ISBN 5-89123-452-1
140. Карпухина С.И. Защита интеллектуальной собственности и патентование. Учебник. Москва: Международные отношения, 2004. ISBN 5-7133-1201-1
141. Козубенко Ю.В. Защита авторских прав на программы для ЭВМ в уголовном, административном и гражданском судопроизводстве. Москва: Волтерс Клувер, 2009. ISBN 978-5-466-00406-9
142. Колесников А.П. История изобретательства и патентного дела. Москва, 1998.
143. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов Э. П., Городов О. А., Гришаев С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009. ISBN 978-5-392-00564-2
144. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин В.О., Козырь О.М., Корчагин А.Д. [и др.]. Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009. ISBN 978-5-16-003513-0
145. Корнеев В.А. Программы для ЭВМ, базы данных и топологии интегральных микросхем как объекты интеллектуальных прав. Москва: Статут, 2010. ISBN 978-5-8354-0669-2
146. Кудашов В.И. Управление интеллектуальной собственностью. Учебное пособие.

Минск: ИВЦ Минфина, 2007. ISBN 978-985-6782-89-6

147. Лосев С.С. Комментарий к Закону Республики Беларусь „Об авторском праве и смежных правах”. Минск: Дикта, 2007. ISBN 978-985-494-186-8
148. Пиляева В.В. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Москва: ТК Велби, 2009. ISBN 978-5-482-01439-4
149. Право интеллектуальной собственности: учеб. Близнац И.А., Гаврилов Э.П., Добрынин О.В. [и др.]. под. ред. И.А. Близнаца. Москва: Проспект, 2010. ISBN 978-5-392-01106-3
150. Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности. Москва: Издательство Элит, 2005. ISBN 5-902403-70-7
151. Симкин Л.С. Программы для ЭВМ: правовая охрана (правовые средства против компьютерного пиратства). Москва: Городец, 1998. ISBN 5893910354
152. Судариков С.А. Интеллектуальная собственность. Минск: Издательство деловой и учебной литературы, 2007. ISBN 978-5-94486-139-9

Normatīvie akti

1. Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību: LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 2003. 21. februāris, Nr. 29.
2. Parīzes konvencija rūpnieciskā īpašuma aizsardzībai. Pieejams: <http://www.lrpv.lv/dl/pdf/paris.pdf> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
3. Līguma par Eiropas Savienības darbību. Kodificētā versija. Oficiālais Vēstnesis, C 83/47, 30.3.2010., 83.–199.lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LV:PDF> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
4. Konvencija par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija). Latvijas Vēstnesis, 2005. 15.marts, nr. 43.
5. Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas līgums par izpildījumu un fonogrammām. LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 17. februāris, Nr. 53/54 (1964/1965). Pieejams arī: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=1335> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
6. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994. Pieejams: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm [skatīts 2012.gada 26.augustā].
7. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/convention/trtdocs_wo029.html [skatīts 2012.gada 26.augustā].
8. Universal Copyright Convention. Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15381&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [skatīts 2012.gada 26.augustā].
9. WIPO Copyright Treaty. Text adopted by the Diplomatic Conference on December 20, 1996 in Geneva. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html [skatīts 2012.gada 26.augustā].

10. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2004.gada 29.aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 157, 17/2 sēj.
11. Eiropas Parlamenta un Padomes 1998.gada 13.oktobra direktīva 98/71/EEK par dizainparaugu tiesisko aizsardzību. Oficiālais Vēstnesis L 289, 28/10/1998, 0028.–0035.lpp.
12. Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs. Official Journal, L 122, 17.05.1991, p. 0042-0046. Direktīvas versija latviešu valoda pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0250:LV:HTML> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
13. Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights. Official Journal, L 290, 24.11.1993, p. 9–13.
14. Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property. Official Journal, L 346, 27.11.1992, p. 0061–0066.
15. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs, L 111/16 EN, Official Journal of the European Union, 5.5.2009.
16. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in information society. Official Journal, L 167, 22.06.2001, p. 0010–0019.
17. Latvijas Republikas Satversme: LR likums, 15.02.1922. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1994, nr. 6.
18. Patentu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 27.februāris, Nr. 34.
19. Dizainparaugu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 17.novembris, Nr. 183.
20. Elektronisko dokumentu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 20.novembris, Nr. 169.
21. Konkurences likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, Nr. 151.
22. Komerclikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 4.maijs, Nr. 158/160.
23. Autortiesību likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. 27.aprīlis, Nr. 148/150.
24. Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. 1.aprīlis, Nr. 104/105.
25. Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. 1.jūlijs, nr. 216.
26. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 14.oktobris, Nr. 326/330.
27. Krimināllikums: LR likums, 17.06.1998., Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., nr. 199/200.
28. Par autortiesībām un blakustiesībām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.maijs, Nr. 31.
29. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums, 07.12.1984., Augstākās Padomes Ziņotājs, 20.12.1984., nr. 51.
30. Civillikums: LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
31. Kārtība, kādā aprēķina, izmaksā un sadala atlīdzību par publisko patapinājumu: MK noteikumi Nr.565. Latvijas Vēstnesis, 2002.30.maijs, Nr. 138.
32. Par autortiesībām un blakustiesībām: MK noteikumi Nr.297. Latvijas Vēstnesis, 1998. 14.

- augusts, nr. 235/236.
33. Par Marakešas līgumu par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu: MK rīkojums Nr.511. Latvijas Vēstnesis, 1998. 23. oktobris, Nr. 308/312.
 34. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch. Pieejams: <http://www.ris.bka.gv.at> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 35. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 17. Januar 2011 (BGBl. I S. 34) geändert worden ist. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 36. Copyright, Designs and Patents Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/part/I/chapter/IV> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 37. Copyright Law of the United States of America and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. Pieejams: <http://www.copyright.gov/title17/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 38. Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb in der Fassung der Bekanntmachung vom 3. März 2010 (BGBl. I S. 254). Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/ [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 39. Gesetz über den Schutz von Marken und sonstigen Kennzeichen (Markengesetz - MarkenG) vom 25. Oktober 1994 (BGBl. I S. 3082; 1995 I S. 156; 1996 I S. 682). Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/markeng> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 40. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Ausfertigungsdatum: 23.05.1949. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 41. Land Registration Act 2002. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/9/contents> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 42. United States Code Title 35 – Patent Act. Pieejams: http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/consolidated_laws.pdf [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 43. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), das zuletzt durch Artikel 83 des Gesetzes vom 17. Dezember 2008 (BGBl. I S. 2586) geändert worden ist. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 44. 121/2000 Sb. ZÁKON o dílech literárních, vědeckých a umeleckých (autorský zákon). Angļu val. tulkojumu sk.: Law No. 121/2000 Coll. of 7 April 2000 on Copyright, Rights Related to Copyright and on the Amendment of Certain Laws (Copyright Act). Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=126153 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 45. Закон Российской Федерации от 18.12.1996 г. № 231-ФЗ «О введении в действие части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации». Pieejams: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=99362;fld=134;dst=4294967295;from=70032-0> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 46. Федеральный закон от 18.12.2006 N 230-ФЗ: "Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая)". Pieejams: <http://www.gk-rf.ru> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 47. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ. Pieejams: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 48. Закон Российской Федерации от 09.07.1993 г. № 5351-1 «Об авторском праве и

- смежных правах». Pieejams: <http://www.consultant.ru/popular/avtorpravo/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
49. Закон Российской Федерации от 23.09.92 г. № 3523-1 «О правовой охране программ для электронных вычислительных машин и баз данных». Pieejams: http://copyright.ru/ru/library/zakonodatelstvo/avtorskoe_pravo_i_smezhnye_prava/Zakon_p_ravovaya_ohrane_programm/#1 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
50. Закон Республики Беларусь «Об авторском праве и смежных правах» Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=V19600370> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
51. Закон Республики Беларусь от 17.05.2011 г. № 262-3 «Об авторском праве и смежных правах». Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/fr/text.jsp?file_id=230501 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
52. Закон РСФСР от 24.12.90 г. № 443-1 «О собственности в РСФСР». Pieejams: <http://pravo.levonevsky.org/bazazru/texts25/txt25569.htm> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
53. Гражданский кодекс Республики Беларусь. Pieejams: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=HK9800218#&Chapter=61> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
54. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 29 декабря 2008 № 324 "Об утверждении Административного регламента исполнения Федеральной службой по интеллектуальной собственности, патентам и товарным знакам государственной функции по организации приема заявок на государственную регистрацию программы для электронных вычислительных машин и заявок на государственную регистрацию базы данных, их рассмотрения и выдачи в установленном порядке свидетельств о государственной регистрации программы для ЭВМ или базы данных". Pieejams: http://www.rupto.ru/norm_doc/sod/prikaz/minobrnauka/324/Reg_prog_dlja_EVM.html [skatīts 2012.gada 26.augustā]. Приложение 5: Правила оформления заявки (документов и материалов), представляемой на регистрацию. Pieejams: http://www.rupto.ru/norm_doc/sod/prikaz/minobrnauka/324/Pril_5.html [skatīts 2012.gada 26.augustā].

Juridiskās prakses materiāli

Tiesu prakse

1. Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 3.jūlija spriedums lietā: C-128/11 UsedSoft GmbH v Oracle International Corp. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
2. Eiropas Savienības tiesas 2012.gada 2.maija spriedums lietā: C-406/10 SAS Institute Inc. v World Programming Ltd. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
3. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 1.decembra spriedums lietā: C-145/10 Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and others. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
4. Eiropas Savienības tiesas 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-393/09 Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
5. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2009.gada 16.jūlija spriedums lietā: C-5/08 Infopaq

- International A/S v. Danske Dagblades Forening. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
6. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2008.gada 17.aprīļa spriedums lietā: C-456/06 Peek & Cloppenburg KG v. Cassina SpA. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 7. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2006.gada 7.decembra spriedumu lietā: C-306/05 Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v. Rafael Hoteles SA. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 8. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 2004.gada 29.aprīļa spriedums lietā: C-418/01 IMS Health GmbH & Co. OHG v. NDC Health GmbH & Co. KG. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62001J0418:EN:HTML> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 9. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1996.gada 11.jūlija spriedums lietās: C-427/93, C-429/93 un C-436/93. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61993J0427:EN:HTML> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 10. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1995.gada 6.aprīļa spriedums apvienotajās lietās: C-241/91 P un C-242/91 P. Radio Telefís Éireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v Commission of the European Communities. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0241:EN:HTML> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 11. Vispārējās tiesas (bij. Pirmās instances tiesa) 2007.gada 17.septembra spriedums lietā: T-201/04 Microsoft Corp. v Commission of the European Communities. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004A0201:LV:HTML> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā SKC-266. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/archive/department1/2006/> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminallietu departamenta 2006.gada 18.aprīļa spriedums lietā SKK-213/06.
 14. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2005.gada 5.oktobra spriedums lietā SKC-0584-05.
 15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2003.gada 8.janvāra spriedums lietā SKC-10.
 16. Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 30.jūnija spriedums lietā Nr.A42460605 / A 43-1516-09/18. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/AL/2009/06_2009/30_06_2009/AL_apg_300609_AA43-1516-09_18.pdf [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 17. Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 7.janvāra spriedums lietā AA43-0251-09/14. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/index.php?id=3044> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 18. Administratīvās rajona tiesas 2008.gada 3.janvāra spriedums lietā Nr. A3057-07/6. Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/AL/2008/01_2008/03_01_2008/AL_0301_raj_A-3057-07_6.pdf [skatīts 2012.gada 26.augustā].
 19. Anglijas un Velsas Patentu tiesas spriedums lietā: Temple Island Collections Limited v. New English Teas Limited and Nicholas John Houghton, No. 1CL 70031 [2012]. Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWPCC/2012/1.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].

20. BGH spriedums lietā: X ZR 121/09 Webseitenanzeige [2011]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
21. BGH spriedums lietā: X ZR 47/07 Wiedergabe topografischer Informationen [2011]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
22. LG Hamburg spriedums lietā: 308 O 23/11 [2011]. Pieejams: <http://www.online-und-recht.de/urteile/Kein-Unterlassungsanspruch-bei-Aufbrauchrecht-308-O-23-11-Landgericht-Hamburg-20111028.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
23. ASV Devitā apgabala Apelācijas tiesas spriedums lietā: Timothy S. Vernor v. Autodesk, Inc. No. 09-35969 [2010]. Pieejams: <http://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1537762.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
24. BGH lēmums lietā: Xa ZB 20/08 Dynamische Dokumentengenerierung [2010]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
25. OLG Hamm spriedums lietā: I-4 U 212/0 [2010]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
26. OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 46/09 Reisebürosoftware [2010]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2010, nr. 6, S. 234–239.
27. LG Köln spriedums lietā: 28 O 635/09 [2009]. Pieejams: <http://www.online-und-recht.de/urteile/Keine-Aufbrauchsfrist-bei-nur-geringer-Verletzung-des-Persoenlichkeitsrechts-28-O-635-09-Landgericht-Koeln-20091021.html> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
28. OLG München spriedums lietā: 29 U 3520/07 [2008]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
29. BGH spriedums lietā: XII ZR 120/04 [2006]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
30. BGH spriedums lietā: I ZR 109/03 SmartKey [2006]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
31. BGH spriedums lietā: I ZR 111/02 Fash 2000 [2005]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
32. ASV Ilinoisas Piekta apgabala apelācijas tiesas lēmums lietā: Hubbert v Dell Corporation, No. 5-03-0643 [2005]. Pieejams: <http://www.state.il.us/court/Opinions/AppellateCourt/2005/5thDistrict/August/Html/5030643.htm> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
33. OLG Köln spriedums lietā: 6 U 194/04 Entwurfsmaterial [2005]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2005, nr. 10, S. 303–305.
34. LG München spriedumu lietā 7 O 19257/02 [2003]. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2003, nr. 3, S. 245–249.
35. OLG Frankfurt spriedums lietā: 11 U 15/03 [2003]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
36. ASV Otrā apgabala Apelācijas tiesas lēmums lietā: Specht v. Netscape Communication Corp. 2001 WL 755396, 150 F. Supp. 2d 585 [2002]. Pieejams: http://scholar.google.com/scholar_case?case=6514171772459630177&q=150+F.Supp.2d+585&hl=en&as_sdt=2002 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
37. BGH spriedums lietā: I ZR 168/00 P -Vermerk [2002]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2003, nr. 3, S. 228–231.

38. OLG Hamburg spriedums lietā: 3 U 288/00 CT-Klassenbibliothek [2002]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Rechtsprechungs-Report, 2002, nr. 7, S. 217–219.
39. BGH spriedums lietā: I ZR 141/97 [2000] Programmfehlerbeseitigung. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
40. BGH spriedums lietā: X ZR 72/98 Wetterführungspläne [2000]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2001, nr. 2, S. 155–158.
41. BGH spriedums lietā: I ZR 244/97 OEM-Version [2000]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
42. BGH spriedums lietā: I ZR 256/97 Parfumflakon [2000]. Pieejams: <http://www.bundesgerichtshof.de> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
43. LG Berlin spriedumu lietā: 5 U 4831/00 [2000]. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht, 2001, nr. 6, S. 504–505.
44. OLG Celle spriedums lietā: 13 U 69/99 [1999]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
45. BGH spriedums lietā: I ZR 282/95 WINCAD [1998]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1998, nr. 12, S. 1010–1013.
46. OLG Hamburg spriedums lietā: 3 U 206/97 [1998] Computerprogrammvervielfältigung mittel CDROM mit Extra-Level für Spiele. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
47. OLG Hamburg spriedums lietā: 3 U 226/97 Urheberrechtsschutz für die abgespeicherten Spielstände eines Computerspiels sowie Wettbewerbswidrigkeit des Vertriebs dieser Spielstände mit dem Hinweis "Extra Levels" [1998]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
48. ASV Federālā apgabala Apelācijas tiesas lēmums lietā: State Street Bank & Trust v. Signature Financial Group, 149 F.3d 1368 [1998]. Pieejams: http://scholar.google.com/scholar_case?case=4678936614949330705&q=149+F.3d+1368&hl=en&as_sdt=2002 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
49. BGH spriedums lietā: I ZR 44/95 PowerPoint [1997]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1998, nr. 2, S. 155–157.
50. BGH spriedums lietā: I ZR 233/94 FTOS [1997]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1997, nr. 12, S. 902–903.
51. OLG Düsseldorf spriedums lietā: 20 U 51/96 [1997]. Pieejams: www.juris.de [aplūkots 2011.gada 10.jūnijā].
52. Skotijas Augstās tiesas spriedums lietā: Beta Computers (Europe) Ltd v Adobe Systems (Europe) Ltd [1996]. Citēts pēc: Computer Law. The Law and Regulation of Information Technology. Sixth Edition. Reed C., Angel J. (editors). New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 45–46.
53. OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 40/95 [1996]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
54. ASV Federālā apgabala Apelācijas tiesas lēmums lietā: In re Alappat, 33 F.3d 1526 [1994]. Pieejams: <http://digital-law-online.info/cases/31PQ2D1545.htm> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
55. BGH spriedums lietā: I ZR 267/91 Holzhandelsprogramm [1994]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].

56. OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 52/94 Bildschirmmasken [1994]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1994, nr. 10, S. 726–730.
57. BGH spriedums lietā: I ZR 47/91 Buchhaltungsprogramm [1993]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
58. LG Mannheim spriedums lietā: 7 O 257/93 [1993]. Neue Juristische Wochenschrift - Rechtsprechungs-Report Zivilrecht, 1994, nr. 16, S. 1008.
59. ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: Feist Publications, Inc., v. Rural Telephone Service Co., 499 U.S. 340 [1991].
Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=499&invol=340> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
60. BGH spriedums lietā: I ZR 139/89 Betriebssystem [1990]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
61. BGH spriedums lietā: I ZR 244/88 Grabungsmaterialien [1990]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1991, S. 523–529.
62. BGH spriedums lietā: I ZR 216/87 Programmbearbeitung [1989]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
63. Austrālijas augstās tiesas spriedums lietā: Computer Edge Pty Ltd v. Apple Computer Inc [1986] FSR 536. Pieejams:
<http://law.atolaw.gov.au/atolaw/view.htm?dbwidetocone=05%3ALRP%3AHigh%20Court%3A1986%3AComputer%20Edge%20Pty%20Ltd%20v.%20Apple%20Computer%20Inc%3A%2304%23Judgment%20by%20BRENNAN%20J%3B> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
64. BGH spriedums lietā: VIII ZR 314/86 [1987]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
65. BGH spriedums lietā: I ZR 198/85 Vorentwurf II [1987]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1988, nr. 7, S. 533–536.
66. Džordžijas apgabala Atlantas nodaļas tiesas spriedums lietā: Digital Communications Associates, Inc. v. Softklone Distributing Corp., 659 F. Supp. 449 (N.D. Ga. 1987).
Pieejams:
http://scholar.google.com/scholar_case?case=11605204716028252753&q=659+F.+Supp.+449&hl=en&as_sdt=2,5 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
67. ASV Trešā apgabala Apelācijas tiesas spriedums lietā: Whelan Associates, Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc. 797 F.2d 1222 (3d Cir. 1986). Pieejams: <http://digital-law-online.info/cases/230PQ481.htm> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
68. ASV Kalifornijas apgabala tiesas spriedums lietā: Broderbund Software, Inc. v. Unison World, Inc., 648 F. Supp. 1127 (N.D. Cal. 1986). Pieejams:
http://scholar.google.com/scholar_case?case=9034222832987203934&q=648+F.+Supp.+1127&hl=en&as_sdt=2,5 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
69. BGH spriedums lietā: I ZR 52/83 Inkasso-Programm [1985]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
70. ASV Pensilvānijas apgabala tiesas spriedums lietā: Whelan Associates, Inc. v. Jaslow Dental Laboratory, Inc., 609 F.Supp. 1307 (E.D. Pa. 1985). Pieejams:
http://scholar.google.com/scholar_case?case=15336516076885890624&q=609+F.+Supp.+1307&hl=en&as_sdt=2002 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
71. BGH spriedums lietā: I ZR 177/80 Brombeer-Muster [1983]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1983, nr. 7, S. 377–379.

72. ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: *Diamond v. Diehr*, 450 U.S. 175 [1981]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=450&invol=175> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
73. BGH spriedums lietā: X ZR 56/78 *Herausgabe des Gebrauchsmusters an früheren Arbeitgeber – Flaschengreifer* [1980]. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1981, S. 345–346.
74. ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: *Gottschalk v. Benson*, 409 U.S. 63 [1972]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=409&invol=63> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
75. BGH spriedums lietā: I ZR 178/53 *Betriebsfeier* [1955]. Pieejams: www.juris.de [skatīts 2012.gada 26.augustā].
76. Apvienotās Karalistes Augstās tiesas spriedumu lietā: *University of London Press Ltd v University Tutorial Press Ltd* [1916] 2 Ch 601.
77. Постановление Пленума ВС и Пленума ВАС от 26.03.2009 г. № 5/29 «О некоторых вопросах, возникающих в связи с введением в действие части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации». Pieejams: http://www.arbitr.ru/as/pract/post_plenum/23485.html [skatīts 2012.gada 26.augustā].
78. Информационное письмо Президиума ВАС РФ от 13.12.2007 г. № 122 «Обзор практики рассмотрения арбитражными судами дел, связанных с применением законодательства об интеллектуальной собственности». Pieejams: http://www.arbitr.ru/as/pract/vas_info_letter/18474.html [skatīts 2012.gada 26.augustā].

Citi prakses materiāli

1. Eiropas Parlamenta normatīvā rezolūcija par Padomes kopējo nostāju nolūkā pieņemt Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par datorizpildāmo izgudrojumu patentspēju (11979/1/2004 – C6-0058/2005 – 2002/0047(COD)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0275+0+DOC+XML+V0//LV> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
2. Ģenerālvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumus, kas 29.11.2011. sniegti lietā: C- 406/10 *SAS Institute Inc. v World Programming Ltd*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
3. Ģenerālvokāta Īva Bota (*Yves Bot*) secinājumi, kas 14.10.2010. sniegti lietā: C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
4. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ko Eiropas Savienības tiesai 2010.gada 11.augustā iesniedza High Court of Justice (Chancery Division) (England and Wales) lietā: C-406/10 *SAS Institute Inc. v. World Programming Ltd*. Oficiālais Vēstnesis, C 346/26, 18.12.2010., 26.–28.lpp.
5. Krievijas Federācijas Intelektuālā īpašuma, patentu un preču zīmju federālā dienesta elektroniskais izdevums „Программы для ЭВМ, базы данных, топологии интегральных микросхем”, 2011, nr. 1. Pieejams: http://www1.fips.ru/wps/wcm/connect/content_ru/ru/inform_resources/electron_bulletins/program_bd_topologies/ [skatīts 2012.gada 26.augustā].
6. Krievijas Federācijas Intelektuālā īpašuma, patentu un preču zīmju federālā dienesta ziņojuma par tā darbību 2010.gadā. Pieejams: <http://www.rupto.ru/about/sod/otch/otch2010/R1/Razd1.html#1> [skatīts 2012.gada 26.augustā].
7. Advisory Group of Governmental Experts on the Protection of Computer Programs (Geneva, March 8-12, 1971), Copyright [WIPO's monthly bulletin], March 1971. Report, p. 35–40.

8. Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology - Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988. Pieejams: [http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_\(88\)_172_final.pdf](http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_(88)_172_final.pdf) [skatīts 2012.gada 26.augustā].
9. Group of Experts on the Copyright Aspects of the Protection of Computer Software (Geneva, February 25 to March 1, 1985), Copyright [WIPO's monthly bulletin], April 1985, p. 146–149.
10. Group of Experts on the Legal Protection of Computer Software (Geneva, June 13 to 17, 1983), Copyright [WIPO's monthly bulletin], September 1983, p. 271–279.
11. Model Provisions on the Protection of Computer Software. Copyright. January 1978.
12. Model Tax Convention on Income and on Capital. Condensed version. OECD, 2010, p. 228. Pieejams: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-2010_mtc_cond-2010-en [skatīts 2012.gada 26.augustā].
13. Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [skatīts 2012.gada 26.augustā].

Likumdošanas materiāli, tostarp likumprojekti

1. Commission proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Submitted by the Commission on 5 January 1989), Official Journal of the European Communities, No C 91/4, 12.4.1989, p. 4–16.
2. Opinion of the European Parliament on the proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Amended by the European Parliament on 11 July 1990), Official Journal of the European Communities, No C 231/78, 17.9.1990, p. 78–83.
3. Opinion on the proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Adopted by the Economic and Social Committee on 18 October 1989), Official Journal of the European Communities, No C 329/4, 30.12.1989, p. 4–9.
4. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer-implemented inventions. OJ C 151E, 25.6.2002, p. 129–131. Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=EN&type_doc=COMfinal&an_doc=2002&nu_doc=0092 [skatīts 2012.gada 26.augustā].
5. Uniform Computer Information Transactions Act. Pieejams: <http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/ucita/ucita200.htm> [skatīts 2012.gada 26.augustā].

Rihards Gulbis, 2013.gada 4.janvārī